

შოთა შაფიაშვილი, ავთანდილ თევზაძე

**მასალების უემოფიება და
სისხლის სამართლის
საქმისა და დევნის
აღძვრა**

გამომცემლობა „მერიდიანი“

თბილისი

2002

სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობისა და სასამართლო-საგამოძიებო პრაქტიკის ფონზე ნაშრომში განხილული და გამოკვლეულია მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ცნობების (მასალების, განცხადებებისა და ინფორმაციის) შემოწმების ზერხები, საშუალებები და ამ მონაცემების საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის ყველა პრობლემატური საკითხი. გაანალიზებულია მისი როლი და მნიშვნელობა დამნაშავეობასთან ბრძოლის საქმეში.

ნაშრომი განკუთვნილია იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტებისა და სამართალდამცავი ორგანოების პრაქტიკოსი მუშაკებისათვის. იგი გარკვეულ დახმარებას გაუწევს აგრეთვე კრიმინალური ციკლის სისტემაში შემავალი სამართლის დარგების ასპირანტებს, სამეცნიერო ზარისხის მაძიებლებს, ახალგაზრდა მეცნიერ მუშაკებსა და ამ პრობლემატური საკითხების შესწავლა-დამუშავებით დაინტერესებულ პირებს.

რედაქტორი იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი *ა. ფაღიაშვილი*

რეცენზენტები: იურიდიულ მეცნიერებათა
კანდიდატი, სისხლის სამართლის
პროცესისა და კრიმინალისტიკის
კათედრის დოცენტი
ვარლენ სიმონიშვილი

იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი,
საქართველოს პროკურატურის
სამმართველოს უფროსი
ვარლამ გელაშვილი

© გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2002

© შ. ფაღიაშვილი, ა. თევზაძე, 2002

ISBN 99928-32-50-9

შესავალი

საქართველოში დემოკრატიული წყობილების დამყარებამ პირველ ხანებში მძაფრი პოლიტიკური და ეკონომიკური კრიზისი გამოიწვია, რასაც თან დაერთო კრიმინოგენური სიტუაციების სიმრავლე და დანაშაულებრივი ფაქტების კატასტროფული ზრდა, ახალგაზრდების ერთი ნაწილის დემორალიზაცია, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკისა და ოსეთის ოლქის დაკარგვა, ასიათასობით უსახლკაროდ დარჩენილი ლტოლვილების დაბინავება საქართველოს სხვადასხვა ქალაქებსა და რაიონებში. ყოველივე ამან გამოიწვია სამართალდამცავი ორგანოების საქმიანობის მძაფრი გართულება დამნაშავეობასთან ბრძოლის მიმართებაში.

ამგვარი მძლავრი კატაკლიზმების მიუხედავად, დემოკრატიული ძალების მომძლავრებამ და საქართველოს სწორმა პოლიტიკურმა კურსმა შესაძლებელი გახადა საქართველოს ახალი კონსტიტუციის მიღება და ამით ჩვენს ქვეყანაში ნამდვილი, დემოკრატიული, სამართლებრივი სახელმწიფოს აღმშენებლობისათვის მტკიცე სამართლებრივი ბაზის შექმნა, განუხრელი ზრუნვა სასამართლო რეფორმის რეალური განხორციელებისათვის.

1921 წლის კონსტიტუციის ბაზაზე შეიქმნა სრულიად ახალი დემოკრატიული სახელმწიფოსათვის დამახასიათებელი კონსტიტუცია. ამასთან, მიღებულ იქნა ახალი, ადრინდელთან შედარებით რადიკალურად განსხვავებული სამოქალაქო სამართლისა და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსები, სამოქალაქო სამართლის საპროცესო კოდექსი, ადმინისტრაციული სამართლის კოდექსი და ადმინისტრაციული სამართლის საპროცესო კოდექსი, სისხლის სამართლის კოდექსი. შეიქმნა და ჩამოყალიბდა აგრეთვე სრულიად ახალი სასამართლო ორ-

განო საკონსტიტუციო სასამართლოს სახით. მიღებულ იქნა ორგანული კანონი პროკურატურისა და საერთო სასამართლოების შესახებ და სხვა მრავალი ჩვენი საზოგადოების განვითარებისათვის დამახასიათებელი და ამსახველი საკანონმდებლო აქტები. ყოველივე ამან, გარკვეული წინააღმდეგობის მიუხედავად, საგრძნობლად შეუწყო ხელი სამართალდამცავი ორგანოების საქმიანობის გაუმჯობესებას დამნაშავეობასთან ბრძოლის მიმართებაში.

დამნაშავეობის წინააღმდეგ შეურიგებელი ბრძოლის წარმოება, კანონიერების დაცვის უზრუნველყოფა, დანაშაულებრივი ფაქტების სწრაფი, სრული გახსნა, დანაშაულის აღკვეთა და თავიდან აცილება, დანაშაულის გამომწვევი მიზეზებისა და ხელშემწყობი პირობების აღმოფხვრა, საქართველოს დემოკრატიული სახელმწიფო წყობის, მისი პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემის განმტკიცება და საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა, სასამართლო რეფორმის წარმატებით დაგვირგვინება, ადამიანთა უფლებებისა და თავისუფლებების სოციალური დაცვის მტკიცე გარანტიებისა და მატერიალურ-ტექნიკური და სამართლებრივი ბაზის შექმნა, კანონის უზენაესობის არა მარტო უბრალო აღიარება, არამედ მისი პრაქტიკული რეალიზაცია; სწორი, სამართლიანი მართლმსაჯულების განხორციელება, უკანონო დაკავებისა და მსჯავრდების ფაქტების აღმოფხვრა და ყოველივე ამით მტკიცე სამართლებრივი სახელმწიფოს ჩამოყალიბება და სხვ. აი, იმ პრობლემათა მცირეოდენი ჩამონათვალი, რაც დღეს საქართველოს მთავრობის, მისი ხელმძღვანელების, მმართველი პარტიისა და მთელი სამართალდამცავი ორგანოების წინაშეა დაყენებული.

ქართული სახელმწიფოებრიობის განმტკიცებისა და ხალხის საკეთილდღეოდ ამ დიდი პრობლემატური ამოცანების წარმატებით გადასაწყვეტად საჭიროა სასამართლოს, პროკურატურის, შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და სხვა სამართალ-

დამცავი ორგანოების მუშაობის გარდაქმნა, რათა საიმედოდ დაიცვან სახელმწიფოს ინტერესები, მოქალაქეთა კანონიერი უფლებები და თავისუფლებები, მათი კანონიერი ინტერესები, კიდევ უფრო ეფექტურად ებრძოდნენ საშიშ დანაშაულებრივ სამართალდარღვევებს და გვირვენებდნენ კანონიერების უმკაცრესი დაცვის მაგალითს. საჭიროა გადაჭრით მოეღოს ბოლო მატერიალური გამორჩენის მიზნით, ტენდენციურად, მოკვლევის, წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლოში საქმეთა განხილვის შემთხვევებს, საქმის გაჭიანურებას, გულქვაობას, ადამიანის უფლებების დარღვევებისადმი გულგრილ დამოკიდებულებას, სამართალდამცავი ორგანოების მუშაობის პრაქტიკიდან მოქალაქეთა უკანონო და დაუსაბუთებელ დაკავება-დაპატიმრებისა და სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მათი უკანონოდ მიცემის ფაქტების არსებობას.

სამართალდამცავი ორგანოების წინაშე მდგომი დამნაშაულობასთან ბრძოლის ამოცანების განხორციელების საქმეში უალრესად დიდი როლი ეკუთვნით მოკვლევის, წინასწარი გამოძიების, სასამართლოებისა და პროკურატურის ორგანოებს, მათ მაღალკვალიფიციურ მუშაკებს, რომელთა საქმიანობის სწორად წარმართვაზე ბევრადაა დამოკიდებული მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტების სწრაფი, სრული, ყოველმხრივი გახსნა და გამოსაძიებელ საქმეზე ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენა, დანაშაულის აღკვეთა და თავიდან აცილება.

ამ მიზნის განხორციელების პროცესში სამარალდამცავი ორგანოების საქმიანობაში თავის წარუშლელ კვალს ტოვებს ამ ორგანოების მიერ დანაშაულებრივ ფაქტებზე მიღებული ცნობების (ინფორმაციის) შემოწმების ორგანიზაცია და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ სწორი, დროული და დასაბუთებული დადგენილების გამოტანა.

დანაშაულებრივი ფაქტების ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ცნობის (ინფორმაციის) შემოწმების საქმეში უალ-

რესად დიდი როლი ეკუთვნის მოკვლევის, საგამოძიებო და პროკურატურის ორგანოებს, რომლებსაც ევალებათ დანაშაულის სწრაფი, სრული გახსნა და სწორი, სამართლიანი მართლმსაჯულების განხორციელებისათვის სათანადო წინაპირობის შექმნა. ამასთან, მათი მოვალეობაა სათანადო დროული რეაგირება მოახდინონ მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტებზე ან ასეთის მზადებაზე. გულდასმით მოახდინონ დანაშაულებრივ ფაქტებზე მიღებული ცნობების (ინფორმაციის) წინასწარი შემოწმება და საჭიროების შემთხვევაში, კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად დროულად გამოიტანონ დასაბუთებული დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ და ყოველგვარი ზომები მიიღონ დანაშაულის სწრაფი, სრული გახსნის, დანაშაულის აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის. წინამდებარე ნაშრომიც სწორედ ამ მნიშვნელოვანი პრობლემათა ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია.

მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ცნობის (ინფორმაციის) შემოწმების შედეგების საფუძველზე, როცა გამოიკვეთა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის კანონიერი საბაბი და საფუძველი, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი წესით, სწორი, დროული, დასაბუთებული დადგენილების გამოტანას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ, უადრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს არა მარტო წმინდა თეორიული, არამედ პრაქტიკული თვალთახედვითაც, რადგან იგი, შეიძლება ითქვას, მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტის სწრაფი, სრული გახსნის, დანაშაულის თავიდან აცილებისა და საქმეზე ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენის ერთ-ერთი უპირველესი და მნიშვნელოვანი საწინდარია. ყოველივე ეს კი, თავის მხრივ, ხელს უწყობს სწორი, სამართლიანი მართლმსაჯულების განხორციელებას.

ესოდენ დიდი მნიშვნელობით იყო გამოწვეული ისიც, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის პრობლემის თეორიულ

დამუშავებას საბჭოური პერიოდის სისხლის სამართლის პროცესუალურ ლიტერატურაში საკმაოდ დიდი ყურადღება ექცეოდა. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის პრობლემების შესწავლა-დამუშავებას მიეძღვნა რუსი პროცესუალისტების არაერთი საკანდიდატო დისერტაცია, დამხმარე სახელმძღვანელო და მონოგრაფია. ქართულ ენაზე კი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხებთან დაკავშირებით არსებობდა სულ ორიოდე საჟურნალო სტატია და ჩემი – პროფესორ შოთა ფაფიაშვილის 1978 წელს გამოცემული ნაშრომი „პირველადი მასალების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა.“ შემდეგში კი ქ. თბილისშიც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხებზე ავთანდილ თევზაძის მიერ დაცულ იქნა საკანდიდატო დისერტაცია, ხოლო 1999 წელს გამოქვეყნდა ჩემი – პროფესორ შოთა ფაფიაშვილის კრიტიკული ბროშურა „სისხლის სამართლის საქმისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის პრობლემა სისხლის სამართლის პროცესში.“ ვფიქრობთ, წინამდებარე ნაშრომი გარკვეულად შეავსებს ამ ხარვეზს და იგი უდავოდ დაეხმარება მოკვლევის, წინასწარი გამოძიების, პროკურატურისა და სასამართლო ორგანოს მუშაკებს საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის საკითხების სწორად გადაწყვეტაში და იურიდიული ფაქულტეტის სტუდენტებსა და ასპირანტებს მოცემული თემის სრულყოფილად შესწავლა-ათვისებაში.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნება. არსი და მნიშვნელობა

§1. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მიზნები და ამოცანები

საქართველოში შექმნილი მწვავე ეკონომიკური და პოლიტიკური მდგომარეობა და დანაშაულის კატასტროფული ზრდა უმაღლესი აღმასრულებელი ხელისუფლებისა და მთელი სამართალდამცავი და სამართალშემოქმედი ორგანოების უმნიშვნელოვანეს ამოცანად სახავს დამნაშავეობის წინააღმდეგ შეურიგებელი ბრძოლის წარმოებას, ამ მიმართებით არსებული კანონების შემდგომი სრულყოფის გარდუვალობასა და მათი დაცვის უზრუნველყოფას; მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტებზე სწრაფ, დროულ რეაგირებას, დასაბუთებული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას, მის სრულ, ყოველმხრივ გამოკვლევას, დანაშაულის აღკვეთასა და თავიდან აცილებას, საქართველოს დემოკრატიული სახელმწიფო წყობის პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემის განმტკიცებას, ქვეყნის საჯარო დემოკრატიული პრინციპების დამკვიდრებას, ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების სოციალური დაცვის მტკიცე გარანტიების შექმნას, სწორი, სამართლიანი მართლმსაჯულების განხორციელებას, უკანონო დაკავებისა და მსჯავრდების ფაქტების აღმოფხვრას და სხვ.

ამ დიდი პრობლემატური ამოცანების წარმატებით გადასაწყვეტად საჭიროა სასამართლოს, პროკურატურის, შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და უშიშროების სამინისტროს მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების მუშაობის რადიკალური გარდაქმნა, რადგან მათი საქმიანობის სწორად წარმართვაზე ბევრადაა დამოკიდებული მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტების სწრაფი, სრულ-

ლი, ყოველმხრივი გახსნა და გამოსაძიებელ საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენა.

ამ რთული, კეთილშობილური მიზნების განხორციელების პროცესში მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების საქმიანობის წარმატებასა და წარუმატებლობაზე თავის წარუშლელ კვალს ტოვებს მათ მიერ დანაშაულებრივ ფაქტებზე მიღებული ინფორმაციის შემოწმების ორგანიზაცია და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ სწორი, დროული და დასაბუთებული დადგენილების გამოტანა.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან დამოუკიდებელ სტადიასა და საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანას, აქვს თავისი საკუთარი კვლევის საგანი, მიზნები და ამოცანები. სწორედ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაში იძენს თავის იურიდიულ-სამართლებრივ მნიშვნელობას დანაშაულებრივ ფაქტებზე საქმის აღძვრამდე მოპოვებული მასალები. ამასთან, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილებით იწყება სისხლის სამართლის საქმის შემდგომი გამოძიება და მისი გადასვლა სისხლის სამართლის პროცესის მოდერნო სტადიებში.

ა) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მიზნები და ამოცანები. საქართველოს სამართალდამცავი ორგანოების – მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა დამნაშაევების წინააღმდეგ ბრძოლის აქტიური წარმოება, მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე სწორი, დროული რეაგირება, სისხლის სამართლის საქმის დასაბუთებული აღძვრა, საქმის ყოველმხრივი გამოკვლევა, მისი სრული გახსნა, დანაშაულის აღკვეთა და თავიდან აცილება.

მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების მიერ ამ რთული ამოცანების წარმატებით გადაწყვეტა ბევრადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ რამდენად სწორად და ობიექტურად წარმართავენ

ისინი დანაშაულებრივ ფაქტზე მიღებული ინფორმაციის შემოწმების ორგანიზაციას და მიღებული მასალების საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ დასაბუთებული დადგენილების გამოტანას.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სტადიას და პროცესუალურ აქტს, აქვს თავისი კვლევის საგანი, მიზნები და ამოცანები.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი სტადია, თავისი კვლევის მიზნებითა და ამოცანებით არსებითად განსხვავდება მომდევნო — მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების სტადიისაგან. ამიტომ იგი არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს წინასწარი გამოძიების შემადგენელ ნაწილად, როგორც ამას ფიქრობს ზოგიერთი პროცესუალისტი.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ერთ-ერთი მთავარი და ძირითადი მიზანია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის კანონიერი საბაბისა და საფუძვლის მოპოვება, დანაშაულის შესახებ მიღებული ინფორმაციის სრული, ობიექტური შემოწმება და ამ შემოწმებით მიღებული შედეგების საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ სწორი, დასაბუთებული დადგენილების გამოტანა.

მთელი ეს პროცესი კი, თავის მხრივ, მოიცავს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი ორგანოსა და თანამდებობის პირის — მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლისა და პროკურორის უაღრესად რთულ, შრომატევად საქმიანობას.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ თავს იჩენს მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების მეორე უმთავრესი ამოცანა — აღძრულ სისხლის სამართლის საქმეზე შეიკრიბოს დანაშაულის ჩამდენი სავარაუდო პირის როგორც მამხილებელი, ისე მისი გამამართლებელი მტკიცებულებები და მოპოვებული მტკიცებულებების საფუძველზე განხორციელდეს დანაშაულის ჩადე-

ნაში მხილებული პირისათვის ბრალდების წარდგენა, მისი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა და ამ მიზნით შესრულებულ იქნეს მთელი რიგი საგამოძიებო და სხვა პროცესუალური მოქმედებები. ამიტომ ვერ გავიზიარებთ იმ კრიმინალისტების მოსაზრებას, რომლებიც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაში ხედავენ მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანას.¹ ჩვენთვის მიუღებელია ის თვალსაზრისიც, რომლის თანახმად სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა მიჩნეულია არა პროცესის პირველ დამოუკიდებელ სტადიად, არამედ მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების შემადგენელ ნაწილად.² ვერც იმას დავეთანხმებით, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა გათანაბრებულია სისხლის სამართლებრივ დევნასთან.³

ამასთან დაკავშირებით ბუნებრივად იბადება კითხვა: რა არის სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, რაში მდგომარეობს მისი იურიდიული ბუნება და რა ადგილი უკავია მას სისხლის სამართლის პროცესში და, საერთოდ, საჭიროა თუ არა მისი არსებობა სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში? ხომ არ აჯობებს მთელი რიგი საზღვარგარეთის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის მსგავსად, დავკმაყოფილდეთ მხოლოდ დანაშაულებრივი ფაქტების რეგისტრაციით და მოკვლევისა და გამოძიების ორგანოები გავათავისუფლოთ ამ უაღრესად შრომატევადი საქმიანობის — დანაშაულის გახსნაზე ყოველდღიური ზრუნვისაგან, დაველოდოთ იმ ბედნიერ

¹ Е. А. Приишников. Некоторые вопросы предварительного расследования. Автореферат кандидатской диссертации. М., 1955, гл. 2-7 და სხვ.

² В. Я. Дорохов. Возбуждение уголовного дела как часть стадии предварительного расследования в советском уголовном процессе. Ученые записки Пермского гос. университета, т. X, вып. 4. Юридические науки. 1955, гл. 108-121 და სხვ.

³ М. Гродзинский. Начало целесообразности в обвинении. «ВСЮ», 1925, №6, стр. 233-237. С. Голунский. О Возбуждении уголовного преследования. «Соц. законность», 1936, №2. М. Чельцов. Возбуждение уголовного преследования и процессуальное положение следователя «Соц. законность», 1937, №3, гл. 28-35, misive, Уголовное процесс. М., 1950, гл. 216 და სხვ.

დღეს, როცა დამნაშავე, მოძღვართან მისვლის მსგავსად, ნებაყოფლობით გამოცხადდება სამართალდამცავ ორგანოებში და გულწრფელად აღიარებს ჩადენილ დანაშაულს?

აღნიშნულ საკითხებზე ამომწურავი პასუხის გასაცემად, საჭიროა მცირეოდენი ექსკურსი გავაკეთოთ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, როგორც დამოუკიდებელი ინსტიტუტის აღმოცენებისა და განვითარების მიმდინარეობაზე პროცესუალურ ლიტერატურა-სა და სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში.

ბ) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის პრაქტიკული მნიშვნელობა. საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისა და სასამართლო რეფორმის გატარების პირველივე დღეებიდან სისხლის სამართლის პროცესუალურ ლიტერატურაში წამოყენებულ იქნა აზრი და ხანგრძლივი დროის განმავლობაში მიმდინარეობდა დავა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის იურიდიული ბუნების, სისხლის სამართლის პროცესის სისტემაში მისი ადგილისა და პროცესუალური სტატუსის შესახებ, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და დევნის აღძვრის ცნებების, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბისა და საფუძვლის, პირველადი მასალების შემოწმებისა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის დადგენილების გამოტანის შესახებ და სხვა მთელ რიგ აქტუალურ საკითხებზე.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნება სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობასა და მის შესაბამისად სისხლის სამართლის პროცესუალურ ლიტერატურაში გამოკვეთილი სახით შემოტანილ იქნა გასული საუკუნის ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ, 20-30-იან წლებში გატარებული სასამართლო რეფორმის დროს. უფრო მეტიც, აღსანიშნავია, რომ მომდევნო 60-იან წლებშიც, საბჭოურ ჟურნალ-გაზეთებში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის პრობლემატური საკითხების ირგვლივ კვლავ გაცხოველებული დისკუსია მიმდინარეობდა. მეცნიერ-იურისტების მიერ გამოითქვა მრავალი

ურთიერთსაპირისპირო შეხედულება, შეიქმნა საინტერესო ნაშრომები და მონოგრაფიები.

ეს თავისთავად მეტყველებს იმაზე, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ღრმამეცნიერულ დამუშავებას აქვს არა მარტო წმინდა თეორიული, არამედ დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა. გარდა ამისა, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხებზე, პროცესუალურ ლიტერატურაში, ქართულ და რუსულ ენებზე შეიქმნა მრავალი საინტერესო ნაშრომი, მონოგრაფია და დაცულ იქნა საკანდიდატო დისერტაციები. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მთელი რიგი პრობლემატური საკითხები ჯერ კიდევ გადასაწყვეტია და დავა მის ირგვლივ დღესაც გრძელდება. ამ მიმართებით განსაკუთრებით გაიზარდა ქართველი მეცნიერ-იურისტებისა და პრაქტიკოს მუშაკთა ინტერესები, რადგან საქართველოს ახალმა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსმა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხები კიდევ უფრო ახლებურად წარმოაჩინა.

ზემოთ აღნიშნული საკითხების უშუალო განხილვამდე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის პირველი სტადიის არსებობის საჭიროებისა და პრაქტიკული მნიშვნელობის დასასაბუთებლად, შეიძლება გამოვიყენოთ უკანასკნელი სამი წლის სტატისტიკური მონაცემები, მის ანალიზზე გვაკეთოთ შესაბამისი დასკვნები და ამით თვალნათლივ ვაჩვენოთ ის, თუ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრით რა მძიმე და შრომატევადი სამუშაოების ჩატარება უხდებათ მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების მუშაკებს, რათა მიაღწიონ სასურველ მიზანს – დანაშაულის გახსნას, მის აღკვეთასა და თავიდან აცილებას.

აღსანიშნავია, რომ 1999 წელს პროკურატურის, შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და უშიშროების სამინისტროს მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოებში სულ აღძრულ იქნა 17 331 სისხლის სამართლის საქმე. აქედან წინასწარი გამოძიება დამთავრ-

და 7 906 საქმეზე და სასამართლოს გადაეცა განსახილველად 6 925 სისხლის სამართლის საქმე. სხვადასხვა მოტივით წარმოებით შეწყდა 981 სისხლის სამართლის საქმე. ამასთან, სხვადასხვა მიზეზით წარმოებით შეჩერდა გამოძიება 5 386 საქმეზე. 2000 წელს აღძრული სისხლის სამართლის საქმეების რაოდენობა, წინა წელთან შედარებით, მცირეოდენ შემცირდა და მან შეადგინა 16 217 საქმე. სამაგიეროდ, ასევე მცირეოდენ გაიზარდა გამოძიებადამთავრებულ სისხლის სამართლის საქმეთა რაოდენობა და მან ამ პერიოდისათვის შეადგინა 8 999. ამავე წელს სასამართლოებს განსახილველად გადაეგზავნა 8 187 სისხლის სამართლის საქმე. 812 სისხლის სამართლის საქმე კი წარმოებით შეწყდა. 5 889 სისხლის სამართლის საქმე წარმოებით იქნა შეჩერებული. 2001 წელს ამ ორგანოებში სულ აღიძრა 16 328 სისხლის სამართლის საქმე. აქედან წინასწარი გამოძიება დამთავრდა 10 744 საქმეზე. სასამართლოში განსახილველად წარიმართა 8 099 სისხლის სამართლის საქმე. სხვადასხვა მოტივით წარმოებით შეწყდა 2 589 სისხლის სამართლის საქმე. წარმოებით შეჩერდა 6 109 სისხლის სამართლის საქმე. 2002 წლის ექვს თვეში ეს სტატისტიკური მონაცემები შემდეგნაირად აისახა: აღიძრა 9 002 სისხლის სამართლის საქმე; წინასწარი გამოძიება დამთავრდა 468 სისხლის სამართლის საქმეზე; სასამართლოში განსახილველად წარიმართა 8 967 სისხლის სამართლის საქმე; 3 870 სისხლის სამართლის საქმე სხვადასხვა გარემოებების გამო წარმოებით იქნა შეჩერებული.

ზემოაღნიშნული სტატისტიკური მონაცემები, ცხადია, მეტყველებს იმაზე, თუ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა რამდენად რთული და მნიშვნელოვანი დამოუკიდებელი ინსტიტუტია სისხლის სამართლის პროცესის სისტემაში. თუ თვალნათლივ წარმოვიდგენთ იმასაც, რომ გამომძიებელი, რომლის წარმოებაშიც იმყოფება გაუხსნელი სისხლის სამართლის საქმე, ვალდებულია სხვა საქმეების გამოძიების პარალელურად განუწყვეტლივ

იზრუნოს ამ საქმეების გახსნაზე, გარდა ამისა, შეადგინოს სამუშაო გეგმა და მისცეს შესაბამისი დავალებები ოპერატიულ მუშაკებს, მათგან მოისმინოს მიღებული ინფორმაციები, მოახდინოს მათი ურთიერთგაცვლა, მის საფუძველზე შეადგინოს ახალი სამუშაო გეგმა და უწყვეტი ციკლის სახით სისტემატურად იმუშაოს გაუსწნელ საქმეებზე, რათა მიაღწიოს საქმის სწრაფ, სრულ გახსნას, დანაშაულის აღკვეთასა და თავიდან აცილებას.

§2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნება, არსი, მნიშვნელობა და მისი იურიდიული ბუნება

ა) *სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის არსი და მნიშვნელობა.* სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის სადავო პრობლემატური საკითხებიდან ერთ-ერთ მნიშვნელოვან დავის საგანს წარმოადგენდა და დღესაც წარმოადგენს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის იურიდიული ბუნება და მისი ადგილი სისხლის სამართლის პროცესის სისტემაში.

მართებულად შენიშნავდა ა. გავრილოვი თავის საკანდიდატო დისერტაციის ავტორეფერატში „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა მილიციის ორგანოების მიერ,“ რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის სტადიის მნიშვნელობა არ შეიძლება დაყვანილ იქნეს მარტოოდენ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანასთან.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის არსი და მნიშვნელობა კიდევ უფრო მეტია, ვიდრე მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანა, რაც, ამასთან, ნიშნავს იმას, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლების მქონე თანამდებობის პირმა ან ორგანომ მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე მოახდინოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და მიიღოს სათანადო ზომები მისი აღძვრისა და თავიდან აცილებისათვის

და ყოველივე ამით შექმნას სათანადო პირობები გამოსაძიებელი შემთხვევის სწრაფი, სრული გახსნისათვის.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი სტადიის არსი და მნიშვნელობა კიდევ უფრო ფართოდ უნდა იქნეს გაგებილი. მიგვაჩნია, რომ მოცემული პრობლემის მეცნიერულ დამუშავებას არა მარტო წმინდა თეორიული, არამედ უაღრესად დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობაც აქვს.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის არსი და მნიშვნელობა, ჩვენი აზრით, ძირითადად გაშუქებულ უნდა იქნეს შემდეგი მიმართულებებით:

- 1) საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და სამართლებრივი მნიშვნელობით;
- 2) საქმის აღძვრისათვის საჭირო მასალების მოპოვებისათვის;
- 3) მოქალაქეთათვის კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის პროცესუალური გარანტიების უზრუნველყოფის მიზნით;
- 4) მიღებული ინფორმაციის სწორად, ღროულად შემოწმებასა და შეფასებაში;
- 5) დანაშაულის კვალის დამაგრებასა და დანაშაულებრივი ფაქტების აღკვეთასა და თავიდა აცილებაში;
- 6) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ დასაბუთებული დადგენილების გამოტანაში;
- 7) შეკრებილი მასალების ქვემდებარეობისამებრ გადაგზავნაში;
- 8) მიღებული ცნობების (განცხადების, პრესაში გამოქვეყნებული მასალებისა და სხვა ინფორმაციის) წინასწარი შემოწმების შედეგების საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანაში;
- 9) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის გარეშე წინასწარი გამოძიების დაწყების დაუშვებლობაში;
- 10) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მომენტისათვის

შილებული მასალების საფუძველზე ჩადენილი ქმედების (კვალი-
იფიკაციის) იურიდიულ შეფასებაში;

11) მასალების წინასწარი შემოწმების სისწორესა და სისხ-
ლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის კანონიერებაზე
საპროკურორო ზედამხედველობის განხორციელებაში;

12) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და საქმის წარ-
მოების გამომრიცხველი გარემოებების გამოკვლევის მიმართე-
ბაში და სხვ.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის არსისა და მისი იუ-
რიდიული მნიშვნელობის ზემოაღნიშნული დეტალიზაცია, ცხა-
დია, ამომწურავი არაა, მაგრამ იმისათვის, რომ ნათლად წარ-
მოვიდგინოთ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის არსი და
მნიშვნელობა, ამისათვის, ვფიქრობთ, ესეც საკმარისია.

ჩვენი აზრით, სწორედ სისხლის სამართლის საქმის აღძ-
ვრის არსის არასწორად გაგების შედეგი იყო ის, რომ ზოგიერ-
თი ავტორი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისაგან ვერ
ასხვავებდა წინასწარ გამოძიებას.

მაგალითად, პროფ. რ. დ. რაზუნოვი სადოქტორო დისერტა-
ციის ავტორეფერატში ავითარებდა აზრს, რომლითაც, თითქოს,
წინასწარი გამოძიება იწყება არა სისხლის სამართლის საქმის
აღძვრისა და გამომძიებლის მიერ საქმის თავის წარმოებაში
მიღების შესახებ დადგენილების გამოტანით, არამედ საქმეზე
პირველადი საგამომძიებო მოქმედებების ჩატარებით.¹

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის საჭირო მოპოვე-
ბული მასალების საფუძველზე მოკვლევისა და საგამომძიებო ორ-
განოების მიერ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძ-
ვრის შესახებ დასაბუთებული დადგენილების დროულად გამოტა-
ნას, როგორც აღვნიშნეთ, საკამოდ ღიდი მნიშვნელობა აქვს არა
მარტო თეორიული, არამედ პრაქტიკული, იურიდიულ-სამართ-

¹ რ. რაზუნოვი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 13.

ლებრივი და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური თვალსაზრისითაც.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის თეორიული და პრაქტიკულ-იურიდიულ-სამართლებრივი მნიშვნელობა, უპირველეს ყოვლისა, გამოიხატება იმაში, რომ სწორედ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილებით იწყება მოკვლევა და წინასწარი გამოძიება. ამ პროცესუალური აქტის შესრულებამდე მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებს უფლება არა აქვთ მტკიცებულებათა მიღების მიზნით აწარმოონ რაიმე სახის საგამოძიებო მოქმედება შემთხვევის ადგილის დათვალიერების, ამოღებისა და ჩხრეკის გარდა. ამ პროცესუალური აქტის შესრულებამდე არაპროცესუალური გზით ან სხვა რაიმე საშუალებით მიღებულ მონაცემებს, თუ იგი შემდგომში არ იქნა გამაგრებული სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული საგამოძიებო მოქმედებით ან სხვა პროცესუალური აქტით და იგი სასამართლო ბრძანებით არ იქნა მიჩნეული მტკიცებულებად, საქმეზე მტკიცებულებითი მნიშვნელობა არ მიენიჭება.

ზემოაღნიშნულის გარდა, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მომენტიანთვის მიღებული მონაცემების საფუძველზე წყდება ჩადენილი გამოსაძიებელი ქმედების იურიდიული შეფასება; კერძოდ, ის, თუ ჩადენილი ქმედება სისხლის სამართლის კოდექსის რომელი მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ნიშნებს შეიცავს და სისხლის სამართლის კოდექსის რომელი მუხლით უნდა მოხდეს მისი დაკვალიფიცირება.

ზოგჯერ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილებით შეიძლება გადაწყდეს საქმის ქვემდებარეობისამებრ გადაცემის საკითხიც. კერძოდ ის, თუ მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე ვინ უნდა აწარმოოს გამოძიება, ვისი ქვემდებარეა და ვინ უნდა მიიღოს იგი თავის წარმოებაში. დაკავებული ეჭვმიტანილი პირის დაცვის უფლების განხორციელებაც სწორედ ამავე ეტაპთანაა დაკავშირებული.

როგორც აღენიშნეთ, საკმაოდ დიდია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მნიშვნელობაც, რადგან ამ პროცესუალური აქტის არადროულად გამოტანა, თავის მხრივ, ხელს უწყობს მტკიცებულებათა დაკარგვას, მათი მოპოვების შესაძლებლობის ხელიდან გაშვებას, დანაშაულის გაუხსნელობას, დანაშაულებრივი ქმედების ჩამდენი პირის დაუსჯელობას, დანაშაულებრივის ფაქტის აღმოფხვრისა და თავიდან ასაცილებელ ღონისძიებათა მიუღებლობას. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ სწორი, დასაბუთებული დადგენილების დროულად გამოტანა კი ხელს უწყობს გამოსაძიებელი დანაშაულებრივი ფაქტის სრულ, ყოველმხრივ გამოკვლევას, მის სწრაფ და სრულ გახსნას, დამნაშავის სამართლიან დასჯას, დანაშაულის აღკვეთასა და თავიდან აცილებას, დანაშაულის გამოძიების პროცესში საზოგადოებრიობის აქტიურ ჩაბმას, დამნაშავეობასთან ბრძოლის გააქტიურებას, საზოგადოებაში გავრცელებული დაუსჯელობის სინდრომის გაქარწყლებასა და დამნაშავეთა დასჯის გარდუელობის აზრის გაბატონებას, ახალგაზრდა თაობის აღზრდას კანონებისადმის პატივისცემის სულისკვეთებითა და მოქალაქეთა კანონიერი უფლებების დაცვის პროცესუალური გარანტიების უზრუნველყოფას.

მაშასადამე, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხის სწორად და დროულად გადაწყვეტას აქვს არა მარტო თეორიული, არამედ საკმაოდ დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობაც გამოსაძიებელი დანაშაულებრივი შემთხვევის სწრაფი, სრული, დროული გახსნისა და თავიდან აცილებისათვის. მაგრამ, ცხადია, არ შეიძლება მისი ესოდენ დიდი მნიშვნელობა გადაჭარბებით იქნეს შეფასებული და მის ამოსავალ ამოცანად მივიჩნიოთ დამნაშავის დადგენა და მტკიცებულების სრული — ამომწურავი შეკრება. არც ისე შეიძლება, რომ ერთიმეორესთან გავათანაბროთ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და წინასწარი გამოძიების ამოცანები.

ბ) *სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნება*. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა მოიცავს არა მარტო დადგენილების გამოტანას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ, არამედ მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული პირველადი მასალებისა და გამოვლინებული დანაშაულის ნიშნების შემოწმების ღონისძიებათა მთელ კომპლექსს, რომლის შემდეგაც კომპეტენტური ორგანო და თანამდებობის პირები – მოკვლევის ორგანო, გამომძიებელი ან პროკურორი წყვეტს საკითხს მოპოვებული ცნობების საფუძველზე მიიღოს დასაბუთებული გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების საფუძველზე ეძლევათ სამართლებრივი უფლება მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებს გამოიყენონ საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი ნორმები და გამოსაძიებელ ფაქტზე დროულად და სრულყოფილად ჩაატარონ მოკვლევა და წინასწარი გამოძიება. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის არსი, მისი იურიდიული ბუნება, მიზნები და ამოცანებიც ძირითადად ამაში მდგომარეობს.

ჩადენილი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ცნობისა და განცხადების სავალდებულო მიღება და მისი განხილვა-შემოწმების საკითხებიც, მართალია, პროცესუალური ნორმებითაა რეგლამენტირებული და ესეც პირდაპირ გამომდინარეობს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის არსიდან და პირდაპირ დაკავშირებულია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასთან, მაგრამ, როგორც ქვემოთ დავინახავთ, მათი საქმიანობის ფორმა გარკვეული თავისებურებებით ხასიათდება. იგი, პირველ რიგში, გამოიხატება დანაშაულის შესახებ ცნობის მიმწოდებელ პირსა (საწარმოო-დაწესებულებას, ორგანიზაციასა) და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი ორგანოების თანამდებობის პირთა შორის აღმოცენებულ

პროცესუალურ ურთიერთობაში, რომლის შედეგად მიღებული მონაცემების საფუძველზეც უნდა გადაწყდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის საკითხი და გამოტანილ იქნეს სწორი, დასაბუთებული დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილ დადგენილებას ის სამართლებრივი დატვირთვაც აქვს, რომ იგი სამართლებრივ უფლებას ანიჭებს მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებს გამოიყენონ საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი ნორმები და საქმეზე სრულყოფილად ჩაატარონ წინასწარი გამოძიება. მისი არსიც სწორედ ამაში მდგომარეობს.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ეს მნიშვნელობა სსსკ 262-ე მუხლითაცაა რეგლამენტირებული. ამ მუხლის თანახმად „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ მომკვლევმა, გამოძიებელმა, პროკურორმა უნდა ჩაატარონ საგამოძიებო მოქმედებანი დანაშაულის გასახსნელად ან ბრალდებულის უდანაშაულობის დასადგენად“. და, რომ „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე არ შეიძლება არც ერთი საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება, ჩხრეკის, ამოღებისა და შემთხვევის ადგილის დათვალიერების გარდა“. მისი არსიც სწორედ ამაში მდგომარეობს.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, როგორც პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი სტადიის, მთავარი ამოცანა იმაში მდგომარეობს, რომ სწორად მოხდეს დანაშაულის მზადების ან მისი ჩაღენის შესახებ შემოსული განცხადების ან ცნობის შემოწმების ორგანიზაცია, მიღებული მონაცემების საფუძველზე დროულად გადაწყდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის საკითხი და გამოტანილ იქნეს საქმის აღძვრის ან აღძვრაზე უარის თქმის დასაბუთებული დადგენილება.

მართალია, მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებში დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის, ინფორმაციისა და განცხადების საეაღდებულო მიღება-განხილვის საკითხ-

ები პროცესუალური ნორმებითაა რეგლამენტირებული, მაგრამ იგი სხვა არა არის რა, თუ არა პროცესუალური ურთიერთობა დანაშაულის შესახებ განცხადების ან ცნობის მიმწოდებელ პირსა (ორგანიზაციასა) და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ კომპეტენტურ ორგანოებსა და თანამდებობის პირებს შორის.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ: სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა არის სისხლის სამართლის პროცესის პირველი დამოუკიდებელი სტადია, რომლის დროსაც მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადებასთან დაკავშირებით შემოსული განცხადების ან ცნობის შემოწმებით მიღებული მასალების საფუძველზე კომპეტენტური ორგანოები წყვეტენ საკითხს სისხლის სამართლის საქმის წარმოების დაწყების ან მასზე უარის თქმის შესახებ.

§3. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი სტადია

ა) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ზოგიერთი საკითხი საბჭოური პერიოდის პროცესუალურ ლიტერატურაში. უკვე აღინიშნა, რომ საბჭოური პერიოდის სისხლის სამართლის პროცესუალურ ლიტერატურაში ხანგრძლივი დროის განმავლობაში მიმდინარეობდა დავა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის იურიდიული ბუნების, სისხლის სამართლის პროცესის სისტემაში მისი ადგილისა და პროცესუალური სტატუსის შესახებ, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და დევნის აღძვრის ცნების, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბისა და საფუძვლის, პირველადი მასალების შემოწმებისა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის დადგენილების გამოტანის შესახებ და სხვა მთელ რიგ აქტუალურ საკითხებზე.

საბჭოურ პერიოდს ვამბობთ იმიტომ, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნება მანამდე არსებულ რუსულ და ქართულ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში უცნობი იყო. იგი აღმოცენდა რევოლუციის შემდეგ, სასამართლო რეფორმის დროს და მის ირგვლივ შეიქმნა მრავალი საინტერესო ნაშრომი. სწორედ საბჭოთა ხელისუფლების პერიოდში მიმდინარე სასამართლო რეფორმის დროს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხებზე, პროცესუალურ ლიტერატურაში, რუსულ ენაზე შეიქმნა მრავალი საინტერესო ნაშრომი და მონოგრაფია, დაცულ იქნა საკანდიდატო დისერტაციაც. აქედან აღსანიშნავია ნაშრომები: მ. გროლზინსკის – „ბრალდების დაწყების მიზანშეწონილობა“ (1925); ს. გოლუნსკის – „სისხლის სამართლის დევნის აღძვრის შესახებ“ (1936); მ. ჩელცოვის „სისხლის სამართლის დევნის აღძვრა და გამოძიების პროცესუალური მდგომარეობა“ (1937); რ. რახუნოვის – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესში“ (1953); ვ. დოროხოვის – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, როგორც წინასწარი გამოძიების სტადიის ნაწილი საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესში“ (1955); ი. მარტინოვიჩის – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ზოგიერთი საკითხი“ (1957); ვ. ჩეკანოვის – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესში“ (1957); გ. ნეზვანოვას – „სისხლის სამართლის საქმეზე წარმოების აღძვრის საკითხის შესახებ“ (1958); ა. კობლიკოვის – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა“ (1962); ვ. სტრემოვსკის – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა მილიციის ორგანოების მიერ“ (1957); ს. ბოროდინის – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხის გადაწყვეტა“ (1970). 1978 წელს ქართულ ენაზე გამოქვეყნდა პროფ შ. ფაფიაშვილის ნაშრომი – პირველადი მასალების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და სხვ.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის პრობლემებზე დაცულ იქნა აგრეთვე საკანდიდატო დისერტაციები, კერძოდ, 1959 წელს ფ. ნ. ფატკულინის მიერ დაცულ იქნა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესში“; 1964 წელს ა. გავრილოვის საკანდიდატო დისერტაცია – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა მილიციის ორგანოების მიერ“; 1969 წელს ი. კრუჩატოვის საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის სამართლებრივი ბუნება საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესში“; 1971 წელს ა. მიხაილენკოს საკანდიდატო დისერტაცია – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის თეორიისა და პრაქტიკის საკითხები საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესში“; 1998 წელს ა. თევზაძის საკანდიდატო დისერტაცია – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა“ და სხვ.

მიუხედავად ამისა, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მთელი რიგი პრობლემატური საკითხები სისხლის სამართლის პროცესში ჯერ კიდევ გადასაწყვეტი და ამოუწურავია და დავა ამ პრობლემების ირგვლივ დღესაც გრძელდება. ამას ემატება ისიც, რომ არსებითი ცვლილებები იქნა შეტანილი მოქმედ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებში და ქართულ ენაზე ეს საკითხები ახალი საპროცესო კანონმდებლობის მიხედვით ჯერ კიდევ შეუსწავლელი და დაუმუშავებელია. ამ საკითხების შესწავლა-დამუშავებასა და საფუძვლიან გამოკვლევას მიეძღვნა ა. თევზაძის საკანდიდატო დისერტაცია, რომელიც მან წარმატებით დაიცვა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამეცნიერო ხარისხის მიმნიჭებელ სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე. მაგრამ მის ამ ნაშრომში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის აქტუალური საკითხები გაშუქებული და გამოკვლეული იყო ადრე მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობისა და საქართვე-

ლოს ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის პროექტში მოცემული სამართლის ნორმების მოთხოვნათა შუქზე, რომელშიც შემდგომში შეტანილ იქნა მთელი რიგი ცვლილებები.

თანამედროვე პირობებში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის პროცესუალური საკითხების შესწავლისადმი ქართველი მეცნიერ-იურისტებისა და პრაქტიკოს მუშაკთა ინტერესი კიდევ უფრო გაიზარდა თუნდაც იმიტომ, რომ საქართველოს ახალ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლის სამართლებრივი დევნის აღძვრის საკითხები სრულიად ახლებურად იქნა წარმოჩენილი.

ბ) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ადგილი სისხლის სამართლის პროცესის სისტემაში. როგორც აღვნიშნეთ, საბჭოური პერიოდის იურიდიულ ლიტერატურაში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან დავის საგანს წარმოადგენდა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის იურიდიული ბუნება და მისი ადგილი სისხლის სამართლის პროცესის სისტემაში.

მეცნიერ-იურისტების საკმაოდ დიდი ჯგუფი (მ. სტროგოვ-იჩი, რ. რაზუნოვი, ჟოგინი, და ფატკულინი, ვ. სტრემოვსკი, ნ. სავეგროვა, ა. ჩუვილევი, ო. ტემუშკინი, ი. ტირიჩევი, ბ. ფურცხვანიძე, შ. ფაფიაშვილი, ა. თევზაძე და სხვ.) თვლის, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა არის სისხლის სამართლის პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი სტადია და, რომ იგი არის მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების წარმოების დაწყების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წინა ეტაპი.

ზოგიერთი ავტორი ცდილობს კიდევ უფრო დააზუსტოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნება და იგი საერთოდ ჩამოაცილოს მოკვლევასა და წინასწარ გამოძიებას.

მაგალითად, ა. გავრილოვის აზრით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა არის სისხლის სამართლის პროცესის დამოუკიდებელი სტადია და არა გამოძიების დაწყების მომენტი. ამასთან,

მისი აზრით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის სტადია მოიცავს დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების შემოწმებას, აგრეთვე მოქმედებებს, რომლებიც მიმართულია დანაშაულის აღკვეთისა და მისი კვლების დამაგრებისაკენ და იგი მთავრდება პროცესუალური გადაწყვეტილების მიღებით – სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ სპეციალური დადგენილების გამოტანით. გარდა ამისა, იგი ავითარებს აზრს, რომლითაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის სტადია არ შეიძლება დაყვანილ იქნეს მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის აქტთან და იგი იზიარებს იმ ავტორების შეხედულებას, რომლებიც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მნიშვნელობას განიხილავენ შემდეგ სამ ასპექტში:

1. როგორც სისხლის სამართლის საპროცესო სამართლის ინსტიტუტს;

2. როგორც სისხლის სამართლის პროცესის სტადიას;

3. როგორც პროცესუალურ აქტს, რომელშიც გამოიხატება გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის საქმეზე წარმოების დაწყების აუცილებლობის შესახებ.¹

ი. მარტინოვიჩი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას თვლის სისხლის სამართლის პროცესის პირველ და მნიშვნელოვან სტადიად. ამასთან, მისი აზრით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის აქტი არის სისხლის საპროცესო სამართლის ის დამოუკიდებელი სტადია, რომელიც უზრუნველყოფს მოქალაქეთა უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას და პროკურატურისა და იუსტიციის ორგანოების ამოცანების განხორციელებას დანაშაულებასთან ბრძოლის მიმართებაში, იგი, ამასთან, არის საქმეზე მთელი შემდგომი წარმოების სამართლებრივი საფუძველი.² ასევე, კ.

¹ К. Гаврилов, Возбуждение уголовного дела органами милиции. Автореферат канд. дисс. Ростов-на-Дону, 1964, гл. 3-7.

² იხ. И. Н. Мартинович, *დასახ. ნაშრომი*, გვ. 65-68.

სმანოვის აზრით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა არის სისხლის სამართლის პროცესის დამოუკიდებელი სტადია, რომელიც წინ უსწრებს მოკვლევასა და წინასწარ გამოძიებას.¹

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა სისხლის სამართლის პროცესის პირველ და დამოუკიდებელ სტადიადაა მიჩნეული მთელ რიგ შრომებსა და სისხლის სამართლის პროცესის სახელმძღვანელოებში,² ამიტომ იგი შეიძლება ნაწილობრივ გაბატონებულ შეხედულებადაც ჩაითვალოს. ნაწილობრივ ვამბობთ იმიტომ, რომ მის გარდა პროცესუალურ ლიტერატურაში არსებობს სხვა შეხედულებებიც, რომელთა ავტორებსაც დღესაც არ სურთ დათმონ თავიანთი პოზიციები.

სისხლის სამართლის პროცესის სისტემაში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის პირველი ადგილის დათმობა და მისი აღიარება პროცესის პირველ და დამოუკიდებელ სტადიად, ჩვენი აზრით, სწორია და, როგორც ქვემოთ დავინახავთ, იგი გამომდინარეობს თავისივე ბუნებიდან.

გ) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, როგორც პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი სტადია. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის პროცესის პირველ და დამოუკიდებელ სტადიად აღიარების შეხედულების ერთ-ერთი მამამთავარია პროფესორი მ. ს. სტროგოვიჩი, რომელმაც საბჭოური პერიოდის ლიტერატურაში პირველმა წამოაყენა აზრი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის დაწყებით და დამოუკიდებელ სტადიად აღიარების შესახებ.³

¹ იხ. К. Д. Сманов. Сущность и значение предварительного следствия в советском уголовном процессе. Автореферат канд. дисс. М., 1965, გვ. 8.

² შ. ფაფიაშვილი, დახ. ნაშრომი, გვ. 9; საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესი, თბ., 1988, გვ. 192-193; Уголовный процесс. Учебник для вузов. М., 1995, გვ. 9, 220. Уголовный процесс. Учебник для вузов. М., 1998, გვ. 178-179, ა. თევზაძის დასახ. საკანდიდატო დისერტაცია, სისხლის სამართლის პროცესი, თბ., 2002, და სხვ.

³ М. Строгович. Уголовный процесс. Учебник, М., 1946. М. Строгович. Курс советского уголовного процесса. М., 1958. ზისიუ, Курс советского уголовного процесса. М., 1968. და სხვ.

აღსანიშნავია, რომ იურიდიულ ლიტერატურაში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის პროცესუალური სტატუსის შესახებ გამოთქმული ზემოაღნიშნული შეხედულება არ არის ერთადერთი და აბსოლუტურად გაბატონებული.

სისხლის სამართლის პროცესის ამ მნიშვნელოვანი პრობლემატური საკითხის შესახებ პროცესუალურ ლიტერატურაში არსებობს მისგან რადიკალურად განსხვავებული სხვა შეხედულებებიც. მაგალითად, მეცნიერ-იურისტების საკმაოდ სოლიდური ჯგუფის წარმომადგენლები (მ. ჩელცოვი, ვ. დოროხოვი, მ. შიფმანი, ე. პრიანიშნიკოვი და სხვ.) არა იზიარებენ რა ზემოთ აღნიშნულ შეხედულებას, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას არ მიიჩნევენ სისხლის სამართლის პროცესის პირველ და დამოუკიდებელ სტადიად, რადგან სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მთელი პროცესის არსს ისინი მარტოოდენ ერთი პროცესუალური აქტის – სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანაში ხედავენ. და ამიტომ საჭიროდ არ თვლიან ამ „მიკროსტადიის“ სისხლის სამართლის პროცესის დაწყებით და დამოუკიდებელ სტადიად აღიარებას.

ამასთან, მათი აზრით, იმის გამო, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა არის წინასწარი გამოძიების საწყისი ეტაპი, წინასწარი გამოძიების ორგანული ნაწილი, იგი შეტანილ უნდა იქნეს წინასწარი გამოძიების სტადიაში და საჭირო არაა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და წინასწარი გამოძიების ერთმანეთისაგან გამიჯვნა.

ასეთ შეხედულებას ჯერ კიდევ ადრე ავითარებდა ე. პრიანიშნიკოვი თავის სკანდილატო დისერტაციაში და იგი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას მიაკუთვნებდა წინასწარ გამოძიებას. მას მიაჩნდა, რომ წინასწარი გამოძიება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასაც მოიცავს და, ამდენად, არასწორად

თვლიდა სისხლის სამართლის პროცესის ზედმეტად დანაწევრებას. უფრო მეტიც, მისი აზრით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას საერთოდ არ შეიძლება ეუწოდოთ „სტადია“.¹

პროფ. მ. ჩელცოვის აზრით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა არის არა სისხლის სამართლის პროცესის ცალკე, დამოუკიდებელი სტადია, არამედ იგი არის წინასწარი გამოძიების სტადიაში შემაჯავლი პროცესუალური აქტი.² თუმცა მან თავისი ეს შეხედულება შემდეგ შეცვალა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა მიიჩნია პროცესის დამოუკიდებელ სტადიად.³

ანალოგიურ შეხედულებას ავითარებდა და იცავდა ვ. დოროხოვი, რომელსაც მიაჩნდა, რომ წინასწარ გამოძიებასა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას აქვს საერთო ამოცანები და პრინციპები და, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრით იწყება საქმის გამოძიება. ამიტომ იგი დაბეჯითებით ცდილობდა დაესაბუთებინა, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა შედგება ერთი აქტისაგან და იგი არის არა სისხლის სამართლის პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი სტადია, არამედ წინასწარი გამოძიების ნაწილი, რომელსაც აქვს თავისი დასაწყისიცა და დასასრულიც. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა წინასწარი გამოძიების სტადიის ნაწილია და არა სისხლის სამართლის პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი სტადია და ამის დასასაბუთებლად იშველიებს იმას, რომ:

1) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასა და წინასწარ გამოძიებას აქვს საერთო ამოცანები;

2) პრინციპები, რომლებზეც ხდება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და წინასწარი გამოძიების სხვა ნაწილების აგება, ორივესათვის საერთოა;

¹ იხ. ე. პრანიშნიკოვი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 2-7.

² იხ. М. Чельцов. Советский уголовный процесс. М. 1962, გვ. 75.

³ იხ. Уголовный процесс. Под общей редакц. М. Чельцова. М., 1969. გვ. 15-16.

3) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის დამოუკიდებელ სტადიად აღიარებას არ შეიძლება საფუძველად დაედოს ის, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა საგამოძიებო ორგანოებისათვის ქმნის სამართლებრივ საფუძველებს, რადგან ასევე სხვა აქტებიც (მაგალითად, შეტყობინება ჩადენილი დანაშაულის შესახებ, დადგენილება პირის ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემის შესახებ და სხვ.) იძლევა საფუძველს სხვა მთელი რიგი ისეთი მოქმედებების შესრულებისათვის, რომელთა შესრულების სამართლებრივი უფლება ამ ორგანოებს არ ჰქონდათ;

4) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის გამოყოფა დამოუკიდებელ სტადიად იმის საფუძველზე, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა შეუძლია მოკვლევის ორგანოს, სასამართლოსა და პროკურატურას, მაშინ, როცა სხვა სტადიებზე მოქმედებს მხოლოდ ერთი ორგანო (მაგალითად, სამართლაში მიცემის სტადია, სასამართლო განხილვა და სხვ.), უსაფუძვლოა, თუნდაც იმიტომ, რომ წინასწარი გამოძიების სტადიაზეც ასევე რამდენიმე ორგანო მოქმედებს;

5) სისხლის სამართლის პროცესის ნაწილის დამოუკიდებელ სტადიად ჩამოსაყალიბებლად აუცილებელია ამ სტადიის საზღვრების დადგენა. კერძოდ, იმის გარკვევა, თუ რით იწყება და რით მთავრდება იგი;

6) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა წინასწარი გამოძიების ნაწილია იმითაც, რომ უკვე ამ მომენტიდან იწყება საქმის გამოძიება, რაც გამოიხატება გარკვეულ მტკიცებულებათა შეკრებასა და ფიქსაციაში (შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, გვამის დათვალიერება, დაკავების აქტი, დაზარალებულის განცხადება, ზოგიერთი სახის დოკუმენტების ამოღება და სხვ.), რომლებიც შემდეგ შეიძლება საფუძველად დაედოს საბრალდებო დასკვნას და რომლითაც მთავრდება მთელი

წინასწარი გამოძიება და საქმე წარიმართება სასამართლოში.

ყოველივე ამის შემდეგ ვ. ღოროხოვი აკეთებს დასკვნას, თითქოს ზემოაღნიშნული ნათლად მეტყველებს იმაზე, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, რომელიც მდგომარეობს ერთი აქტის გამოტანაში, არის არა სისხლის სამართლის პროცესის ცალკე, დამოუკიდებელი სტადია, არამედ იგი არის წინასწარი გამოძიების ნაწილი, რომელსაც აქვს თავისი დასაწყისი და დასასრული.¹

თუმცა ვ. ღოროხოვი მართებულად არ იზიარებს მ. ჩელცოვისა და სხვათა მოსაზრებას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და დევნის აღძვრის ერთიმეორესთან გაიგივების შესახებ და მართებულად დაასკვნის, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისაგან განსხვავებით, სისხლისსამართლებრივი დევნა იწყება გარკვეული პირის ბრალდებულის სახით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის მომენტიდან.²

ჩვენი აზრით, ეს ზემოაღნიშნული შეხედულება არასწორი და მიუღებელია თუნდაც იმიტომ, რომ, ჯერ ერთი, მასში სრულყოფილად არ არის წარმოდგენილი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ნამდვილი პროცესუალური ბუნება, მისი არსი და მნიშვნელობა. პირიქით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის როლი და მნიშვნელობა ერთობ დაკნინებულია და იგი მთლიანად დაყვანილია მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი ერთი დადგენილების აქტზე, და სისხლის სამართლის პროცესის გარეთაა დატოვებული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასთან დაკავშირებით წარმოებული ისეთი მნიშვნელოვანი ქმედებები, როგორიცაა: დანაშაულის შესახებ პირველადი მასალების შემოწმების პროცესუალური ხერხები და საშუალებები და არასწორადაა შეფასებული მისი

¹ იხ. ვ. ღოროხოვი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 113-119.

² იხ. იქვე, გვ. 114.

იურიდიულ-სამართლებრივი მნიშვნელობა. მით უმეტეს, რომ ამავე მიზნით სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე შეიძლება ჩატარდეს ისეთი საგამოძიებო მოქმედებებიც, როგორიცაა: ჩხრეკა, ამოღება და შემთხვევის ადგილის დათვალიერება. მეორეც, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის სტადია მოიცავს არა მარტო საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანას, პირის გამოცხადების შესახებ ოქმის შედგენას, მისგან საჭირო ახს-ნა-განმარტებების მიღებას, მასალების გამოთხოვასა და სხვა სახის შესამოწმებელი ღონისძიებების ჩატარებას, არამედ იგი ასევე მოიცავს ისეთ გარემოებებსაც, როგორიცაა: სათანადო მასალების არსებობისას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანა და სხვ. ყოველივე ეს კი უდავოდ მიუთითებს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, როგორც პროცესის საკმაოდ ვრცელ და პროცესის მნიშვნელოვან დამოუკიდებელ სტადიად აღიარების აუცილებლობაზე.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მნიშვნელობის დაყვანა და მისი გათანაბრება იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ერთ აქტთან – სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანასთან არასწორი და მიუღებელია. იგი შედეგია ამ საკმაოდ ვრცელი და რთული სტადიის არასწორი შეფასებისა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის არსის არასწორი გაგებისა.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის პროცესუალურ ლიტერატურაში არსებობს აგრეთვე შეხედულება, რომლითაც მოკვლევისა და საგამოძიებო პრაქტიკაში შემჩნეული კანონიერების ისეთი უხეში დარღვევების არსებობის გასამართლებლად, როგორიცაა: სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ეჭვმიტანილის დაკავება, ჩხრეკა, ამოღება, დაკითხვა და სხვა სახის საგამო-

ძიებო მოქმედებების ჩატარება, მიზანშეწონილად ითვლებოდა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ჩატარებული ამგვარი საგამოძიებო მოქმედებები მიჩნეული იყო სისხლის სამართლის საქმის აღძვრად. ასე მაგალითად, რ. რაზუნოვი ჯერ კიდევ ადრე გვთავაზობდა ეჭვმიტანილის შემთხვევის ადგილზე დაკავება და სხვა მისი თანამდევნი მოქმედებები, რომლებზე მოკლე დროში გაცემული უნდა ყოფილიყო სანქცია და გაფორმებული შესაბამისი თანამდებობის პირის მიერ, მიგვეჩნია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრად.¹ ასეთივე არასწორი აზრია გატარებული 1963 და 1965 წლებში გამოცემული სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის სამეცნიერო-პრაქტიკულ კომენტარებშიც.²

ვ. ჩეკანოვის აზრით, სისხლის სამართლის პროცესის პირველი სტადია არის არა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, არამედ სისხლის სამართლის საქმეზე წარმოების დაწყება.³

ჩვენი აზრით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის იურიდიული ბუნების შესახებ გამოთქმული ზემოაღნიშნული შეხედულებაც არასწორია და მას ვერ გავიზიარებთ. თუმცა მისი ანარეკლი ნაწილობრივ დაეტყო საქართველოს ახალ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობას. ვფიქრობთ, რომ ამგვარი შეხედულების პრაქტიკაში დანერგვა კანონიერების უხეშ დარღვევად უნდა ჩაითვალოს, რადგან არ შეიძლება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, როგორც პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი სტადიის გაიგივება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ჩატარებულ საგამოძიებო მოქმედებებთან და, პირიქით.

¹ Рахунов Р. Д. Возбуждение уголовного дела в советском уголовном процессе, М., 1953.

² Научно-практический комментарий к УПК РСФСР М., 1963, გვ. 243, აგრეთვე Научно-практический комментарий к УПК. Под редакцией М.С. Строговича, М., 1965, გვ. 183 და სხვ.

³ ა. ჩეკანოვი, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 3.

ასევე, არასწორად მიგვაჩნია პროცესუალურ ლიტერატურაში არსებული შეხედულება,¹ რომლითაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ჩატარებულ ან მასზე ჩასატარებელ საგამოძიებო მოქმედებებისათვის კანონიერი სახის მიცემის მიზნით მიზანშეწონილადაა მიჩნეული თითოეულ ამ საგამოძიებო მოქმედებათა წარმოების შესახებ სპეციალური დადგენილების გამოტანა.

იურიდიული ბუნებით ეს მოსაზრებაც უსაფუძვლოდ და არასწორად მიგვაჩნია, რადგან, ჯერ ერთი, იგი ვერ ცვლის სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე კანონით აკრძალული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების უკანონობას და, მეორეც, გამომძიებლის მიერ ამა თუ იმ საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ გამოტანილი დადგენილება თავისთავად პროცესუალური მოქმედებაა, რომელიც მთელ რიგ შემთხვევებში წინ უსწრებს რომელიმე საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებას (მაგალითად, დადგენილება ჩხრეკის, ამოღების, ნიმუშების მიღების შესახებ და სხვ.) და თავისი იურიდიული ბუნებით, კუთვნილებით, დანიშნულებითა და მნიშვნელობით თვითონ გამომძიებლის მიერ გამოტანილი ეს დადგენილებაა საგამოძიებო მოქმედება. მაგალითად, დადგენილება ექსპერტიზის დანიშვნის შესახებ. ამ შემთხვევაში გამომძიებლის მიერ გამოტანილი დადგენილება თავისთავად საგამოძიებო მოქმედებაა და მის შესახებ გამომძიებლის მიერ გამოტანილ სხვა კიდევ ცალკე დადგენილების გამოტანა სრული უაზრობაა და ექსპერტიზის დანიშვნის შესახებ დადგენილების გამოტანასა და ჩატარებას ვერავითარ იურიდიულ ძალას ვერ შემატებს.

ზემოაღნიშნულ ავტორთა საპირისპირო პოზიცია თავიდანვე

¹ Григорян А. С. К вопросу об обеспечении соблюдения законности при расследовании дел о поджогах. Сб. «Социалистическая законность и охрана прав граждан». Изд-во Воронежского Университета, 1963, гл. 104.

სწორად გამოხატა და მათთან მიმართებაში თავისი მართებული შეხედულებები ჩამოაყალიბა პროფესორმა მ. სტროგოვიჩმა ჯერ კიდევ 1946 წელს გამოცემულ სისხლის სამართლის პროცესის სახელმძღვანელოში, სადაც მან დაასაბუთა არა მარტო სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი სტადიის არსი და მისი იურიდიული მნიშვნელობა, არამედ აგრეთვე შეეცადა მკვეთრად გაემიჯნა იგი წინასწარი გამოძიების მომენტისაგან. ამასთან დაკავშირებით იგი მართებულად აღნიშნავდა, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა არის სისხლის სამართლის პროცესის დამოუკიდებელი სტადია. პრაქტიკულად იგი ხშირად ერწყმის წინასწარი გამოძიების ან მოკვლევის დასაწყის მომენტს, როცა საქმეს აღძრავს და მასზე გამოძიებას აწარმოებს ერთი და იგივე ორგანო, მაგრამ იურიდიულად ეს არის ცალკე პროცესუალური სტადია.

სისხლის სამართლის საქმე შეიძლება აღძრას არა იმ ორგანომ, რომელმაც უნდა აწარმოოს გამოძიება. მაგალითად, საქმე შეიძლება აღძრას პროკურორმა ან სასამართლომ, გამოძიება კი აწარმოოს გამოძიებელმა. ასეთ შემთხვევაშიც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და გამოძიების დაწყება ერთიმეორეს არ ემთხვევა და, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა არის გამოძიების მწარმოებელი ორგანოსათვის სამართლებრივი საფუძველი სისხლის სამართლის საქმეზე საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი პროცესუალური აქტებისა და საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების შესახებ.¹ მან თავისი ეს პოზიცია კიდევ უფრო დახვეწა და ჩამოაყალიბა შემდგომში გამოცემულ თავის ფუნდამენტალურ ნაშრომებში.²

¹ М. С. Строгович. Уголовный процесс. М., 1946, гл. 251-252

² М. С. Строгович. Курс советского уголовного процесса. М., 1958. აგრეთვე მისი ამავე სახელწოდებით მომდევნო წლებში გამოცემული სისხლის სამართლის პროცესის სახელმძღვანელოები.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხთან დაკავშირებით არსებობს სხვა კიდევ მრავალი შეხედულება. მაგალითად, ზოგიერთი ავტორი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას სისხლის სამართლებრივ დევნასთან აიგივებს. მაგრამ ეს ცალკე კვლევის საგანია და ამის შესახებ ჩვენ აქ არ შეეჩერდებით. აღვნიშნავთ მხოლოდ იმას, რომ ასეთი შეხედულება არასწორია. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და დევნის აღძვრა სრულიად სხვადასხვა დამოუკიდებელი ცნებებია. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა წინ უსწრებს სისხლის სამართლებრივი დევნის აღძვრას.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი სტადიის ცნების საკითხთან დაკავშირებით გამოთქმული და ზემოთ განხილული საპირისპირო შეხედულებები, ჩვენი აზრით, უსაფუძვლო და არასწორია. სწორედ ამიტომ იყო რომ ვერც ერთი მათგანი ვერ ხსნის სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ნამდვილ პროცესუალურ ბუნებას, მის შინაარსს, მის პრაქტიკულ და პოლიტიკურ მნიშვნელობას. ამასთან, ადამიანთა კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის პროცესუალური გარანტიების უზრუნველყოფის მაგიერ, იგი საგამოძიებო პრაქტიკას უბიძგებს კანონიერების უხეში დარღვევებისაკენ და ამ დარღვევების კვალის დაფარვისა და მისთვის კანონიერი სახის მიცემისაკენ. ამასთან, იგი ერთგვარი ცდაა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედებები გააიგივოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასთან და ამით საბოლოოდ უგულებელყოს სისხლის სამართლის პროცესის სისტემაში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ადგილი, მისი ცნება, როლი და მნიშვნელობა, რაც ყოვლად გაუმართლებელი და მიუღებელია.

ამრიგად, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა არის სისხლის სამართლის პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი

სტადია, რომელსაც მოძრაობაში მოჰყავს სისხლის სამართლის საქმე და გადააქვს იგი პროცესის შემდგომ სტადიაზე. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილებით იწყება სისხლის სამართლის პროცესის მომდევნო სტადია – მოკვლევა და წინასწარი გამოძიება ყოველ კონკრეტულ სისხლის სამართლის საქმეზე. ამიტომ მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ შემოსული პირველადი მასალების შემოწმების მიზნით, მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე, უფლება არა აქვთ აწარმოონ რაიმე სახის საგამოძიებო მოქმედება, იმ გამონაკლისის გარდა, რაც ნებადართულია სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით.

§4. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლების მქონე ორგანოები და სუბიექტები

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის არსის, მიზნებისა და ამოცანების განხილვა-გადმოცემის შემდეგ საჭიროა გავერკვეთ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით რეგლამენტირებულ ამ მიზნებისა და ამოცანების განმახორციელებელი კომპეტენტური თანამდებობის პირებისა და ორგანოების უფლება-მოვალეობებში.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და მასზე გადაუდებელ საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების მიმართებაში, მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელისა და მომკვლევე პირის უფლებამოსილების საკითხთან დაკავშირებით, იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს შეხედულება, რომლითაც მიზანშეწონილადაა მიჩნეული პოლიციის ორგანოების გათავისუფლება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებამოსილებისაგან ისეთი კატეგორიის საქმეებზე, რომლებზეც აუცილებელია

წინასწარი გამოძიების ჩატარება და გადაუდებელ საგამოძიებო მოქმედებათა წარმოება.¹

ზემოაღნიშნულმა შეხედულებამ, მართალია, ფართო აღიარება ვერ მოიპოვა და იგი სამართლიანად იქნა გაკრიტიკებული როგორც სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის პოზიციის საწინააღმდეგო და პრაქტიკისათვის მიუღებელი,² მაგრამ, სამწუხაროდ, ამგვარი შეხედულების ანარეკლი და გავლენა საქართველოს ახალ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსსაც ემჩნევა, რადგან, როგორც ქვემოთ დავინახავთ, მასში არათანმიმდევრულადაა გადმოცემული მოკვლევის ორგანოებისა და მომკვლევი პირის უფლებამოსილებანი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხთან დაკავშირებით.

უფრო მეტიც, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში მოკვლევის ორგანოებისათვის, განსაკუთრებით კი შინაგან საქმეთა სამინისტროს ორგანოებისათვის, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლების მინიჭება, რატომღაც, სათანადო თანმიმდევრობით არაა ჩამოყალიბებული და ამ მიმართებით მასში ვხვდებით ურთიერთსაწინააღმდეგო და ერთიმეორის გამომრიცხველ გარემოებებზე მითითებებს. ამიტომ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებულ ნორმების საფუძველზე გავაშუქოთ გამოძიებლის, პროკურორისა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს პოლიციის, როგორც მოკვლევის ერთ-ერთი ძირითადი ორგანოს და მასში მომუშავე მომკვლევის როლი და უფლებამოსილება მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტების შესახებ მიღებული მასალების შემოწმებისა და დანაშაულის ნიშნების გამოვლინების შემთხვევაში დანაშაულის აღკვეთის, თავიდან აც-

¹ И. Ф. Демидов. Деятельность советской милиции по раскрытию и расследованию преступлений. Ростов-на-Дону, 1969, гл. 134.

² შ. ფაფიაშვილი, პირველადი მასალების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, თბ., 1978.

ილებისა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მიმართებაში.

მოცემული საკითხის უკეთ წარმოჩენის მიზნით, შევეცდებით, ეს საკითხი განვიხილოთ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის თვალთახედვითა და შესაბამისი ნორმების რეგლამენტაციით.

საქართველოს სსსკ 22-ე მუხლი ზოგადად ადგენს იმ პირთა წრეს, რომლებიც უფლებამოსილნი არიან აღძრან სისხლის სამართლის საქმე და ასეთად მიიჩნიეს: მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებელს, პროკურორსა და მოსამართლეს.

სსსკ 261-ე მუხლი კიდევ უფრო აზუსტებს ამ პირთა წრეს და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მოვალეობას ანიჭებს მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებელს, მოსამართლესა და პროკურორს. კერძოდ, ამ მუხლის თანახმად, „დანაშაულის ნიშნების არსებობის ყველა შემთხვევაში მოკვლევის ორგანო პროკურორის თანხმობით, გამომძიებელი, პროკურორი, თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში, ვალდებული არიან აღძრან სისხლის სამართლის საქმე.“ ასევე სსსკ 267-ე მუხლით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლების მქონე პირებად მიჩნეულია: მოკვლევის ორგანო, გამომძიებელი და პროკურორი.

სსსკ 261-ე მუხლი ასევე მოსამართლესთან მიმართებაში ადგენს, რომ მოსამართლეს უფლება აქვს აღძრას მხოლოდ „კერძო ბრალდების საქმე.“ ე.ი. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლების მქონე სუბიექტებად მიჩნეულია: მოკვლევის ორგანო, გამომძიებელი და პროკურორი. რაც შეეხება მოსამართლეს, იგი უფლებამოსილია აღძრას მხოლოდ კერძო ბრალდების საქმე. ამასთან, მოკვლევის ორგანოსა და გამომძიებელს უფლება აქვთ თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში აღძრან სისხლის სამართლის საქმე მხოლოდ პროკურორის თანხმობით.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 65-ე მუხლის

თანხმად, მოკვლევის ორგანოები ვალდებული არიან მიიღონ ყველა ზომა, რაც საჭიროა დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად და აღსაკვეთად, პროკურორის თანხმობით აღძრან სისხლის სამართლის საქმე და კანონით დადგენილი წესით ჩაატარონ თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედება გამომძიებლისათვის სისხლის სამართლის საქმის გადაცემამდე. იმავე მუხლით დადგენილია ისიც, თუ აღძრული სისხლის სამართლის საქმე მოკვლევის ორგანომ რა ვადაში უნდა გადასცეს გამომძიებელს და ასეთ ვადად განსაზღვრულია საქმის აღძვრიდან არა უგვიანეს 7 დღე, ეჭვმიტანილის დაკავების შემთხვევაში კი დაკავების ოქმის შედგენიდან 24 საათის განმავლობაში ვალდებულია საქმე გადასცეს გამომძიებელს.

აღსანიშნავია ისიც, რომ საპროცესო კანონმდებლობით მოკვლევის ორგანო და მომკვლევე პირი აყვანილია გამომძიებლის რანგში ამ უკანასკნელისთვის მინიჭებული გამომძიებლისათვის დამახასიათებელი ზოგიერთი უფლების გამოკლებით. კერძოდ, სსსკ 67-ე მუხლის მე-2 და მე-3 პუნქტებით მოკვლევის ორგანოსა და მომკვლევ პირს თავდაპირველი საპროცესო მოქმედებების ჩატარებისას მინიჭებული აქვთ გამომძიებლის სტატუსი, მაგრამ აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ, რატომღაც, მომკვლევ პირს გამომძიებლისაგან განსხვავებით უფლება არა აქვს დამოუკიდებლად, თავისი შეხედულებისამებრ აღძრას სისხლის სამართლის საქმე მაშინაც კი, როცა მან უშუალოდ თავისი სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების დროს გამოავლინა დანაშაულის ნიშნები. ასეთ შემთხვევაში იგი უფლებამოსილია მის აღსაკვეთად და თავიდან ასაცილებლად მიიღოს სათანადო ზომები და ყოველივე ამის შესახებ დაუყოვნებლივ აცნობოს მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელს, რადგან ამ მუხლის მე-5 პუნქტის თანახმად დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, საქმის აღძვრაზე უარის თქმისა და საქმის შეწყვეტის შესახებ გამოაქვს მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელს და არა მომკვლევ პირს.

მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელი უფლებამოსილია, საჭიროების შემთხვევაში, აღძრას სისხლის სამართლის საქმე ან თავი შეაკავოს მის აღძვრაზე და მომკვლევ პირს მისცეს შესაბამისი მითითებები.

მომკვლევ პირთან შედარებით, მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის ეს უპირატესი უფლება პირდაპირ რეგლამენტირებულია სსსკ 67-ე მუხლის მე-5 პუნქტით, რომლის თანახმად „დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, საქმის აღძვრაზე უარის თქმის, საქმის შეწყვეტის შესახებ შეიძლება გამოიტანოს მხოლოდ მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელმა და იგი უნდა დაამტკიცოს პროკურორმა.“ ასევე, სსსკ 650-ე მუხლის მე-ნ პუნქტში მითითებულია, რომ „მომკვლევის წარმოებაში მყოფ სისხლის სამართლის საქმეზე მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მითითების შესრულება სავალდებულოა მომკვლევისათვის. თუ მომკვლევი არ ეთანხმება მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მითითებას, მას უფლება აქვს მიმართოს ზედამხედველ პროკურორს, რომელსაც შეუძლია გააუქმოს მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მითითება, ხოლო მასალები ან საქმე წინასწარი გამოძიებისათვის გადასცეს სხვა მომკვლევს ან გამოძიებელს.“

სსსკ 261-ე მუხლში მითითებულია: „დანაშაულის ნიშნების არსებობის ყველა შემთხვევაში მოკვლევის ორგანო პროკურორის თანხმობით, გამოძიებელი, პროკურორი, თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში, ვალდებული არიან აღძრან სისხლის სამართლის საქმე.“ რაც შეეხება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანას, 267-ე მუხლის თანახმად ასეთი უფლებამოსილება მინიჭებული აქვს მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელს.

ზემოაღნიშნულთან დაკავშირებით ბუნებრივად იბადება კითხვა: ამ მუხლების ასეთი რედაქცია წინააღმდეგობაში ხომ არაა სსსკ-ს ზემოაღნიშნული 167-ე მუხლის მე-2 და მე-3 პუნქტე-

ბის რედაქციასთან, რომლითაც მოკვლევის ორგანო და მომკვლევი პირი თავისი უფლებამოსილებით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მიმართებაში გათანაბრებულია გამომძიებლის სტატუსთან? ასევე, იგი წინააღმდეგობაში ხომ არაა სსსკ 22-ე მუხლის რედაქციასთან, რომლითაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლება მინიჭებული აქვს მოკვლევის ორგანოს და არა მომკვლევ პირს?

ვეუქრობთ, აქ არა მარტო წინააღმდეგობაა, არამედ აშკარა შეუსაბამობაც. სწორედ ასეთ შემთხვევაზე იტყვიან: მარცხენამ არ იცის რას აკეთებს მარჯვენაო. თუ მომკვლევ პირს მივანიჭეთ გამომძიებლის სტატუსი, რომელიც სსსკ 59-ე მუხლის „ა“ პუნქტით უფლებამოსილია – „აღძვრას სისხლის სამართლის საქმე ან უარი თქვას მის აღძვრაზე“, მაშინ უფრო სწორი იქნება თუ ეს უფლება მომკვლევ პირზეც გავრცელდება.

რაც შეეხება მომკვლევის წარმოებაში არსებულ სისხლის სამართლის საქმეზე მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მითითების შესრულების სავალდებულობას, იგი სწორია და შეკამათებას არ იწვევს. ამასთან დაკავშირებით, სსსკ 67-ე მუხლის მე-ნ პუნქტში მართებულიადაა აღნიშნული, რომ „თუ მომკვლევი არ ეთანხმება მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მითითებას, მას უფლება აქვს მიმართოს ზედამხედველ პროკურორს, რომელსაც შეუძლია გააუქმოს მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მითითება, ხოლო მასალები ან საქმე წინასწარი გამოძიებისათვის გადასცეს სხვა მომკვლევს ან გამომძიებელს.“

როგორც ქვემოთ დავინახათ, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით მოკვლევის ორგანოებს შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია შსს მოკვლევის ორგანოებს, მაგრამ გვეჩვენება, რომ მის მიმართ აქაც გარკვეულ შეზღუდვას აქვს ადგილი, რადგან სსსკ 66-ე მუხლით შინაგან საქმეთა სამინისტროს მოკვლევის ორგანოებად მიჩნეულია „შინაგან საქმეთა სამინისტროს ორგანოები და ქვედანაყოფები,

ყველა დანაშაულის საქმეზე, მოკვლევის სხვა ორგანოთა კომპეტენციას მიკუთვნებული საქმეების გარდა.“

ცხადია, რომ სსსკ-ში მოკვლევის ორგანოებისა და მომკვლევ პირთა წრე სრულიად უსაფუძვლოდაა შემცირებული. ჩვენი აზრით, საჭიროა მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელთან შეთანხმებით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლება მიენიჭოთ აგრეთვე მომკვლევ პირებსაც, ამასთან, დაიხვეწოს და ჩამოყალიბდეს იმ პირთა წრე, რომლებიც შსს თანამშრომელთაგან უნდა ჩაითვალოს მომკვლევ პირებად.

ამასთან, ბუნებრივად იბადება ორი მნიშვნელოვანი კითხვა:

ჯერ ერთი, კანონის ასეთი რედაქცია წინააღმდეგობაში ხომ არაა მისსავე ტექსტთან, როცა იგი მიუთითებს, რომ ამ ორგანოებსა და თანამდებობის პირებს უფლება აქვთ აღძვრან სისხლის სამართლის საქმე „დანაშაულის ნიშნების ყველა შემთხვევაში?“ და მეორე, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი ზემოთ დასახელებული ორგანოები და თანამდებობის პირები უფლებამოსილნი არიან თუ არა დანაშაულის ნიშნების არსებობის ყველა შემთხვევაში აღძვრან სისხლის სამართლის საქმე, თუ უფლებამოსილნი არიან მხოლოდ თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში ანუ მარტოოდენ თავიანთი განსჯადობის საქმეებზე აღძვრან სისხლის სამართლის საქმე? ასევე ბუნებრივად იბადება კითხვა: ვინ, რომელი თანამდებობის პირი ან რომელი ორგანოები მიეკუთვნებიან მოკვლევის ორგანოებს და ყველა მათგანს აქვს თუ არა უფლება აღძვრან სისხლის სამართლის საქმე?

მოცემულ კითხვებზე სწორი, ამომწურავი პასუხის გასაცემად საჭიროა განვიხილოთ სსსკ-ის 65-ე, 66-ე და 67-ე მუხლებით დადგენილი წესები.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 66-ე მუხლის თანახმად, მოკვლევის ორგანოდ მიჩნეულია: „სახელმწიფო დაწესებულება ან სახელმწიფო თანამდებობის პირი,

რომელიც უფლებამოსილია ჩაატაროს თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედება, აგრეთვე წინასწარი გამოძიების დროს საგამოძიებო თუ სხვა საპროცესო მოქმედება ან მონაწილეობა მიიღოს მის ჩატარებაში გამომძიებლის ან პროკურორის მოთხოვნით“.

სსსკ 65-ე მუხლის თანახმად მოკვლევის ორგანოების უმთავრეს ამოცანებად მიჩნეულია: დანაშაულის აღკვეთა და თავიდან აცილება; პროკურორის თანხმობით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და მასზე თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედებებისა და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ჩატარება გამომძიებლისათვის სისხლის სამართლის საქმის გადაცემამდე.

გამომძიებელზე საქმის გადაცემის მომენტიდან მოკვლევის ორგანო და მომკვლევნი პირი კარგავს უფლებას მოცემულ საქმეზე დამოუკიდებლად ჩაატაროს რაიმე სახის საგამოძიებო მოქმედება. მას ასეთი მოქმედების ჩატარება შეუძლია მხოლოდ გამომძიებლის დავალებით.

სსსკ 67-ე მუხლში მითითებულია ისიც, რომ „დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, საქმის აღძვრაზე უარის თქმის, საქმის შეწყვეტის შესახებ შეიძლება გამოიტანოს მხოლოდ მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელმა და იგი უნდა დაამტკიცოს პროკურორმა.“ ამასთან, „მოკვლევის წარმოებაში მყოფ სისხლის სამართლის საქმეზე მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მითითების შესრულება სავალდებულოა მომკვლევისათვის. თუ მომკვლევნი არ ეთანხმება მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მითითებას, მას უფლება აქვს მიმართოს ზედამხედველ პროკურორს, რომელსაც შეუძლია გააუქმოს მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მითითება, ხოლო მასალები ან საქმე წინასწარი გამოძიებისათვის გადასცეს სხვა მომკვლევს ან გამომძიებელს.“

მაშასადამე, კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში ყველა მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელს უფლება აქვს თავისი

კომპეტენციის ფარგლებში აღძრას სისხლის სამართლის საქმე, ჩაატაროს მასზე თავდაპირველი საგამომიებო მოქმედებები და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებები, მიიღოს ყველა ზომა დანაშაულის აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის. ამასთან, მოკვლევის ორგანოს უფროსს უფლება აქვს აღძრულ სისხლის სამართლის საქმეზე საჭირო აუცილებელი მოქმედებების ჩატარება დაავალოს მომკვლევ პირს. მაგრამ მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მიერ გამოტანილი დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ აუცილებლად შეთანხმებულ უნდა იქნეს პროკურორთან და ამ უკანასკნელმა უნდა დაამტკიცოს იგი.¹

რაც შეეხება გამომძიებლისა და პროკურორის სტატუსს, როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლების მქონე თანამდებობის პირს, ასეთად გაგებულ უნდა იქნეს აგრეთვე რაიონისა და სამხარეო პროკურორის მოადგილე, პროკურორის თანაშემწე, თბილისის პროკურატურის განყოფილების უფროსი პროკურორი, მისი მოადგილე და განყოფილების პროკურორები, ტრანსპორტის პროკურორი და მისი მოადგილე, განყოფილების უფროსი და პროკურორები, ასევე გენერალური პროკურორის მოადგილეები, საქართველოს გენერალური პროკურატურის სამმართველოს უფროსები და მისი პროკურორები; განყოფილების უფროსი და მისი პროკურორები, სამხედრო პროკურორი და მისი მოადგილეები, გენერალური პროკურატურისა და სამხედრო პროკურატურის საგამომიებო ნაწილის

¹ კანონის მითითება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების პროკურორის მიერ დამტკიცებაზე, ჩვენი აზრით, არასწორია. იგი არაფერს მატებს პროკურორის ფუნქციებსა და მის ავტორიტეტს. მას ისედაც აქვს უფლება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ასლის მიღების დროს გამოხატოს თავისი ნება და, თუ არსებობს ამისათვის სათანადო საფუძველი, გააუქმოს გამოტანილი დადგენილება საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ და მისცეს მითითება მოპოვებული მასალების საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის აუცილებლობის შესახებ ან, პირიქით.

უფროსი, მათი მოადგილეები, გამომძიებლები და მათი თანაშემწეები, საგამომძიებო განყოფილების უფროსი და მისი მოადგილე, მათი გამომძიებლები და თანაშემწეები, საგამომძიებო დეპარტამენტის უფროსი, მისი მოადგილეები, საგამომძიებო სამმართველოსა და განყოფილების უფროსები და გამომძიებლად მომუშავე პირები.

ცხადია, კანონით ზუსტადაა რეგლამენტირებული იმ ორგანოებისა და თანამდებობის პირთა წრე, რომლებიც უფლებამოსილნი არიან აღძრან სისხლის სამართლის საქმე და ასეთად კანონმდებელი მიიჩნევს მხოლოდ მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებელსა და პროკურორს, კერძო ბრალდების საქმეებზე კი მოსამართლეს. სხვა არც ერთ თანამდებობის პირსა და სახელმწიფო ორგანოს უფლება არა აქვს აღძრას სისხლის სამართლის საქმე.

ეს გასაგებია და სადავოც არაა, მაგრამ, ვფიქრობთ, გარკვეული წინააღმდეგობა არსებობს ზემოაღნიშნული მუხლის იმ მითითებაზე, რომ გამომძიებელი და პროკურორი „თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში ვალდებული არიან აღძრან სისხლის სამართლის საქმე.“ ასევე, სსსკ 66-ე მუხლის მეორე ნაწილის „ა“ პუნქტის რედაქცია, რომლითაც შსს მოკვლევის ორგანოებს მინიჭებული აქვთ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლება. ყველა დანაშაულის საქმეზე, გარდა მოკვლევის სხვა ორგანოთა კომპეტენციას მიკუთვნებული საქმეებისა.“

ამასთან დაკავშირებით ბუნებრივად იბადება კითხვა: საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ ზემოთ დასახელებულ ორგანოებსა და თანამდებობის პირებს აქვთ თუ არა უფლება დანაშაულის ნიშნების აღმოჩენის ყველა შემთხვევაში აღძრან სისხლის სამართლის საქმე, თუ უფლებამოსილნი არიან მხოლოდ თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში ანუ მართოდენ თავიანთი განსჯადობის საქმეებზე აღძრან სისხლის სამართლის საქმე?

ამ საკითხთან დაკავშირებით, ვფიქრობთ, კანონის მითითება განვრცობითად არ უნდა იქნეს გაგებული. აქედან მხოლოდ შსს მოკვლევის ორგანოს აქვს უფლება აღძრას სისხლის სამართლის საქმე დანაშაულის ნიშნების არსებობის შემთხვევაში ნებისმიერი კატეგორიის საქმეზე, თუ იგი მოკვლევის სხვა ორგანოს კომპეტენციას არ მიეკუთვნება. რაც შეეხება საქმის აღძვრის უფლების მქონე სხვა ორგანოებსა და თანამდებობის პირებს, ისინი უფლებამოსილად უნდა იქნენ ცნობილნი აღძრან სისხლის სამართლის საქმე მხოლოდ თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში შემავალ სისხლის სამართლის საქმეებზე. ე.ი. მათ უფლება არა აქვთ შსს მოკვლევის ორგანოების მსგავსად სისხლის სამართლის საქმე აღძრან ისეთ დანაშაულებრივ ფაქტებზეც, რომლებიც მათი კომპეტენციის ფარგლებს სცილდება და კანონით მათი ქვემდებარე (მათი განსჯადი) არაა; იმ შემთხვევებშიც, როცა უშუალოდ მათ მიიღეს ცნობა დანაშაულის შესახებ ისეთ საქმეზე, რომელიც მათი კომპეტენციის ფარგლებს სცილდება.

ასეთ შემთხვევაში კანონის მოთხოვნის შესაბამისად, მიღებული ცნობა ამ ორგანოებმა და თანამდებობის პირებმა უნდა გადასცენ შესაბამის ორგანოს ქვემდებარეობისამებრ. რაც, ჩვენი აზრით, არასწორია და გარკვეულ შეუსაბამობას იწვევს შემდეგ გარემოებათა გამო:

ჯერ ერთი, ეს გარემოება და ასეთი წესი გარკვეულად ართულებს დამნაშავეობასთან ბრძოლას და ხელს უშლის დანაშაულის გახსნის ისეთი მნიშვნელოვანი პრინციპის პრაქტიკულ რეალიზაციას, როგორიცაა: სისწრაფე და ოპერატიულობა.

მეორეც, ამით ერთგვარად ჩრდილში ექცევა ამ ორგანოების უმთავრესი ამოცანა — მიიღონ ყველა ღონისძიება დანაშაულის აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის.

ასეთ შემთხვევაში, ვფიქრობთ, სისხლის სამართლის საქმის აღმძვრელ თანამდებობის პირებს — გამომძიებელსა და

პროკურორს, ასევე მოკვლევის ორგანოს უფლება უნდა მიეცეს დაუყოვნებლივ აღძრას სისხლის სამართლის საქმე და მიიღოს ყველა ზომა დანაშაულის ჩამდენ პირთა ცხელ კვალზე მიდევნების, მათი დაკავების, ეტაპირების, დანაშაულის აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის. შემდეგ კი საქმე დაუყოვნებლივ გადააგზავნოს შემდგომი გამოძიებისათვის ქვემდებარეობისამებრ.

ზემოაღნიშნულიდან, ჩვენი აზრით, გამონაკლისი უნდა იქნეს დაშვებული სამხედრო დანაშაულზე და ისეთ დანაშაულებრივ ფაქტებზე, რომლებიც თავიანთი პირველადი მონაცემებითა და იურიდიული შემადგენლობით სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართულ განსაკუთრებით საშიშ დანაშაულთა სახეებს მიეკუთვნებიან. მაგალითად, თუ ამგვარი დანაშაულებრივი ფაქტები გამოვლენილ იქნება შსს მოკვლევის ორგანოების მიერ, მათ ამის შესახებ დაუყოვნებლივ უნდა აცნობონ შესაბამის ორგანოებს და, ამასთან, მიიღონ ყველა ღონისძიება დანაშაულებრივი ფაქტის აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის, შეკრიბონ სათანადო მასალები და დაუყოვნებლივ გადააგზავნონ იგი ქვემდებარეობისამებრ შესაბამის მოკვლევის ან საგამოძიებო ორგანოში ან მათ მოკვლევასზე ზედამხედველ პროკურორთან.

როგორც აღინიშნა, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილია მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოები, პროკურორი და მოსამართლე (სასამართლო). სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლების მქონე ეს ორგანოები და თანამდებობის პირები საპროცესო კანონმდებლობის შესაბამისად, შეიძლება დაჯგუფებულ იქნეს შემდეგნაირად:

1. მოკვლევის ორგანოები და მომკვლევე თანამდებობის პირები. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ მომკვლევე პირებსა და მოკვლევის ორგანოებს სსსკ 66-ე მუხლის თანახმად მიეკუთვნება:

ა) შინაგან საქმეთა სამინისტროს ის ორგანოები და ქვედანაყოფები, რომლების სპეციალურადაა შექმნილი მოკვლევის საწარ-

მოებლად – ყველა დანაშაულის საქმეზე, მოკვლევის სხვა ორგანოთა კომპეტენციას მიკუთვნებული საქმეების გარდა;

ბ) სამხედრო ნაწილებისა და შენაერთების მეთაურები და სამხედრო დაწესებულებათა უფროსები – სამხედრო გამომძიებელთა კომპეტენციას მიკუთვნებულ საქმეებზე;

გ) სახელმწიფო უშიშროების მოკვლევის ორგანოები – სახელმწიფო უშიშროების გამომძიებელთა კომპეტენციას მიკუთვნებულ საქმეებზე;

დ) სახელმწიფო საზღვრის დაცვის მოკვლევის ორგანოები – სახელმწიფო სასაზღვრო დაცვის სახელმწიფო დეპარტამენტის სამხედრო მოსამსახურის მიერ ჩადენილი დანაშაულის, საზღვრისა და სასაზღვრო რეჟიმის დარღვევის საქმეებზე;

ე) საგადასახადო შემოსავლების სამინისტროს საგანგებო ლეგიონის მოკვლევის ორგანოები – საგადასახადო შემოსავლების სამინისტროს სისტემაში შემავალი ორგანოების თანამშრომელთა მიერ სამსახურის შესრულების დადგენილი წესის წინააღმდეგ ჩადენილ დანაშაულთა გადასახადისათვის თავის არიდებისა და საბაჟო წესების დარღვევის საქმეებზე;

ვ) სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უსაფრთხოების სამსახურის შესაბამისი დანაყოფები – სასჯელაღსრულების დაწესებულების განლაგების ადგილზე ჩადენილ დანაშაულთა, აგრეთვე დაწესებულების თანამშრომელთა მიერ სამსახურის შესრულების დადგენილი წესის წინააღმდეგ ჩადენილ დანაშაულთა საქმეებზე;

ზ) ნაოსნობაში მყოფი საზღვაო ხომალდის კაპიტნები;

თ) სახელმწიფო დაცვის სპეციალური სამსახურის – სახელმწიფო დაცვის სპეციალური სამსახურის თანამშრომელთა მიერ სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას და მათ მიერ დაცული ობიექტების მიმართ ჩადენილ დანაშაულთა საქმეებზე;

ი) საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სააღსრულებო დეპარტამენტის სააღსრულებო პოლიციის სამმართველო –

სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებასთან დაკავშირებით სასამართლო აღმასრულებლის საქმიანობის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულზე.

ზემოთ ჩამოთვლილი მოკვლევის ორგანოებისა და მასში მომუშავე მომკვლევ თანამდებობის პირებიდან მხოლოდ შინაგან საქმეთა სამინისტროს მოკვლევის ორგანოებს აქვთ უფლება აღძრან სისხლის სამართლის საქმე ყველა იმ დანაშაულებრივ ფაქტებზე, რომლებიც სხვა რომელიმე სპეციალურ მოკვლევის ორგანოს კომპეტენციას არ მიეკუთვნება. რაც შეეხება დანარჩენ სხვა მოკვლევის ორგანოებს, ამ მიმართებით მათი უფლებამოსილება შეზღუდულია და მათ უფლება აქვთ სათანადო რეაგირება მოახდინონ და აღძრან სისხლის სამართლის საქმე მხოლოდ მათ სამსახურებრივ კომპეტენციაში შემავალ დანაშაულებრივ ფაქტებზე.

მაგალითად, სასაზღვრო დაცვის მოკვლევის ორგანოები და მასში მომუშავე მომკვლევ პირები უფლებამოსილნი არიან აღძრან სისხლის სამართლის საქმე და ჩაატარონ მასზე მოკვლევა მხოლოდ სასაზღვრო დაცვის სახელმწიფო დეპარტამენტის სამხედრო მოსამსახურეების მიერ ჩადენილი დანაშაულის სასაზღვრო და სასაზღვრო რეჟიმის დარღვევის საქმეებზე; საგადასახადო შემოსავლების სამინისტროს საგანგებო ლეგიონის მოკვლევის ორგანოებს – გადასახადის გადახდისაგან თავის არიდების, დამალული ან შემცირებული შემოსავლების გამოვლინების დანაშაულებრივ ფაქტებზე და სხვ. სასჯელაღსრულებითი დაწესებულებისა და საგამომიებო იზოლატორების უფროსების მიერ სისხლის სამართლის საქმე შეიძლება აღიძრას ამ დაწესებულებებისა და იზოლატორის თანამშრომლების მიერ სამსახურის შესრულების დადგენილი წესის საწინააღმდეგოდ ჩადენილ დანაშაულებრივ ფაქტებზე და აგრეთვე ამ დაწესებულებებისა და იზოლატორების ტერიტორიაზე ჩადენილ დანაშაულებრივ ფაქტებზე; სახელმწიფო საზღვრის დაცვის სპეციალ-

ური სამსახურის ან მისი დავალებით მასში მომკვლევის თანამდებობაზე მომუშავე პირს უფლება აქვს აღძრას სისხლის სამართლის საქმე და ჩაატაროს მასზე მოკვლევა მხოლოდ სახელმწიფო საზღვრის დაცვის სპეციალური სამსახურის თანამშრომელთა მიერ სამსახურებრივი მოვალების შესრულებისას და მათ მიერ დაცული ობიექტების მიმართ ჩადენილ დანაშაულებრივ ფაქტებზე და შემდეგ საქმე გადასცენ გამოსაძიებლად ქვემდებარეობისამებრ, თუკი დადგინდება, რომ მასზე აუცილებელია წინასწარი გამოძიების ჩატარება.

მოკვლევის ორგანოების უფლებამოსილება განსაზღვრულია სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით. განსაზღვრულია ისიც, თუ ამ ორგანოებში როგორ უნდა მოხდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და რა სახის გადაუდებელი ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებები და საგამოძიებო მოქმედებები უნდა ჩაატარონ მათ დანაშაულის აღკვეთის, ეჭვმიტანილთა დაძვრის-დაკავებისათვის, დანაშაულის კვალის აღმოჩენისა და დამაგრებისათვის.

მაგალითად, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 65-ე მუხლის თანახმად „იმისათვის, რომ მოკვლევის ორგანომ აღძრას სისხლის სამართლის საქმე და ჩაატაროს თავდაპირველი მოქმედება, საჭიროა პროკურორის თანხმობა (სანქცია)“¹. ამასთან, მოკვლევის ორგანოს უფლება აქვს კანონით დადგენილი წესით, ჩაატაროს თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედება „გამომძიებლისათვის სისხლის სამართლის საქმის გადაცემამდე“² და, რომ „მოკვლევის ორგანოები ვალდებული არიან მიიღონ ყველა ზომა, რაც საჭიროა დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად და აღსაკვეთად.“³

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 65-ე მუხლით რეგლამენტირებულია მოკვლევის ორგანოების მთელი რიგი სხვა უფლებებიც. კერძოდ, ამ მუხლის თანახმად, დანაშაულის ნიშნებისა და დანაშაულის ჩამდენი პირის დასადგენად მოკვლევის ორ-

განობი ატარებენ საჭირო ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებს.

რაც შეეხება ისეთ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებს, რომელიც გარკვეული სახით ზღუდავს ადამიანის კონსტიტუციურ უფლებებსა და თავისუფლებებს, კერძოდ, ისეთი სახის ღონისძიება, როგორიცაა: ფარული ვიდეო და აუდიო ჩაწერა, ფარული ფოტო და კინო გადაღება, სატელეფონო ან სხვა ტექნიკური საშუალებებით წარმოებული კონტროლი, კავშირგაბმულობის ტექნიკური არხებიდან ინფორმაციის მოხსნა, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე შეიძლება ჩატარდეს მხოლოდ მოკვლევის ორგანოს უფროსის მოტივირებული შუამდგომლობის საფუძველზე გაცემული მოსამართლის ბრძანებით.

გადაუღებელ შემთხვევაში, როცა დაყენებამ შეიძლება გამოიწვიოს საქმისათვის მნიშვნელოვანი ფაქტობრივი მონაცემების განადგურება, ან როცა შეუძლებელია მოსამართლის ბრძანების მიღება მისი ადგილზე არყოფნის გამო, ასეთი ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება შეიძლება ჩატარდეს მოსამართლის ბრძანების გარეშე, პროკურორის სანქციით, მოკვლევის ორგანოს უფროსის მიერ გამოტანილი მოტივირებული დადგენილების საფუძველზე. მაგრამ ამის შესახებ პროკურორი ვალდებულია 24 საათის განმავლობაში აცნობოს იმ მოსამართლოს (მოსამართლეს), რომლის სამოქმედო ტერიტორიაზეც ჩატარდა ან ტარდება ეს ღონისძიება და მოსამართლეს წარუდგინოს შესაბამისი მასალები.

თავის მხრივ, მოსამართლე ვალდებულია პროკურორის მიერ წარდგენილი ეს შუამდგომლობა, 24 საათის განმავლობაში, განიხილოს პროკურორისა და მოკვლევის ორგანოს წარმომადგენლის განმარტების მოსმენის შემდეგ. შეამოწმოს თუ რამდენად კანონიერად იქნა ჩატარებული ეს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება და ამის შესაბამისად გამოიტანოს დადგენილება ჩატარებული ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების კანონიერად ცნობის შესახებ ან ჩატარებული ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების

იების უკანონოდ ცნობის შესახებ და ამ ღონისძიებით მოპოვებული მონაცემებისა და შედეგების გაუქმება-განადგურების შესახებ.

აღსანიშნავია, რომ მოსამართლის მიერ გამოტანილი ასეთი დადგენილება (გადაწყვეტილება) საბოლოოა და იგი გასაჩივრებას არ ექვემდებარება.

სსსკ 61-ე მუხლით ასევე განსაზღვრულია ის, თუ რა უნდა იქნეს გაგებული „თავდაპირველი მოქმედებების“ ცნებაში და ასევე მიჩნეულია „ჩხრეკა, ამოღება, შემოწმება, დათვალიერება, ეჭვმიტანილის დაკითხვა, დაზარალებულისა და მოწმის დაკითხვა, ექსპერტიზის დანიშვნა და ნიმუშების აღება საექსპერტო გამოკვლევისათვის.“

როგორც აღინიშნა, მოკვლევის ორგანო სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ ასეთ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებსა და თავდაპირველ საგამოძიებო მოქმედებებს ატარებს მხოლოდ საქმის გამომძიებლისათვის გადაცემამდე, მის შემდეგ კი მასზე დამოუკიდებლად რაიმე სახის საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება ეკრძალება. ამის შემდეგ მოკვლევის ორგანოს ამ საქმეზე შეუძლია ჩაატაროს რაიმე სახის საგამოძიებო მოქმედება ან მის ჩატარებაში მონაწილეობა მიიღოს მხოლოდ გამომძიებლის ან პროკურორის მოთხოვნით. მოკვლევის ორგანოს მიერ გამომძიებლისათვის საქმის გადაცემა კი უნდა მოხდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრიდან არა უგვიანეს 7 დღისა, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ პირი დაკავებული იქნა ეჭვმიტანილის სახით და შედგენილ იქნა ეჭვმიტანილის დაკავების ოქმი, მაშინ სისხლის სამართლის საქმე პროკურორის მოთხოვნით, 24 საათის განმავლობაში, უნდა ჯადაეცეს წინასწარი გამოძიებისათვის შესაბამის გამომძიებელს ან პროკურორს.

2. გამომძიებელი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და მასზე წინასწარი გამოძიების მიმართებაში. თავისი უფლებამ-

ოსილებით გამოძიებული ერთ-ერთი მთავარი სუბიექტია. როგორც აღინიშნა, მოკვლევის ორგანოების გარდა, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილია პროკურატურის, შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს საგამოძიებო დეპარტამენტისა და სამხედრო პროკურატურის გამოძიებლები და ყველა მათგანი ცალ-ცალკე გამოძიებას აწარმოებენ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილ მათ კოპეტენციაში შემავალი გარკვეული კატეგორიის საქმეებზე.

იმ შემთხვევაში, როცა სისხლის სამართლის საქმე აღიძრა გამოძიებლის მიერ ისეთი კატეგორიის დანაშაულზე, რომელიც მისი ქვემდებარე არ არის, ასეთ დროს, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 63-ე მუხლის თანახმად, იგი ვალდებულია ჩაატაროს მასზე გადაუდებელი საგამოძიებო მოქმედებები და შემდეგ საქმე გადასცეს პროკურორს ქვემდებარეობის მიხედვით შემდგომი წარმართვისათვის.

ვეხებით რა გამოძიებელს, როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლების მქონე სუბიექტს, არ შეიძლება აქვე რამდენიმე სიტყვით არ აღვნიშნოთ გამოძიებლის ძირითადი უფლებამოსილების შესახებ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და მასზე გამოძიების წარმართვის დროს.

თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ კანონით, უწყებრივი კუთვნილების მიუხედავად, ყველა გამოძიებელს ამ მიმართებით თანაბარი უფლება-მოვალეობები გააჩნია და სისხლის სამართალწარმოებაში თანაბარი უფლებების მქონე სუბიექტებად გვევლინებიან.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და მასზე გამოძიების ჩატარების მიმართებაში გამოძიებლის უფლებამოსილება განსაზღვრულია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 59-ე მუხლით. კერძოდ, ამ მუხლის თანახმად, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან მასზე უარის თქმის

გარდა, გამოძიებელი უფლებამოსილია გამოსაძიებელ საქმეზე ჩაატაროს ყველა საჭირო საგამოძიებო და სხვა საპროცესო მოქმედება და მათ საწარმოებლად, კანონით დადგენილი წესით, საჭიროების შემთხვევაში გამოითხოვოს მოსამართლის ბრძანება. ასევე, კანონით დადგენილი წესით გამოიყენოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონით გათვალისწინებული სისხლის სამართლის საპროცესო იძულების ყველა ღონისძიება მათზე მოსამართლის ბრძანების გამოთხოვის შესაბამისად; წარუდგინოს პირს ბრალდება და გამოიტანოს დადგენილება პირის ბრალდებულის სახით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ; მოკვლევის ორგანოს მუშაკები ჩააბას საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარებაში; მოკვლევის ორგანოებს მისცეს წერილობითი დავალება საპროცესო მოქმედებათა ჩატარების შესახებ; შინაგან საქმეთა და სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროების შესაბამის ორგანოებს მისცეს წერილობითი მითითებები დაკავებულთა და დაპატიმრებულთა გამოძიების ადგილზე მიყვანის შესახებ; თავის წარმოებაში არსებულ სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებასთან დაკავშირებით საჭირო ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ჩატარების შესახებ მისცეს წერილობითი დავალება ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის ორგანოებს და მოითხოვოს მათგან მისი დროული შესრულება.

გამოძიებელს უფლება აქვს აგრეთვე გამოსაძიებელ საქმეზე, საჭიროების შემთხვევაში, მოითხოვოს რევიზიის, ინვენტარიზაციისა და საუწყებო შემოწმების ჩატარება, აგრეთვე გამოძიებისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოების დასადგენად საჭირო დოკუმენტების წარდგენა; მოითხოვოს საქმეში თარჯიმნის, სპეციალისტის, დამსწრის, ამოსაცნობის მონაწილეობა; გამოიტანოს დადგენილება პირის დაზარალებულად, სამოქალაქო მოსარჩელედ ან სამოქალაქო მოპასუხედ ცნობის შესახებ და განუმარტოს მისი უფლება-მოვალეობანი; უზრუნველყოს დამცველის მონაწილეობა კანონით დადგენილი წესით და შექმ-

ნას მისი საქმიანობის ხელშემწყობი პირობები; შეასრულოს დამცველისა და ბრალდებულის მოთხოვნები საგამომიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ და უზრუნველყოს დამცველის მონაწილეობა მის ჩატარებაში; გაათავისუფლოს არაფრისმქონე პირები იურიდიული დახმარებისათვის გაწეული ხარჯებისაგან (გადასახადისაგან); გადაწყვიტოს შუამდგომლობასა და განცხადებაში აღძრული საკითხი პროცესის მონაწილეთა აცილების შესახებ და წარუდგინოს თავისი განმარტებები პროკურორსა და სასამართლოს, თუკი გასაჩივრებულ იქნება მისი მიერ გამოტანილი დადგენილება შუამდგომლობისა და აცილების მოთხოვნის დაუკმაყოფილების შესახებ; გამომძიებლის მოქმედებისა და დადგენილების გასაჩივრების შემთხვევაში, დაუყოვნებლივ გაუგზავნოს საჩივარი და საქმის მასალები პროკურორს ან სასამართლოს; კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში და კანონით რეგლამენტირებული წესით შეაჩეროს საქმის წარმოება ან განაახლოს შეჩერებული საქმის წარმოება, დადგენილი წესით შეწყვიტოს საქმის წარმოება კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში; შეადგინოს საბრალდებო დასკვნა და იგი დასამტკიცებლად წარუდგინოს პროკურორს. ამასთან, მას უფლება აქვს, საჭიროების შემთხვევაში, გაასაჩივროს პროკურორის მითითება ზემდგომ პროკურორთან.

კანონით ასევე რეგლამენტირებულია საგამომიებო ორგანოს უფროსის უწყებრივი კონტროლისათვის დამახასიათებელი უფლება-მოვალეობები. კერძოდ, საქართველოს სსსკ 60-ე მუხლის თანახმად იგი უფლებამოსილია:

1) განახორციელოს უწყებრივი კონტროლი გამომძიებლების იმ მოქმედებათა დროულობაზე, რომლებიც მიმართულია დანაშაულის გამოვლენისა და აცილებისაკენ და მიიღოს ზომები, რათა სრულად, ყოველმხრივ და ობიექტურად მოხდეს სისხლის სამართლის საქმის წინასწარი გამოძიება;

2) შეამოწმოს სისხლის სამართლის საქმე, მისცეს გამომძიე-

ბელს მითითება წინასწარი გამოძიების წარმოების, ბრალდები-
ლად პასუხისგებაში მიცემის, დანაშაულის კვალიფიკაციის,
ბრალდების მოცულობის, საქმის წარმართვისა და ცალკეულ
საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების შესახებ; ჩამოართვას საქმე
ერთ გამოძიებელს და გადასცეს მეორეს ქვემდებარეობის მოთხო-
ვნათა დაცვით; ჩამოაცილოს გამოძიებელი საქმის წარმოებას;
გააუქმოს გამოძიებლის უკანონო დადგენილება საქმის წარ-
მოების შეჩერების შესახებ, დაავალოს გამოძიება რამდენიმე
გამომძიებელს ან პირადად აწარმოოს წინასწარი გამოძიება გა-
მომძიებლის უფლებამოსილებით;

3) გამოძიებელს მისცეს წერილობითი მითითება, რომლის
შესრულებაც სავალდებულოა. საგამოძიებო ორგანოს უფრო-
სის გადაწყვეტილება გამოძიებლის საქმის წარმოებისაგან ჩამოც-
ილების ან გამოძიებლის მიერ გამოტანილი დადგენილების
გაუქმების შესახებ შეიძლება გასაჩივრდეს ზემდგომ პროკურორ-
თან;

4) მიღებული მითითების გასაჩივრება პროკურორთან არ
შეაჩერებს მის შესრულებას, 58-ე მუხლის მე-4 ნაწილით
გათვალისწინებული შემთხვევების გარდა;

5) პროკურორის მიერ საგამოძიებო ორგანოს უფროსი-
სათვის მიცემული მითითება სავალდებულოა. ზემდგომ
პროკურორთან ამ მითითების გასაჩივრება არ შეაჩერებს მის
შესრულებას.

პროკურორი. სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდე-
ბლობით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღ-
ჭურვილია აგრეთვე პროკურორი, რომელიც, ამავე დროს, უფლე-
ბამოსილია განახორციელოს სისხლისსამართლებრივი დევნა
და საპროცესო ხელმძღვანელობა გამოძიებაზე. ამიტომ საჭიროდ
მიგვაჩნია რამდენიმე სიტყვით შევჩერდეთ ამ მიმართებით სისხ-
ლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით რეგლამენტირე-
ბული პროკურორის უფლებამოსილების ძირითად საკითხებზე.

საქართველოს კონსტიტუციის 91-ე მუხლის თანახმად, „საქართველოს პროკურატურა არის სასამართლოს ხელისუფლების დაწესებულება, რომელიც ახორციელებს სისხლის-სამართლებრივ დევნას, ზედამხედველობს მოკვლევას, სასჯელის მოხდას, მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას.“ პროკურატურის ორგანოებისათვის კონსტიტუციით მინიჭებული ამ უფლების რეალიზაცია მოცემულია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში, რომლის 55-ე მუხლის პირველ პუნქტში მითითებულია: „პროკურატურა ახორციელებს სისხლისსამართლებრივ დევნას. ამ კონსტიტუციური ფუნქციის განხორციელების უზრუნველსაყოფად პროკურატურა, წინასწარი გამოძიების სტადიაზე, ახორციელებს გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობას; ზედამხედველობის მოკვლევის კანონიერებას; სრული მოცულობით ატარებს დანაშაულისა და სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედებათა საქმეების წინასწარ გამოძიებას ამ კოდექსით გათვალისწინებულ შემთხვევებში და წესით; მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას სასამართლოში; წარმოადგენს სამოქალაქო სარჩელს კოდექსით გათვალისწინებულ შემთხვევებში და წესით, ასაჩივრებს უკანონო და დაუსაბუთებელ განაჩენს, სხვა სასამართლოს გადაწყვეტილებებს.“

პროკურორი კანონით მასზე დაკისრებულ ფუნქციებს ახორციელებს სახელმწიფოს სახელით და თავისი უფლებამოსილების განხორციელებისას იგი დამოუკიდებელია და ემორჩილება მხოლოდ კანონს.

მოკვლევის ორგანოებზე ზედამხედველობის ფუნქციის განხორციელებისას საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 56-ე მუხლის თანახმად, პროკურორი უფლებამოსილია: შეამოწმოს ამ ორგანოებში კანონის ზუსტი და ერთგვაროვანი შესრულების მდგომარეობა. შეამოწმოს, დაცულია თუ არა მოკვლევის ორგანოებში დანაშაულისა და სხვა მარ-

თლსაწინააღმდეგო ქმედების შესახებ შემოსულ განცხადებათა და შეტყობინებათა რეგისტრაციისა და განხილვის წესი; დაცულია თუ არა მათ შესახებ ზომების მიღების კანონმდებლობით დადგენილი წესები; დაცულია თუ არა ამ ორგანოების მიერ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული მოქმედების ჩატარებისა და ამ საქმიანობის პროცესში მიღებულ გადაწყვეტილებათა კანონიერება. ამასთან, პროკურორი კანონით დადგენილი წესით ახორციელებს გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობას და ამ მიმართებით იგი უფლებამოსილია: აღძრას სისხლის სამართლის საქმე ან უარი თქვას მის აღძვრაზე; საქმის გამოძიება დაავალოს მოკვლევის ან წინასწარი გამოძიების ორგანოს ან კონკრეტულ გამოძიებელს; მონაწილეობა მიიღოს საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებაში ან თვითონ აწარმოოს გამოძიება სრული მოცულობით. ამასთან, იგი უფლებამოსილია მოკვლევის ორგანოს, მომკვლევ პირს, გამოძიებელს, საგამოძიებო ჯგუფის ხელმძღვანელს, საგამოძიებო ორგანოს უფროსსა და აგრეთვე ქვემდგომ პროკურორს მისცეს სავალდებულო მითითებები საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების, საგამოძიებო ვერსიათა შემოწმების შესახებ და გამოძიების წარმოებისას წამოჭრილ სხვა მთელ რიგ საკითხებზე; მოითხოვოს გამოსაძიებელი სისხლის სამართლის საქმე ან მისი ცალკეული მასალები; შეამოწმოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და მის აღძვრაზე უარის თქმის კანონიერება; მოითხოვოს ცნობები სისხლის სამართლის საქმის მოძრაობის, გამოძიების ვადებისა და დაპატიმრებული ბრალდებულის შესახებ; გამოიტანოს დადგენილება პირის ბრალდებულად სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ და წაუყენოს მას ბრალდება და მიიღოს მონაწილეობა მის დაკითხვაში; მიმართოს სასამართლოს შუამდგომლობით ბრალდებულის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების შერჩევის, მისი ვადის გაგრძელების ან აღკვეთის ღონისძიების შეცვლის ოპერა-

ტიულ-სამშენებლო ღონისძიების ჩატარების შესახებ მოსამართლის ბრძანების მისაღებად; გააუქმოს მომკვლევის, მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლის, საგამომძიებო ორგანოს უფროსისა და ქვემდგომი პროკურორის უკანონო დადგენილებანი; ჩამოართვას საქმე ერთ გამომძიებელს ან მომკვლევს და გადასცეს იგი მეორეს საგამომძიებო ქვემდებარეობის შესახებ მოთხოვნათა დაცვით.

ზემოაღნიშნულის გარდა, საქართველოს გენერალურ პროკურორსა და მის მოადგილეს, აგრეთვე აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების პროკურორებს თავიანთ სამოქმედო ტერიტორიაზე უფლება აქვთ:

1) კანონიერი საფუძვლის არსებობისას, საგამომძიებო ქვემდებარეობის მიუხედავად, ამოიღონ ნებისმიერი საქმე, გადასცენ იგი გამოსაძიებლად პროკურატურის გამომძიებელს ან სხვა საგამომძიებო უწყებას;

2) ჩამოაშოროს გამომძიებელი (მომკვლევე) საქმის შემდგომ გამოძიებას, თუ მან დაარღვია კანონი;

3) შეწყვიტოს ან შეაჩეროს სამართალწარმოება, თუ არსებობს კანონით დადგენილი საფუძველები;

4) დაამტკიცოს გამომძიებლის ან მოკვლევის ორგანოს დადგენილება საქმის შეწყვეტის შესახებ;

5) დაუბრუნოს გამომძიებელს საქმე დამატებითი გამოძიებისათვის;

6) დაამტკიცოს საბრალდებო დასკვნა ან დადგენილება სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების გამოყენების შესახებ და წარმართოს საქმე სასამართლოში;

7) გადაწყვიტოს საჩივარი მოკვლევის ორგანოს, მომკვლევის, გამომძიებლის ან საგამომძიებოს უფროსის მოქმედებისა და დადგენილების გამო, ხოლო მისი სასამართლოში გასაჩივრების შემთხვევაში, საჭირო ახსნა-განმარტება მისცეს სასამართლოს და სხვ.

რაც შეეხება პროკურორის უფლებამოსილებასა და მის მონაწილეობას კერძო ბრალდებისა და კერძო-საჯარო ბრალდების საქმეებში, ამ მიმართებითაც ეს გარემოებები საკმაოდ კარგადაა გამოკვეთილი სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით. კერძოდ, სსსკ 26-ე მუხლის თანახმად კერძო-საჯარო ბრალდების ისეთ საქმეებზე, რომლებიც ეხება გაუპატიურებას (სსკ 137-ე მუხ.), სექსუალური ხასიითის ძალმომრეობით მოქმედებას (სსკ 138-ე მუხ.), სიტყვის თავისუფლების ხელყოფას (სსკ 153-ე მუხ.), პირადი ან ოჯახური საიდუმლოების ხელყოფას (სსკ 157-ე მუხ.), ინფორმაციის გაცნობაზე უარის თქმას ან არასწორი ინფორმაციის წარდგენას (სსკ 167-ე მუხ.), შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნებას (სსკ 175-ე მუხ.), ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფას (სსკ 189-ე მუხ.), ეს საქმეები აღიძვრება მხოლოდ დაზარალებულის საჩივრით, რომელსაც დაზარალებული გადასცემს პროკურორს, თუკი ბრალდება წაყენება კონკრეტულ პირს. დანარჩენ შემთხვევებში მოკვლევის ორგანოს ან გამომძიებელს. როგორც წესი, ამ საქმეების წარმოება მიმდინარეობს საერთო წესით და დაზარალებულის ბრალდებულთან შერიგების გამო არ წყდება, იმ შემთხვევების გარდა, როცა საქმის შემდგომმა გამოძიებამ შეიძლება ზიანი მიაყენოს დაზარალებულსა და ბრალდებულს.

ზემოაღნიშნული მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, ასევე იმ შემთხვევაში, როცა ზემოთ დასახელებულ რომელიმე დანაშაულს აქვს განსაკუთრებული საზოგადოებრივი მნიშვნელობა და, ამასთან, დაზარალებულს თავისი უმწეო მდგომარეობის ან ბრალდებულზე დამოკიდებულების გამო არ შეუძლია დაიცვას თავისი უფლებები და კანონიერი ინტერესები, პროკურორს უფლება აქვს აღძვრას ასეთი საქმე, თუნდაც, რომ არ არსებობდეს დაზარალებულის საჩივარი, მაგრამ იმ პირობით, რომ ქმედუნარიან დაზარალებულს ამაზე წერილობითი თანხმობა აქვს მიცემული.

სსსკ 634-ე მუხლის თანახმად, იმ შემთხვევაში, როცა კერძო ბრალდების ისეთ საქმეებზე, როგორიცაა: დანაშაული ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანების (სსკ 120-ე მუხ.), ცემისა (სსკ 125-ე მუხ.) და ცილისწამების (სსკ 148-ე მუხ.) შესახებ, ამ დანაშაულთან რომელიმე მათგანს აქვს განსაკუთრებული საზოგადოებრივი მნიშვნელობა, ან დაზარალებულის არასრულწლოვნების, ფიზიკური თუ ფსიქიკური ნაკლის, ან ბრალდებულზე დამოკიდებულების გამო არ შეუძლია დაიცვას თავისი უფლებები და კანონიერი ინტერესები, პროკურორს შეუძლია საქმე აღძრას დაზარალებულის საჩივრის გარეშე, მაგრამ მისი თანხმობით.

ასეთ შემთხვევაში პროკურორის მიერ აღძრული საქმე უნდა წარიმართოს გამოძიების ჩასატარებლად, შემდეგ კი სასამართლო მას განიხილავს საერთო წესით. ამასთან, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ პროკურორის დადგენილებაში მითითებულ უნდა იქნეს ის, თუ რა იყო საფუძველი და რამ განაპირობა პროკურორის მიერ ასეთი გადაწყვეტილების მიღება.

634-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, პროკურორს უფლება აქვს დაზარალებულის თანხმობით ჩაებას მოსამართლის მიერ დაზარალებულის საჩივრის საფუძველზე აღძრულ საქმეში და მხარი დაუჭიროს ბრალდებას სასამართლოში, თუ ამას მოითხოვს სახელმწიფო, საზოგადოებრივი ინტერესები ან მოქალაქეთა უფლებების დაცვა. ამასთან, საქმეში პროკურორის ჩაბმა დაზარალებულს არ ართმევს სსსკ 69-ე მუხლით გათვალისწინებულ უფლებებს, კერძოდ, იმას, რომ დაზარალებულს უფლება აქვს მიიღოს განმარტება; განაცხადოს აცილება; განაცხადოს შუამდგომლობა მტკიცებულებათა გამოთხოვის, სასამართლო და საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების, საქმის გარემოებათა შემოწმებისა და სამართალწარმოების დროს წამოჭრილი სხვა საკითხების შესახებ; წარმოადგინოს მტკიცებულებ

ბანი; საწინააღმდეგო აზრი გამოთქვას პროცესის მწარმოებელი ორგანოს მოქმედებაზე და მოითხოვოს მისი შეტანა საგამოძიებო მოქმედების ოქმში ან სასამართლო სხდომის ოქმში; გაასაჩივროს პროკურორთან მოკვლევის ორგანოს, გამოძიებლის, პროკურორის მოქმედება და გადაწყვეტილება სასამართლოში; პირისათვის ბრალდების წაყენების შემდეგ იცოდეს მისი არსი; მონაწილეობა მიიღოს თავისი შუამდგომლობით ჩატარებულ საგამოძიებო მოქმედებაში; წინასწარი გამოძიების დამთავრების შემდეგ გაეცნოს საქმის მთელ მასალას, თავისი ხარჯებით გადაიღოს ასლები, ამოიწეროს საქმიდან ყველა საჭირო ცნობა; მონაწილეობა მიიღოს საქმის განხილვაში სამართალში მიცემის სტადიაზე; მონაწილეობა მიიღოს სასამართლო განხილვაში: წარმოადგინოს მტკიცებულებაში და გამოიკვლიოს პროცესის სხვა მონაწილეთა მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებები, გამოვიდეს კამათში და გამოთქვას აზრი ბრალდების დასაბუთებულობის, ქმედების კვალიფიკაციის, სასჯელის სახისა და ზომის, სამოქალაქო სარჩელის დაკმაყოფილების შესახებ, გაეცნოს სასამართლო სხდომის ოქმს და გამოთქვას მასზე შენიშვნები; გაასაჩივროს პირველი ინსტანციის სასამართლოს განაჩენი, თუ სხვა გადაწყვეტილება სააპელაციო ან საკასაციო წესით, ზოლო კანონით დადგენილ შემთხვევებში – ახლად აღმოჩენილ და ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო, გამოთქვას საწინააღმდეგო აზრი პროცესის სხვა მონაწილეთა საჩივრებზე; უფასოდ მიიღოს საქმის შეწყვეტის შესახებ დადგენილების, საბრალდებო დასკვნის, განაჩენის, სხვა შემაჯამებელი სასამართლო გადაწყვეტილების ასლები, თარგმნილი მისთვის გასაგებ ენაზე, თუ მან არ იცის სამართალწარმოების ენა; მისცეს ჩვენება და განარტება მშობლიურ ან მისთვის გასაგებ ენაზე და ისარგებლოს თარგმნის უფასო მომსახურებით; მონაწილეობა მიიღოს სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციების სასამართლოთა სხდომებში და დაიცვას თავისი უფლებები და კანონიერი ინტერესები; მიიღოს პრო-

ცესში მონაწილეობის შედეგად გაწეული ხარჯების ანაზღაურება; დაიბრუნოს გამოძიებისა და სასამართლო განხილვის დროს საქმის საჭიროებისათვის დროებით ჩამორთმეული კუთვნილი ქონება; ჰყავდეს წარმომადგენელი დაზარალებულად ცნობის მომენტიდან და სამართალწარმოების ნებისმიერ მომენტში უარი თქვას მის მომსახურებაზე; გათავისუფლდეს ადვოკატ-წარმომადგენლის შრომის ანაზღაურებისაგან 71-ე მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევებში; პროცესის მწარმოებელ პირს მოსთხოვოს დაცვის ღონისძიებათა გატარება, თუ საფრთხე ემუქრება როგორც მის, ისე მის ახლო ნათესავების სიცოცხლეს, ჯანმრთელობასა და საკუთრებას.

აღსანიშნავია ისიც, რომ სსსკ 634-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად დაზარალებულის განსასჯელთან შერიგებით არ შეიძლება შეწყდეს ის საქმე, რომლის სასამართლოს განხილვაშიც პროკურორი მონაწილეობდა.

მოსამართლე. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით, როგორც აღვნიშნეთ, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით სარგებლობს ასევე მოსამართლე (სასამართლო). მაგრამ ამასთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ ამ მიმართებით სასამართლოს უფლებამოსილება ზემოთ განხილულ ორგანოებთან და თანამდებობის პირებთან შედარებით გარკვეულწილად შეზღუდულია. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის სუბიექტად იგი ძირითადად გვევლინება კერძო ბრალდების საქმეებზე. მაგრამ საპროცესო კანონმდებლობით, მისთვის ამ უფლების რეგლამენტაციით სასამართლოს უფლება აქვს ზოგიერთ შემთხვევაში მასალები პროკურორს გადაუგზავნოს გამოძიების ჩასატარებლად სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის გარეშეც.

მაგალითად, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 267-ე მუხლის მე-5 პუნქტის თანახმად, „თუ სასამართლო განხილვისას აღმოჩნდება ახალი ბრალდების ან ახალი პირის

ბრალდებულად პასუხისგებაში მიცემის საფუძველი, ამასთან, არ არსებობს საფუძველი საქმის დამატებითი გამოძიებისათვის დასაბრუნებლად, სასამართლო სისხლის სამართლის საქმის აღუძვრელად, გამოყოფილ მასალებს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხის გადასაწყვეტად და გამოძიების ჩასატარებლად უგზავნის პროკურორს“.

სსსკ 630-ე მუხლის მე-2 ნაწილით, თუ საჩივრის შემოწმებისას დადგინდება, რომ ჩადენილია დანაშაული, რომლის შესახებაც საქმე უნდა გამოიძიონ და განიხილონ საერთო წესით, მოსამართლე მასალებს უგზავნის პროკურორს.

მოსამართლის უფლება კერძო ბრალდების საქმეთა წარმოებასთან დაკავშირებით კიდევ უფრო დეტალურადაა რეგლამენტირებული სსსკ 226-330-ე მუხლებით. სახელდობრ, 27-ე მუხლის თანახმად ისეთ კერძო ბრალდების საქმეებზე, როგორიცაა: ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება (სსკ 120-ე მუხ.), ცემა (სსკ 125-ე მუხ.) და ცილისწამება (სსკ 148-ე მუხ.), აღიძვრება მხოლოდ დაზარალებულის საჩივრით, მაგრამ უნდა შეწყდეს ბრალდებულთან მისი შერიგების გამო. ამასთან, შერიგება დასაშვებია მხოლოდ სასამართლოს (მოსამართლის) სათათბირო ოთახში გასვლამდე. ასეთივე წესი ვრცელდება სააპელაციო და საკასაციო წესით საქმის განხილვის დროს.

შერიგების შემთხვევაში მხარეები უნდა მორიგდნენ სასამართლო ხარჯების ანაზღაურებაზე. იმ შემთხვევაში, თუ ისინი კერ შეთანხმდებიან ხარჯებზე, მაშინ სასამართლო თვითონ მოახდენს მათზე ამ ხარჯების განაწილებას.

630-ე მუხლის მე-4 პუნქტის თანახმად, პროკურორი სასამართლო გამოძიების დაწყებამდე უნდა ჩაებას კერძო ბრალდებით აღძვრულ საქმეში, თუ ამას წერილობით მოითხოვენ მხარეები ანდა მოითხოვს მხოლოდ დაზარალებული ან მისი კანონიერი წარმომადგენელი. პროკურორი უფლებამოსილია ჩაებას აღნიშნული კატეგორიის საქმეში, თუ მას განსაკუთრებული საზოგად-

დოებრივი მნიშვნელობა აქვს. მაგრამ ასეთ შემთხვევაში საქმე არ შეიძლება შეწყდეს მხარეთა შერიგებით.

ამავე მუხლის მე-5 პუნქტის თანახმად, „თუ კერძო ბრალდების საქმეზე მხარეები ერთმანეთს ბრალდებას უყენებენ, მოსამართლე თავისი დადგენილებით დაზარალებულს ცნობს ბრალდებულადაც, ხოლო ბრალდებულს – დაზარალებულადაც.“

ზემოაღნიშნული კატეგორიის საქმეებზე, სსსკ 627-ე მუხლის საფუძველზე, მოსამართლეს უფლება აქვს აღძრას სისხლის სამართლის საქმე მხოლოდ დაზარალებულის ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობით. ასეთი საჩივარი შეტანილ უნდა იქნეს რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოში განსჯადობის წესის დაცვით.

627-ე მუხლის თანახმად საჩივარი შეტანილ უნდა იქნეს წერილობითი სახით და იგი უნდა შეიცავდეს დანაშაულის შემთხვევის აღწერას, ცნობებს დანაშაულის ჩამდენი პირისა და დანაშაულის შესახებ, მტკიცებულებათა ჩამონათვალსა და თხოვნას, რომ მოსამართლემ განიხილოს საქმე. საჩივარს ხელს უნდა აწერდეს დაზარალებული ან მისი კანონიერი წარმომადგენელი. თუ ასეთ საჩივარი შეტანილ იქნება მოკვლევის ორგანოში, გამოძიებელთან ან პროკურორთან, მან იგი უნდა გადასცეს განსჯადობის მიხედვით რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოს, იმ შემთხვევების გარდა, როცა პროკურორი საჭიროდ მიიჩნევს აღძრას სისხლის სამართლის საქმე სსსკ 27-ე მუხლის საფუძველზე.

სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით რეგლამენტირებულია ისიც, თუ რა უნდა გააკეთოს და როგორ უნდა მოიქცეს მოსამართლე ზემოაღნიშნული სახის საჩივრის შეტანასთან დაკავშირებით და რა სახის გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს მან ამასთან დაკავშირებით. კერძოდ, სსსკ 628-ე მუხლის თანახმად „საჩივრის მიღების შემდეგ მოსამართლემ უნდა განუმარტოს განმცხადებელს პასუხისმგებლობა შეგნებულად ცრუ დასმენისათვის და ჩამოერთვას ხელწერილი, გამოიძახოს

და გააცნოს საჩივარი იმ პირს, რომლის მიმართაც არის იგი შეტანილი; შეამოწმოს არის თუ არა საფუძველი სისხლის სამართლის საქმის აღსადრავად, რის თაობაზეც უნდა მიიღოს განმარტება დაზარალებულისაგან ან იმ პირისაგან, რომლის მიმართაც შეტანილია საჩივარი; გამოითხოვოს საჭირო დოკუმენტები; განსაზღვროს სასამართლოში გამოსაძახებელ და დასაკითხ პირთა წრე.“

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მომდევნო 629-ე მუხლში კი მოცემული და განსაზღვრულია ის, თუ მოსამართლემ რა სახის გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს ასეთ საჩივართან დაკავშირებით. კერძოდ, მოსამართლე ამოწმებს არსებობს თუ არა საფუძველი კერძო ბრალდების წესით სისხლის სამართლის საქმის აღსადრავად და იღებს გადაწყვეტილებას სისხლის სამართლის საქმის აღდგრის შესახებ, ან სისხლის სამართლის საქმის აღდგრაზე უარის თქმის შესახებ, ან საჩივარს დატოვებს განუხილველად, თუ დაზარალებული შეურიგდება პირს, რომლის მიმართაც იყო საჩივარი შეტანილი. მოსამართლემ თავისი ეს გადაწყვეტილება უნდა გამოიტანოს დადგენილების სახით. ამასთან, წერილობითი სახის გადაწყვეტილება მოსამართლემ კერძო ბრალდების წესით შეტანილ საჩივარზე უნდა გამოიტანოს საჩივრის შემტანის დღიდან არა უგვიანეს 7 დღე-ღამისა.

სსსკ 631-ე მუხლის თანახმად, იმ შემთხვევაში, თუ დადგინდება, რომ არსებობს ისეთი გარემოება, რომელიც გამორიცხავს სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას, ან თუ არ დადგინდება საფუძველი კერძო ბრალდების საქმის აღდგრაზე უარის თქმის შესახებ, რომლის ასლი არა უგვიანეს სამი დღე-ღამისა უნდა გადაეცეს საჩივრის შემტან პირს. სსსკ ამავე მუხლის თანახმად, სასამართლოს მიერ გამოტანილი დადგენილება ან განჩინება სისხლის სამართლის საქმის აღდგრაზე უარის თქმის შესახებ შეიძლება გასაჩივრებულ იქნეს საჩივრის შემტანი პირის

ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის, ან პროკურორის მიერ სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოში.

როგორც აღენიშნეთ, კერძო ბრალდების წესით წარმოება შეიძლება დამთავრდეს შერიგებით, სათათბირო ოთახში განაჩენის გამოსატანად სასამართლოს გასვლამდე. იმ შემთხვევაში, თუ დაზარალებულმა და იმ პირმა, რომლის მიმართაც იყო შეტანილი საჩივარი, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე გამოთქვეს შერიგების სურვილი, მათ ამის შესახებ მოსამართლეს უნდა აცნობონ განცხადების შეტანით. ასეთ შემთხვევაში მოსამართლემ უნდა გამოიტანოს დადგენილება საჩივრის განუხილველად დატოვების შესახებ. თუ შერიგება მოხდა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ, მაშინ მოსამართლემ უნდა გამოიტანოს დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ.

საქმის განხილვის დროს შერიგების შესახებ დაზარალებულისა და იმ პირის ზეპირი განცხადებები, რომლის მიმართაც შეტანილი იყო საჩივარი, შეტანილ უნდა იქნეს სასამართლო სხდომის ოქმში, ხოლო თუ ასეთი განცხადება შეტანილ იქნა წერილობითი სახით, იგი უნდა დაერთოს საქმეს. მოსამართლემ კი უნდა გამოიტანოს დადგენილება საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მიმართებაში მომკვლევის, მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოებისა და პროკურორის უფლებამოსილების საკითხის განხილვისას შეიძლება დაიბადოს ასეთი კითხვა: საგამოძიებო დეპარტამენტის უფროსს, საგამოძიებო ნაწილის უფროსსა და მათ მოადგილეებს, აგრეთვე პროკურორის მოადგილესა და პროკურორის თანაშემწეს აქვს თუ არა უფლება დამოუკიდებლად აღძრას სისხლის სამართლის საქმე, როცა ამისათვის არსებობს კანონიერი საბაბი და საფუძველი? მაგალითად, გენერალური პროკურატურის საგამოძიებო ნაწილის უფროსსა და მის მოადგილეს (მოადგილეებს).

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საგამოძიებო დეპარტამენტის უფროსსა და მის მოადგილეს (მოადგილეებს), მოკვლევის ორგანოს უფროსსა და მის მოადგილეს (მოადგილეებს), პროკურორის მოადგილესა და პროკურორის თანაშემწეს, მომკვლევ პირს მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების გამოძიებულებისა და პროკურორის მსგავსად აქვთ თუ არა უფლება აღძრან სისხლის სამართლის საქმე? ჩვენი აზრით, ამ კითხვაზე პასუხი შეიძლება იყოს დადებითი, მიუხედავად იმისა, რომ მათი ამ უფლების შესახებ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში არაფერია ნათქვამი.

თუ მომკვლევ პირსა და მოკვლევის ორგანოს უფლება აქვს აღძრას სისხლის სამართლის საქმე, როცა ამისათვის არსებობს კანონიერი საბაბი და საფუძველი, რატომ უნდა წავართვათ ასეთი უფლება საგამოძიებო ორგანოს უფროსებსა და მათ მოადგილეებს, აგრეთვე პროკურორის მოადგილესა და პროკურორის თანაშემწეს? მით უმეტეს, რომ მათ გარკვეულწილად ევალებათ კიდევ მათ ქვემდებარე საქმეების გამოძიებაზე გარკვეული ხელმძღვანელობა. იგივე უნდა ითქვას სსსკ 67-ე მუხლში მითითებული მოკვლევის ორგანოების შესახებ, სადაც უბრალოდ სქემატურადაა ჩამოთვლილი და დასახელებული ის ორგანოები, რომლებიც მოკვლევის ორგანოებს მიეკუთვნება. ეფიქრობთ, უკეთესი იქნება, თუ ამ ორგანოების დასახელებასთან ერთად სპეციალურად გაკეთდება მითითება მათ უფროსებსა და უფროსის მოადგილეებზეც.

ყოველივე ეს საპროცესო კანონმდებლობის ხარვეზად მიგვაჩნია და უმჯობესია იგი შევსებულ და გამოსწორებულ იქნეს. მართალია, მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელს ან მასში მომუშავე თანამდებობის პირს, სსსკ 67-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, უფლება აქვს მოკვლევის ორგანოების ამოცანების შესრულება, ცალკეულ შემთხვევებში, დაეალოს მომკვლევ პირს, მაგრამ ეს სულ სხვაა და იგი ვერ ცვლის ჩვენს წინა მოთხოვნას.

მაშასადამე, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილია მოკვლევის ორგანო, გამომძიებელი, პროკურორი და სასამართლო (მოსამართლე). სხვა არც ერთ ორგანოსა და თანამდებობის პირს უფლება არა აქვს აღძვრას სისხლის სამართლის საქმე და აწარმოოს მასზე მოკვლევა და წინასწარი გამომძიება, რაოდენ მაღალი რანგისა და ტიტულების მფლობელიც არ უნდა იყოს ის ორგანო და თანამდებობის პირი.

მაგალითად, სხვა ფართო უფლებამოსილების მიუხედავად, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლება არა აქვს არც იუსტიციის მინისტრსა და არც შინაგან საქმეთა მინისტრს, ასევე არც სხვა მათივე რანგის თანამდებობის პირებს. იმ შემთხვევაში, როცა ასეთი თანამდებობის პირები ან სახელმწიფო საწარმო-დაწესებულების ან საზოგადოებრივი ორგანიზაციის ხელმძღვანელები თავიანთი ზეპირი ან წერილობითი ფორმით მიწოდებულ ცნობაში დანაშაულის ჩადენაში ამხელენ ამა თუ იმ პირს ან პირთა ჯგუფს და ითხოვენ მათ მიმართ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასა და მათ სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემას, მათ მიერ მიწოდებული ასეთი ცნობა შეიძლება განხილულ იქნეს მხოლოდ როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაზი და არა როგორც მათი უფლება — აღძვრან სისხლის სამართლის საქმე.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი ზემოთ დასახელებული ორგანოები და თანამდებობის პირები ვალდებული არიან თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში აღძვრან სისხლის სამართლის საქმე დანაშაულის ნიშნების აღმოჩენის ყველა შემთხვევაში და მიიღონ კანონით გათვალისწინებული სათანადო ზომები დანაშაულის შემთხვევის, დანაშაულის ჩადენაში მხილებული პირის დასადგენად, დანაშაულის აღსაკვეთად და თავიდან ასაცილებლად.

აქვე აღსანიშნავია, რომ მოკვლევის ორგანოსთვის კანონით

მინიჭებული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლების ჩამორთმევა არ შეიძლება მოხდეს რომელიმე საუწყებო დაწესებულების ინსტრუქციით ან რომელიმე თანამდებობის პირის ბრძანებით, ან სხვა რაიმე სახის კანონქვემდებარე აქტით. იგი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსითაა რეგლამენტირებული და პრაქტიკაშიც დაცულ უნდა იქნეს კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად.

**მოქალაქეების სისხლის სამართლის საქმის
აღკვერისა და სისხლისსამართლებრივი
დევნის აღკვერის შესახებ**

**§1. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და
სისხლისსამართლებრივი დევნის ცნების აღმოცენებისა და
განვითარების მოკლე ისტორიული მიმოხილვა**

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის პრობლემატურ საკითხთა შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი იყო და არის სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის ცნებათა ურთიერთგამიჯვნა. ამ ცნებათა შესახებ მეცნიერ-იურისტთა შორის აზრთა სხვადასხვაობამ განსაკუთრებით მძაფრი ხასიათი მიიღო ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ, საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებასთან დაკავშირებით მიმდინარე სასამართლო რეფორმის პერიოდში, ამ დროს მოხდა ახალი – სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნების ჩამოყალიბება. მანამდე არსებული სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა საერთოდ არ იცნობდა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნებას.

ევროპული ქვეყნების სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობასა და პროცესუალურ ლიტერატურაში გაბატონებული იყო და არის შეხედულება, რომლითაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა მიჩნეულია ან, როგორც წინასწარი გამოძიების დაწყების მომენტი ან, როგორც საჯარო ბრალდების აღძვრა ან, როგორც პირის სამართალში მიცემა და, შეიძლება ითქვას, რომ ეს სამი სრულიად სხვადასხვა ცნება, მთელ რიგ შემთხვევებში, ერთიმეორესთან იყო და არის გაიგივებული.

მაგალითად, 1864 წელს რუსეთის იმპერიაში ჩატარებული

სასამართლო რეფორმის შედეგად მიღებულ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში, რომელმაც თითქმის მთლიანად გაიზიარა და გადაიღო საფრანგეთის 1808 წლის სისხლისსამართლებრივი დეკრის აღძვრის კანონმდებლობის ძირითადი მოდელი, მისი ძირითადი დებულებები, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრად ითვლებოდა სასამართლო გამოძიებლის მიერ დანაშაულის ჩადენის ნიშნებზე მიმთითებელი მონაცემების მიღება. ამასთან, მოკვლევის წარმოება არ ითვლებოდა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრად, რადგან იგი მიჩნეული იყო ადმინისტრაციულ-პოლიციურ საქმიანობად და არა სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით მოწესრიგებულ საქმიანობად.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და მისი მომიჯნავე ცნებების – სისხლისსამართლებრივი დეკრის აღძვრისა და სამართალში მიცემის ცნებების ერთიმეორეში არევა ან ერთიმეორესთან გაიგივება განპირობებული იყო იმით, რომ მოკვლევა განიხილებოდა როგორც ადმინისტრაციულ-პოლიციური და არა როგორც სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი პროცესუალური საქმიანობა. ამას განაპირობებდა ისიც, რომ წინასწარი გამოძიება სასამართლოს შემადგენელ ნაწილად ითვლებოდა. ასეთ შეხედულებათა აღმოცენებას ხელი შეუწყო იმანაც, რომ მთელი ამ მიმართებით წარმოებული წინასწარი გამოძიება ითვლებოდა როგორც სასამართლო გამოძიებლის ან მოსამართლე გამოძიებლის საქმიანობად სასამართლოს მიერ საჯარო ბრალდების აღძვრამდე. და, რადგან იგი მთლიანად დაკავშირებული იყო სასამართლოს საქმიანობასთან – სასამართლო პროცესთან, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრად ითვლებოდა ამა თუ იმ პირის ან ორგანოს მიმართვა სასამართლოში და სასამართლოს მიერ საქმის მიღება თავის წარმოებაში.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართ-

ლებრივი დევნის აღძვრის სწორად გამიჯვნისათვის საკმაოდ დიდი მნიშვნელობა აქვს იმის გარკვევას, თუ კანონმდებლობა რის მიმართ მოითხოვს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას in rem-ის თუ in personam-ის მიმართ.

მაგალითად, როგორც ცნობილია, გერმანიის 1877 წლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით, რომელიც უკანასკნელ პერიოდამდე მოქმედებს მასში შეტანილი მცირეოდენი ცვლილებებით, და ავსტრიის 1873 წლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით, წინასწარი გამოძიება შეიძლება დაწყებულ იქნეს მხოლოდ გარკვეული პირის in personam-ის მიმართ და ამიტომ ამ კანონმდებლობის მიხედვით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა ემთხვევა სისხლის სამართლებრივი დევნის აღძვრას.

სისხლის სამართლის იმ საპროცესო კანონმდებლობით კი, რომლებიც დასაშვებად მიიჩნევენ წინასწარი გამოძიების წარმოებას მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე (in rem), რომლის დროსაც ჯერ კიდევ დაუდგენელია პირი, რომელიც შეიძლება სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიეცეს ბრალდებულის სახით, ასეთი სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით, საქმის აღძვრად ითვლება გამოძიებლის ან მოსამართლე-გამომძიებლის მიერ დანაშაულის ნიშნებზე მიმთითებელი მონაცემების საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ სპეციალური დადგენილების გამოტანა და საქმის თავის წარმოებაში მიღება. ამასთან, ასეთ დროს ზოგჯერ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა შეიძლება დაემთხვეს სისხლის სამართლებრივი დევნის აღძვრას ან მაქსიმალურად მიუახლოდნენ ისინი ერთიმეორეს. ასეთ პოზიციაზე იდგა, მაგალითად, საფრანგეთის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა და რევოლუციამდელი რუსეთის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა. ისეთ საქმეებზე, რომლებზეც წინასწარი გამოძიების ჩატარება საჭირო არ იყო, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრად ითვლებოდა სასამართლოს მიერ საქმის თავის

წარმოებაში მიღება და, ცხადია, ასეთ შემთხვევაში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა ემთხვეოდა პირის სამართალში მიცემას.

საფრანგეთის, გერმანიისა და რევოლუციამდელი რუსეთის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის ზემოაღნიშნული ანალოგიური პოზიციის ანარეკლი პირველ ხანებში ასახული იყო საბჭოური პერიოდის ზოგიერთი რესპუბლიკის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაშიც.

მაგალითად, როგორც პროფ. მ. სტროგოვიჩი გადმოგვცემს, ადრე მოქმედი უკრაინის რესპუბლიკის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 93-ე მუხლის პირველ შენიშვნაში მოცემული რედაქციის მიხედვით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მომენტად მიჩნეული იყო სასამართლოს, პროკურორის, გამომძიებლის ან მოკვლევის ორგანოს მიერ საქმის მასალების თავის წარმოებაში მიღების მომენტი. და, რომ ამით იგი აშკარა წინააღმდეგობაში იყო იმავე სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცალკე სისხლის სამართლის პროცესის დამოუკიდებელ სტადიად გამოყოფასთან დაკავშირებით.¹

ამჟამად მოქმედი გერმანიის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი კვლავ ზემოაღნიშნულ პოზიციაზეა და მასში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა გაიგივებულია სისხლის-სამართლებრივი დევნის აღძვრასთან. კოდექსში, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ამსახველ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მუხლებში ყველგან მითითებულია არა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე, არამედ საჯარო ბრალდების აღძვრაზე, რომელიც, როგორც წესი, წარმოებს პოლიციის ან პროკურატურის, ან სასამართლოს მიერ სათანადო გამოძიების ჩატარების შემდეგ.

¹ იხ. М. С. Строгович. Курс советского уголовного процесса. М. 1958, гл. 263.

ასე მაგალითად, ამ კოდექსის 160-ე მუხლის თანახმად:

1) როგორც კი პროკურატურისათვის განცხადების მიმართებით ან სხვა გზით ცნობილი გახდება დასჯადი დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენაში ეჭვმიტანილი პირის შესახებ, პროკურატურა ვალდებულია გამოიკვლიოს საქმის გარემოება საჯარო ბრალდების აღძვრის საკითხის გადასაწყვეტად;

2) პროკურატურა ვალდებულია გამოიძიოს არა მარტო მამხილებელი, არამედ გამამართლებელი გარემოებებიც, მიიღოს ზომები იმ მტკიცებულებათა შენახვისათვის, რომლებიც შეიძლება დაკარგულ იქნეს;

3) პროკურატურა ასევე ვალდებულია გამოიძიოს ის გარემოებებიც, რომლებსაც მნიშვნელობა აქვს ქმედების სამართლებრივი შედეგების განსაზღვრისათვის. ამისათვის პროკურატურას შეუძლია დახმარებისათვის მიმართოს სპეციალურ სოციალურ სამსახურსაც.

161-ე მუხლის თანახმად დანაშაულებრივი ქმედების შესახებ სათანადო ინფორმაციის მიღებისა და გამოძიების მიზნით, პროკურატურა უფლებამოსილია მოითხოვოს ყველა საჯარო ხელისუფლებისაგან სხვადასხვა მონაცემები და გამოძიება აწარმოოს პირადად ან ხელისუფლებისა და პოლიციის სამსახურის ჩინოვნიკების დახმარებით. ხელისუფლება და პოლიციის სამსახურის ჩინოვნიკები ვალდებულნი არიან შეასრულონ პროკურატურის მოთხოვნა ან დავალება.

ზემოაღნიშნულის გარდა, მომხდარ ფაქტზე პროკურატურა უფლებამოსილია ყოველგვარი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის გარეშე აწარმოოს გამოძიება და ამ მიზნით დაჰკითხოს მოწმე, ექსპერტი, ბრალდებული და სხვა, ჩაატაროს მთელი რიგი მოქმედებები და შემდეგ აღძრას შუამდგომლობა სასამართლოში საჯარო ბრალდების აღძვრის შესახებ. ამასთან, სსსკ 163-ე „ა“ მუხლის თანახმად, ბრალდებული დაკითხულუნდა იქნეს გამოძიების დამთავრებამდე.

ასეთივე უფლებამოსილებითაა აღჭურვილი პოლიცია. მაგალითად, სსსკ 163-ე მუხლის თანახმად:

1) პოლიციის სამსახურის ორგანოებმა და ჩინოვნიკებმა უნდა გამოიძიონ დასჯადი სისხლისსამართლებრივი ქმედების გარემოებები და დაუყოვნებლივ მიიღონ ყველა ღონისძიება და არ დაუშვან გარემოებათა ახსნის წინააღმდეგობა;

2) პოლიციის სამსახურის ორგანოები და სამსახური დაუყოვნებლივ აგზავნიან პროკურატურაში თავიანთ მიერ მოძიებულ მასალებს, თუ საჭიროა სასამართლოს მიერ საგამოძიებო მოქმედების სწრაფად ჩატარება, მაშინ მასალები უშუალოდ გადაიგზავნება საუბნო სასამართლოში.

ყოველივე ზემოაღნიშნული სახის გამოძიების ჩატარების შემდეგ, სსსკ 169-ე მუხლის „ა“ პუნქტის საფუძველზე, თუ პროკურატურა მივა იმ დასკვნამდე, რომ საჭიროა საჯარო ბრალდების აღძვრა, მაშინ საქმის მასალებში უნდა აღინიშნოს გამოძიების დამთავრების შესახებ, ამასთან, გარკვეული პირის მიმართ აღძრავს ბრალდებას და საქმეს საბრალდებო დასკვნასთან ერთად აგზავნის სასამართლოში. ე.ი. იმ შემთხვევაში, თუ ჩატარებული გამოძიების შედეგები საკმარისია საჯარო ბრალდების აღძვრისათვის, მაშინ პროკურატურა სსსკ 170-ე მუხლის საფუძველზე აღძრავს ბრალდებას და საქმის მასალებს საბრალდებო დასკვნით აგზავნის სასამართლოში საჯარო ბრალდების აღსაძრავად. თუ გამოძიების ჩატარებით მიღებული მასალები საკმარისი არაა, მაშინ პროკურატურა წყვეტს საქმეს წარმოებით და ამის შესახებ ატყობინებს ბრალდებულს, თუ იგი დაკითხული იყო ბრალდებულის სახით ან გაცემული იყო ბრძანება მისი დაპატიმრების შესახებ, აგრეთვე თუ ბრალდებულმა ითხოვა ასეთი შეტყობინება ან თუ ასეთი შეტყობინება მისთვის განსაკუთრებულ ინტერესს წარმოადგენს.¹

¹ Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германии, с изменениями и дополнениями на 1 января 1993 г. Перевод с немецкого М., 1994, гл. 170.

საქმეზე ჩატარებული გამოძიების მასალებს პროკურატურა ან პოლიციის ორგანო შუამდგომლობით აგზავნის სასამართლოში საქმეზე საჯარო ბრალდების აღსაძრავად. მასალების მიღებისა და ბრალდებულის მოსმენის შემდეგ, თუ სასამართლო შუამდგომლობას ჩათვლის დასაბუთებულად, მაშინ სსსკ 175-ე მუხლის საფუძველზე გამოიტანს დადგენილებას საჯარო ბრალდების აღძვრის შესახებ და ამ დადგენილების შესრულებას ავალებს პროკურატურას, ხოლო თუ სასამართლო ჩათვლის, რომ საკმარისი მონაცემები არ არის საჯარო ბრალდების აღსაძრავად, მაშინ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 174-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის საფუძველზე, სასამართლო არ აკმაყოფილებს შუამდგომლობას, არ აღძრავს საჯარო ბრალდებას და ამის შესახებ ატყობინებს პროკურატურას, განმცხადებელსა და ბრალდებულს.

ამავე მუხლის მეორე პუნქტის თანახმად, თუ სასამართლომ შუამდგომლობის დაკმაყოფილებაზე ერთხელ უკვე უარი თქვა, მაშინ საჯარო ბრალდება შეიძლება აღიძრას მხოლოდ ახალი მტკიცებულების საფუძველზე.

ამრიგად, გერმანიის მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას, როგორც პროცესის პირველ და დამოუკიდებელ სტადიას, არ იცნობს. იგი არ იცნობს აგრეთვე მოკვლევას. იგი პროცესის პირველ მნიშვნელოვან აქტად მიიჩნევს საჯარო ბრალდების აღძვრას. მანამდე ჩატარებულ გამოძიებას — მოწმის, დაზარალებულის, ექსპერტისა და ბრალდებულის დაკითხვას და სხვა მოქმედებების ჩატარებას, პროფ. მ. სტროგოვიჩის მსგავსად, პირობითად შეიძლება ეუწოდოთ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით მოწესრიგებული ადმინისტრაციულ-პოლიციური საქმიანობა.

ანალოგიურ პოზიციაზე დგას ევროპის მთელი რიგი ქვეყნების სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა, რომ-

ლებიც საერთოდ არ იცნობენ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასა და წინასწარ გამოძიებას, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის დამოუკიდებელ სტადიას.

მაგალითად, ბელგიის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით, როგორც ეს სპეციალურ ლიტერატურაშია მითითებული, სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანო მოწყობილია ნაპოლეონის კოდექსის იდეის მიხედვით და ასეთად მიჩნეულია საჯარო-სამინისტრო ორგანო (ministere public), რომელიც შედგება წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლოში დევნის განმახორციელებელი მოხელეებისაგან. აქ პროკურატურა იერარქიულად მოწყობილი სტრუქტურაა და მას სათავეში უდგას სააპელაციო სასამართლოს საჯარო ბრალმდებელი ანუ გენერალური პროკურორი, რომელსაც თავისი უფლებამოსილების განხორციელებაში ეხმარებიან გენერალური ადვოკატები და გენერალური პროკურორების მოადგილეები. მას იერარქიულად მოსდევს პროკურორი პირველი ინსტანციის სასამართლოში. აქ პროკურატურის ცნებაც გარკვეული თავისებურებითაა წარმოდგენილი. „პროკურატურის“ ცნება გაგებულია თითოეულ სასამართლოში საჯარო ბრალმდებლის სტრუქტურის მიხედვით. კერძოდ, ტერმინი „გენერალური პროკურატურა“ ნიშნავს საჯარო სამინისტროს სააპელაციო სასამართლოს დონეზე.

ბრიუსელის გენერალური პროკურატურა შედგება გენერალური პროკურორის, მისი გენერალური ადვოკატებისა და მოადგილეებისაგან. ამასთან, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა მიჩნეულია ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრინციპად, მაგრამ არა იმ გაგებით, როგორც ეს ჩვენი კანონმდებლობითაა მოწესრიგებული.

შეიძლება ითქვას, რომ სხვა ქვეყნების სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობისაგან განსხვავებით, აქ ბრალდების მონოპოლია აქვს პროკურატურას, როგორც ოფიციალურ სახელმწიფო ორგანოს. „საჯარო აქტი“ ანუ დევნა აღიძვრება

სახელმწიფოს მიერ ხალხის სახელით და არა დაზარალებულის სახელით. ამ უკანასკნელს შეუძლია ჩაერთოს საქმეში, როგორც სამოქალაქო მხარე, მაგრამ აქაც დაშვებულია ზოგიერთი გამონაკლისი. კერძოდ ის, რომ ზოგიერთ დასჯად ქმედებაზე დევნას აწარმოებს არა საჯარო ბრალმძღებელი, არამედ ადმინისტრაცია. ამის ნათელი მაგალითია ის, რომ საბაჟო და სააქციზო დანაშაულზე დევნას ახორციელებს საგადასახადო მოხელე. ასევე გამონაკლისია მინისტრის სისხლისსამართლებრივი დევნა, რომელიც შეიძლება პასუხისგებაში მიეცეს წარმომადგენლობითი პალატის საბრალდებო დასკვნის საფუძველზე.

საფრანგეთის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით სასამართლო პოლიციის მოვალეობაა, დააფიქსიროს სისხლის სამართლის კანონის დარღვევა, შეკრიბოს მტკიცებულებები მის ირგვლივ და იპოვოს დარღვევის ჩამდენი პირი, სანამ დაიწყება გამოძიება. გამოძიების დაწყების შემდეგ იგი მოქმედებს გამოძიების მოსამართლის დავალების შესაბამისად. მამსადამე, გამოძიების ფუნქცია ეკისრება ორ უმთავრეს ორგანოს – სასამართლო პოლიციასა და გამოძიების მოსამართლეს.

ორივე ამ ორგანოს საქმიანობას ზედამხედველობას უწევს რესპუბლიკის პროკურორი, ხოლო გენერალურ ზედამხედველობას – გენერალური პროკურორი. ამასთან, აქ დევნის უმთავრეს ორგანოდ მიჩნეულია საჯარო ბრალმძღებელი – რესპუბლიკის პროკურორი და იგი ახორციელებს „საჯარო აქციას“ და ითხოვს კანონის გამოყენებას.

სასამართლო პოლიცია აგროვებს თავდაპირველ მტკიცებულებებს და უკავშირდება პროკურორს, რათა მისგან მიიღოს შემდგომი მითითებები. პროკურორს ასევე ეცნობება საქმის შემდგომი მსვლელობის ძირითადი მოვლენებისა და საპოლიციო დაკავების შესახებ. ეჭვმიტანილის დაპატიმრების ბრძანებას პროკურორის შუამდგომლობით იძლევა სასამართლოს

თავმჯდომარე და ეს ვადა შეიძლება გაგრძელდეს ხუთი დღე, რის შემდეგაც დაპატიმრებული პირი წარედგინება საქმის არსებითად განმხილველ სასამართლოს.

დანიის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დევნას ახორციელებს პოლიციის უფროსი, რომელსაც მინიჭებული აქვს ყოველგვარი საქმის გამოძიების უფლება. გამოძიების დამთავრებისას პოლიციის უფროსი ან მისი ერთ-ერთი მოადგილე წყვეტს საკითხს იმის შესახებ, თუ რამდენად იძლევა შეკრებილი მტკიცებულებები სისხლის სამართლებრივი დევნის შესაძლებლობას. საინტერესოა ისიც, რომ პოლიცია გამოძიებისას მოქმედებს არა როგორც მთავრობის აგენტი, არამედ როგორც თავისი ფუნქციების ობიექტური შემსრულებელი. აქ დევნაზე უარის თქმის ორი ფორმა არსებობს – დევნის მიტოვება და ბრალდების მოხსნა. ასეთ დროს ბრალმდებელმა უნდა აწონ-დაწონოს საკითხი, არის თუ არა პირის მსჯავრდების რეალური პერსპექტივა და მიუთითებს იმ საქმეებზე, სადაც ბრალმდებელი თვლის, რომ გამოძიება ვერ დასრულდება კონკრეტული ექვმიტანილის მსჯავრდებითა და მისთვის სასჯელის დაკისრებით.

რაც შეეხება საქმეებს, ასეთებს ადგილობრივი პოლიცია გადასცემს პროკურორს და იგი უჭერს მხარს ბრალდებას "ზემდგომ სასამართლოში, კერძოდ, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოებსა და სააპელაციო სასამართლოებში. აქ საჯარო ბრალმდებელს უფლება აქვს უარი თქვას დევნაზე ან საერთოდ მოხსნას ბრალდება. ამასთან, არსებობს ბრალდების მოხსნის ორი სახე: პირობითი და უპირობო.

ირლანდიის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით რეგლამენტირებული არა არის სპეციალური საპოლიციო ძალები. მნიშვნელოვანი ფუნქციები აქვთ მინიჭებული საჯარო სახადო ორგანოების ოფიცრებს. გამოძიებას, რომელსაც აწარმოებს „Carda“, პირობითად შეიძლება ვუწოდოთ „წინასწარი

გამოძიება,“ აქ დევნას აწარმოებენ ზალხის სახელით და გენერალური პროკურორის საჩივრის საფუძველზე. ზაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ საჯარო დევნის ღირექტორი შეიძლება იყოს ერთადერთი ბრალმძებელი (პროკურორი), რომელსაც შეუძლია დევნა აწარმოოს ყველა იმ დანაშაულზე, რომელიც საბრალდებო დასკვნის საფუძველზე იდევნება. დევნის წარმოებისათვის წინასწარ სასამართლო თანხმობა საჭირო არ არის.

ირლანდიაში სისხლის სამართლის საქმე იწყება უბნის სასამართლოს წინაშე ეჭვმიტანილის წარდგენით და მის მიმართ წაყენებული ბრალდების ზეპირი ფორმულირებით. საქმე შეიძლება დაწყებულ იქნეს უბნის სასამართლოს მიერ ეჭვმიტანილის სასამართლოში გამოძახებით. თუ სანქციის გარეშე დაკავებული პირის მიმართ არ იქნა შეკრებილი სათანადო მტკიცებულება, ან პირი უდანაშაულოა, „Carda“ ვალდებულია დაუყოვნებლივ გაათავისუფლოს იგი სასამართლოში წარდგენამდე. თუ პირი დაკავებულია, პოლიციის დაწესებულების ხელმძღვანელს ან ზედამხედველს უფლება აქვს ბრალდებული გირაოთი გაათავისუფლოს იმ პირობით, რომ იგი „გამოცხადდება სასამართლოში“. აღსანიშნავია, რომ ბრალდებულის პირველადი წარმოდგენისას სასამართლო მას ვერ შეუფარდებს 8 დღეზე მეტი ხნით წინასწარ პატიმრობას. ეს შეიძლება გაგრძელდეს მხოლოდ ორივე მხარის თანხმობით 30 დღეზე მეტი დროით.

საბერძნეთის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით სისხლისსამართლებრივ დევნას ახორციელებს პროკურორი, რომელიც ითვლება სასამართლოს მოხელედ. პროკურორის უმთავრესი ამოცანაა სისხლისსამართლებრივი დევნის წარმოება – ეჭვმიტანილი პირისათვის ბრალდების წარდგენა.

იტალიის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით წინასწარ გამოძიებას წარმართავს პროკურორი. იგი იღებს გადაწყვეტილებას სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის ან მასზე უარის თქმის შესახებ.

ესპანეთის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით სისხლისსამართლებრივ დევნას ახორციელებს პროკურატურა, მაგრამ ამ მიმართებით მას არა აქვს მონოპოლია. ესპანეთში საზოგადოების ნებისმიერ წარმომადგენელს შეუძლია წამოიწყოს და აწარმოოს ნებისმიერი სახის სამართლებრივი დევნა.

პორტუგალიის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით სისხლისსამართლებრივი დევნა ემყარება კანონიერებისა და ბრალდების პრინციპს. პროკურორი მოვალეა გამოიძიოს ყველა დანაშაული, რომლის შესახებაც მას ცნობა მიეწოდება. მასვე ევალება შეადგინოს საბრალდებო დასკვნა, როცა იგი დარწმუნდება, რომ საქმეზე უკვე შეკრებილია საკმარისი მტკიცებულება დანაშაულის ჩადენისა და მისი ჩამდენი პირის შესახებ.

გარკვეული თავისებურებებით ხასიათდება აგრეთვე ლუქსემბურგისა და შოტლანდიის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა.

ლუქსემბურგის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით წინასწარ საგამოძიებო მოქმედებებს ატარებს სასამართლო პოლიცია, რომელსაც ევალება დააფიქსიროს დანაშაული, შეაგროვოს მტკიცებულება და მიაგნოს დანაშაულის ჩამდენ პირს მანამ, სანამ ოფიციალური გამოძიება არ დაწყებულია. გამოძიების დაწყების შემდეგ კი იგი მოქმედებს საგამოძიებო სასამართლოების ინსტრუქციით, მათი მითითებით. ამ ქვეყანაში დევნის აღძვრის უფლება აქვს დაზარალებულს კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში და საამისო უფლებით აღჭურვილ პირს. საჯარო სამინისტროს შეუძლია აღძვრას სისხლისსამართლებრივი დევნა, მაგრამ იგი უფლებამოსილი არაა საჭიროების შემთხვევაში უარი თქვას სისხლისსამართლებრივ დევნაზე, ე.ი. მას ამ მიმართებით არა აქვს დევნის მონოპოლია.

შოტლანდიის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით სისხლისსამართლებრივი დევნა საჯარო ფუნქციადაა

აღიარებული, იგი სახელმწიფოს ინტერესებიდან გამომდინარეობს და ხორციელდება სახელმწიფო მოხელის მიერ.

შოტლანდიაში საჯარო მოხელედ აღიარებულია ლორდი ადვოკატი, რომელიც იმავდროულად გვირგვინის მთავარ სახელმწიფო მოხელედ ითვლება და მას ნიშნავს პრემიერ-მინისტრი. ამასთან, როგორც წესი, იგი უნდა იყოს ლორდთა პალატის წევრი.

ინგლისის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა საერთოდ არ იცნობს სისხლის სამართლის პროცესის ისეთ მნიშვნელოვან სტადიას, როგორიცაა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და წინასწარი გამოძიება.

ცხადია, არც ერთი ზემოაღნიშნული ევროპის ქვეყნის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა არ იცნობს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის სტადიას. ზოგიერთი სახელმწიფოს საპროცესო კანონმდებლობა (ინგლისის და სხვ.) ასევე არ იცნობს წინასწარი გამოძიების სტადიას. ყველგან მხოლოდ სისხლისსამართლებრივ დევნაზე გამაზვიელებული ყურადღება. რაც, ჩვენი აზრით, არ შეიძლება გამართლებულად ჩათვალოს.

სახელმწიფო ვალდებულია იზრუნოს ქვეყნად კანონიერებისა და მართლწესრიგის დაცვაზე, ყოველ დანაშაულებრივ ფაქტზე მოახდინოს სწრაფი, დროული რეაგირება, იზრუნოს მის სრულ გახსნაზე, დანაშაულის ჩამდენ პირთა დადგენასა და მათ სამართლიან დასჯაზე, რითაც ხელი უნდა შეუწყოს ქვეყნად დანაშაულის აღკვეთასა და თავიდან აცილებას. ამ თვალსაზრისით, როგორც აღვნიშნეთ, საკმაოდ დიდი მნიშვნელობა აქვს მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტებზე სისხლის სამართლის საქმის დროულად აღძვრასა და დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილ პირთა დადგენა-დაკავებას, მათ მიმართ დასაბუთებული სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელებას.

ამრიგად, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა უნდა მოხდეს

მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე, იმ შემთხვევაშიც, როცა საერთოდ უცნობი და დასადგენია დანაშაულის ჩამდენი პირი და მაშინაც, როცა წინასწარი მონაცემებით გამოსაძიებელი შემთხვევის ჩამდენი პირი წინასწარ ცნობილი და დადგენილია. ამიტომ არ შეიძლება მართებულად ჩაითვალოს შემთხვევები, როცა დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოაქვთ სავარაუდოდ დანაშაულის ჩადენაში მხილვე-ბული კონკრეტული პირის მიმართ.

§2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და

სისხლისსამართლებრივი დევნის ცნების პრობლემა

საბჭოური პერიოდის კანონმდებლობასა და საქართველოს ახალ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში

ზემოაღნიშნული მცირეოდენი ექსკურსი საზღვარგარეთის ქვეყნების სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით, რეგლამენტირებული წესის ზოგადი მიმოხილვის და სისხლის-სამართლებრივი დევნისა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხთან დაკავშირებით იმიტომ გავაკეთეთ, რომ დაგვე-საბუთებინა ჩვენ მიერ ზემოთ აღნიშნული დებულების სისწორე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, როგორც საბჭოური პერიოდის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის წარმონაქმნის შესახებ და ის, რომ დავა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნებისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის შესახებ განსაკუთრებით გამძაფრდა საბჭოური პერი-ოდის არსებობის პირველ ათეულ წლებში. შემდეგ იგი თანდა-თანობით შენელდა და 80-იან წლებში მან თითქმის მთლიანად დაკარგა პროცესუალისტთა ინტერესი, მაგრამ მეცნიერ-იურისტთა შორის არსებული აზრთა სხვადასხვაობა იმდენად მძლავრი და ფესვგამდგარი აღმოჩნდა, რომ დავამ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის ცნების

შესახებ, სასამართლო რეფორმის მიმდინარეობის პროცესში, დღესაც ახლებურად იჩინა თავი.

უფრო მეტიც, დავა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნებისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის შესახებ, შეიძლება ითქვას, დღეს კიდევ უფრო გამწვავდა საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიღების შემდეგ. ამ დავის არსი ძირითადად იმაში მდგომარეობს, რომ ზოგიერთი ავტორი ვერავითარ სხვაობას ვერ ხედავს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას შორის და ამ ორ მნიშვნელოვან სხვადასხვა ცნებას ერთიმეორესთან აიგივებს.

აღსანიშნავია, რომ ამ ცნებათა შესახებ ჯერ კიდევ ადრე, არასწორ მოსაზრებებს ავითარებდნენ ცნობილი მეცნიერი-იურისტები: მ. გროდზინსკი, ს. გოლუნსკი, მ. ჩელცოვი და სხვ.

მ. გროდზინსკი 1925 წელს გამოქვეყნებულ თავის ნაშრომში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მაგიერ ყველგან ხმარობს სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას. მისი აზრით, სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა სავალდებულოა დაწყებულ იქნეს ყველა იმ შემთხვევაში, როცა შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოებისათვის ცნობილი გახდა დანაშაულის ჩადენის შესახებ და, ამასთან, სახეზეა საჭირო საკმაო ფაქტობრივი და იურიდიული საფუძველი.¹

„სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის შესახებ“ 1936 წელს გამოქვეყნებულ თავის სტატიაში ს. გოლუნსკი ავითარებდა აზრს, როლითაც ერთიმეორესთან იყო გაიგივებული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა. მეცნიერი ამ ორ სხვადასხვა ცნებას შორის

¹ М. Гродзинский. Начало целесообразности в обвинении. «ВСЮ.», 1925, №6, гл. 233-237.

ვერავითარ სხვაობას ვერ ხედავდა. ამასთან, მისი აზრით, სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის აქტი უნდა შეადგინოს არა გამოძიებელმა, არამედ პროკურორმა.¹

ანალოგიურ შეხედულებას ავითარებდა ნ. პოლიანსკი (ასევე სხვა მეცნიერ-იურისტები). მისი აზრით, სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა, არსი სისხლის სამართლის საქმის წარმოების დაწყების ის პირველი აქტია, რომლითაც გამოძიებელი უფლებამოსილი ხდება ჩაატაროს სხვადასხვა სახის საგამოძიებო მოქმედებები. ამიტომ იგი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მაგიერ ყველგან ხმარობდა სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას.

პროფ. მ. ჩელცოვი 1937 წელს გამოქვეყნებულ სტატიაში „სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა და გამოძიებლის პროცესუალური მდგომარეობა“, საერთოდ იგნორირებას უკეთებდა რა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას, ვერავითარ იურიდიულ სხვაობას ვერ ხედავდა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას შორის. ამასთან, იგი სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრისათვის აუცილებელ პირობად მიიჩნევდა:

1) დანაშაულის შემადგენლობის არსებობას;

2) დანაშაულის არსებობას;

3) ისეთი გარემოების არსებობას, რომელზეც შეიძლება გამოყენებულიყო სასჯელი. ეს პოზიცია მ. ჩელცოვმა ჩამოაყალიბა 1950 წელს გამოცემულ სისხლის სამართლის პროცესის სახელმძღვანელოში.²

ზოგიერთი ავტორი კი გვთავაზობდა, საერთოდ უარი გვეთქვა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნებაზე და სისხლის

¹ С. Голунский. О возбуждении уголовного преследования. «Социалистическая законность», 1936, №26, гл. 38-42.

² М. Чельцов, Возбуждение уголовного преследования и процессуальное положение следователя. «Соц. законность», 1937, №3, гл. 28-35, Уголовный процесс. Учебник. М. 1950, гл. 216.

სამართლის საქმის აღძვრის ყველა შემთხვევაში, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მაგიერ, გვეხმარა „სისხლისსამართლებრივი დევნა“¹.

მ. ბრაინინის აზრით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ყველა შემთხვევაში უფრო სწორი იქნება, თუ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მაგიერ ვიხმაროთ „სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას.“

ზემოაღნიშნულ ავტორთა აზრით, სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა საქმის წარმოების დაწყების ის პირველი აქტია, რომლითაც გამომძიებელი უფლებამოსილი ხდება საქმეზე ჩაატაროს სხვადასხვა სახის საგამომძიებო მოქმედებები, ამიტომ ისინი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ნაცვლად, ყველგან ხმარობენ სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას.

კიდევ უფრო შორს მიდის ნ. სვანგიროვა და ზოგიერთი მისი თანამოაზრე, რომლებიც ამ ცნებათა შორის ვერავითარ სხვაობას ვერ ხედავენ და დავას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას შორის უბრალო სქოლასტიკურ ხასიათად მიიჩნევენ, რადგან, მათი აზრით, ამ ცნებების ერთიმეორისაგან გამიჯვნას არავითარი პრაქტიკული მნიშვნელობა არა აქვს და მათ შორის არავითარი პრინციპული სხვაობა არ არის.

უფრო მეტიც, საბჭოური პერიოდის ზოგიერთი რესპუბლიკის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობამ, პირველ ხანებში გაიზიარა კიდევ ზემოაღნიშნულ ავტორთა შეხედულება და მათი პოზიცია პირდაპირ აისახა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის შესაბამის ნორმებში. მაგალითად, ტაჯიკეთის ადრე მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ერთიმეორესთან იქნა გაიგივებული სისხ-

Г. Г. Незванова, К вопросу о возбуждении производства по уголовному делу. «Труды Среднеазиатского Государственного Университета им. В. И. Ленина.» Правоведение». Ташкент, 1958, гл. 93-98.

ლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა. კერძოდ, 1960 წლამდე არსებული ამ რესპუბლიკის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხებისადმი მიძღვნილი თავი დასათაურებულ იქნა „სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის“ სახელწოდებით. მასში მოცემული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ამსახველი მუხლებიც გაიგივებული იყო სისხლისსამართლებრივ დევნის აღძვრასთან და ეს ორი სხვადასხვა ცნება ერთი და იმავე მნიშვნელობით იხმარებოდა.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის ცნებების ერთიმეორესთან გაიგივების შესახებ არსებულ ზემოაღნიშნულ ავტორთა შეხედულება სისხლის სამართლის პროცესუალურ ლიტერატურაში არ შეიძლება ცალმხრივად და ერთმნიშვნელოვნად იქნეს მიჩნეული. მისი საპირისპირო შეხედულება თავიდანვე აღმოცენდა საბჭოური პერიოდის იურიდიულ ლიტერატურაში და შემდგომში გაბატონდა და დაკანონდა კიდევ.

ზემოაღნიშნული შეხედულებების საპირისპირო პოზიციაზე მდგომ ავტორთაგან უპირველესად უნდა მოვიხსენიოთ პროფესორი მ. ს. სტროგოვიჩი, რომელიც სისხლის სამართლის პროცესის სახელმძღვანელოებში საკმაოდ დამაჯერებლად ასაბუთებდა და იცავდა აზრს, რომლითაც ერთიმეორისაგან მტკიცედ გამოიჯნავდა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას. მის აზრით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა არ შეიძლება გავაიგივოთ სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრასთან, რადგან სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს მხოლოდ გარკვეული პირის მიმართ. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის დროს კი, როგორც წესი, ასეთი პირი უცნობია და, თუ ამ ეტაპზე ასეთ პირზე მითითება მაინც არის, იგი უნდა შემოწმდეს და მის შესახებ გამოძიებით შეიკრიბოს და დად-

გინდეს სათანადო მტკიცებულებები. ამიტომ სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა უნდა მიეკუთვნოს არა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, არამედ წინასწარი გამოძიების სპეციალურ მომენტს. და, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა არის პირის ბრალდებულის სახით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა. ამასთან, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა წარმოებს არა კონკრეტული პირის მიმართ, არამედ დანაშაულებრივ ფაქტზე. ამ ეტაპზე, როგორც წესი, უცნობია პირი, რომლის მიმართაც უნდა მოხდეს ბრალდებულის სახით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა. მისი გამოძეღვენება და დადგენა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ, და, რომ ისეთ შემთხვევებშიც კი, როცა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის დროს ცნობილია და უკვე იმზილება დანაშაულის ჩადენაში ესა თუ ის პირი, საჭიროა მისი მამხილებელი მონაცემების შემოწმება და სათანადო მტკიცებების შეკრება, რაც შესაძლებელია მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ.¹

პროფ. რ. რაზუნოვი არ იზიარებს რა ზემოთ განხილულ ავტორთა შეხედულებას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის ცნებათა ერთიმეორესთან გაიგივების შესახებ, და პროფ. მ. სტროგოვიჩის მსგავსად ცდილობს ერთიმეორისაგან განასხვავოს და დაასაბუთოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას შორის არსებული სხვაობა და თავის ამ მიზანს გარკვეულწილად აღწევს კიდეც. იგი ამ მიმართებით იზიარებს პროფესორ სტროგოვიჩის შეხედულებას, მაგრამ, ამასთან, აკრიტიკებს და არ ეთანხმება მის შეხედულებას იმ ნაწილში, რომლითაც პროფ. მ. სტროგოვიჩი ერთიმეორესთან

¹ იხ. М. С. Строгович, Уголовный процесс. М., 1946, გვ. 253-254. აგრეთვე, მისი ნაშრომი: «Курс советского уголовного процесса.» М., 1958 და მისი ამავე სახელწოდებით შემდგომში გამოცემული სახელმძღვანელო.

ათანაბრებს სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრასა და პირის ბრალდებულის სახით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემას.¹

ნ. ფატკულინი იზიარებს რა აზრს იმის შესახებ, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა სხვადასხვა ცნებაა, ცდილობს ერთიმეორისაგან გამიჯნოს და შესაბამისი ზღვარი გაავლოს სისხლისსამართლებრივ დევნასა და ბრალდებას შორის. მისი აზრით, ბრალდების ფუნქცია ზორციელდება ბრალდებულის მიმართ და გამოიხატება ამ პირის, როგორც დანაშაულის ჩამდენის გამომჟღავნებაში. სისხლისსამართლებრივი დევნა კი, მისი აზრით, ნიშნავს თანდათანობით და მიზანდასახულ მოძრაობას სავარაუდო საზოგადოებრივად საშიში ქმედების კვალდაკვალ დანაშაულის ჩამდენი პირის მხილებისაკენ, დანაშაულის სრულ გახსნამდე და ეს, ბრალდებისაგან განსხვავებით, დამოუკიდებელ ფუნქციად არ მიაჩნია. და, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნა დამახასიათებელია განურჩევლად ყველა იმ საგამოძიებო მოქმედებისათვის, რომლებიც მიმართულია დანაშაულის „კვალის“ გამოვლინებისაკენ. თანაც იგი დაკავშირებული არაა „დაზარალებულის“ ცნებასთან, რადგან, მისი აზრით, იდეენება არა ექვემდებარება, არამედ გამოსაძიებელი ქმედებისა და მასთან დაკავშირებული „კვლები“ მტკიცებულების სახით.²

პროფ. მ. ჩელცოვის ზემოაღნიშნული შეხედულების დასაბუთებული კრიტიკა მოგვცა აგრეთვე მ. დოროხოვმა, რომელიც ერთიმეორისაგან ასხვავებს რა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას, მართებულად აღნიშნავს, რომ პროფ. მ. ჩელცოვის შეხედულებებით

¹ Р. Д. Рахунов. Предварительное расследование в советском уголовном процессе. Автореферат докторской диссертации М., 1953 гл. 13.

² Ф. Н. Фаткулин. Возбуждение уголовного дела в советском уголовном процессе. Автореферат кандидатской диссертации. М., 1959, гл. 5-8.

მეტად უნივერსალური ზდება სისხლისსამართლებრივი დევნის ცნება, რომელიც მოიცავს საქმის გამოძიების მთელ პროცესს და, ამდენად, სისხლისსამართლებრივი დევნის ცნება ზედმეტი ზდებაო. ამასთან, იგი მართებულად შენიშნავს, რომ სისხლის-სამართლებრივი დევნის აღძვრა იწყება გარკვეული პირის ბრალდებულის სახით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის მომენტიდან.¹

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის ცნებას ასევე ერთიმეორისაგან გამიჯნავს და მათ სხვადასხვა ცნებებად მიიჩნევს ი. მარტინოვიჩი 1957 წელს გამოქვეყნებულ თავის ნაშრომში – „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ზოგიერთი საკითხი“.² სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის ცნებას ასევე ერთიმეორისაგან გამიჯნავს კ. გავრილოვი თავის საკანდიდატო დისერტაციაში³ და სხვ.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის ცნებათა ერთიმეორესთან გაიგივების ან მათი ერთიმეორისაგან გამიჯვნის შესახებ არსებული დავა სისხლის სამართლის პროცესუალურ ლიტერატურაში მომდევნო 70-80-იან წლებში გარკვეულწილად შენელდა, მაგრამ შემდგომ, 90-იან წლებში იგი კვალვ განახლდა და მან შედარებით მძაფრი სახე მიიღო საქართველოში სასამართლო რეფორმის მიმდინარეობის დროს, როცა საქართველოს ახალმა კონსტიტუციამ, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის 1921 წლის კონსტიტუციის მსგავსად, საქართველოს პროკურატურა სასამართლო ხელისუფლებაში მოაქცია და იგი სასამართლო ხელისუფლების დაწესებულებად მიიჩნია. და, როცა საქართველოს კონსტიტუციის 91-ე მუხლის თანახმად, საქართველოს

¹ იხ. ვ. ღორხოვე, ზემოთ დასახელებული ნაშრომი, გვ. 114.

² იხ. ი. მარტინოვიჩი, დასახ. ნაშრომი., გვ. 68-76.

³ კ. გავრილოვი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 11.

პროკურატურას დაეკისრა მხოლოდ სისხლისსამართლებრივი დევნა, სახელმწიფო ბრალდებისათვის მხარის დაჭერა და მოკვლევისა და სასჯელის მოხდის ორგანოებზე ზედამხედველობა.

საქართველოს კონსტიტუციის ზემოაღნიშნული სახელმძღვანელო დებულებები აისახა რა საქართველოს ახალ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში და მის შესაბამისად პროკურატურას მიენიჭა სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრისა და მისი განხორციელების უფლება, ქართველ პროცესუალისტთა და პრაქტიკოს მუშაკთა შორის ამ ცნების შესახებ მძაფრი პოლემიკა გაიმართა. ამ პოლემიკის აღმოცენებას გარკვეულწილად ხელი შეუწყო იმ გარემოებამაც, რომ ზოგიერთი საზღვარგარეთის ქვეყნების სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის მსგავსად, საქართველოს ახალ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა ერთ თავში იქნა მოთავსებული შემდეგი სახის დასათაურებით: „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელება და შეწყვეტა“. უფრო მეტიც, ორივე ამ ცნების ამსახველი გარემოებები ერთ მუხლში იქნა თავმოყრილი და დასათაურებული.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 28-ე მუხლი დასათაურებულია, როგორც: „სისხლის სამართლის საქმისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრაზე უარის თქმისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის საფუძვლები.“

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის ცნებების გაერთიანება და მათი ერთად მოხსენიება ისეთ მნიშვნელოვან საკანონმდებლო აქტში, როგორიცაა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, არასწორია. ვფიქრობთ, სწორედ ამ გარემოებამ შეუწყო ხელი პროცესუალისტთა მხრივ ამ ცნებათა ურთიერთგამიჯვნის შესახებ მძაფრი კრიტიკის აღმოცენებას, რაც განსაკუთრე-

ბით გამოიკვეთა 1997 წლის ოქტომბრის თვეში ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში იუ რიდიული ფაკულტეტის მიერ გამართულ „სისხლის სამართლის პროცესის კოდექსის პროექტის“ საჯარო განხილვის დროს, სადაც პროფ. შ. ფაფიაშვილმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ არ შეიძლება ერთმეორესთან გაეაიგივოთ „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და სისხლისსამართლებრივი დევნა,“ რადგან „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა ეს არის პროცესის პირველი საწყისი ეტაპი, რომელიც ხორციელდება საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი პირების მიერ მომხდარ სავარაუდო დანაშაულებრივ ფაქტზე, როცა არსებობს საამისოდ საჭირო მონაცემები ანუ, მოქმედი კანონმდებლობის ენით რომ ვთქვათ, საქმის აღძვრის საბაბი და საფუძველი. საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების შემდეგ იწყება გადაუდებელი, პირველად საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება. სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა კი წინასწარი გამოძიების მომდევნო ეტაპია და იგი უნდა განხორციელდეს საქმეზე გამოძიებით მოპოვებული მტკიცებულების საფუძველზე გამოძიებლის ან პროკურორის მიერ პირის ბრალდებულის სახით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ დადგენილების გამოტანით, რის შემდეგაც ხდება მისი ბრალდებულის სახით დაკითხვა და სხვა საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება“¹.

კიდევ უფრო გაუგებარია და აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს საჯარო სისხლისსამართლებრივი დევნის ამსახველი 24-ე მუხლის მე-2 და მე-4 პუნქტების რედაქცია, რომლის მიხედვითაც თითქმის შთანთქმულია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა ან იგი გაიგივებულია სისხლისსამართლებრივ დევნასთან, რადგან გვეჩვენება, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის საფუძ-

¹ იხ. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის პროექტის საჯარო განხილვის მასალები. კაზ. „დრონი“, 1997 წელი, 6 ნოემბერი და სხვ.

ვლად მიჩნეულია იგივე მონაცემები, რაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვისაა აუცილებელი, კერძოდ, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაზი და საფუძველი. ნათქვამის საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ ზემოაღნიშნული მუხლის მე-2 და მე-4 პუნქტების ტექსტს:

„2. საჯარო სისხლისსამართლებრივ დევნას ახორციელებენ მოკვლევის ორგანო, პროკურორი და გამომძიებელი ფიზიკურ და იურიდიულ პირთა განცხადებების, სახელმწიფო ორგანოთა და არასახელმწიფო ორგანიზაციათა შეტყობინებების, აგრეთვე მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა ცნობების საფუძველზე.“

„4. მოკვლევის ორგანო, გამომძიებელი და პროკურორი ვალდებული არიან დანაშაულის ნიშნების აღმოჩენის ყველა შემთხვევაში თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში აღძრან საჯარო ბრალდების საქმე, მიიღონ ზომები დანაშაულის გასაჩხნელად და დამნაშავის დასადგენად, არ დაუშვან უდანაშაულო პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა.“

სისკ ზემოაღნიშნული მუხლის მე-2 და მე-4 პუნქტების ასეთი რედაქცია არასწორია, რადგან, ჯერ ერთი, იგი შეიძლება მიჩნეულ იქნეს მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაზად ან უკიდურეს შემთხვევაში საკმარისად მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის და არა სისხლის-სამართლებრივი დევნის აღძვრისათვის. სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა უნდა მოხდეს არა „იურიდიულ და ფიზიკურ პირთა განცხადებების, სახელმწიფო ორგანოთა და არასახელმწიფო ორგანიზაციათა შეტყობინებების, აგრეთვე მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა ცნობების საფუძველზე“, როგორც ეს კანონის ზემოაღნიშნულ ტექსტშია მითითებული, არამედ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ გამოძიებით მოპოვებული მტკიცებულებების საფუძველზე.

უფრო მეტიც, ამგვარი ცნობები, სათანადო შემოწმების გარეშე, თვით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასაც კი არ შეიძლება

დაედოს საფუძვლად. საჭიროა მოხდეს მათი შემოწმება და თუ შემოწმებით მიღებული შედეგები მიუთითებენ ცნობაში აღწერილი ქმედების არსებობაზე და იგი შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს, მაშინ დაუყოვნებლივ უნდა მოხდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და არა სისხლისსამართლებრივი დევნის წარმოების დაწყება. ამ ცნობების ასეთი გადამოწმებით მივიღებთ მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის საჭირო კანონიერ საბაბსა და საფუძველს, რომელთა არსებობის გარეშე დაუშვებელია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, როგორც წესი, უნდა მოხდეს გამოსაძიებელ დანაშაულებრივ ფაქტზე (*in rem*), სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა კი საქმეზე შეკრებილი მტკიცებულებების საფუძველზე, დანაშაულის ჩადენაში ან მასში მონაწილე მხილებული სავარაუდო პირის (*in personam*) მიმართ.

იმ შემთხვევაშიც კი, როცა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მომენტიანათვის უკვე ცნობილია ამ დანაშაულებრივი ქმედების ჩამდენი პირი, მაგალითად, ხულიგნობის, ან ოჯახური უსიამოვნების ნიადაგზე აღმოცენებული მკვლელობის, ან მეზობლური დავის დროს ერთის მიერ მეორისათვის სხეულის დაზიანების მიყენება და სხვ., არ შეიძლება მოხდეს დანაშაულში მხილებული კონკრეტული პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა. თავდაპირველად უნდა გაირკვეს ჩადენილი ქმედება შეიცავს თუ არა დანაშაულის ნიშნებს, შემდეგ მოპოვებულ უნდა იქნეს სათანადო მონაცემები და მის საფუძველზე აღიძვრას სისხლის სამართლის საქმე. გარდა ამისა, თანდათანობით, პროცესუალურ მოქმედებათა წარმოებით უნდა განხორციელდეს მტკიცებულებათა მოპოვება და მის საფუძველზე გამოტანილ იქნეს დადგენილება მოცემული პირის ბრალდებულის სახით პასუხისმგებლობაში მიცემის შესახებ და დაიწეროს ამ პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა და წარმოება.

ე.ი. ასეთ დროსაც არ შეიძლება მოხდეს ამ ორი ცნების ერთიმეორესთან დამთხვევა და მათი ერთიმეორესთან გაიგივება.

უმეტეს შემთხვევაში კი, დანაშაულის ნიშნების გამოვლინების დროს, საერთოდ უცნობია დანაშაულის ჩამდენი პირის ვინაობა. მაგალითად, ბინის ქურდობის დროს, როცა უცნობია მისი ჩამდენი, ადამიანის გვამის აღმოჩენისას, როცა დაზარალებულის ვინაობა ცნობილია და მას მიყენებული აქვს სხეულზე ძალადობის ნიშნები და მისი ჩამდენი პირი უცნობია და სხვ. ასეთ შემთხვევაში, შეუძლებელია მოხდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა დანაშაულებრივ ფაქტზე და არა ვიღაც ჯერ კიდევ უცნობი მისი ჩამდენი პირის მიმართ. მაგრამ, როცა გამოძიებით შეკრებილი მტკიცებულებებით გამოიკვეთება ამ დანაშაულებრივი ქმედების ჩამდენი პირი, მას წარედგინება ბრალდება და მოხდება ბრალდებულის სახით მისი დაკითხვა, ე.ი. პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემით იწყება მის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის წარმოება.

მაშასადამე, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა ეს ორი სრულიად სხვადასხვა ცნებაა, რომლებიც ერთიმეორისაგან რადიკალურად განსხვავდება და მათი ერთიმეორეში არევა არ შეიძლება. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა უნდა მოხდეს დანაშაულის ნიშნების შემცველ მომხდარ გამოსაძიებელ ფაქტზე (in rem), სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა კი საქმეზე შეკრებილი მტკიცებულებების საფუძველზე, დანაშაულის ჩადენაში ან მასში მონაწილე მხილებული სავარაუდო პირის მიმართ (in personam). აქედან ბუნებრივად შეიძლება დაისვას კითხვა: რაზე, რის საფუძველზე ხდება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა? მეორე შემთხვევაში კი მისი შესაბამისი კითხვა: ვის მიმართ ხდება სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა? აქედან ჯერ პასუხი უნდა გაეცეს პირველ კითხვას, ე.ი. მოხდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა გამოსაძიებელ დანაშაულებრივ ფაქტზე

და შემდეგ გამოძიებით მოპოვებული მტკიცებულებების საფუძველზე აღიძრას სისხლისსამართლებრივი დევნა დანაშაულში მხილებული გარკვეული კონკრეტული პირის მიმართ. ამასთან, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა ყოველთვის წინ უსწრებს მეორეს – სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას და მათი ერთიმეორესთან გაიგივება ან ერთიმეორესთან დამთხვევა არ შეიძლება მაშინაც კი, როცა სასამართლოში საქმის განხილვის დროს დანაშაულის ჩადენაში მონაწილე რომელიმე პირის ბრალეულობის საკითხი გამოიკვეთა. ასეთ დროსაც, ჩვენი აზრით, მიზანშეწონილია სისხლის სამართლის საქმე აღიძრას არა კონკრეტული პირის მიმართ, არამედ გამოვლინებულ დანაშაულებრივ ფაქტზე. ამიტომ არასწორია საგამოძიებო პრაქტიკა, როცა დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოაქვთ პირველადი მონაცემებით დანაშაულში მხილებული კონკრეტული პირის მიმართ.

მეორეც, ზემოაღნიშნული მუხლის ასეთი რედაქციით უსაფუძვლოდაა გაფართოებული სისხლისსამართლებრივი დევნის განმახორციელებელ სუბიექტთა წრე. საქართველოს კონსტიტუციის 91-ე მუხლით სისხლისსამართლებრივი დევნის წარმოება არა გამოძიებლისა და მოკვლევის ორგანოს პრეროგატივაა, არამედ პროკურატურის. ამ უფლების სხვადასხვა თანამდებობის პირებსა და ორგანოებზე გადანაწილება დაუშვებელია. არ შეიძლება კონსტიტუციით დადგენილი სისხლისსამართლებრივი დევნის უფლებით აღჭურვილ პირთა წრის ასეთი გაფართოება და ამით მოქალაქეთათვის კანონით მინიჭებული უფლებების დარღვევა.

მამასადამე, დანაშაულის ნიშნების გამოვლინებისა და დანაშაულის ჩადენის შესახებ მიღებული ცნობების შემოწმების შედეგების საფუძველზე, სსსკ 261-ე და 263-ე მუხლების მიხედვით შეიძლება მოხდეს მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და არა სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა. ამიტ-

ომ აუცილებლად მიმართა სსსკ 24-ე მუხლის მე-2 და მე-4 პუნქტების რედაქციის შეცვლა იმ მიმართებით, რომ მასში მოხსენიებული დანაშაულის ნიშნების შესახებ მიღებული ცნობების, შეტყობინებისა და ინფორმაციის ნაცვლად მითითებულ იქნეს საქმეზე შეკრებილ მტკიცებულებათა შესახებ და ამით მოხდეს მისი არსებითი გამიჯვნა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისაგან.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა ეს ორი სრულიად სხვადასხვა ცნებაა, რომლებიც ერთიმეორისაგან რადიკალურად განსხვავდება და მათი ერთიმეორეში არევა არ შეიძლება. ამასთან, ბუნებრივად იბადება კითხვა: თუ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრა სხვადასხვა ცნებებია და ამ უკანასკნელს ყოველთვის წინ უსწრებს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, რომელიც თავის იურიდიულ გამოხატულებას პოულობს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანაში, მაშინ სად და როდის იწყება სისხლისსამართლებრივი დევნა და რა სახის დოკუმენტებში პოულობს იგი თავის იურიდიულ ასახვას?

იურიდიულ ლიტერატურასა და ჩვენ მიერ ადრე გამოცემულ ნაშრომებშიც ერთიმეორისგან მკვეთრად ვასხვავებდით რა ამ ორ სხვადასხვა მომიჯნავე ცნებას, დაბეჯითებით მივუთითებდით იმაზე, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნა იწყება მას შემდეგ, რაც აღძრულ სისხლის სამართლის საქმეზე მოპოვებულ იქნება სათანადო მტკიცებულებები და გამოძიებელი გამოიჭანს დადგენილებას მოცემული პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ. ე.ი. სისხლისსამართლებრივი დევნის გამომხატველ იურიდიულ დოკუმენტად მიჩნეული იყო მოცემული კონკრეტული პირისათვის ბრალდების წარდგენა და სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ დადგენილების გამოტანა. მაგრამ მას შემდეგ, რაც საპროცესო

კანონმდებლობით რეგლამენტირებულ იქნა ექვმიტანილის დაკავება და განისაზღვრა, რომ ექვმიტანილის დაკავების მომენტიდან 12 (თორმეტი) საათის განმავლობაში უნდა მოხდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და დადგენილების გამოტანა დაკავებულის ექვმიტანილად ცნობის შესახებ და დაკავებიდან 24 საათის განმავლობაში უნდა მოხდეს მისი, როგორც ექვმიტანილის დაკითხვა. დაკავებიდან 48 საათის განმავლობაში მას უნდა წარედგინოს ბრალდება და საქმეზე შეკრებილი მასალებითა და პროკურორის სასამართლოში შუამდგომლობით განისაზღვროს ბრალდების კანონიერად ცნობა და აღკვეთის ღონისძიება. თუ ამ 48 საათის განმავლობაში გამოძიებამ ვერ შეკრიბა სათანადო მტკიცებულებები და ვერ შეძლო მისთვის სათანადო ბრალდების წარდგენა, იგი დაუყოვნებლივ უნდა გათავისუფლდეს.

მართალია, პირის ექვმიტანილად ცნობა საკმარისი არა არის და მას შეიძლება არ წარედგინოს ბრალდება და გათავისუფლდეს, მაგრამ, ამასთან დაკავშირებით, იბადება მეორე კითხვა: დაკავებული პირის ექვმიტანილად ცნობა ხომ არ გვაძლევს საფუძველს ვივარაუდოთ, რომ მოცემული პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნა იწყება მოცემული პირის ექვმიტანილად ცნობის შესახებ დადგენილების გამოტანით? ეს მეტად მნიშვნელოვანი პროცესუალური საკითხია და, ვფიქრობთ, მასზე პასუხი დადებითი უნდა იყოს. როგორც პრაქტიკა ცხადყოფს, ექვმიტანილად ცნობილი პირების უმრავლესობას დროულად წარედგინებათ ხოლმე ბრალდება და თითქმის უკლებლივ ხდება მათი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა.

ამასთან, ექვმიტანილის დაკავებით, ექვმიტანილად ცნობის შესახებ სპეციალური დადგენილების გამოტანითა და მისი ექვმიტანილის სახით დაკითხვით გარკვეულად ილახება დაკავებული ექვმიტანილის ავტორიტეტი და დევნის ორგანო ცდილობს დარჩენილ 24 საათში შეკრიბოს მისთვის ინკრიმინირებული

ქმედების დამადასტურებელი მტკიცებები. ამ თვალსაზრისით ეჭვმიტანილის დევნა ფაქტობრივად უკვე დაწყებულ იქნა დევნის მწარმოებელი ორგანოს მიერ, რომელიც თავის რეალურ ასახვას პოულობს მოცემული პირისადმი ბრალდების წარდგენასა და მისი ბრალდებულის სახით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის მომენტიდან. ამიტომ უსაფუძვლო არ იქნება თუ ვიტყვით, რომ პირის სისხლისსამართლებრივი დევნა იწყება მოცემული კონკრეტული პირის ეჭვმიტანილად ცნობის შესახებ სპეციალური დადგენილების გამოტანის მომენტიდან.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი და საფუძველი

§1. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის ცნება და მნიშვნელობა

იმისათვის, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილმა თანამდებობის პირმა ან კონკრეტულმა ორგანომ აღძვას სისხლის სამართლის საქმე, საჭიროა არსებობდეს კანონიერი საბაბი და საფუძველი.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბისა და საფუძვლის ზოგადი ცნება და სახეები მოცემულია საქართველოს სსსკ 263-264-ე მუხლებში. კერძოდ, სსსკ 263-ე მუხლის თანახმად, „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბია ცნობები დანაშაულის ჩადენის შესახებ, რომლებიც მომკვლევს, მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებელს ან პროკურორს მიაწოდეს მოქალაქემ, თანამდებობის პირმა, დაწესებულებამ, ორგანიზაციამ, საწარმომ, ოპერატიულ-სამძებრო ორგანომ, ბრალის აღიარებით გამოცხადებულმა პირმა, ანდა ისინი მოძიებულია მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში, აგრეთვე უშუალოდ სამართალწარმოების ორგანოს მიერ საქმის გამოძიებისას აღმოჩენილი ცნობები, იმ შემთხვევების გარდა, როცა ამ ორგანოს წარმომადგენელი დანაშაულის თვითმხილველი ან დაზარალებულია, ასევე სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებისას გამოვლენილი ცნობები“.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის სახეების ასეთი ფორმულირება, ჩვენი აზრით, სწორი არ არის¹ და იგი მოითხოვს შემდგომ დახვეწასა და დაზუსტებას, მასში დამატე-

¹ ამასთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთა უფრო სწორი, ნათელი და ლაკონური ფორმულირება მოცემულია 1996 წლის 17

ბითი სახეების შეტანის გარეშე, რადგან სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთა წრის ხელოვნური გაზრდა, გაფართოება არ შეიძლება. ამიტომ არ შეიძლება მართებულად ჩაითვალოს იმ ავტორების მოსაზრება, რომლებიც თავიანთი შეხედულებისამებრ ცდილობენ ხელოვნურად გააფართოონ მათი წრე და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის ცალკე დამოუკიდებელ სახედ შეიტანონ ზოგიერთი საკონტროლო-სარევიზიო ორგანოების – კონტროლის პალატის, საბაჟო და საგადასახადო ინსპექციისა და სხვათა მიერ მიწოდებული ცნობები.

საკანონმდებლო წესით მათი ცალკე რეგლამენტაციაც არასწორი იქნება, რადგან, ჯერ ერთი, ამგვარ ცნობებს ისედაც მოიცავს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთა ზემოაღნიშნული მუხლის რედაქცია და, მეორეც, საბაჟო და საგადასახადო ინსპექცია ამჟამად თვითონაა სამართალდამცავი ორგანო და, მაშასადამე, მათ თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში ისედაც ევალებათ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის კანონიერი საბაბისა და საფუძვლის არსებობისას აღძრან სისხლის სამართლის საქმე.

მოცემულ საკითხთან დაკავშირებით, ასევე არასწორად მიგვაჩნია და ვერ გავიზიარებთ შეხედულებას, რომლითაც რეკომენდებულია სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილ საქმის აღძვრის საბაბთა რიცხვს დაემატოს აგრეთვე საზოგადოებრივი და პარტიული ორგანიზაციებიდან მიღებული მასალები, რადგან, ამგვარ მასალებსა და ცნობებს თავისთავად მოიცავს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის

თქვერვალს დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის საპარლამენტაშორისო ასამბლეის მეშვიდე პლენარულ სხდომაზე მიღებულ სისხლის სამართლის პროცესის მოდელური კოდექსის 220-ე მუხლში, რომლის თანახმად სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბად მიჩნეულია: 1) მომკვლევის, მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლის, სასამართლოსათვის მოქალაქეების, თანამდებობის პირებისა და ორგანიზაციების მიერ მიწოდებული ცნობები დანაშაულის შესახებ; 2) მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით მიღებული ცნობები დანაშაულის შესახებ; 3) მოკვლევის ორგანოს მეშვიდე, გამომძიებლის, პროკურორის, სასამართლოს ან მოსამართლის მიერ დანაშაულის შესახებ ცნობების მოპოვება და დანაშაულის შედეგად აღმოცენებული კვლების გამოვლენა.

საბაბთა ამსახველი სსს კოდექსის ზემოაღნიშნული მუხლი.

ჩვენი აზრით, ასევე არასწორია შეხედულება, რომლითაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცალკე დამოუკიდებელი სახის საბაბადაა მიჩნეული რევიზიისა და შემოწმების აქტები.

რევიზიისა და შემოწმების აქტები, ჯერ ერთი, საერთოდ არაა მოხსენიებული სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით რეგლამენტირებულ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთა შორის და, მეორეც, როგორც აღვნიშნეთ, კანონით გათვალისწინებულ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთა წრის გაფართოება არ შეიძლება ცალკეული კონკრეტული შემთხვევებითა და გარემოებებით.

რევიზიისა და შემოწმების აქტებისაგან უნდა განვასხვაოთ მაკონტროლებელი ორგანოებიდან თანამდებობის პირის ან მაკონტროლებელი ორგანოს – დაწესებულების ხელმძღვანელის ხელმოწერით მიღებული ცნობები (მასალა, ინფორმაცია) დანაშაულის შესახებ, რაც უდავოდ თავსდება დანაშაულის ჩადენის შესახებ ცნობების მიღების საკანონმდებლო წესში.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბს, ზოგიერთი ავტორი, უწოდებს დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ინფორმაციის წყაროს, ზოგი კი იურიდიულ ფაქტებს, რაც, ჩვენი აზრით, მთლად მოხერხებული არაა.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი სხვა არა არის რა, თუ არა ჩადენილი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ ცნობის სახით მიღებული ინფორმაცია, ან ინფორმაციის მიღების წყარო.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ ზოგიერთი ავტორი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბს არც იურიდიულ ფაქტად და არც ინფორმაციის წყაროდ არ მიიჩნევს, რადგან მათი აზრით, ინფორმაციის წყარო და იურიდიული ფაქტები უფრო ფართო ცნებებია, ვიდრე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი. ზოგიერთი კი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის

საბაბად მიიჩნევს თვითონ მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების საქმიანობას.

მაგალითად, ა. მიხაილენკო საკანდიდატო დისერტაციაში ავითარებს აზრს, რომლითაც დანაშაულის შესახებ მიღებული ინფორმაციის წყარო, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთან შედარებით, უფრო ფართოდაა მიჩნეული. მისი აზრით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბია მოქალაქის, საზოგადოებრივი ორგანიზაციის, დაწესებულების, საწარმოს, ორგანიზაციის ან თანამდებობის პირის მოქმედება დანაშაულის შესახებ მიღებულ ცნობაზე ან განცხადებაზე, ან უშუალოდ მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლის, პროკურორის, სასამართლოს საქმიანობა, რომელმაც ისინი დანაშაულის ნიშნების უშუალო გამოძევაზე მიიყვანა.¹

ავტორის ასეთი მოსაზრება, კვფიქრობთ, არასწორია და გარკვეულ შეკამათებას იწვევს თუნდაც იმიტომ, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის კანონიერი საბაბი არ შეიძლება გაიგივებულ იქნეს მოქმედებასთან. პირის მიერ შესრულებული რაიმე სახის მოქმედება კი არაა საქმის აღძვრის საბაბი, არამედ მის მიერ დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მოწოდებული ინფორმაცია, ცნობა. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი და მოქმედება სხვადასხვა ცნებებია და მათი ერთიმეორესთან გაიგივება არ შეიძლება.

დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ცნობა, ინფორმაცია, მართალია, მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებს, აგრეთვე პროკურორს გარკვეულად უბიძგებს ამ ცნობის (ინფორმაციის) შემოწმებისაკენ და შემდეგ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანისაკენ, მაგრამ ეს მოქმედებები მაინც არ შეიძლება გათანაბრდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძ-

¹ ა. მიხაილენკო, დასახ. ნაშრომი, გვ. 74-76.

ვრის საბაბთან. ეს უკანასკნელი სხვა არა არის რა, თუ არა წყარო, საიდანაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი კომპეტენტური ორგანოები და შესაბამისი თანამდებობის პირები იღებენ ინფორმაციას მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტის ან ასეთის მზადების შესახებ და მასზე ეს ორგანოები როგორ რეაგირებას მოახდენენ და კონკრეტულად რა მოქმედებებს შეასრულებენ, ეს მათი უფლება-მოვალეობაა. მათი ერთიმეორესთან გაიგივება არ შეიძლება.

გარკვეულ შეკამათებას იწვევს ვ. არსენიევის შეხედულება, რომლითაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბად მიჩნეულია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი ორგანოებისა და თანამდებობის პირების მიერ აღმოჩენილი მტკიცებულება, ოპერატიული გზით მიღებული მასალა ან ბრალდებულის დაკავების ფაქტი.¹

ჩვენი აზრით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის ამგვარი ინტერპრეტაცია არც იურიდიული და არც ლოგიკური თვალთახედვით არაა სწორი. მით უმეტეს, რომ ზემოაღნიშნული ცნებებიდან, ჯერ ერთი, არც ერთი მათგანი მოხსენიებული არაა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთა შორის და, მეორეც, არ შეიძლება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბად მივიჩნიოთ ოპერატიული გზით მიღებული მასალა და არც ბრალდებულის დაკავება, რადგან პირი ბრალდებულად შეიძლება ცნობილ იქნეს მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ, საქმეზე შეკრებილი მტკიცებულების საფუძველზე.

პირის ბრალდებულის სახით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა და ბრალდებულის დაკავება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მომდევნო ეტაპია და იგი არ შეიძლება

¹ В. Д. Арсеньев. Доказывание фактических обстоятельств дела в отдельных стадиях советского уголовного процесса. в В кн. Труды Иркутского ун-та, т. 45, вып. 8, 1969, гл. 2.

წინ უსწრებდეს საქმის აღძვრას. ამასთან, მართალია, მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ცნობის შესამოწმებლად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებიც და კანონით რეგლამენტირებული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ნებადართული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებაც, მაგრამ ეს სულ სხვაა. ეს არის საშუალება იმის შესამოწმებლად, ნამდვილად ჰქონდა თუ არა ადგილი მოცემული ქმედების ჩადენას და იგი შეიცავს თუ არა ისეთი დანაშაულის ნიშნებს, რომლის საფუძველზეც შეიძლება აღიძვრას სისხლის სამართლის საქმე. ამიტომ ამ ორი, სრულიად სხვადასხვა ცნებების ერთიმეორესთან გაიგივება არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება.

უკანასკნელ წლებში რუსულ ენაზე გამოცემულ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარებში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის ცნებაში გაგებულია სისხლის სამართლის საპროცესო საქმიანობის დაწყების საბაბი, როგორც ჩადენილი დანაშაულის შესახებ მიღებული პირველადი ცნობების წყარო.¹

ჩვენი აზრით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის იურიდიულ ბუნებას ეს უკანასკნელი მოსაზრება უფრო შეესაბამება. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის ცნებაში იგულისხმება ის წყარო, რომელითაც მოკვლევის, წინასწარი გამოძების, პროკურატურისა და სასამართლო ორგანოები იღებენ ინფორმაციას, ცნობას ან განცხადებას მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ და ამით ვალდებული ხდებიან მოცემულ ფაქტთან დაკავშირებით მიიღონ შესაბამისი გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის დადგენილების გამოტანის შესახებ. დანა-

¹ Научно-практический комментарий к уголовно-процессуальному кодексу РСФСР. М., 1995, стр. 168., также, Научно-практический комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РСФСР. Издание второе, М., 1997, гл. 209.

შაულის ან ასეთის მზადების ამსახველი ცნობის მიღება ამ ორგანოებს აძლევთ გარკვეულ ბიძგს მასზე მოახდინონ შესაბამისი რეაგირება, შემოწმება და მიღებული მონაცემების საფუძველზე აღძრან სისხლის სამართლის საქმე ან უარი თქვან მის აღძვრაზე და ყოველივე ეს მათთვის კანონით მინიჭებული მართოდენ უფლება კი არა, მათი უშუალო მოვალეობაცაა.

მაშასადამე, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბია სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი ის წყარო, საიდანაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი სახელმწიფო ორგანო ან სპეციალური თანამდებობის პირი იღებს ცნობას (ინფორმაციას) ჩადენილი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ ახდენს მის შემოწმებას და მიღებული შედეგების საფუძველზე გამოაქვს დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი დანაშაულის შესახებ ინფორმაციის მიღების მხოლოდ ერთი სახეობის წყაროზე – „ცნობაზე“ მიუთითებს. სხვა სახის ინფორმაციის მიღების შესახებ კი მასში არაფერია ნათქვამი, ე.ი. ამ ცნობების მიღების ხერხებსა და საშუალებებს იგი არავითარ მნიშვნელობას არ ანიჭებს. რაც, ჩვენი აზრით, არასწორია და გარკვეულ შეკამათებას იწვევს, რადგან ცნობა თავისთავად შეიძლება იყოს როგორც განცხადების სახით მიღებული, ისე სხვა რაიმე ფორმითა და საშუალებით – წერილობითი ან ზეპირი შეტყობინებით, რადიოგრამით ან ტელეფონით და სხვ. ამასთან, კანონმდებელი არაფერს ამბობს იმის შესახებ, ასეთი მიღებული ცნობა საჭიროა თუ არა, რომ დამოწმებულ იქნეს მოქალაქის ან თანამდებობის პირის ხელმოწერით. გარდა ამისა, შეიძლება იყოს უსახელოც, რომელიც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბად არ ითვლება. მაგრამ კანონით მაინც

საჭიროდაა მიჩნეული ამგვარი ცნობების გადამოწმება „ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა – ჩატარებით“.

ამრიგად, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბია სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი ის წყარო, საიდანაც მომკვლევნი პირი, მოკვლევის ორგანო, გამოძიებელი, პროკურორი, მოსამართლე (სასამართლო) იღებს ცნობას (ინფორმაციას) ჩადენილი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ.

§2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის სახეები

როგორც აღვნიშნეთ, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი არის ის წყარო, საიდანაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი თანამდებობის პირი ან შესაბამისი ორგანო იღებს ცნობას (ინფორმაციას) მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ. მაგრამ იმისათვის, რომ სრულყოფილად ავხსნათ და გავაშუქოთ მასთან დაკავშირებული საკითხები, საჭიროა სსსკ 263-ე მუხლით რეგლამენტირებული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის სხვადასხვა საბაბი – ცნობები (წყაროები) დალაგებულ და განხილულ იქნეს ცალ-ცალკე შემდეგი თანმიმდევრობით:

1. მოქალაქეთა მიერ მოწოდებული ცნობა;
2. თანამდებობის პირის, დაწესებულების, ორგანიზაციის, საწარმოს ან ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოს მიერ მოწოდებული ცნობა;
3. პირის გამოცხადება ბრალის აღიარებით;
4. მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით მოპოვებული ცნობები;
5. სამართალწარმოების ორგანოს მიერ საქმეზე წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლო გამოძიების პროცესში აღმოჩენილი და გამოვლენილი ცნობები;

6. ანონიმური სახით მიღებული ცნობები.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 263-ე მუხლის საფუძველზე ჩამოყალიბებული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთა ზემოაღნიშნული კლასიფიკაცია, როგორც აღვნიშნეთ, ამომწურავია და იგი არ შეიძლება ხელოვნურად იქნეს გაფართოებული. ამასთან, მათი არსის სწორად გაგებისათვის საჭიროა თითოეული მათგანის ცალ-ცალკე გამოკვლევა.

ა) მოქალაქის მიერ მოწოდებული ცნობა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი შეიძლება გახდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი შეიცავს მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიმთითებელ დანაშაულის ნიშნებს. ამასთან, მოქალაქის ასეთი ცნობა, განცხადება, ინფორმაცია ან სხვაგვარი შეტყობინება გაკეთებულ უნდა იქნეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ ორგანოში ან შესაბამის თანამდებობის პირთან. ამიტომ არ შეიძლება მოქალაქის მიერ მოწოდებულ ცნობად და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბად მივიჩნიოთ მოქალაქის მიერ მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ თავისი ახლო ნაცნობ-მეგობრებისათვის უბრალო შეტყობინება. მაგრამ, თუ ეს უკანასკნელი აცნობებს მიღებული ინფორმაციის ან ცნობის შესახებ მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოებს ან სხვა შესაბამის კომპეტენტურ თანამდებობის პირს და ეს უკანასკნელი მიიღებს სათანადო ზომებს მიღებული ინფორმაციის შემოწმებისა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის საკითხის გადასაწყვეტად, მაშინ მის მიერ მეორადი წყაროდან მიღებული ასეთი ცნობა იქნება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი.

მოქალაქის განცხადების, როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის განხილვასთან დაკავშირებით ბუნებრივად იბადება კითხვა: მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის

მზადების შესახებ მოქალაქის მიერ მოწოდებული ცნობის, განცხადების ფორმას, აქვს თუ არა მნიშვნელობა, აგრეთვე მნიშვნელობა აქვს თუ არა იმას, ვინ აკეთებს ასეთ განცხადებას – საქართველოს მოქალაქე, თუ საქართველოში მცხოვრები მოქალაქეობის არმქონე პირი, თუ უცხო სახელმწიფოს წარმომადგენელი, ან პირი, რომელიც დაინტერესებულია საქმის შემდგომი მსვლელობით (მაგალითად, დაზარალებული და სხვ.), ან პირი, რომლისთვისაც შემთხვევით გახდა ცნობილი მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტი? მოცემულ კითხვაზე პასუხი შეიძლება მხოლოდ უარყოფითი იყოს.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაზად მოქალაქის მიერ მოწოდებული ცნობის ფორმას (წერილობითია თუ ზეპირი და სხვ.) მნიშვნელობა არა აქვს. მნიშვნელობა არ უნდა მიენიჭოს იმასაც, თუ ვინ გვაწვდის ასეთ ცნობას: უცხო სახელმწიფოს წარმომადგენელი, საქართველოს მოქალაქე, თუ მოქალაქეობის არმქონე პირი.

მოქალაქის ცნებაში გაგებულ უნდა იქნეს არა მარტო საქართველოს მოქალაქე, არამედ უცხო სახელმწიფოს მოქალაქეცა და საქართველოში მცხოვრები მოქალაქეობის არმქონე პირებიც. ამიტომ მათ მიერ მოწოდებული ასეთი ცნობებიც (განცხადებები), შეიძლება იყოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი.

მოწოდებული ცნობის (ინფორმაციის, განცხადების) ცნება უფრო ფართოდ უნდა იქნეს გაგებული. ამასთან, ცნობა (განცხადება) შეიძლება შეტანილ იქნეს საჩივრის სახითაც. მაგალითად, დაზარალებულის მიერ განცხადების სახით შეტანილი საჩივარი კერძო ბრალდების საქმეებზე შეიძლება გახდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი, მიუხედავად იმისა, რომ იგი დაინტერესებულია საქმის შემდგომი მსვლელობით და სხვ.

მოქალაქის მიერ მოწოდებული ცნობის სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაზად ცნობისათვის მნიშვნელობა არა

აქეს იმას, ცნობის მომწოდებელმა პირმა პირადად მიიღო თუ არა მომხდარი დანაშაულებრივი ქმედებით რაიმე მატერიალური, მორალური ან ფიზიკური ზიანი და იგი დაინტერესებულია თუ არა მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე საქმის აღძვრის უფლებით თანამდებობის პირისა და შესაბამისი ორგანოს რეაგირებით. აქედან გამონაკლისად უნდა ჩაითვალოს ისეთი შემთხვევები, როცა ამ ორგანოებს განცხადებით (საჩივრით) მიმართავს პირი, რომელმაც დანაშაულებრივი ქმედებით მიიღო მორალური, ფიზიკური ან მატერიალური სახის ზიანი და განცხადება ეხება კერძო ან კერძო-საჯარო ბრალდების საქმეებს. ამ უკანასკნელ შემთხვევებში, ცხადია, სისხლის სამართლის საქმეები შეიძლება აღიძვრას მხოლოდ დაზარალებულის განცხადებით, ე.ი. აქაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი შეიძლება იყოს მხოლოდ დაზარალებული მოქალაქის მიერ მოწოდებული ცნობა — განცხადება.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბად ცნობისათვის მოქალაქის მიერ მოწოდებული ცნობის ფორმასაც არა აქვს მნიშვნელობა. იგი შეიძლება გაკეთებულ იქნეს როგორც წერილობით, ისე ზეპირი სახით. ასეთი ცნობა შეიძლება მოწოდებული იყოს ტელეფონითაც. მაგრამ ასეთ დროს საჭიროა შედგეს ოქმი ამ ცნობის მიმღები პირის მიერ და მასში მიეთითოს ცნობის მიმწოდებელი პირის ვინაობაც, თუკი იგი ასახელებს თავის ვინაობას. ამასთან, საჭიროა იგი შემოწმებულ იქნეს და, თუ მოქალაქის მიერ ასეთი გზით მიღებული შეტყობინების ფაქტი დადასტურდება, მაშინ, ცხადია, მოქალაქის მიერ მოწოდებული ასეთი ცნობა გახდება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი და არა შესაბამისი თანამდებობის პირის მიერ შემოწმების შედეგად გამოვლენილი დანაშაულის ნიშნები.

თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ იურიდიულ ლიტერატურაში ტელეფონით მოწოდებული ცნობის შესახებ არსებობს სხვა, საპირისპირო მოსაზრებაც. მაგალითად, 1976 წელს

გამოცემულ რუსეთის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარებში გატარებულია შეხედულება, რომლითაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბად მიჩნეული არაა მოქალაქის მიერ დანაშაულის ნიშნებზე მითითებული შეტყობინება ტელეფონით, თუნდაც მან თავისი ვინაობა დაასახელოს.¹

ასეთი მოსაზრება გარკვეულ შეკამათებას იწვევს და იგი არ შეიძლება გავიზიაროთ. ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ მოქალაქე, რომელიც თავის ვინაობას ასახელებს, ამ შეტყობინებაზე (ცნობაზე) საჭიროა შედგეს ოქმი ცნობის მიმღები პირის მიერ და იგი შემოწმებულ იქნეს. და, თუ მოქალაქის მიერ ასეთი გზით შეტყობინების ფაქტი დადასტურდება, მაშინ, ცხადია, მოქალაქის ასეთი განცხადება გახდება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი და არა შესაბამისი თანამდებობის პირის მიერ გამოვლენილი დანაშაულის ნიშნები. მეორეც, ახალი საპროცესო კანონმდებლობით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბად მიჩნეულია უსახელო განცხადებებიც, რომელთა შემოწმებაც ასევე ევალებათ მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოს მუშაკებს.

მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ დანაშაულის ნიშნების შემცველი — მოქალაქის მიერ მოწოდებული ცნობის — განცხადების (ზეპირი იქნება იგი თუ წერილობითი) მიღების შემდეგ, საჭიროა ცნობის მიმღები თანამდებობის პირის მიერ შედგენილ იქნეს ოქმი, რომელშიც უნდა მიეთითოს განმცხადებელი პირის ვინაობა. კერძოდ: გვარი, სახელი, დაბადების წელი, საცხოვრებელი ადგილისა და სამსახურის მისამართი, მისი დამოკიდებულება მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტთან, წყარო, საიდანაც შეიტყო ეს ფაქტი, მისი პირადობის დამადასტურებელი საბუთი და სხვ., აგრეთვე ცნობის მოკლე შინაარსი,

¹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ზემოთ დასახელებული კომენტარები. გვ. 178.

ცნობის მოწოდების თარიღი და ის, რომ მას, თუ იგი 14 წელს მიღწეულია, განემარტა სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობა დანაშაულის ჩადენის შესახებ შეგნებულად ცრუ დასმენისათვის.

ამასთან დაკავშირებით საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 365-ე მუხლში პირდაპირ მითითებულია, რომ ზეპირი სახით მიღებული ცნობის შესახებ შედგენილ უნდა იქნეს ოქმი და მას ხელი უნდა მოაწეროს განმცხადებელმა და განცხადების მიმღებმა თანამდებობის პირმა.

ოქმი მოქალაქის განცხადების შესახებ არ შეიძლება დასაბუთებულ იქნეს სხვადასხვა სახით, თუნდაც ხატოვანი გამოთქმებითა და საპროცესო კანონმდებლობისათვის უცხო და მიუღებელი, ე.წ. „გასაუბრების ოქმის“, „შეთანხმების ოქმის“ და სხვათა სახელწოდებებით.

აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ კანონის ზემოაღნიშნული ზოგადი მითითება ეხება არა მარტო მოქალაქის განცხადებას და მოქალაქის მიერ მოწოდებული ცნობების შემთხვევებს, არამედ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით რეგლამენტირებულ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ყველა სახის საბაბს, მათ შორის თანამდებობის პირის, დაწესებულების, ორგანიზაციის, საწარმოს, ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოსა და ბრალის აღიარებით გამოცხადებული პირის მიერ მოწოდებულ ცნობას.

ბ) ფიზიკური და იურიდიული პირებისაგან მოწოდებული ცნობა. დანაშაულის ჩადენის შესახებ თანამდებობის პირის, დაწესებულების, საწარმოს, ორგანიზაციისა და ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოების მიერ მოწოდებული ცნობა, მოქალაქის მიერ მოწოდებული ცნობისა და განცხადებისაგან განსხვავებით, თანამდებობის პირის, დაწესებულების, ორგანიზაციის, საწარმოსა და ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოების მიერ დანაშაულის შესახებ მოწოდებული ცნობა მოკვლევისა და საგამომიებო

ორგანოებში, როგორც წესი, მიღებულ უნდა იქნეს წერილობითი სახით და ისიც ამ ცნობის მომწოდებელი საწარმოს, დაწესებულების, ორგანიზაციისა და ოპერატიულ-სამმეპრო ორგანოების პასუხისმგებელი თანამდებობის პირის მიერ ხელმოწერილი და ბეჭედდასმული. თანამდებობის პირის მიერ მოწოდებული ცნობაც აუცილებლად წერილობითი სახით უნდა იყოს შედგენილი, ხელმოწერილი და ბეჭედდასმული. ორივე შემთხვევაში ასეთი წერილობითი ცნობები სასურველია ერთსა და იმავე დროს იყოს რეგისტრირებული.

ზემოაღნიშნულისაგან განსხვავებით, ჩვენი აზრით, გამო-ნაკლისი უნდა იქნეს დაშვებული საავადმყოფო ან სამკურნალო-სამედიცინო დაწესებულებებიდან მიღებული შეტყობინებების მიმართ, როცა მათ ამა თუ იმ მოქალაქემ სამედიცინო დახმარებისათვის მიმართა და მოითხოვა ისეთი სახის მკურნალობის ჩატარება, რომელიც თავისთავად შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს. მაგალითად, ოპერაციის გაკეთება სხეულზე მიყენებული ისეთი დაზიანებებისა და ჭრილობების გამო, რომლებიც მის სხეულზე შეიძლება აღმოცენებულიყო სხვა პირის ან პირთა ჯგუფის მიერ მასზე ფიზიკური ძალის გამოყენებით ან, როცა თვითონ დაზარალებული მიუთითებს პირებზე (პირზე), რომლებმაც მას მიაყენეს სხეულის დაზიანებები.

ასეთ შემთხვევაში, სამედიცინო დაწესებულების ხელმძღვანელობას, შესაბამისი საკანონმდებლო აქტების საფუძველზე, ევალეზათ დაუყოვნებლივ აცნობონ პოლიციის ან პროკურატურის ორგანოებს. ასეთი შეტყობინება შეიძლება იყოს როგორც წერილობითი, ისე ზეპირი, ტელეფონით ან სხვა ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით და სხვ. ამგვარი შეტყობინების შემთხვევაში ინფორმაციის მიმღებმა თანამდებობის პირმა უნდა შეადგინოს შეტყობინების ოქმი და მასში მიუთითოს შეტყობინების დრო (ზუსტი ჩვენებით), შემტყობინებელი პირის გვარი,

სახელი, მუშაობის ადგილი და თანამდებობა, სამედიცინო დაწესებულების სახელწოდება და სხვ.

დანაშაულის ჩადენის შესახებ საწარმოს, ორგანიზაციისა და თანამდებობის პირის მიერ მოწოდებული ცნობის, როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაზის წერილობითი ფორმის შესახებ კანონი, მართალია, არაფერს ამბობს, მაგრამ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ ორგანოებში დანაშაულის ჩადენის ნიშნებზე მიმთითებელი ასეთი ცნობა, ჩვენი აზრით, უმეტეს შემთხვევაში (როცა ეს შესაძლებელია), უნდა იყოს წერილობითი სახის და სათანადო რეკვიზიტებით გაფორმებული და დამოწმებული. წინააღმდეგ შემთხვევაში გაურკვეველი დარჩებოდა მათი პასუხისმგებლობის საკითხიც, დანაშაულის შესახებ წინასწარი შეცნობით ცრუ დასმენისათვის.

დანაშაულის შესახებ ამგვარ პირთა პასუხისმგებლობის საკითხთან დაკავშირებით ბუნებრივად იბადება კითხვა: ცრუ დასმენისათვის მათი პასუხისმგებლობის შესახებ კანონში არაფერია ნათქვამი და, მიუხედავად ამისა, მაინც შეიძლება თუ არა დადგეს მათი პასუხისმგებლობის საკითხი დანაშაულის ჩადენის შესახებ შეგნებულად ცრუ დასმენისათვის? ვფიქრობთ, რომ ამ შემთხვევაშიც პასუხი დადებითი უნდა იყოს.

კანონის წინაშე ყველა მოქალაქე და მათ შორის თანამდებობის პირებიც თანასწორნი არიან. ამიტომ თუ ისინი შეეცდებიან და მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოს ან შესაბამის თანამდებობის პირს წინასწარი შეცნობით არასწორ ცნობებს მიაწვდიან დანაშაულის ჩადენის შესახებ, მათი პასუხისმგებლობაც უნდა დადგეს სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით. ამიტომ ამგვარი წერილობითი სახის ცნობების მოწოდებისას მათაც უნდა განემარტოთ დანაშაულის ჩადენის შესახებ შეგნებულად ცრუ დასმენისათვის მოსალოდნელი პასუხისმგებლობა, ე.ი. თუ დადგინდება, რომ საწარმო-დაწესე-

ბულების, ორგანიზაციის ხელმძღვანელის ან მისი პასუხისმგებელი პირის, ან სხვა თანამდებობის პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ მოწოდებული ცნობა სინამდვილეს არ შეესაბამება და იგი არის ცილისმწამებლური ან შეგნებულად ცრუ, არასწორი, ჩვენი აზრით, ასეთ პირთა პასუხისმგებლობის საკითხი საერთო წესით უნდა გადაწყდეს და მათ მიმართ არავითარი გამონაკლისი არ უნდა იქნეს დაშვებული.

რაც შეეხება ისეთ შემთხვევებს, როცა ორგანიზაციის, საწარმოს ან დაწესებულების, ან რომელიმე ფირმის, ან გაერთიანების, ასოციაციის პრეზიდენტის, ან სხვა თანამდებობის პირის მიერ მოწოდებული ცნობა შეეხება ისეთი სახის ჩადენილ დანაშაულს, რომელზეც სისხლის სამართლის საქმე შეიძლება აღიძრას მხოლოდ დაზარალებულის განცხადებით ან საჩივრით. მაგალითად, კერძო ბრალდების საქმეებზე, მაშინ მათგან მიღებული ასეთი ცნობა არ შეიძლება განხილულ იქნეს როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის დამოუკიდებელი სახის საბაბი. იგი შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც ჩვეულებრივი სახის ინფორმაცია მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტის შესახებ, ხოლო თუ ამგვარ ინფორმაციასთან ერთად მიღებულ იქნება დაზარალებულის განცხადებაც, მაშინ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი იქნება არა საწარმო-დაწესებულების ან ორგანიზაციის, ან თანამდებობის პირის მიერ მოწოდებული ცნობა, არამედ მოქალაქის განცხადება (საჩივარი).

როგორც აღვნიშნეთ, სსსკ 263-ე მუხლში იმ თანამდებობის პირის, დაწესებულების, ორგანიზაციისა და საწარმოთა შორის, რომელთაგან დანაშაულის ჩადენის შესახებ მიღებული ცნობა შეიძლება გახდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი, მოხსენიებულია აგრეთვე ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოც, რაც, ჩვენი აზრით, არასწორია, რადგან ეს ორგანო თვითონაა მოწოდებული დამნაშავეობასთან საბრძოლველად და მას უდიდესი როლი ეკუთვნის დანაშაულის გახსნისა და თავიდან აცილების

საქმეში. თუ ეს ორგანო თავისი საქმიანობის პროცესში უშუალოდ აღმოაჩენს მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების ნიშნებს, მაშინ კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად ამ ორგანომ უშუალოდ უნდა მიიღოს სათანადო ზომები ამგვარი დანაშაულის აღკვეთის, მისი აღმოფხვრის, თავიდან აცილებისა და დანაშაულის სწრაფი, სრული გახსნისათვის. ამიტომ მისი გათანაბრება და მოხსენიება დაწესებულებებთან, ორგანიზაციებსა და საწარმოებთან ერთად, არასწორია. ვფიქრობთ, აქ საერთოდ არ უნდა იყოს მასზე მითითება. თუ მასზე მითითება მაინცაღმდამინც აუცილებელია, იგი შეიძლება მოხსენიებულიყო იმ ორგანოთა შორის, რომელთა მიერ უშუალოდ დანაშაულის შესახებ მოპოვებული ცნობები შეიძლება ცალკე, დამოუკიდებლად გახდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი. ვფიქრობთ, ეს მომავლის საქმეა და კარგი იქნება თუ შემდგომში იგი გათვალისწინებულ იქნება და ამ მიმართებით მასში სათანადო ცვლილებები იქნება შეტანილი.

გ) პირის გამოცხადება ბრალის აღიარებით ანუ უფრო სწორად დანაშაულის ჩადენის შესახებ ბრალის აღიარებით გამოცხადებული პირის მიერ მოწოდებული ცნობის, ინფორმაციის, როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის ცნებისათვის მთავარი დამახასიათებელი ისაა, რომ დანაშაულის ჩამდენი ან მასში მონაწილე პირი ნებაყოფლობით ცხადდება მოკვლევის ორგანოში, მომკვლევ პირთან, გამომძიებელთან, პროკურორთან ან სასამართლოში (მოსამართლესთან) და განცხადებით მიმართავს მას თავის მიერ ჩადენილი დანაშაულის ან ასეთში თავისი მონაწილეობის შესახებ.

პირის მიერ გაკეთებული ამგვარი განცხადება შეიძლება იყოს როგორც წერილობითი, ისე ზეპირი სახის. განცხადების ფორმის მიუხედავად, მისი გამოცხადების შესახებ აუცილებლად უნდა შედგეს ოქმი, რომელშიც საჭიროა დეტალურად აღიწეროს, თუ ვინ, სად, როდის და ვისთან გამოცხადდა პირი

ბრალის აღიარებით, რა სახისა და შინაარსის განცხადება გააკეთა. ე.ი. ოქმში უნდა აღწერილ იქნეს მის მიერ ჩადენილი დანაშაულის ან მასში თავისი მონაწილეობის ფორმა და შინაარსი.

იმ შემთხვევაში, თუ პირი თავის მიერ ჩადენილი დანაშაულის შესახებ გამოცხადდა არა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ თანამდებობის პირთან ან შესაბამის ორგანოში, არამედ მან თავისი სურვილი, ნებაყოფლობით აცნობა ან გაანდო იგი თავის ნაცნობ-მეგობრებს და ამ უკანასკნელმა, დანაშაულის ჩამდენ პირთან შეთანხმების გარეშე, ეს ცნობა მიაწოდა შესაბამის ორგანოს ან თანამდებობის პირს, მაშინ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი იქნება არა პირის გამოცხადება ბრალის აღიარებით, არამედ მოქალაქის მიერ მოწოდებული ცნობა (განცხადება).

მაშასადამე, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ ორგანოებში ან შესაბამის თანამდებობის პირთან პირის გამოცხადება ბრალის აღიარებით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბად ჩაითვლება მხოლოდ მაშინ, თუ დანაშაულის ჩამდენი პირი უშუალოდ თვითონ გამოცხადდება ნებაყოფლობით და აცნობებს მათ თავის მიერ ჩადენილი ისეთი დანაშაულის შესახებ, რომელიც ჯერ კიდევ უცნობია მოკვლევისა და საგამომძიებო ორგანოებისათვის და მასზე ჯერ არ მომხდარა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა.

ნებაყოფლობით აღიარებად შეიძლება ჩაითვალოს ისეთი შემთხვევა, როცა რაიმე ობიექტური მიზეზების გამო დანაშაულის ჩამდენ პირს უშუალოდ თვითონ არ შეუძლია გამოცხადდეს ამ ორგანოებში და ასეთი განცხადების გაკეთებას ანდობს თავის ნაცნობ-მეგობარს და ეს უკანასკნელი მისი სახელით აკეთებს ასეთ განცხადებას შესაბამის ორგანოებში.

პირის ბრალის აღიარებით ნებაყოფლობით გამოცხადებად შეიძლება ჩაითვალოს ისეთი შემთხვევებიც, როცა დანაშაულის

ჩამდენი პირი თავის მიერ ჩადენილი დანაშაულის ან მასში მონაწილეობის შესახებ შესაბამის კომპეტენტურ თანამდებობის პირებს ან ორგანოს აწვდის ცნობას ფოსტა-ტელეგრაფით ან ტელეფონით და მიუთითებს თავის ადგილსამყოფელზე.

იმ შემთხვევაში, როცა დანაშაულის ჩამდენი პირი ან მასში მონაწილე პირი მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოებში ბრალის აღიარებით ცხადდება მას შემდეგ, რაც ეს დანაშაულებრივი ფაქტი ცნობილი გახდა საგამოძიებო ორგანოებისათვის და მასზე უკვე მოხდა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და მიმდინარეობს წინასწარი გამოძიება, მაშინ, ცხადია, იგი არ შეიძლება განხილულ იქნეს როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი. იგი სხვა არა არის რა, თუ არა პირის მიერ ნებაყოფლობით გულწრფელი აღიარება მის მიერ ჩადენილი დანაშაულის ან მასში მონაწილეობის შესახებ, რაც შეიძლება შემდეგში სასამართლოს მიერ მიჩნეულ იქნეს შემამსუბუქებელ გარემოებად და გათვალისწინებულ იქნეს სასჯელის განსაზღვრის დროს.

პირის ბრალის აღიარებით გამოცხადება მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებში, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის გარდა, ზოგჯერ შეიძლება მოცემული პირის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების საფუძველიც გახდეს. მაგალითად, თუ ქრთამის მიმცემი პირი ნებაყოფლობით განაცხადებს მის მიერ ჩადენილი დანაშაულის შესახებ მანამ, სანამ ეს დანაშაულებრივი ფაქტი ცნობილი გახდება მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოებისათვის და სანამ მასზე მოხდება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და გამოძიების დაწყება, შეიძლება იმავდროულად იყოს როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი, ისე მისი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების საფუძველი.

თუმცა აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ მოცემულ საკითხთან

დაკავშირებით იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს სხვა მოსაზრებაც. მაგალითად, ადრე ამასთან დაკავშირებით ნათქვამი იყო: „ბრალის აღიარებით პირის გამოცხადებისაგან, როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბისაგან, უნდა განვასხვაოთ პირის ნებაყოფლობითი განცხადება ქრთამის მიცემის შესახებ. იმ შემთხვევაში, როცა პირი ნებაყოფლობით აცხადებს ქრთამის მიცემის შესახებ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ ორგანოში, იგი განხილულ უნდა იქნეს არა როგორც პირის გამოცხადება ბრალის აღიარებით, არამედ როგორც მოქალაქის განცხადება, რომელიც, თავის მხრივ, შეიძლება გახდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი. ამავე დროს, პირველ შემთხვევაში, პირის გამოცხადება ბრალის აღიარებით შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი შემამსუბუქებელი გარემოება. მეორე შემთხვევაში კი, როცა ადგილი აქვს სათანადო პირობებში ქრთამის მიმცემის ნებაყოფლობით განცხადებას, იგი საფუძველად ედება მის გათავისუფლებას სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან“.¹

ამ საკითხთან დაკავშირებით კვლავ იბადება კითხვა: რატომ არ შეიძლება ქრთამის მიცემის ასეთი ნებაყოფლობითი განცხადება, თუ იგი აკმაყოფილებს კანონით გათვალისწინებულ მოთხოვნებს, განხილულ იქნეს როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი და, ამავე დროს, როგორც ქრთამის მიცემისაგან გათავისუფლების საფუძველი? სხვა შემთხვევაში ხომ შეიძლება ქრთამის მიმცემმა განაცხადოს, რომ მის მიმართ ადგილი ჰქონდა ქრთამის გამოძალვას? მაშინ, ესეც პირის ბრალის აღიარებით გამოცხადება იქნება? ვფიქრობთ, რომ არა.

მოქალაქის განცხადების ან მის მიერ მოწოდებული ცნობის შესახებ შედგენილი ოქმისაგან განსხვავებით, ბრალის აღიარე-

¹ შ. ჟაფიაშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 23.

ბით პირის გამოცხადების შესახებ შედგენილ ოქმში არ შეიძლება მიეთითოს პირის გაფრთხილებაზე დანაშაულის ჩადენის შესახებ ცრუ დასმენისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაზე.

ოქმში დაწერილებით უნდა ჩაიწეროს ბრალის აღიარებით გამოცხადებული პირის მიერ მოწოდებული ცნობის შინაარსი და განმცხადებელი პირის ვინაობა, მისი ანკეტური მონაცემები. ამასთან, იქვე ამომწურავი პასუხი უნდა გაეცეს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა: სად, როდის და რა გარემოებაში იქნა მის მიერ ჩადენილი დანაშაული და რით შეიძლება დადასტურდეს მის მიერ ჩადენილი დანაშაულებრივი ფაქტის არსებობა; როგორ და რა გარემოებამ გამოიწვია მოცემული პირის გამოცხადება ბრალის აღიარებით და რა იყო ამის მოტივი და მიზანი; მის გარდა კიდევ ვინ იღებდა მონაწილეობას მოცემული დანაშაულის ჩადენაში; როგორ, რა ხერხებითა და საშუალებებით მოხდა მის მიერ აღწერილი დანაშაულის ჩადენა და სხვ.

მოცემულ საკითხთან დაკავშირებით აუცილებელია დადგინდეს აგრეთვე ნამდვილად ჰქონდა თუ არა ადგილი მოცემული პირის მიერ აღწერილი დანაშაულის ჩადენას, რამ გამოიწვია სათანადო ორგანოებში მისი ბრალის აღიარებით გამოცხადება, ხომ არაა იგი გამოწვეული მის მიერ ჩადენილი სხვა უფრო მძიმე დანაშაულის კვალის დაფარვის მიზნით, ან ადგილი ხომ არა აქვს თვითგანთქმას რაიმე მიზეზით და სხვ.

დ) დანაშაულის ნიშნების არსებობაზე მიმთითებელი მასობრივი ინფორმაციით მოპოვებული ცნობა. პრესაში გამოქვეყნებულ ცნობას ანუ, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში მოძიებულ ცნობებს, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთა შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ამ საბაბთა რიცხვს, ჩვენი აზრით, უნდა მიეკუთვნოს მხოლოდ ისეთი წერილი, ინფორმაცია, შენიშვნა ან ფელეტონი, რომელიც თვალნათლივ

მიუთითებს ამა თუ იმ სახის კონკრეტულ დანაშაულებრივ ფაქტზე და მისი შემადგენლობის ნიშნებზე. პრესაში გამოქვეყნებულად უნდა ჩაითვალოს ნებისმიერ რეგისტრირებულ ჟურნალ-გაზეთებში გამოქვეყნებული ცნობა მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტის შესახებ.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, კანონმდებელი არ შემოიფარგლება მხოლოდ პრესაში გამოქვეყნებული ცნობით. მასში კიდევ უფრო გაფართოებულადაა წარმოდგენილი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ამგვარ საბაბთა წრე, როცა საკანონმდებლო ნორმაში პრესის მაგიერ მოხსენიებულია მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები. ყოველივე ეს კი იმაზე მიგვითითებს, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი შეიძლება გახდეს აგრეთვე მომხდარი დანაშაულის ამსახველი ან ამ დანაშაულის ნიშნებზე მიმთითებელი ყოველგვარი ინფორმაცია, რომლის საშუალებითაც იგი მიეწოდა ფართო საზოგადოებრიობას. კერძოდ, ასეთი ინფორმაცია ფართო საზოგადოებრიობას შეიძლება გადაეცეს პრესის, რადიოსა და ტელევიზიის საშუალებით.

მასობრივი ინფორმაციის ცნებაში გაგებულ უნდა იქნეს აგრეთვე ტელევიზიით დანაშაულებრივი ფაქტების ამსახველი საკაბელო გადაცემები, აგრეთვე ფოტო, კინოგადაღებისა და ვიდეო ჩანაწერების ჩვენება სათანადო კომენტარებით და სხვ., რაც უკანასკნელ წლებში ჩვენს სინამდვილეში საკმაოდ გახშირდა და ერთგვარი პოპულარობაც მოიპოვა „სამოცი წუთის“ გადაცემებმა და სხვ.

ზემოაღნიშნული მასობრივი ინფორმაციის საშუალებით მოპოვებული დანაშაულის ნიშნების არსებობაზე მიმთითებელი ცნობის მხოლოდ მიღება საკმარისი არაა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის. საჭიროა დადგინდეს აგრეთვე ამ ინფორმაციის – ცნობის გავრცელების წყარო და გაირკვეს რამდენად შეესაბამება იგი ობიექტურ სინამდვილეს, ხომ არაა იგი

ცილისმწამებლური. ამ უკანასკნელი გარემოების დადგენის შემთხვევაში, საჭიროა ამ ცილისმწამებლური მონაჭორის გამავრცელებელი პირის ან პირთა ჯგუფის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხის გარკვევა, მათთვის სათანადო ახსნა-განმარტების ჩამორთმევა და მათი გაფრთხილება შეგნებულად ცრუ ცნობების გავრცელებისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დადგომის შესახებ და სხვ.

ე) გამოძიების პროცესის დროს აღმოჩენილი და გამოვლენილი ცნობა. სამართალწარმოების ორგანოს მიერ საქმეზე წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლო გამოძიების პროცესში აღმოჩენილი და გამოვლენილი ცნობები, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საბაბია. მაგრამ მისი ასეთი რედაქცია მთლად მოხერხებულად არ შეიძლება ჩაითვალოს და იგი საჭიროებს შემდგომ დახვეწასა და დაზუსტებას. ამასთან დაკავშირებით ბუნებრივად იბადება კითხვა: იმ შემთხვევაში, როცა სამართალწარმოების ორგანოს წარმომადგენელი უშუალოდ გამოავლენს დანაშაულის ნიშნებს, განა ეს არ შეიძლება გახდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი? და თუ იგი აშკარად შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს, განა ამ პირს უფლება არა აქვს აღძრას სისხლის სამართლის საქმე?

დავუშვათ, რომ ასეთმა სამართალწარმოების ორგანოს წარმომადგენელმა — მომკვლევმა, გამოძიებელმა ან პროკურორმა უშუალოდ გამოავლინა მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტი და დარწმუნდა, რომ იგი შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს, განა მას კანონით არ ევალება მიიღოს ყველა ღონისძიება მომხდარი დანაშაულის აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის, მიიღოს ყველა ზომა დანაშაულის კვალის აღმოჩენისა და ფიქსაციისათვის და ყოველივე ამით ხელი შეუწყოს დანაშაულის გახსნას? ჩვენი აზრით, აქ პასუხი შეიძლება იყოს მხოლოდ დადებითი და, თუ ეს ასეა, მაშინ, რატომ უნდა აუკრძალოთ მას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლება, თუ იგი უშუ-

ალოდ გახდა დანაშაულებრივი ფაქტის მნახველი? ამასთან, რატომ არ შეიძლება მათ მიერ უშუალოდ გამოვლენილი დანაშაულებრივი ფაქტი გახდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი? განა არ შეიძლება დანაშაულის ფაქტი ან მასზე მიმთითებელი დანაშაულის ნიშნები, საქმის გამოძიების გარდა, სხვა შემთხვევაშიც გამოავლინონ? ვფიქრობთ, ამ კითხვებზეც პასუხი შეიძლება მხოლოდ დადებითი იყოს.

ეს საკითხები საკმაოდ პრინციპული მნიშვნელობისაა და ისინი შემდგომ საკანონმდებლო დახვეწასა და დაზუსტებას საჭიროებენ.

მოცემული სახის საბაბის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცალკე, დამოუკიდებელ საბაბად აღიარება ნიშნავს იმას, რომ, ასეთ შემთხვევაში, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის საკითხის გადაწყვეტა მოხდეს არა დანაშაულის შესახებ სხვა წყაროებიდან მიღებული ცნობების საფუძველზე, არამედ უშუალოდ თვითონ — მომკვლევე პირის, მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლის ან მოსამართლის მიერ დანაშაულებრივი ფაქტისა და დანაშაულის ნიშნებზე მიმთითებელი გარემოებების გამოვლენის საფუძველზე.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი ორგანოებისა და სპეციალური თანამდებობის პირების მიერ უშუალოდ დანაშაულის არსებობაზე მიმთითებელი გარემოებების გამოვლინების აღიარებას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის დამოუკიდებელ საბაბად, სხვა დადებით მხარეებთან ერთად ის მნიშვნელობაც აქვს, რომ ამით კანონი მათ გარკვეულწილად ავალდებულებთ კიდევ, რომ აქტიურად ჩაეხერხონ დამნაშავეობასთან ბრძოლის საქმეში და წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლო გამოძიების პროცესში გამოვლენილი დანაშაულის ნიშნების საფუძველზე აღძვრან სისხლის სამართლის საქმე.

ვ) ანონიმური ცნობა. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბად ანონიმური ცნობების მიჩნევა კანონით თითქმის უარყოფითადაა გადაწყვეტილი. მაგრამ იქვე მითითებულია, რომ „ასეთი ცნობები შეიძლება გადამოწმდეს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ჩატარების გზით“. კანონის ასეთი ორაზროვანი რედაქცია, ჩვენი აზრით, არასწორი და მიუღებელია როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალთახედვით. ეს გარემოება თავისთავად მიუთითებს იმაზე, რომ ამგვარი ანონიმური ცნობა შეიძლება გახდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბიც, რაც არაფრით არ შეიძლება გამართლებულ იქნეს, რადგან, ჯერ ერთი, როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს, ასეთი ანონიმური ცნობების უმრავლესობა ცილისმწამებლურია.

მეორეც, თუ ასეთ ანონიმურ შეტყობინებაში მოხსენიებული დანაშაულის ნიშნებზე მიმთითებელი ფაქტები ან თვით დანაშაულებრივი ფაქტის არსებობა წინასწარი შემოწმებით დადასტურდება, მაშინ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი იქნება არა ანონიმური შეტყობინება, არამედ ამ უსახელო შეტყობინების შემოწმებით მიღებული შედეგები. ე.ი. ამ შემთხვევაში, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი იქნება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი ზემოაღნიშნული ორგანოებისა და თანამდებობის პირების მიერ უშუალოდ დანაშაულის ნიშნების გამოძევა, რაც სსსკ-ის ზემოაღნიშნული მუხლით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთა დამოუკიდებელ სახედ მიჩნეული არ არის.

მესამე, კანონის ასეთი რედაქცია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ თანამდებობის პირებსა და ორგანოებს შესაძლებლობას აძლევს თავიანთი შეხედულებისამებრ გადაწყვიტონ საკითხი იმის შესახებ, თუ ანონიმური შეტყობინებიდან რომელი შეამოწმონ და რომელი არა. ამან კი პრაქტიკაში შეიძლება გამოიწვიოს მთელი რიგი გაუგებრობა მთელი თავისი უარყოფითი შედეგებით. ამიტომ, ჩვენი აზრით,

საჭიროა ან საერთოდ ამოღებულ იქნეს სსსკ-ს ზემოაღნიშნულ მუხლში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთა წრიდან უსახელო, ანონიმურ ცნობებზე მითითება, ან მოხდეს მასში ისეთი რედაქციული ცვლილებების შეტანა, რომლითაც უსახელო ანუ ანონიმური ცნობების შემოწმება სავალდებულო იქნება და არა ალტერნატიული.

§3. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველი

კანონით გათვალისწინებული ზემოთ განხილული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბიდან სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის საკმარისია ერთ-ერთი რომელიმე მათგანის არსებობა. მაგრამ თავისთავად სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის რომელიმე საბაბის არსებობა საკმარისი არ არის. საჭიროა მასთან ერთად იყოს აგრეთვე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის კანონიერი საფუძველი. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ კომპეტენტურ ორგანოს ან თანამდებობის პირს სისხლის სამართლის საქმის აღსადრავად საჭიროა ჰქონდეს არა მარტო სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ზემოთ განხილული კანონიერი საბაბი, არამედ აგრეთვე კანონიერი საფუძველიც, რადგან ეს ორი ცნება ერთიმეორის თანმდევი და ერთ-ერთის არარსებობის შემთხვევაში არ შეიძლება აღიძვრას სისხლის სამართლის საქმე. ამასთან დაკავშირებით სსსკ 264-ე მუხლში მითითებულია, რომ „სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველია 263-ე მუხლში აღნიშნული წყაროებიდან მიღებული ფაქტობრივი მონაცემები დანაშაულის ნიშნების შესახებ“.

კანონის ამ განმარტებით ირკვევა, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველის ცნებაში გაგებულ უნდა იქნეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ამსახველ წყაროდან

მიღებული დანაშაულის ნიშნების შესახებ მიღებული ფაქტობრივი მონაცემები. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველის ასეთი განმარტება, ჩვენი აზრით, არასრულია. ამიტომ საჭიროა მისი შემდგომი დახვეწა. კერძოდ, უძველესია, თუ მასში მითითებული იქნებოდა თვით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბზეც, რადგან სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველი არ შეიძლება არსებობდეს საქმის აღძვრის საბაბის გარეშე. ამ გარემოების გათვალისწინებით კარგი იქნება, თუ ზემოაღნიშნული მუხლი სსსკ-ში ჩამოყალიბდება შემდეგნაირად:

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთან ერთად არსებული დანაშაულის ნიშნების ამსახველი ის პირველადი ფაქტობრივი მონაცემები, რომლებიც უშუალოდ მიუთითებენ ამა თუ იმ კონკრეტული სახის დანაშაულებივი ქმედების ნიშნების არსებობაზე.

მაშასადამე, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის წყაროში (ცნობაში, განცხადებაში ან მასალებში) მითითებული ის ფაქტობრივი მონაცემები, რომლებიც ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედების არსებობაზე მიუთითებენ და ეს ქმედება (მოქმედება ან უმოქმედობა) შეიცავს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ რომელიმე კონკრეტული სახის დანაშაულის ნიშნებს.

მაგალითად, თუ მოქალაქემ შესაბამის ორგანოს წერილობით ან ზეპირი განცხადებით მიმართა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ კომპეტენტურ თანამდებობის პირს და თავის განცხადებაში მიუთითა, რომ მას, როდესაც სამსახურიდან ბრუნდებოდა, თავის სახლიდან ცოტა მოშორებით, გზაზე ორი უცნობი ახალგაზრდა მამაკაცი გადაუდგა და დანის გამოყენების მუქარით შეიწყანეს იქვე ახლო მდებარე საცხოვრებელი კორპუსის სადარბაზოში და გახადეს ბეწვის ძვირფასი ქურქი, შეხსნეს ოქროს საათი და ოქროს ძეწკვი,

მოადრეს ბრილიანტისა და ოქროს ბეჭდები, წართვეს აშშ 200 დოლარი, ასევე სხვა ძვირფასი სამკაულები და თავის განცხადებაში ითხოვს დამნაშავეთა მხილებას, ძვირფასეულობის დაბრუნებასა და დამნაშავე პირთა დასჯას. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი იქნება მოქალაქის განცხადება, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველი კი, მის მიერ განცხადებაში აღწერილი დანაშაულის ნიშნებზე მიმთითებელი ის ფაქტობრივი მონაცემები, რომელთა საფუძველზეც მართლაც დგინდება, რომ მის ძარცვას ნამდვილად ჰქონდა ადგილი. ამ შემთხვევაში, ცხადია, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი იქნება მოქალაქის განცხადება, საფუძველი კი ის ფაქტობრივი მონაცემები, რომლებიც მისი გაძარცვის ფაქტზე მიუთითებენ.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველი – დანაშაულის ნიშნების არსებობის აშსაველი მონაცემები, ერთ შემთხვევაში, შეიძლება პირდაპირ შემოწმების გარეშეც აშკარად ჩანდეს დანაშაულის შესახებ მიღებულ ცნობაში. მეორე შემთხვევაში კი, იგი შეიძლება მოპოვებულ იქნეს მხოლოდ დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის წინასწარი შემოწმების შედეგების საფუძველზე.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძვლის ცნებაში გაგებულ უნდა იქნეს ის კონკრეტული „ფაქტობრივი მონაცემები“, რომლებიც ჩადენილ დანაშაულებრივი ფაქტის არსებობაზე მიუთითებენ. ე.ი. ისეთი ფაქტობრივი მონაცემები, რომლებიც აღწერილია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბში (ცნობაში, განცხადებაში, მასალებში, ინფორმაციაში) და, რომლებიც მიუთითებენ ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედების არსებობაზე და იგი აშკარად შეიცავს ამა თუ იმ სახის კონკრეტული დანაშაულებრივი ქმედების არსებობის ნიშნებს.

ამრიგად, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ ორგანოში ან შესაბამის თანამდებობის პირთან სისხ-

ლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის სახით მიტანილი ცნობა მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ უნდა შეიცავდეს დანაშაულის ნიშნებზე მიმთითებელ ისეთ დამაჯერებელ ფაქტობრივ მონაცემებს, რომელთა საფუძველზე ამ ორგანოს ან თანამდებობის პირს შეეძლება გააკეთოს სწორი, დასაბუთებული დასკვნა, რომ ცნობაში მითითებულ ქმედებას ნამდვილად ჰქონდა ადგილი და ეს ქმედება შეიცავს კონკრეტული სახის დანაშაულის ნიშნებს.

მაშასადამე, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბისა და საფუძვლის ცნება ორი მჭიდროდ დაკავშირებული ცნებაა და ერთ-ერთი მათგანის არარსებობა იწვევს სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრას. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის საჭიროა გვექონდეს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონით გათვალისწინებული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ერთ-ერთი რომელიმე სახის საბაბი, რომელიც მიუთითებს ისეთი ქმედების არსებობაზე, რომელიც, თავის მხრივ, აშკარად შეიცავს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული კონკრეტული სახის დასჯადი დანაშაულებრივი ქმედების ნიშნებს. ე.ი. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთან ერთად საჭიროა არსებობდეს აგრეთვე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის კანონიერი საფუძველი.

**დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის
(ინფორმაციის) შემოწმება და სისხლის
სამართლის საქმის აღძვრა ან აღძვრაზე
შარის თქმა**

**§1. დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების (ინფორმაცი-
ის) შემოწმების ორგანიზაცია**

დანაშაულებრივი ფაქტების შესახებ მიღებული ცნობების წინასწარი შემოწმება, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე, საჭიროა ჩატარდეს თითქმის ყველა კატეგორიის საქმეზე, რათა დაერწმუნდეთ, მათში მითითებულ ქმედებას ნამდვილად ჰქონდა თუ არა ადგილი და იგი შეიცავს თუ არა დანაშაულის ნიშნებს და ამით მოვამზადოთ და დაეადგინოთ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის საჭირო კანონიერი საბაბისა და საფუძვლის არსებობა.

საქართველოს სსსკ 265-ე მუხლით რეგლამენტირებულია დანაშაულის ჩადენის შესახებ მიღებული ცნობის განხილვის ზოგადი წესი. ამასთან, კანონმდებელი გვთავაზობს, რომ ამგვარი ინფორმაციის, განცხადების ან მასალების ნაცვლად გამოყენებულ იქნეს სიტყვა „ცნობები“, რაც, ჩვენი აზრით, მთლად მოხერხებულად არ შეიძლება ჩაითვალოს.

დანაშაულის ჩადენის შესახებ მიღებული ცნობა ანუ განცხადება შეიძლება იყოს წერილობითი ან ზეპირი. იმ შემთხვევაში, როცა მიღებულია ზეპირი განცხადება ან ცნობა, ასეთ დროს, როგორც აღენიშნეთ, მისმა მიმღებმა პირმა, პროკურორმა, გამომძიებელმა, მომკვლევმა ან მოკვლევის ორგანომ, ან მოსამართლემ ამის შესახებ საჭიროა შეადგინოს ოქმი, რომელსაც ხელი უნდა მოაწეროს ცნობის მიმწოდებელმა პირმა და მისმა

მიმღებმა თანამდებობის პირმა. ამასთან, უნდა გაირკვეს ცნობების მიმწოდებელი პირის ვინაობა, მისი საცხოვრებელი ადგილი, ასაკი და სხვა ანექტური მონაცემები.

წერილობითი სახის ცნობის (განცხადების) მიღების შემთხვევაში, საჭიროა განცხადებას ხელი მოაწეროს მისმა შემტანმა პირმა და, ამასთან, მათ განემარტოს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა ცრუ დასმენისათვის, თუ იგი 14 წელზე მეტი ასაკისაა.

სსსკ 265-ე მუხლის თანახმად, ასეთი მიღებული ცნობების განხილვა-შემოწმება უნდა მოხდეს დაუყოვნებლივ. თუ პირი დაკავებულია ეჭვმიტანილის სახით, მაშინ ცნობები ამ პირისა და მის მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ უნდა შემოწმდეს და საქმე უნდა აღიძრას პოლიციის დაწესებულებაში ან მოკვლევის სხვა ორგანოში მისი მიყვანიდან არა უგვიანეს 12 საათისა. დანარჩენ შემთხვევებში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას შეიძლება წინ უძღოდეს მიღებული ცნობების შემოწმება, მაგრამ იგი არ შეიძლება გაგრძელდეს 20 დღეზე მეტხანს.

მიუხედავად იმისა, რომ კანონით ზუსტადაა რეგლამენტირებული მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოების მიერ დანაშაულის ნიშნებზე მიმთითებელი შემოსული მასალების წინასწარი შემოწმების ზოგადი წესი და ის, თუ როგორ და რა ვადებში უნდა მოხდეს მათი შემოწმება, სამწუხაროდ, ამ ორგანოების მუშაობის პრაქტიკაში ეს ნორმები ხშირად ირღვევა. პრაქტიკაში ჯერ კიდევ აქვს ადგილი ისეთ შემთხვევებს, როცა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას აწარმოებენ შემოსული მასალების წინასწარი შემოწმების გარეშე ან, როცა მას ამოწმებენ არაჯეროვნად, ან, როცა ასეთ სიგნალებზე საჭირო სწრაფ რეაგირებას არ ახდენენ, ან მის შემოწმებას იწყებენ პირდაპირ ისეთი საგამოძიებო მოქმედებებით, რომელთა ჩატარება (მოწმის დაკითხვა, შემოწმება, დაზარალებულის დაკითხვა, ექსპერ-

ტიზის დანიშვნა და სხვ.) კანონით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე დაუშვებელია. ყოველივე ეს, ცხადია, ერთი მხრივ, იწვევს სისხლის სამართლის საქმის დაუსაბუთებელ, არასწორ აღძვრას, მეორე მხრივ – საქმის აღძვრის გაჭიანურებას მთელი თავისი უარყოფითი შედეგებით – სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტას, დანაშაულის გაუხსნელობასა და დამნაშავის დაუსჯელობას. ამასთან, იგი მეტყველებს იმაზე, რომ ზოგიერთი მოხელე, თანამდებობის პირი მისთვის მინდობილი სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებას ეკიდება დაუდევრად, არაკეთილსინდისიერად, იჩენს ბიუროკრატიულ დამოკიდებულებებს, რასაც შედეგად მოსდევს კანონის დარღვევა. ამის შესახებ შეიძლება არაფერი გვეთქვას, პრაქტიკაში, რომ აღვიღო კჰონდეს კანონით დადგენილი ვადების მცირეოდენ გადაცილებას, თუნდაც ერთი თვით. მაგრამ, სამწუხაროდ, იგი არცთუ იშვიათად სცილდება სამ თვეს და ზოგჯერ ერთ თვესაც. ასე მაგალითად, მოქალაქე ნ.-ემ ერთ-ერთი რაიონის შსს სამართველოს უფროსს განცხადებით მიმართა იმის შესახებ, რომ მას თაღლითური გზით გამოსძალეს ოქროს ყელსაბამი, ოქროს საათი თავისივე ოქროს სამაჯურით და ითხოვდა ამ პირების სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემას. ამ დანაშაულებრივ ფაქტზე მას პასუხი – დადგენილება საქმის არაღძვრის შესახებ ეცნობა თითქმის ორი წლის შემდეგ. ამგვარი ფაქტების მოყვანა, სამწუხაროდ, პრაქტიკიდან ჯერ კიდევ შეიძლება.

მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტების მამხილებელ სიგნალებზე ასეთი არადროული რეაგირება და პირველადი მასალების გაჭიანურებული შემოწმება, ცხადია, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესების უხეში დარღვევაა და იგი დროულად უნდა აღმოიფხვრას, რადგან იგი უარყოფით გავლენას ახდენს არა მარტო დამნაშაუებობასთან მებრძოლი ორგანოების მთელ საქმიანობაზე, მათ ავტორიტეტსა და ღირსებაზე

საზოგადოების თვალში, არამედ თვით მოცემული კონკრეტული დანაშაულის სწრაფ, სრულ გახსნასა და თავიდან აცილებაზე. ამავე დროს, კანონით დადგენილ ვადებში მოქალაქეთა განცხადებების, საჩივრებისა და მოწოდებული ცნობების სავალდებულო განხილვის წესების დაუცველობა მოქალაქეთა კონსტიტუციური უფლებების უზეში დარღვევაცაა.

იმისათვის, რომ არ დაირღვეს სისხლი სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი პირველადი მასალების შემოწმების ვადა, რომელიც გაგრძელებას არ ექვემდებარება, საჭიროა შემოსულ სიგნალებზე მოხდეს დროული რეაგირება და სწორად შეირჩეს მათი შემოწმების ჩატარების ტაქტიკური ზერხები. ასეთი წინასწარი შემოწმების მიზანი ისაა, რომ გაირკვეს შემოსულ განცხადებაში ან ცნობაში ნამდვილად არის თუ არა მოცემული კანონით გათვალისწინებული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის საჭირო საფუძველი.

მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების პრაქტიკაში ზოგჯერ ადგილი აქვს ისეთ შემთხვევებსაც, როცა დანაშაულის შესახებ მიღებულ მამხილებელ ცნობებზე არა მარტო სწორად და საფუძვლიანად არ აწარმოებენ შემოწმებას, არამედ საერთოდ უყურადღებოდ ტოვებენ, ან მასზე არავითარ რეაგირებას არ ახდენენ, ან კმაყოფილდებიან მხოლოდ ცნობის მიმწოდებელი პირისათვის ახსნა-განმარტების ჩამორთმევით და მიღებულ მონაცემებზე არ გამოაქვთ არც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის დადგენილება და არც სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრის დადგენილება, ხოლო შემოწმებით მიღებულ მასალებს პირდაპირ ათავსებენ განცხადებებისა და საჩივრების წიგნში ისე, რომ იქიდან არ ჩანს თუ როდის დაიწყო და როდის დამთავდა მათი შემოწმება და, საერთოდ, რა ბედი ეწიათ მათ. ასე მაგალითად, ქ. თბილისის ერთ-ერთ რაიონულ შსს პოლიციის სამმართველოს სარეგისტრაციო ჟურნალში, რომელიც განკუთვნილი იყო „სხეულის დაზიანების ფაქტებზე საჩივრებისა და განცხადებები-

სათვის“, აღმოჩნდა დანაშაულებრივ ფაქტებზე მიმთითებელი ისეთი მასალებიც, რომლებიდანაც ჩანს, რომ შემოსულ განცხადებაზე მართლაც უწარმოებიათ შემოწმება და ჩაუტარებიათ მთელი რიგი შესამოწმებელი ღონისძიებები (ჩამორთმეულია ახსნა-განმარტებები, გამოთხოვილია მასალები, ჩატარებულია შემოწმება, ექსპერტიზა და სხვ.), მაგრამ მთელი მასალა მიტოვებულია ისე, რომ მათზე გამოტანილი არაა არც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, არც საქმის არაღძვრის დადგენილება და მთელი ეს მასალები ჩამოწერილია უბრალოდ მომკვლევი პირის პატაკით, ან იგი მოთავსებულია ამგვარი ჩამოწერის გარეშე.

პრაქტიკაში გვხვდება ისეთი შემთხვევებიც, როცა შსს პოლიციის რაიონული სამმართველოს უფროსის სახელზე დაწერილი პატაკით ახდენენ დანაშაულის შემადგენლობის ისეთ აშკარა, უტყუარ ფაქტებზე მიმთითებელი მასალების ჩამოწერას, რომლის საფუძველზეც აუცილებლად უნდა აღძვრულიყო სისხლის სამართლის საქმე და მასზე სრული მოცულობით ჩატარებულიყო წინასწარი გამოძიება. მაგალითად, მოქალაქე გ.-ემ ქ. თბილისის ერთ-ერთი რაიონული პოლიციის სამმართველოს უფროსს წერილობით მიმართა, რომ მას ღამით მოპარეს ავტომანქანა „ჟიგული“ და ითხოვდა დახმარებას და დაშინავეთა დასჯას. პოლიციის მუშაკების აქტიური დახმარებით ავტომანქანა იმავე დღეს იპოვეს გაძარცვულ მდგომარეობაში. კერძოდ, მანქანიდან მოხსნილი და წაღებული იყო ხუთი ცალი საბურავი, ყველა ფარი და ნიკელი, ტორპედო, მიმღები აპარატით, წინა და უკანა საჯდომები თავისი ჩიხოლებით, კარების ტყავის საფარები, აკუმულატორი, ჰიდრავლიკური მუხრუჭი, შიდა და გარეთა სარკე, ღუმელი, წინა საქარე მინა თავისი საწმენდებით, საყვირი, რადიო-ატორი თავისი სახურავით, მანქანის ინსტრუმენტები და სხვ.

იმავე პოლიციის სამმართველოს უფროსს ასეთივე განცხადებით მიმართა მოქალაქე კ.-ამ იმის შესახებ, რომ მასაც ღამით, პეკინის ქუჩა №7-ში, ეზოდან მოპარეს მისი კუთვნილი ავტო-

მანქანა „ჟიგული“ და ითხოვდა სათანადო ზომების მიღებას. მისი კუთვნილი მანქანაც გაძარცვულ მღვდმარეობაში იქნა ნაპოვნი.

ორივე ამ ფაქტთან დაკავშირებით შედგენილ იქნა მხოლოდ ნაპოვნი მანქანის დათვალიერების ოქმი, ხოლო შეკრებილი მასალები ჩამოწერილ იქნა ერთი პატაკით სამი თვის შემდეგ ყოველგვარი საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანის გარეშე.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ არაპროცესულაური წყაროებიდან მიღებული ცნობების (გავრცელებული ხმებისა და სხვ.) შემოწმებაზე, რომლებიც ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებით წარმოებს, არ ვრცელდება სისხლის სამართლის საპროცესო კანონით დადგენილი შემოწმების 20-დღიანი ვადა. ასეთ დროს ოპერატიულმა მუშაკებმა თავიანთი საქმიანობა უნდა წარმართონ იმ მიმართებით, რომ წინასწარი გამოძიებისათვის შექმნან ეფექტური პირობები და არ დაკმაყოფილდნენ მართოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის საჭირო საბაბისა და საფუძვლის დადგენით, გამოავლინონ დანაშაულის ჩადენის ხერხები და ყველა ეპიზოდი, დანაშაულის ჩადენაში მონაწილე პირები, მოწმის სახით დასაკითხი პირები და სხვ.

არაპროცესულაური მეთოდებით შემოწმებისას პირი არ შეიძლება გაფრთხილებულ იქნეს ცრუ ახსნა-განმარტების მიცემისათვის ან ახსნა-განმარტების მიცემაზე უარის თქმისათვის პასუხისმგებლობის შესახებ და ეს მასალები არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მტკიცებულებად.

დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების შესამოწმებლად ახსნა-განმარტებების მიღებისა და დოკუმენტების გამოთხოვის გარდა, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს აგრეთვე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე საპროცესო კანონმდებლობით რეგლამენტირებული ისეთი საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება, როგორცაა: ჩხრეკა, ამოღება და შემთხვევის ადგილის დათვალიერება.

ამოღების, ჩხრეკისა და საცხოვრებელ ბინაში შემთხვევის

ადგილის დათვალიერების ჩატარება, როგორც წესი, უნდა მოხდეს მოსამართლის ბრძანებით. გადაუდებელ შემთხვევაში მათი ჩატარება ნებადართულია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე მოსამართლის ბრძანების გარეშეც, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში პროკურორი ვალდებულია დღე-ღამის განმავლობაში ამის შესახებ აცნობოს იმ მოსამართლეს, რომლის სამოქმედო ტერიტორიაზეც ჩატარდა საგამოძიებო მოქმედება და წარუდგინოს ის მასალები, რომლითაც აუცილებლად იქნა მიჩნეული ამ საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე.

მასალების განხილვასთან დაკავშირებით მოსამართლე უფლებამოსილია განმარტების მისაცემად გამოიძახოს ამ საგამოძიებო მოქმედების ჩამტარებელი მოკვლევის ორგანოს წარმომადგენელი, რის შემდეგაც მოსამართლეს გამოაქვს დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერად ან უკანონოდ ცნობისა და აღძრული სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის შესახებ.

ზემოაღნიშნული გარემოებები პირდაპირ რეგლამენტირებულია სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 290-ე მუხლის მე-2 პუნქტით, რომლის თანახმად „ამოღება, ჩხრეკა, საცხოვრებელი ბინის ან სხვა მფლობელობის დათვალიერება გადაუდებელ შემთხვევაში შეიძლება ჩატარდეს მოსამართლის ბრძანების გარეშეც მომკვლევის, გამოძიებლის, პროკურორის დადგენილებით, რის შესახებაც მოსამართლეს, რომლის სამოქმედო ტერიტორიაზედაც ჩატარდა აღნიშნული საგამოძიებო მოქმედება, წხოლო 48-ე მუხლის მე-4 ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევებში – საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის მოსამართლეს უნდა ეცნობოს 224 საათის განმავლობაში და გადაეცეს სისხლის სამართლის საქმის მასალები, რომლებიც ასაბუთებენ საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების აუცილებლობას. მოსამართლე მასალების შეგროვლიდან არა უგვიანეს 24 საათისა, პროკურორის მონაწი-

ლეობით ამოწმებს სასამართლოს გადაწყვეტილების გარეშე ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერებას. მოსამართლე უფლებამოსილია განმარტების მისაცემად გამოიძახოს ის პირი, რომელმაც ამოღება, ჩხრეკა და საცხოვრებელი ბინის ან სხვა მფლობელობის დათვალიერება ჩაატარა მოსამართლის ბრძანების გარეშე“.

ამავე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, ნებადართულია ზემოაღნიშნული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება მოსამართლის ბრძანების გარეშე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდეც. კერძოდ, ამასთან დაკავშირებით, მასში მითითებულია, რომ, „ამოღება, ჩხრეკა, შემთხვევის ადგილის დათვალიერება საცხოვრებელ ბინაში ან სხვა მფლობელობაში არსებულ პირთა ნების საწინააღმდეგოდ მოსამართლის ბრძანების გარეშე გადაუდებელ შემთხვევაში შეიძლება ჩატარდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდეც. აღნიშნულის შესახებ მოკვლევის ორგანოს გამოაქვს მოტივირებული დადგენილება. მათი ჩატარების თაობაზე დაუყოვნებლივ უნდა შეატყობინონ პროკურორს, რომელიც გაეცნობა მოკვლევის ორგანოს დადგენილებას ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების შესახებ, ოქმებს, მიღებულ ფაქტობრივ მონაცემებს. პროკურორი ვალდებულია 24 საათის განმავლობაში აღნიშნულის შესახებ აცნობოს იმ მოსამართლეს, რომლის სამოქმედო ტერიტორიაზედაც ჩატარდა აღნიშნული საგამოძიებო მოქმედება და წარუდგინოს მასალები, რომლებიც ასაბუთებენ საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების აუცილებლობას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე, აგრეთვე მის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების შესახებ. მოსამართლე პროკურორის შუამდგომლობის შემოსვლიდან არა უგვიანეს 24 საათისა, მისი მონაწილეობით ამოწმებს ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერებას. მოსამართლე უფლებამოსილია განმარტების მისაცემად გამოიძახოს მოკვლევის ორგანოს ის წარმომადგენელი, რომელმაც ჩაატარა საგამოძიებო მო-

ქმედება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე“.

მიღებული მასალების განხილვასთან დაკავშირებით მოსამართლე, ამავე მუხლის თანახმად, უფლებამოსილია განმარტების მისაცემად გამოიძახოს მოკვლევის ორგანოს ის წარმომადგენელი, რომელმაც ჩაატარა საგამოძიებო მოქმედება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე. შუამდგომლობის განხილვის შემდეგ ამასთან დაკავშირებით, მოსამართლეს გამოაქვს დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერად ცნობის შესახებ, ან დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების უკანონოდ ცნობის, აღნიშნული მოქმედებით მიღებული შედეგებისა და აღძრული სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის შესახებ.

მაშასადამე, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ზემოაღნიშნული სახის საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება კანონით ნებადართულადაა მიჩნეული მხოლოდ ისეთ გადაუდებელ შემთხვევაში, როცა „არსებობს კვალისა და ნივთიერი მტკიცებულების დაკარგვის რეალური საშიშროება, ან როცა პირს დანაშაულის ფაქტზე წაასწრეს“.

პროკურორის ან შინაგან საქმეთა სამინისტროს პოლიციის ორგანოებში შემოსული პირველადი მასალების ანუ ცნობების მიღება-განხილვას, როგროც წესი, აწარმოებენ ამ ორგანოს ხელმძღვანელი თანამდებობის პირები, მაგრამ ზოგჯერ ასეთი ცნობების განხილვა-შემოწმება შეიძლება მოახდინოს უშუალოდ მომკვლევმა პირმა ან გამომძიებელმაც, თუკი ასეთ ცნობებს პირდაპირი კავშირი აქვს მათ წარმოებაში მყოფ სისხლის სამართლის საქმესთან, მაგრამ მათ ამის შესახებ აუცილებლად უნდა აცნობონ თავიანთ ზემდგომ შესაბამის თანამდებობის პირს.

იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს შეხედულება, რომლითაც თითქოს პოლიციის ორგანოებს უფლება არა აქვთ შემოსულ განცხადებებსა და ცნობებზე ჩაატარონ წინასწარი შესა-

მოწმებელი ღონისძიებები. ასეთი მოსაზრება არასწორია და მას ვერ გავიზიარებთ, რადგან მოკვლევის ორგანოების ეს უფლება, ჯერ ერთი, პირდაპირ გამომდინარეობს საქართველოს სსსკ 65-ე მუხლიდან, რომლის პირველი პუნქტის თანახმად, „მოკვლევის ორგანოები ვალდებული არიან მიიღონ ყველა ზომა, რაც საჭიროა დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად და აღსაკვეთად.“ მეორეც, ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ არსებული კანონის მე-2 მუხლის თანახმად ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის ამოცანებად მიჩნეულია: დანაშაულის ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედების გამოვლენა, აღკვეთა და თავიდან აცილება; იმ პირის დადგენა, რომელიც ამზადებს, სჩადის ან რომელსაც ჩადენილი აქვს დანაშაული ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედება; იმ პირის ძებნა და შესაბამის სახელმწიფო ორგანოში წარდგენა, რომელიც ემალება მოკვლევას, წინასწარ გამოძიებას, სასამართლოს, თავს არიდებს სასამართლოს მიერ დანიშნული სასჯელის ან იძულებითი ხასიათის სხვა ღონისძიებათა მოხდას; დანაშაულებრივი ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფის შედეგად დაკარგული ქონების ძებნა და დადგენა; უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირის ძებნა და სისხლის სამართლის საქმეზე აუცილებელი ფაქტობრივი მონაცემების მოპოვება.

ამრიგად, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ზემოაღნიშნული სახის საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება და ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის განხორციელება კანონითაა ნებადართული, როცა ამის აუცილებლობა არსებობს. კერძოდ, როცა არსებობს კვალისა და ნივთიერი მტკიცებულების დაკარგვის რეალური საშიშროება, ან როცა პირს დანაშაულის ფაქტზე წაასწრეს, ან როცა აუცილებელია დანაშაულის ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედების გამოვლენა, აღკვეთა და თავიდან აცილება და სხვა მთელი რიგი გარემოებების გამოვლენა-დადგენა.

ცნობები მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებში, როგორც

ამ ორგანოების მუშაობის პრაქტიკა გეიჩვენებს, ძირითადად შემოდის მოქალაქეებისა და სახელმწიფო საწარმო-დაწესებულებების, საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა და თანამდებობის პირებისაგან განცხადებებისა და საჩივრების სახით. ასეთი განცხადებებისა და საჩივრების რიცხვი უკანასკნელ წლებში განსაკუთრებით გაიზარდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს პოლიციის სამმართველოებსა და განყოფილებებში, რადგან სახელმწიფოს სხვა სტრუქტურები სისტემატურად განიცდიან ცვლილებებს და მოქალაქეები არა მარტო დანაშაულებრივ ფაქტებზე, არამედ სხვა საკითხების მოსაგვარებლადაც პოლიციისა და პროკურატურის ორგანოების მუშაკებს მიმართავენ.

არ შეიძლება ზაზგასმით არ აღინიშნოს ის გარემოება, რომ უკანასკნელ წლებში საქართველოში შექმნილმა მწვავე პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა კრიზისმა გარკვეულწილად შეუწყო ხელი რთული კრიმინოგენური სიტუაციის აღმოცენებას და დანაშაულებრივი სამყაროს წარმოჩინებას, მის ფრთების გაშლას. ყოველივე ამის გამო ჩვენს საზოგადოებაში, სამწუხაროდ, თითქმის ყოველდღიურ მოვლენად იყო და ჯერ კიდევ არის ქცეული ისეთი მძიმე სახის დანაშაულების ჩადენა, როგორიცაა: მკვლელობა, ყაჩაღობა, ძარცვა, გამოძალგა, სხვადასხვა სახის შემადრწუნებელი ზერხებითა და საშუალებებით ჩადენილი ძალმომრეობა, გაუპატიურება, თაღლითობა, ნარკოტიკული დანაშაული და სხვა მთელი რიგი სახის დანაშაულებრივი ფაქტები. ამასთან, საზოგადოებრიობის ფართო მასებთან ერთად თვითონ სამართალდამცავი ორგანოებიც სოციალურად სრულიად დაუცველი აღმოჩნდა, მათ რიგებში სარეველა ბალახმა იმატა და ამ ორგანოების ავტორიტეტი საზოგადოების თვალში გარკვეულწილად შეილაზა. მაგრამ, შემდეგში ამ ორგანოების მიერ დანაშაულების წინააღმდეგ ჩატარებულმა ერთობლივმა ღონისძიებებმა თავისი დადებითი შედეგები გამოიღო, რამაც გარკვეულწილად შეუწყო ხელი მათ მიმართ საზოგადოებრიობის ნდობის

მოპოვებასა და მათი ავტორიტეტის ამაღლებას. ცხადია, ამ გარემოებამაც განაპირობა ამ ორგანოებში უკანასკნელ წლებში მოქალაქეთა განცხადებებისა და საჩივრების რიცხვის ზრდა.

მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებულ ცნობებზე (განცხადებებზე) და მათი შემოწმების სწორად ჩატარებაზე, შემოწმებით მიღებული შედეგების საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ დასაბუთებული დადგენილების დროულად გამოტანაზე, ჯერ ერთი, ბევრადაა დამოკიდებული მომხდარი გამოსაძიებელი შემთხვევის სრული, ყოველმხრივი გამოკვლევა და მასზე ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენა. მეორეც, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის გარეშე მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებს უფლება არა აქვთ შეუღწენ მომხდარი დანაშაულებრივი შემთხვევის გამოძიებას და ამ მიზნით მასზე ჩაატარონ რაიმე სახის საგამოძიებო მოქმედება ამოღების, ჩხრეკისა და შემთხვევის ადგილის დათვალიერების გარდა. და, რომ წინასწარი გამოძიება იწყება მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანით.

ყოველივე ეს, ცხადია, ნიშნავს იმას, რომ თითოეულ კონკრეტულ სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებაზე მსჯელობა შეიძლება ვიქონიოთ მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანის შემდეგ. მაგრამ, ცხადია, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, როგორც აღვნიშნეთ, მოიცავს არა მარტო სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანას, არამედ მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებულ ცნობაში (ინფორმაციაში) მითითებული დანაშაულის ნიშნების არსებობის შემოწმებისა და შეფასების ღონისძიებათა მთელ კომპლექსს, რომელიც მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოს მუშაკებისაგან მოითხოვს დაკვირვებას, სათანადო ცოდნას მისი შემოწმების პროცესში დასაშვები ხერხებისა და საშუალებების სწორად გამოყენების თვალსაზრისით.

დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების (ინფორმაციის) შემოწმების მიზანია, გაირკვეს მასში მითითებულ ქმედებას ნამდვილად ჰქონდა თუ არა ადგილი და იგი შეიცავს თუ არა კანონით გათვალისწინებულ ამა თუ იმ სახის დანაშაულის ნიშნებს, შემოწმებით მიღებული მონაცემები საკმარისია თუ არა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის. ე.ი. საჭიროა გაირკვეს და დადგინდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის კანონით გათვალისწინებული საბაბი და საფუძველი, რადგან ორივე ეს ცნება, როგორც აღვნიშნეთ, ერთიმეორესთან მჭიდროდაა დაკავშირებული და ერთ-ერთის არარსებობა იწვევს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისაგან თავის შეკავებას.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველის ცნებაში იგულისხმება ის კონკრეტული, ობიექტური, პირველადი მონაცემები, რომლებიც დანაშაულებრივ ფაქტებზე მიუთითებენ. კერძოდ, დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობა (ინფორმაცია) შეიცავს თუ არა დანაშაულის ნიშნებზე მიმითითებელ ისეთ დამაჯერებელ ფაქტობრივ მონაცემებს, რომელთა საფუძველზე შეიძლება გავაკეთოთ სწორი, დასაბუთებული დასკვნა, რომ მოცემულ ქმედებას ნამდვილად ჰქონდა ადგილი და იგი შეიცავს ან არ შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს.

დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიუღებელი ცნობების (ინფორმაციის) შემოწმების ფარგლებიც სწორედ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ასეთი საფუძველის დადგენით უნდა შემოიფარგლოს. ე.ი. ამგვარი ცნობების (ინფორმაციის) წინასწარი შემოწმების მიზანი ისაა, რომ გაირკვეს დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობა ნამდვილად შეიცავს თუ არა სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული რომელიმე დასჯადი დანაშაულებრივი ქმედების ნიშნებზე მიმითითებელ საკმარის მონაცემებს და მასში მოიპოვება თუ არა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უტყუარი საფუძველი.

პროცესუალურ და კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში

ზოგიერთი ავტორი ავითარებს შეხედულებას, რომლითაც თითქოს მომხადრი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული მასალების შემოწმება მეტად მარტივია და იგი მოითხოვს ელემენტარულ ორგანიზაციას.¹

ასეთი შეხედულება, ჩვენი აზრით, არასწორია, რადგან მათ, შეიძლება ითქვას, საფუძვლიანად არა აქვთ გათვითცნობიერებული ამ პირველადი მასალების წინასწარი შემოწმებისა და დასაბუთებული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მნიშვნელობა.

დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების (ინფორმაციის) შემოწმება საჭიროა ჩატარდეს თითქმის ყველა კატეგორიის საქმეზე, ისეთი შემთხვევების გარდა, როცა სახეზეა ძალდობის ისეთი აშკარა ნიშნები, როგორიცაა: ადამიანის სხეულის ნაწილების აღმოჩენა (გვამის დანაწევრების შემთხვევაში), დაზარალებულისათვის ზურგის არეში ცეცხლსასროლი ან ცივი იარაღით მიყენებული სიცოცხლისათვის საშიში ჭრილობების არსებობა და სხვ.

მოკვლევის, წინასწარი გამოძიებისა და პროკურატურის ორგანოებში დანაშაულის შესახებ შეტანილი ცნობის მიღება-განხილვას, როგორც წესი, აწარმოებს პოლიციის სამმართველოს უფროსი ან მისი მოადგილე, საგამოძიებო დეპარტამენტის უფროსი ან მისი მოადგილე, საგამოძიებო განყოფილების უფროსი ან მისი მოადგილე, პროკურორი ან მისი მოადგილე ან პროკურორის თანაშემწე. იმ შემთხვევაში, თუ ადგილზე არ იქნება პროკურორი ან მისი მოადგილე ან მისი თანაშემწე, მაშინ ამგვარი ცნობის (ინფორმაციის) შემოწმება შეიძლება აწარმოოს გამომძიებელმაც. ამასთან, ამგვარი ცნობის შემოწმება შეიძლება პირდაპირ მიიღოს და აწარმოოს გამომძიებელმაც თუკი დანაშაულის შესახებ მიღებულ ამ ცნობას კავშირი აქვს გამომძიებლის წარმოებაში არსებულ საქმესთან. ასევე, დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის

შემოწმება შეიძლება აწარმოოს აგრეთვე მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებში მომუშავე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილმა სხვა თანამდებობის მქონე პირმა, თუკი უშუალოდ მან თვითონ მიიღო ასეთი ცნობა.

მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ცნობის (ინფორმაციის) შემოწმების მიზნით, როგორც აღვნიშნეთ, საგამოძიებო მოქმედებებიდან შეიძლება ჩატარებულ იქნეს მხოლოდ შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, ჩხრეკა და ამოღება. სხვა საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება ნებადართულია მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ. ასეთი შეზღუდვა ზოგიერთ ავტორს არასწორად მიაჩნია და აუცილებლად თვლის ამ მოქმედებათა ჩატარების წრის გაფართოებას ე. წ. კოპლექსური სახის პროცესუალური მოქმედებებით და რომ მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებს ნება მიეცეთ გადაუდებელ შემთხვევაში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ჩაატარონ ისეთი საგამოძიებო მოქმედებები, როგორცაა: ეჭვმიტანილის დაკავება, ჩხრეკა, შემოწმება, დათვალიერება და ამით მიღებული მონაცემების საფუძველზე გადაწყვიტოს საკითხი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან მასზე უარის თქმის შესახებ. უფრო მეტიც, ზოგიერთი ავტორი (ს. ბეკეშკო, ე. მატვიენკო, დ. მირსკი, ა. კობლიკოვი, ვ. კუკლინი, ი. გავრილოვი, ვ. სტრემოვსიკი და სხვ.) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ საკითხის გადაწყვეტის სტადიაზე პირდაპირ დასაშვებად მიიჩნევს ეჭვმიტანილის დაკავებას, მის შემოწმებას, მისი ტანისამოსისა და საცხოვრებელი ბინის დათვალიერებას, მის პირად ჩხრეკას, მტკიცებულებათა მნიშვნელობის მქონე აღმოჩენილი საგნების ამოღებას და სხვ.

ზემოაღნიშნული მოსაზრება, ჩვენი აზრით, არასწორია და იგი მოითხოვს დაზუსტებას. ერთიმეორისაგან უნდა განვასხვაოთ ეჭვმიტანილის დაკავება როგორც პროცესუალური მოქმედება და ადმინისტრაციული წესით შსს პოლიციის სამ-

მართველობისა და განყოფილებებში იმ პირთა მიყვანა-წარმოდგენა (მათი ვინაობისა და ცალკეულ გარემოებათა გარკვევის მიზნით), რომლებმაც დაარღვიეს საზოგადოებრივი წესრიგი ან რომელთა დაკავება აუცილებელია დაწყებული დანაშაულის აღკვეთის მიზნით და სხვ.

მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობით ეჭვმიტანილი შეიძლება დაკავებულ იქნეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ ამ თუ იმ კატეგორიის დანაშაულის გამოძიებასთან დაკავშირებით ისეთი სახის დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანის შემთხვევაში, როცა ჩადენილი ქმედებისათვის სასჯელად პირს შეიძლება შეეფარდოს თავისუფლების აღკვეთა, თუკი ეს აუცილებელია მისი დანაშაულებრივი საქმიანობის აღკვეთის, გაქცევის, დამალვის ან მტკიცებულებათა მოსპობის თავიდან ასაცილებლად (სსსკ 141-ე მუხლი).

ამასთან, სსსკ 142-ე მუხლის თანახმად, ეჭვმიტანილის დაკავება შეიძლება თუ:

1) პირს წაასწრეს დანაშაულის ჩადენისას ან დანაშაულის ჩადენისთანავე;

2) თვითმხილველები, მათ შორის დაზარალებულიც, პირდაპირ მიუთითებენ ამ პირზე როგორც დანაშაულის ჩამდენზე;

3) პირზე, მასთან ან მის ტანსაცმელზე აღმოჩნდება ჩადენილი დანაშაულის აშკარა კვალი;

4) პირი მიიძალა დანაშაულის ჩადენის შემდეგ, მაგრამ შემდგომ ამოიცნო დაზარალებულმა;

5) პირის მიმართ გამოტანილია განჩინება (დადგენილება) ბეზრის წარმოების შესახებ;

6) არსებობს სხვა მონაცემები, რომელიც საფუძველს იძლევა, დანაშაულის ჩადენის ეჭვი მიტანილ იქნეს პირზე. ეს პირი შეიძლება დაკავებულ იქნეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა იგი გაქცევას ცდილობდა ან როცა მას არა აქვს მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი, ან დადგენილი არ არის მისი ვინაობა.

ამავე მუხლის თანახმად, თუ დაკავებული ექვმიტანილი გათავისუფლებულ იქნა, ხელმეორედ მისი დაკავება იმავე ექვით არ შეიძლება.

სსსკ 72-ე მუხლის თანახმად, თუ არსებობს საფუძველი ეჭვისათვის, რომ პირმა ჩაიდინა დანაშაული, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი მისთვის ბრალდების წასაყენებლად, მომკვლევი, გამოძიებელი ან პროკურორი დანაშაულის ფაქტზე აღძრავს სისხლის სამართლის საქმეს დანაშაულის ნიშნების არსებობის გამო და ცნობს მას ექვმიტანილად, რის შესახებაც გამოაქვს დადგენილება.

კანონით დადგენილია ისიც, რომ თუ ექვმიტანილი დაკავებული არ არის, მას უნდა წაეყენოს ბრალდება არა უგვიანეს 30 დღისა. ამ ვადის გასვლის შემდეგ, თუ მას ბრალდება არ წაეყენება, დადგენილება მისი ექვმიტანილად ცნობის შესახებ უქმდება. ამასთან, ექვმიტანილს უნდა განემარტოს მისი უფლებები, კერძოდ ის, რომ პოლიციის დაწესებულებაში ან მოკვლევის სხვა ორგანოში მიყვანიდან არა უგვიანეს 12 საათისა, მას ხელზე უნდა გადაეცეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ასლი და ექვმიტანილად ცნობისა და დაკავების შესახებ გამოტანილი დადგენილების ასლი. ამასთან, უნდა განემარტოს, რომ მას უფლება აქვს მისცეს ან არ მისცეს ჩვენება და ისარგებლოს დამცველის მომსახურებითა და მასთან შეთანხმებით.

იმ შემთხვევაში, როცა საქმეზე ექვმიტანილი დაკავებული არ არის, მას უფლება აქვს მისი ექვმიტანილად ცნობისთანავე ხელზე მიიღოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და მისი ექვმიტანილად ცნობის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ასლი. დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და პირის ექვმიტანილად ცნობის შესახებ გამოტანილ უნდა იქნეს მოკვლევის ორგანოში დაკავებულის მიყვანიდან არა უგვიანეს 12 საათისა.

ზოგიერთი ავტორი დაკავების ცნებაში აერთიანებს სხვა

საგამოძიებო და პროცესუალურ მოქმედებებსაც. ასე მაგალითად, გ. ქველიძის აზრით, დაკავება „გულისხმობს არა მარტო თავისუფლების აღკვეთას, არამედ პირად ჩხრეკას, შედარებითი გამოკვლევისათვის თითების ანაბეჭდებისა და სხვა ნიმუშების აღებას“.¹

ასეთი შეხედულება არასწორია, რადგან ჩხრეკა, ნიმუშების მიღება შედარებითი გამოკვლევისათვის და სხვ. დამოუკიდებელი პროცესუალური მოქმედებებია და, ცხადია, არ შეიძლება მათი გაერთიანება ერთ საგამოძიებო მოქმედებად.

სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით საკმაოდ ნათლად და გარკვევითაა ჩამოყალიბებული დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობებისა და განცხადებების წინასწარი შემოწმების ზოგადი წესი მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებში და შესაბამისი სპეციალური თანამდებობის პირების მიერ. მაგრამ, სამწუხაროდ, როგორც პრაქტიკა ცხადყოფს, ამგვარი ცნობების წინასწარი შემოწმების კანონით რეგლამენტირებული ზემოთ განხილული წესი ხშირად ირღვევა და პრაქტიკაში გვხვდება ისეთი შემთხვევებიც, როცა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას ნაჩქარევად მიღებული ცნობის ან ინფორმაციის წინასწარი შემოწმების გარეშე აწარმოებენ ან, როცა ამგვარ მიღებულ ცნობებზე (ინფორმაციაზე) სათანადო დროულ რეაგირებას არ ახდენენ, ან მათ შემოწმებას იწყებენ ცალკეული სხვადასხვა სახის საგამოძიებო მოქმედებების (დაკითხვის, შემოწმების, ჩხრეკის, დაპირისპირების, და სხვ.) ჩატარებით, ან საერთოდ ყოველგვარი რეაგირების გარეშე ტოვებენ მას. ყოველივე ეს კი, ცხადია, იწვევს, ერთი მხრივ, სისხლის სამართლის საქმის დაუსაბუთებლად აღძვრას და, მეორე მხრივ, საქმის გაჭიანურებას ან საერთოდ დანაშაულებრივი ფაქტის რეაგირების გარეშე დატოვებას, მთელი თავისი უარყოფითი შედეგებით — სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტას, დანაშაულის გაუხსნელობას, დანაშაულებრივი

¹ გ. ა. ქველიძე. საპროცესო ზედამხედველობა მილიციის ორგანოების საქმიანობაზე დანაშაულის თავიდან აცდენისა და გახსნისათვის, თბ., 1977, გვ 16.

ფაქტების დამალვასა და დამნაშავე პირთა დაუსჯელობას.

პრაქტიკაში, ზოგჯერ ისეც ხდება, რომ დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების შემოწმებას იწყებენ დაკითხვით, ამოცნობით, ექსპერტიზის დანიშნითა და სხვა სახის საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარებით, შემდეგ ახდენენ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას, რითაც ასევე უხეშად ირღვევა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესი.

ასე, მაგალითად, შსს თბილისის ერთ-ერთი რაიონული პოლიციის სამმართველოში მიღებული პირველადი მასალების შემოწმების მიზნით მომკვლევ პირის მიერ 1998 წლის 15 ოქტომბერს გამოტანილ იქნა დადგენილება კ.-ას ბინაზე ჩხრეკისა და ამოღების ჩატარების შესახებ (დადგენილება სანქციონირებულ იქნა პოლიციის სამმართველოს უფროსის მიერ). იმავე დღეს დაჰკითხეს მოწმე კ.-ა და ტ.-ე, მეორე დღეს დანიშნეს ბალისტიკური და საბუღალტრო ექსპერტიზა. ჩატარებულ იქნა აგრეთვე დ.-ეს შემოწმება. 23 ოქტომბერს კი გამოიტანეს დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრის შესახებ.

სამწუხაროდ, მსგავსი შემთხვევები საგამოძიებო პრაქტიკაში არცთუ ისე იშვიათობაა.

დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის ან განცხადების შემოწმებისათვის ადრე მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი 10-დღიანი ვადის ნაცვლად, ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 265-ე მუხლის მე-4 პუნქტის თანახმად მიღებული ცნობების განხილვა უნდა მოხდეს დაუყოვნებლივ. ამასთან, თუ პირი დაკავებულია, მის მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ ცნობის შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა უნდა მოხდეს პოლიციის დაწესებულებაში ან მოკვლევის სხვა ორგანოში მისი მიყვანიდან არა უგვიანეს 12 საათისა. იმ შემთხვევაში, როცა დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილი პირი არაა დაკავებული, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას შეიძლება წინ უძღოდეს მიღებული ცნობების შემოწმება 20

დღის განმავლობაში, ე.ი. ამგვარი ცნობების წინასწარი შემოწმება არ შეიძლება გაგრძელდეს 20 დღეზე მეტხანს.

იქვე, მომღვეწო პუნქტში მითითებულია, რომ განმცხადებლისაგან განსხვავებით, პირი, რომლის მიმართაც წარმოებს შემოწმება, არ შეიძლება გაფრთხილებულ იქნეს ცრუ ახსნა-განმარტების მიცემისათვის ან ახსნა-განმარტების მიცემაზე უარის თქმისათვის პასუხისმგებლობის შესახებ. და, რომ შემოწმებით „მიღებული მასალები არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მტკიცებულებად, თუ მათი დამაგრება და გამოკვლევა ამ კოდექსით გათვალისწინებული წესებით არ მომხდარა“.

ამრიგად, მიუხედავად იმისა, რომ კანონით ზუსტადაა განსაზღვრული მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოების მიერ დანაშაულის ნიშნებზე მიმთითებელი შემოსული ცნობების წინასწარი შემოწმების ზოგადი წესი და ის, თუ როგორ და რა ვითარებაში უნდა მოხდეს მათი შემოწმება, სამწუხაროდ, ამ ორგანოების მუშაობის პრაქტიკაში ამგვარი ცნობების წინასწარი შემოწმების ეს წესი და ნორმები ზშირად ირღვევა.

მაგალითად, 2001 წლის 1 დეკემბერს მოქალაქე ჯ.-ემ განცხადებით მიმართა შს გენერალურ ინსპექციას იმის შესახებ, რომ მათ ოჯახს თავს დაესხნენ მოქ. ქ.-ე, პოლიციის თანამშრომელი დ.-ე და მათთვის უცნობი პირი, რომლებმაც მას და მის მეუღლეს მიაყენეს სიტყვიერი და ფიზიკური შეურაცხყოფა და იარაღის მუქარით სთხოვდნენ ქ.-ესაგან ნასესხები 1800 აშშ დოლარის დაბრუნებას. ამ მასალებზე გლდანი-ნაძალადევის რაიონული პროკურორის თანაშემწე მ.-ემ დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრის შესახებ გამოიტანა 2002 წლის 4 მარტს, ე.ი. სამი თვის შემდეგ. მაგრამ ეს დადგენილება გაუქმებულ იქნა ქ. თბილისის პროკურატურის მიერ 2002 წლის 16 აგვისტოს და მისი შემოწმება კვლავ გაგრძელდა რამდენიმე თვეს.

გვხვდება ისეთი შემთხვევებიც, როცა მასალების შემოწმება

ათ თვეზე მეტხანს გრძელდება და შემდეგ გამოაქვთ დადგენილება საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ; რითაც უხეშად ირღვევა სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი მასალების შემოწმებისა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის წესი.

პრაქტიკაში ჯერ კიდევ ადგილი აქვს ისეთ შემთხვევებსაც, როცა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას აწარმოებენ შემოსული მასალების წინასწარ, სათანადო შემოწმების გარეშე, ან როცა ასეთ სიგნალებზე საჭირო სწრაფ რეაგირებას არ ახდენენ, ან მათ შემოწმებას იწყებენ პირდაპირ, თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარებით. რაც, ერთი მხრივ, იწვევს სისხლის სამართლის საქმის დაუსაბუთებელ, არასწორ აღძვრას, მეორე მხრივ — საქმის აღძვრის გაჭიანურებას მთელი თავისი უარყოფითი შედეგებით — სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტას, დანაშაულის გაუხსნელობას, დანაშაულებრივი ფაქტების დამალვასა და დამნაშავე პირთა დაუსჯელობას.

ასე მაგალითად, 1998 წლის 3 თებერვალს, დაახლოებით 22 საათსა და 30 წუთზე, ქ. სამტრედიაში, მაიაკოვსკის ქ. №22-ში მცხოვრებ ზ.-ს ოჯახს ყაჩაღურად თავს დაესხა ავტომატური ცეცხლსასროლი იარაღებითა და პისტოლეტებით შეიარაღებული ნილაბაფარებული ხუთი პირი. მათ ხელ-ფეხი შეუკრეს ოჯახის წევრებს — ზ.ხ.-ვას მეუღლესა და მათ ქალიშვილ ე.-ს., ვაჟიშვილ რ.-ე ხ.-ებს. ოჯახის უფროსს ზ.ხ.-ეს კი ჯერ სცემეს და სხეულის დაზიანება მიაყენეს ავტომატის კონდახისა და პისტოლეტის თავში ჩარტყმით, შემდეგ აწამეს და „ცხელი უთოთი დააუთოვეს“, რათა ეთქვა თუ სად ჰქონდა შენახული ძვრიფასეულობა და ფული.

ასეთი ყაჩაღური თავდასხმით, დამნაშავეებმა ზ.-ხ.-ეს ოჯახიდან გაიტაცეს „სონის“ ფირმის მაგნიტოფონი, ოჯახის წევრების ტანსაცმელი, პირადი მოხმარების ნივთები და ოქროს სამკაულები. ამ დანაშაულებრივი ფაქტის შესახებ დაზარალებულებმა დაუყო-

ვნებლივ აცნობეს ქ. სამტრედიის შინაგან საქმეთა პოლიციის სამმართველოს. მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე შემთხვევის ადგილზე გავიდნენ ქ. სამტრედიის შს რაიონის სამმართველოს კრიმინალური პოლიციის თანამშრომლები ნ.-ე და ლ.-ე, რომლებმაც იმის მაგიერ, რომ მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე მიეღოთ სათანადო ზომები, ჩაეტარებინათ შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, ეზრუნათ „ცხელ კვალზე“ მიღვენიებისათვის, ამ მძიმე დანაშაულის ჩამდენი პირების მოსაძებნად და მათ დასაკავებლად, შეეცადნენ დაეძალათ ეს დანაშაულებრივი ფაქტი და მათ დაზარალებული ოჯახის წევრების მონაწილეობით შეადგინეს ოქმი და ჩამოართვეს ახსნა-განმარტება იმის შესახებ, თითქოს მათ ოჯახზე არავითარ თავდასხმას ადგილი არ ჰქონია. დაზარალებულის ოჯახის წევრებმა ასეთი ახსნა-განმარტება მისცეს იმის გამო, რომ მათ ისინი დაარწმუნეს ამ დანაშაულებრივი ფაქტის გახსნის პერსპექტივაში და ურჩიეს დაეძალათ იგი. ამასთან, მოცემულ დანაშაულებრივ ფაქტზე მათ შეადგინეს ყალბი დოკუმენტები.¹

ამ მხრივ ასევე საყურადღებოა იმავე მეთოდით დ.ს-ეს ოჯახზე ყაჩაღური თავდასხმის ფაქტი.

1998 წლის 26 თებერვალს 21 საათსა და 15 წუთზე ავტომატური ცეცხლსასროლი იარაღებით, პისტოლეტებითა და ხელფეხბარებით შეიარაღებული ნიღბაფარებული ზუთი ბოროტმოქმედი ყაჩაღურად თავს დაესხა ქ. სამტრედიაში რობაქიძის ქ. №59-ში მცხოვრებ დ.-ს-ეს ოჯახს. ხელ-ფეხი შეუკრეს ოჯახში მყოფ დ.-ს-ეს, ლ.-ს-ს, გ.ჯ.-ეს, ე.ს.-ეს, ა.რ.-ეს და ნ.ლ.-ას. ბოროტმოქმედებმა ს.-ს ოჯახზე ამ ყაჩაღური თავდასხმით გაიტაცეს ზუთასი ლარი, ტყავის ლაბადა, ფეხსაცმელები, „ჯვსის“ ფირმის მაგნიტოფონი და ოქროს ძვირფასი სამკაულები. ამ დანაშაულებრივი ფაქტის შესახებ დაზარალებულებმა აცნობეს ქ. სამტრედიის შს

¹ ქ. სამტრედიის რაიონის შს პოლიციის სამმართველოს კრიმინალური პოლიციის მუშაობის პრაქტიკიდან.

პოლიციის სამმართველოს, კრიმინალური პოლიციის ინსპექტორები ნ.-ე და ლ.-ე გამოცხადდნენ შემთხვევის ადგილზე, მაგრამ მათ არავითარი ზომები არ მიიღეს არც შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ჩასატარებლად და არც ამ ყაჩაღურ თავდასხმაში მონაწილე პირთა მოსაძებნად, მათ დასადგენად და დასაკავებლად. ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ მათი მეზობლებისა და ქ. სამტრედიის ფართო საზოგადოებისათვის უკვე ცნობილი იყო ამ ყაჩაღური თავდასხმის ფაქტი, დამნაშავეობასთან ბრძოლის მდგომარეობის ხელოვნურად შელამაზებისა და მისი გახსნის უპერსპექტივობის შიშით, მათ არ აღრიცხეს მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტი და შეეცადნენ მის დამალვას. ამ მიზნით ნ.-ე და ლ.-ე 1998 წლის 27 თებერვლის თარიღით შეადგინეს ოქმი და ს.-ეს ოჯახის წევრებს ჩამოართვეს ახსნა-განმარტება იმის შესახებ, თითქოს მათ ოჯახზე არავითარ ყაჩაღურ თავდასხმას ადგილი არ ჰქონია. მათ ასევე ახსნა-განმარტებები ჩამოართვეს ს.-ეს ოჯახის გვერდით მცხოვრებ მეზობელ ე.-ს და გ.ჯ.-ს, რომლებიც ამ დანაშაულებრივი ფაქტის დროს ს.-ეს ოჯახში იმყოფებოდნენ და მათ უშუალოდ განიცადეს ამ თავდასხმის საშიშროება (მათ ს.-ეს ოჯახის წევრებთან ერთად შეუკრეს ხელ-ფეხი). თავიანთ ახსნა-განმარტებებში მათ მაინც დაადასტურეს ს.-ეს ოჯახზე ყაჩაღური თავდასხმის ფაქტი.

მიუხედავად ამისა, ქ. სამტრედიის შს პოლიციის სამმართველოს კრიმინალური პოლიციის თანამშრომლებმა მოცემულ დანაშაულებრივ ფაქტზე მაინც არ აღძრეს სისხლის სამართლის საქმე, დამალეს ეს დანაშაულებრივი ფაქტი, რითაც ხელი შეუწყეს მოცემული დანაშაულის გაუხსნელობასა და დანაშაულის ჩამდენ პირთა დაუსჯელობას.¹

კრიმინალური პოლიციის ამ თანამშრომელთა მიერ თავიანთი სამსახურებრივი მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებისათვის

¹ ქ. სამტრედიის შს პოლიციის სამმართველოს კრიმინალური პოლიციის მუშაობის პრაქტიკიდან.

ქ. სამტრედიის პროკურატურის მიერ აღძრულ იქნა სისხლის სამართლის საქმე.

მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების მუშაობის პრაქტიკაში ამგვარი ფაქტების არსებობას, სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ აქვს ადგილი, რაც, ცხადია, უარყოფით გავლენას ახდენს სამართალდამცავი ორგანოების მუშაობის პრაქტიკაზე, ლახავს ამ ორგანოების ავტორიტეტს საზოგადოებრიობის თვალში და იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს ეს ორგანოები ზოგჯერ შეგნებულად უვლიან გვერდს დანაშაულებრივი ფაქტების გამომზეურებას. საქმისადმი ამგვარი დამოკიდებულებით დანაშაულებრივი ფაქტები გაუხსნელი რჩება, დანაშაულებრივი ფაქტების ჩამდენი პირები კი დაუსჯელნი. ამასთან, იგი მიუთითებს იმაზე, რომ პოლიციის ზოგიერთი მუშაკი ჯერ კიდევ სწორად ვერ აფასებს მის წინაშე მდგომი ამოცანების სირთულეს, მნიშვნელობას და თავისი ასეთი მოქმედებით ამდაბლებს შსს პოლიციის ორგანოების მუშაობის ავტორიტეტსა და ღირსებას.

პრაქტიკაში გვხვდება ისეთი შემთხვევებიც, როცა მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტებზე მიღებული ცნობების ყოველგვარი შემოწმების გარეშე ახდენენ სისხლის სამართლის საქმის დაუსაბუთებელ აღძვრას, რაც ასევე არასწორია. ზოგჯერ კი დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების შემოწმებას იწყებენ დაკითხვით, ამოცნობით, ექსპერტიზის დანიშვნით და სხვა სახის საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარებით, შემდეგ ამ გზით მიღებული მონაცემების საფუძველზე ახდენენ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას, რითაც ასევე უხეშად ირღვევა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი ნორმები.

ზემოთ მოყვანილ დანაშაულებრივ ფაქტებთან დაკავშირებით, კრიმინალური პოლიციის მუშაკებს დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობებიანთ პროკურორისა და საგამოძიებო დეპარტამენტის ხელმძღვანელისათვის, მიეღოთ ყველა საჭირო ზომები შემთხვევის ადგილის დათვალიერების მაღალხარისხოვნად ჩასატარე-

ბლად, ამ დანაშაულებრივი ქმედების ჩამდენი პირების ცხელ კვალზე მისადევნებლად და მათი ადგილსამყოფელის დასადგენად ჩაეტარებინათ სათანადო ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებები. კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად, სრულყოფილად ჩაეტარებინათ შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, ზოლო თუ საჭიროდ ჩათვლიდნენ, ეწარმოებინათ აგრეთვე ამოღება და ჩხრეკა. ამასთან, დაზარალებული ოჯახის წევრებისაგან მიეღოთ დეტალური ახსნა-განმარტებები და მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე დაუყოვნებლივ აღედრათ სისხლის სამართლის საქმე, სრულყოფილად ჩაეტარებინათ მასზე პირველადი გადაუდებელი სახის საგამომძიებო მოქმედებები, საჭირო ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებები და მიეღოთ სათანადო ზომები დანაშაულებრივი ფაქტის სწრაფი, სრული გახსნისა და მასზე ობიექტური ჭეშმარიტების დასადგენად. ასეთი ქმედებების ნაცვლად, ისინი შეეცადნენ საერთოდ დაემაღლათ მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტი და დაზარალებულები დაერწმუნებინათ ამ დანაშაულის გაუხსნელობის უპერსპექტივობაში.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მუშაკები, კრიმინალური პოლიციისა და საკუთრების დაცვის მრავალრიცხოვანი თანამშრომლები მოწოდებულნი არიან უზრუნველყონ საზოგადოებრივი წესრიგის, საკუთრების, მოქალაქეთა, საწარმოო-დაწესებულებათა და ორგანიზაციათა უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვა დანაშაულებრივი ხელყოფისა და სხვა ანტისაზოგადოებრივი მოქმედებებისაგან. მათი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა, მიიღონ სათანადო ზომები დანაშაულებრივი ფაქტების აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის, აქტიურად შეუწყონ ხელი მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტების სწრაფ, სრულ გახსნას, დანაშაულის გამომწვევი მიზეზებისა და ხელშემწყობი პირობების აღმოფხვრას.

დამნაშავეობასთან მებრძოლი ორგანოებისა და მათ შორის კრიმინალური პოლიციის ორგანოების მუშაობის პრაქტიკაში

ზემოთ მოყვანილი ფაქტების არსებობას, ჩვენი აზრით, ხელს უწყობს ის გარემოებაც, რომ ჯერ კიდევ მათი მუშაობის შეფასების ერთ-ერთ უმთავრეს კრიტერიუმად კვლავ მიჩნეულია დანაშაულის დინამიკა – მისი ზრდა ან შემცირება, მათი სტატისტიკური მონაცემები და არა დანაშაულის გახსნა.

ამასთან დაკავშირებით, იურიდიულ ლიტერატურაში მართებულია იქნა დაყენებული მოთხოვნა იმის შესახებ, რომ ამ ორგანოების მუშაობის უკეთ წარმართვის მიზნით უარი გვეთქვა მათი მუშაობის შეფასებაზე დანაშაულთა დინამიკის ამსახველი სტატისტიკური მონაცემებით და ამის მაგიერ მათი მუშაობის შესაფასებლად შემუშავებულიყო ისეთი წესი, რომლითაც ამ ორგანოების მუშაკებს სტიმული მიეცემოდათ როგორც ეკონომიკური, ისე მორალური თვალსაზრისითაც, რათა უფრო გაბედულად ეწარმოებინათ ყოველი გამოვლინებული დანაშაულის აღრიცხვა და მის გასახსნელად და აღსაკვეთად მიეღოთ ყველა ღონისძიება.

ამგვარი ღონისძიების გატარება, როგორც მართებულად იყო აღნიშნული სპეციალურ ლიტერატურაში, „ხელს შეუწყობს ამ ორგანოების მუშაობის პრაქტიკის გაუმჯობესებას, დამნაშაეობასთან ბრძოლის გაძლიერებას, მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტების ზუსტ აღრიცხვას და ლატენტურ დანაშაულთა რიცხვის შემცირებას“.¹

მომხდარი დანაშაულის ან ასეთი მზადების შესახებ მიღებული ცნობების (განცხადებების ან ინფორმაციის) შესამოწმებლად საჭიროა მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების მიერ სწრაფად და დროულად იქნეს მიღებული ყველა სათანადო ღონისძიება, რათა მოპოვებულ იქნეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის საჭირო კანონიერი საბაბი და საფუძვე-

¹ შ. ფაფიაშვილი, პირველადი მასალების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, თბ., 1978, გვ. 42..

ლი. ამ მიზნით საჭიროა სწორად შეირჩეს და გამოყენებულ იქნეს როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით ნებადართული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება გადაუდებელ შემთხვევაში, ისე არაპროცესუალური სახის, მათ შორის, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებები. სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით, გადაუდებელ შემთხვევაში კი ამავე მიზნით, შეიძლება ჩატარდეს ამოღება, ჩხრეკა და შემთხვევის ადგილის დათვალიერება.

ამრიგად, დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების შესა-მოწმებლად საჭიროა მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების მიერ სწრაფად და დროულად იქნეს მიღებული ყველა სათანადო ღონისძიება, რათა მოპოვებულ იქნეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის საჭირო კანონიერი საბაზი და საფუძველი. ამ მიზნით საჭიროა სწორედ შეირჩეს და გამოყენებულ იქნეს როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით ნებადართული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება, ისე არაპროცესუალური სახის, მათ შორის ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ჩატარება.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე კანონით რეგლამენტირებული მოქმედებების: ამოღების, ჩხრეკისა და შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ჩატარების, ახსნა-განმარტებების მიღებისა და დოკუმენტების გამოთხოვის გარდა, დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების (ინფორმაციის) შემოწმება, მიზანშეწონილია ჩატარდეს, აგრეთვე მასალების ადგილზე შემოწმებით; საჭირო ცნობებისა და დამატებითი საბუთების გამოთხოვით; პირველადი მასალების სახით ინფორმაციის მომწოდებელ და სხვა ისეთ პირებთან გასაუბრებითა და მათგან საჭირო ახსნა-განმარტებების მიღებით, რომლებმაც იციან მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტის ან ასეთის მზადების შესახ-

ებ; შესაბამისი კომპეტენტური ორგანოების მიერ, მოცემულ საწარმოო-დაწესებულებაში ან საზოგადოებრივ ორგანიზაციაში ინვენტარიზაციის, აღწერის ან სხვაგვარი შემოწმებისა და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ჩატარებით.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 263-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, დანაშაულის შესახებ მიღებული ანონიმური ცნობები, როგორც აღენიშნეთ, მართალია, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბად არ არის მიჩნეული, მაგრამ, იმავდროულად აუცილებელია მისი შემოწმება-გადამოწმება „ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ჩატარებით.“ ამიტომ, აქვე რამდენიმე სიტყვით უნდა შეეჩერდეთ მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ანონიმური ცნობის შემოწმების ზოგიერთ თავისებურებაზე.

დანაშაულის შესახებ ანონიმური ანუ უსახელო ცნობის მიღებისთანავე როდი აღმოცენდება პროცესუალურ-სამართლებრივი ურთიერთობა ცნობის მომწოდებელ პირსა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილ თანამდებობის პირს შორის, რადგან ამ უკანასკნელისათვის უცნობია ცნობის მიმწოდებელი პირი. ამ თავისებურების გათვალისწინებით თავიდანვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ასეთ შემთხვევაში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი ესა თუ ის ორგანო ან თანამდებობის პირი, ჩვენი აზრით, არ შეიძლება ამგვარი ცნობის შემოწმებისას შეზღუდულ იქნეს კანონით დადგენილი 20-დღიანი ვადით, რადგან მისი შემოწმება, უპირველეს ყოვლისა, ასევე ფარულად და არაპროცესუალური გზით უნდა ჩატარდეს. მაგრამ, ცხადია, მისი შემოწმებაც უნდა მოხდეს სწრაფად და ოპერატიულად.

შემოწმებისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ის, რომ ანონიმური ცნობის მომწოდებელი პირი უცნობია და მისი ვინაობაც დაუდგენელია და, ცხადია, ამ ცნობის მიღების შესახებ ვერც ოქმს შევადგენთ და ვერც მის ავტორს გავაფრთხილებთ

წინასწარი შეცნობით ცრუ დასმენისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის შესახებ. იგი შეიძლება დადგენილ იქნეს ამგვარი ცნობის შემოწმების მომდევნო ეტაპზე.

მხედველობაში მისაღებია ისიც, რომ კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად ასეთი ანონიმური ანუ უსახელო ცნობის შემოწმება უნდა მოხდეს არა ყოველთვის, არამედ მხოლოდ მაშინ, როცა მასში საკმაოდ დამაჯერებლადაა აღწერილი მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ და მისი შემოწმება პრაქტიკულად შესაძლებელია.

მთელ რიგ შემთხვევებში ანონიმურ ცნობებში აღწერილი დანაშაულებრივი ფაქტები შემოწმებით დასტურდება და სინამდვილეს შეესაბამება, მაგრამ ანონიმს გარკვეული მიზეზების გამო არ სურს გაამჟღავნოს თავისი ვინაობა. ამგვარ უსახელო ცნობაზე (განმცხადებელზე) ვინაობის მიუთითებლობის მოტივი შეიძლება სხვადასხვა იყოს. მაგალითად, იგი შესაძლოა გამოწვეული იყოს შიშით, გაუბედაობით ან დანაშაულის ჩამდენ პირთან თავისი ახლო ნათესაური, მეგობრული, ამხანაგური ურთიერთობის ან ნაცნობობის გამო და სხვ. და ამიტომ არ სურდეს თავისი ვინაობის გამომჟღავნება. იგი შეიძლება გამოწვეული იყოს აგრეთვე შურისძიების, სხვისთვის სახელის გატეხის, საკუთარი თავის წამოჩენისა და სხვა მოტივით.

უსახელო ცნობის მოტივს შემოწმების დაწყებისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. მას შეიძლება მნიშვნელობა მიენიჭოს მისი შემოწმების შემდგომი შედეგების გათვალისწინებით იურიდიული კვალიფიკაციის მისაცემად. მაგალითად, თუ დადგინდება, რომ უსახელო განცხადების (ცნობის) მომწოდებელი პირი მოქმედებდა შურისძიების მოტივით ამა თუ იმ თანამდებობის პირისათვის სახელის გასატეხად და მიღებული ცნობა ცილისმწამებლური ხასიათისაა. მაშინ მისი ავტორის დადგენის შემდეგ, შეიძლება დაისვას საკითხი ანონიმური ცნობის მომწოდებელი პირის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის შესახებ

წინასწარი შეცნობით ცრუ დასმენისათვის და სხვ.

დანაშაულის ან მისი მზადების შესახებ ამგვარი ანონიმური (უსახელო) ცნობები უნდა შემოწმდეს განსაკუთრებული სიფრთხილით, ფარულად, სათანადო ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ჩატარებით, რათა ნაადრევად არ მოხდეს მისი გახმაურება. მისი შემოწმება უნდა წარიმართოს იმ მიმართებით, რომ შემოწმების შედეგების საფუძველზე შესაძლებელი გახდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ სწორი, დასაბუთებული დადგენილების გამოტანა. შემდეგ კი მიღებულ იქნეს სათანადო ზომები ამ ინფორმაციის (ცნობის) მომწოდებელი პირის ვინაობის დასადგენად.

ამგვარი მასალების შემოწმება კანონით რეკომენდებულია ჩატარდეს ფარულად, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების გამოყენებით, რადგან იგი, ჯერ ერთი, საშუალებას მოგვცემს გამოვრიცხოთ პროცესუალურ მოქმედებათა უსაფუძვლოდ ჩატარება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე და ცნობაში (განცხადებაში) მითითებული დანაშაულებრივი ფაქტების ჩამდენი პირის მაკომპრომენტირებული მასალების ნაადრევად გახმაურება და მისი სახელის გატეხვა. მეორეც, მისმა ნაადრევმა გახმაურებამ შეიძლება გამოიწვიოს მოცემული საქმის გაუხსნელობა და დანაშაულის ჩამდენი პირის დაუსჯელობა.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, თუ ანონიმურ ცნობაში მოხსენიებულ დანაშაულის ნიშნებზე მიმთითებელი ფაქტები ან თვით დანაშაულებრივი ფაქტის არსებობა წინასწარი შემოწმებით დადასტურდება, მაშინ, ცხადია, დაუყოვნებლივ უნდა აღიძვრას სისხლის სამართლის საქმე და მისი აღძვრის საბაბი იქნება არა ანონიმური (უსახელო) ცნობა (განცხადება), არამედ შემოწმებით მიღებული შედეგები — იმ დანაშაულებრივი ფაქტის არსებობა, რომელიც შეიცავს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ რომელიმე დასჯადი დანაშაულებრივი ქმედების ნიშნებზე მიმთითებელ მონაცემებს.

ამრიგად, დანაშაულის შესახებ მიღებული ანონიმური ცნობის (ინფორმაციის) შესამოწმებლად, სისხლის სამართლის საქმის აღძერისათვის საჭირო კანონიერი საბაბისა და საფუძვლის მოპოვების მიზნით, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, უნდა შეირჩეს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობითა და საგამოძიებო პრაქტიკით რეკომენდებული ისეთი ტაქტიკური ზერხები და საშუალებები, რომლებიც ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში თავისი შედეგებით ეფექტური იქნება.

იმ შემთხვევაში, თუ დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობა (ინფორმაცია) შემოწმებით არ დადასტურდება და დადგინდება, რომ იგი ცილისმწამებლური ხასიათისაა, მაშინ აუცილებლად უნდა დადგეს საკითხი ამ ინფორმაციის (ცნობის) მიმწოდებელი პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ ცრუ დასმენისათვის. თუ დადგინდება, რომ შემოწმებით მიღებული მონაცემები აშკარად შეიცავენ დანაშაულის ნიშნებს და ამ გზით მოვიპოვებთ სისხლის სამართლის საქმის აღძერის კანონიერ საბაბსა და საფუძველს, მაშინ დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს გამოტანილი სწორი, დასაბუთებული დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძერის შესახებ და მიღებულ იქნეს სათანადო ზომები საქმის სწრაფი, სრული გახსნის, დანაშაულის აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის.

ამრიგად, მომხდარი დანაშაულის შესახებ მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებში შემოსულ განცხადებებსა და ცნობებზე მიღებულ დროულ რეაგირებასა და მათი შემოწმების სწორად ჩატარებაზე ბევრადაა დამოკიდებული სისხლის სამართლის საქმის დასაბუთებული აღძერა, დანაშაულის შემდგომი სწრაფი, სრული გახსნა და დანაშაულის თავიდან აცილება.

დანაშაულის შესახებ შემოსული განცხადება ან ცნობა საჭიროა შემოწმდეს განსაკუთრებული სიფრთხილით, დაკვირვებით, საპროცესო ნორმების ზედმიწევნითი დაცვით.

იმ შემთხვევაში, როცა მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიე-

ბის ორგანოებში შემოსული განცხადება და ცნობაში მითითებული ფაქტი შეიცავს ისეთი დანაშაულის ნიშნებს, რომელიც მიეკუთვნება კერძო ბრალდების კატეგორიას და შეიძლება აღიძრას მხოლოდ დაზარალებულის საჩივრით, ასეთ დროს დანაშაულის აღკვეთისათვის საჭირო ღონისძიებათა მიღების შემდეგ საქმე უნდა გადაიგზავნოს ქვემდებარეობისამებრ სასამართლოში.

მიღებულ განცხადებას ან ცნობას სასამართლო განიხილავს და შერიგების შემთხვევაში გამოიტანს დადგენილებას საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ, მაგრამ, თუ მათი შერიგება არ მოხდება, სასამართლო გამოიტანს დადგენილებას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ და გადააგზავნის გამოძიების ჩასატარებლად. იმ შემთხვევაში კი, როცა გამოძიების ჩატარება საჭირო არაა, მიიღებს თავის წარმოებაში.

პროკურორი, გამოძიებელი, მოკვლევის ორგანო, მოსამართლე მოვალენი არიან მიიღონ განცხადება (ცნობა) ყოველი ჩადენილი დანაშაულის შესახებ, რომელიც მზადდება. შემოსული განცხადების ან ცნობის გამო ისინი უფლებამოსილნი არიან გამოითხოვონ საჭირო მასალა და მიიღონ ახსნა-განმარტებები, აგრეთვე მოახდინონ საჭირო მასალების გამოთხოვა.

არასაპროცესო წყაროდან მიღებული სიგნალების შემოწმებაზე, რომელიც ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებით წარმოებს, როგორც აღვნიშნეთ, არ ვრცელდება საპროცესო კანონმდებლობის დადგენილი ვადები. ასეთ დროს ოპერატიული მუშაკები თავიანთ საქმიანობას წარმართავენ იმ მიმართებით, რომ წინასწარი გამოძიებისათვის შექმნან მაქსიმალურად ეფექტური პირობები და არ დაკმაყოფილდნენ მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის საჭირო საფუძვლის დადგენით. მათვე უნდა გამოავლინონ დანაშაულის ჩადენის ხერხები, დანაშაულის ჩადენაში მონაწილე პირები, მოწმეები და სხვ.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურ-

ვილი ზემოაღნიშნული ორგანოები და თანამდებობის პირები სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის საფუძველზე, უფლებამოსილნი არიან დანაშაულებრივი ფაქტის მამხილებელი პირველადი მასალების (ცნობების) შემოწმების ან მასში მითითებული ზოგიერთი გარემოების დაზუსტების მიზნით, ზემოაღნიშნულის გარდა, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე, აწარმოონ შემთხვევის აღვილს დათვალიერება, ამოღება და ჩხრეკა, ისიც, როცა მისი გადაღება შეუძლებელია. ამასთან, თუ იქნება საფუძველი, დაუყოვნებლივ უნდა აღიძვრას სისხლის სამართლის საქმე.

ამრიგად, დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ცნობის (ინფორმაციის) შესამოწმებლად მომკვლევმა პირმა, გამოძიებელმა, პროკურორმა ან მოკვლევის ორგანომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის საჭირო კანონიერი საბაბისა და საფუძველის მოპოვების მიზნით, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, უნდა შეარჩიოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობითა და საგამოძიებო პრაქტიკით განმტკიცებული, პროცესუალურ და კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში რეკომენდებული ის ტაქტიკური ხერხები და საშუალებები, რომლებიც ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში თავისი შედეგებით უფრო ეფექტური იქნება.

იმ შემთხვევაში, თუ დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ცნობა (ინფორმაცია) შემოწმებით არ დადასტურდება და დადგინდება, რომ იგი არის ცილისმწამებლური ხასიათის, მაშინ აუცილებლად უნდა დადგეს საკითხი ამ ინფორმაციის (ცნობის) მომწოდებელი პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ ცრუ დასმენისათვის. იგივე უნდა ითქვას ანონიმური (უსახელო) განცხადების შემოწმების თაობაზე. თუ წინასწარი შემოწმებით დადგინდება, რომ მიღებული ანონიმური ანუ უსახელო ცნობა (განცხადება) ატარებს წინასწარ შეცნობით გაკეთებულ წმინდა ცილისმწამებლურ

ზასიათს, მაშინ მისი შემოწმება უნდა წარიმართოს ამ უსახელო ცნობის მომწოდებელი პირის დასადგენად და სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მისაცემად. არავითარი ლმობიერება არ შეიძლება გამოჩენილ იქნეს კულისებიდან „მებრძოლ“ ასეთი ცილისმწამებელი პირების მიმართ. ზოლო თუ დადგინდება, რომ შემოწმებით მიღებული მონაცემები აშკარად შეიცავენ დანაშაულის ნიშნებს და ამ გზით მოვიპოვებთ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის კანონიერ საბაბსა და საფუძველს, მაშინ დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს გამოტანილი სწორი, დასაბუთებული დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ და მიღებულ იქნეს სათანადო ზომები საქმის სწრაფი, სრული გახსნის, დანაშაულის აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის.

მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ შემოსული პირველადი მასალების შემოწმების ჩატარების ტაქტიკური ხერხების შერჩევა უნდა განხორციელდეს თვით ამ მიღებული მასალების შინაარსის მიხედვით. მაგალითად, თუ დანაშაულის მამხილებელი პირველადი მასალები შეეხება ამა თუ იმ წარმოება-დაწესებულებაში მომუშავე თანამდებობის პირების მიერ სხვისი მოძრავი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მითვისებას ან გაფლანგვას, მაშინ რეკომენდებულია ამ მასალების შემოწმების მიზნით, კანონით ნებადართული საგამოძიებო მოქმედებების (ჩხრეკის, ამოღებისა და დათვალიერების) გარდა, ჩატარდეს შემდეგი ზასიათის ღონისძიებები:

1. ზემდგომ საუწყებო ხელმძღვანელ ორგანოს მიეცეს წინადადება მოულოდნელად ჩაატაროს რევიზია ან ინვენტარიზაცია. ამ ღონისძიების ჩატარების დაწყებამდე მიზანშეწონილია პროკურორმა, გამომძიებელმა, მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელმა ან მომკვლევმა, რევიზიის ან ინვენტარიზაციის ჩატარებაში მონაწილე პირებს წინასწარ ჩაუტაროს საუბარი, გააცნოს მათ ინვენტარიზაციის ან რევიზიის ჩატარების მიზანი და

გააფრთხილოს ისინი შეკრებილი მასალების გახმაურებისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის შესახებ და სხვ;

2. დაილუქოს და სათანადოდ იქნეს დაცული იმ საწარმოო-დაწესებულების, ორგანიზაციის არქივი და მიმდინარე მიმოწერა (სადაც პირველადი მონაცემებით სავარაუდოა, რომ ჩადენილია სხვისი მოძრავი ნივთების – საკუთრების მართლსაწინააღმდეგო მითვისება ან გაფლანგვა), რათა დაინტერესებულმა პირებმა ვერ შეძლონ იქიდან დანაშაულებრივი ფაქტების მამხილებელი საბუთების ამოღება და განადგურება.

მაგალითად, მიღებული მასალების შემოწმების მიზნით ქ. თბილისის ერთ-ერთ დაწესებულებაში დაიწყეს ასეთი შემოწმების ჩატარება, მაგრამ ვერ უზრუნველყვეს ამ ორგანიზაციისა და მიმდინარე მიმოწერათა დოკუმენტების სათანადო დაცვა. დაინტერესებული პირი ღამით შეიპარა და ცეცხლი წაუკიდა ბუღალტერიაში არსებულ დანაშაულებრივი ქმედების მამხილებელ დოკუმენტებს. ცეცხლის ალი შეამჩნია დაწესებულების მცველმა, რომელიც გაემართა შენობისაკენ, რათა გაერკვია თუ რა ხდებოდა შენობის შიგნით. მაგრამ ბოროტმოქმედის ხელმა იგი სიცოცხლეს გამოასალმა. ასეთივე ბედი ეწია მეორე მცველსაც.

3. დროულად მოხდეს მატერიალურ ფასეულობათა საქონლის სატრანსპორტო საშუალებით ერთი ადგილიდან მეორეზე გადაადგილების ამსახველი დოკუმენტების გაცნობა, მათგან ქსეროპირების დამზადება და მათი სათანადოდ დაცვა;

4. მოეწყოს საწარმოო-დაწესებულების ან ორგანიზაციისა და მასში მომუშავე ცალკეული თანამდებობის პირის საქმიანობის კომპლექსური შემოწმება. მასში მონაწილეობის უფლება რეკომენდებულია მიეცეთ მაღალკვალიფიციურ, კეთილსინდისიერ და სანდო პირებს, რომლებსაც უნდა განემარტოთ ამ ღონისძიების ჩატარებისა და მასში მონაწილეობის საჭიროებისა და აუცილებლობის შესახებ;

5. ოპერატიულ ჯგუფს მიეცეს დავალება ჩაატაროს საჭირო

ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებები კანონით რეგლამენტირებული წესების დაცვით,¹ რაც, უპირველეს ყოვლისა, გამოიხატება იმაში, რომ გამოძიებელი დავალებას აძლევს მოკვლევის ორგანოს მუშაკებს და მათთან ამყარებს მჭიდრო საქმიან კონტაქტს.

ყოველივე ეს, უპირველეს ყოვლისა, გამოიხატება იმაში, რომ გამოძიებელი ოპერატიულ ჯგუფს აწვდის საქმის ირგვლივ პროცესუალური გზით მოპოვებულ ისეთ ინფორმაციას, რომელიც ხელს შეუწყობს მათი საქმიანობის განხორციელებას. მათგან მიღებულ შეტყობინებაზე კი თვითონ ახდენს სათანადო რეაგირებას და საჭიროების შემთხვევაში პროცესუალურად ამაგრებს მიღებულ ინფორმაციას.²

უფრო სწორი და მისაღებია შეხედულება, რომლითაც ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება მიჩნეული და განხილულია კრიმინალისტიკური ტაქტიკის შემადგენელ ნაწილად;³

6. საწარმოო-დაწესებულებასა და ორგანიზაციაში მომუშავე თანამდებობის პირებსა და სხვა პირებს, რომლებსაც სხვადასხვა სახით ჰქონდათ კონტაქტი ამ საწარმოო-დაწესებულებისა და ორგანიზაციის ხელმძღვანელობასთან, საჭიროების შემთხვევაში ჩამოერთვათ შესაბამისი ახსნა-განმარტებები;

¹ არასწორად მიგვაჩნია და ვერ გავიზიარებთ იმ ავტორების შეხედულებას, რომლებიც უარყოფენ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ჩატარების პროცესუალურ ბუნებას და კრიმინალისტიკური ტაქტიკისათვის მის მიკუთვნებას. იხ. М. К. Гурский. К вопросу об юридической природе оперативно-розыскной деятельности органами милиции. «Роль прововой науки в совершенствовании практической деятельности государственных органов.» Издательство Львовского Университета. 1967, გვ. 260. А. Н. Васильев. Следственная тактика. М., 1976, და სხვ.

² დანაშაულთა გამოძიებისა და გახსნის პროცესში გამოძიებლისა და მოკვლევის ორგანოს ურთიერთკავშირის შესახებ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე და აღძვრის შემდეგ. იხ. შოთა ფაფიაშვილი. კრიმინალისტიკა. დანაშაულთა გახსნის ტაქტიკა. თბ., 2001, გვ. 76-90.

³ В. И. Попов. Розыскная деятельность при расследовании преступлений. Автореферат докторской диссертации. М., 1965, გვ. 5-6., И. Ф. Демидов. Деятельность советской милиции по раскрытию и расследованию преступлений. Канд. диссертация. Ростов-на-Дону. 1969, გვ. 148, 150, 185., Криминалистика. Учебник, ЛГУ 1976, გვ. 416-421., შოთა ფაფიაშვილი. კრიმინალისტიკა. დანაშაულთა გახსნის ტაქტიკა. თბ., 2001, გვ. 72-105 და სხვ.

7. სხვადასხვა დარგის სპეციალისტებისაგან ზეპირი ან წერილობითი სახით მიღებულ იქნეს სათანადო კონსულტაციები;

8. გამოთხოვილ იქნეს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე საჭირო სხვადასხვა სახის დოკუმენტები (მასალები) და სხვ.

იმ შემთხვევაში, როცა მიღებული პირველადი მასალები მიუთითებენ ამა თუ იმ მოხელე თანამდებობის პირის მიერ ჩადენილ მექრთამეობის ფაქტზე, მაშინ, რეკომენდებულია ჩატარდეს შემდეგი სახის შესამოწმებელი მოქმედებები:

ა) ცნობაში (ინფორმაციაში) მითითებული მასალების (ფაქტების) შემოწმება მოხდეს ადგილზე;

ბ) მოხდეს საჭირო ცნობებისა და დამატებითი მასალების გამოთხოვა;

გ) მოეწყოს მექრთამეობის ფაქტების შემტყობინებელ პირებთან გასაუბრება და საჭიროების შემთხვევაში მათგან მიღებულ იქნეს წერილობითი ახსნა-განმარტება;

დ) ეთხოვოს (დაევალოს) სათანადო კომპეტენტურ პირებსა და ორგანოებს, რომ დროულად და მოულოდნელად ჩაატარონ მოწოდებულ ცნობაში მითითებულ საწარმოო-დაწესებულებებში შემოწმება ან რევიზია;

ე) შეირჩეს ოპერატიული ჯგუფი და ჩატარდეს საჭირო ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებები, აგრეთვე ეჭვიმიტანილის დაკავება და სხვ.

სხვა ისეთი კატეგორიის დანაშაულის მამხილებელ ფაქტებზე შემოსული მასალების შემოწმება (მაგალითად, ქურდობის, ფეხით მოსიარულე მგზავრზე მანქანის დაჯახების, გვამის აღმოჩენისა და სხვ.) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე მიზანშეწონილია ჩატარდეს აგრეთვე ისეთი პროცესუალური მოქმედებებით, როგორიცაა: შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, ჩხრეკა და ამოღება, და თუ გაირკვევა, რომ მოწოდებულ ცნობაში მითითებულ დანაშაულებრივ ფაქტს ნამდვილად ჰქონდა ადგილი, მაშინ ამ მოქმედებათა ჩატარებისთანავე ან მის

შემდეგ დაუყოვნებლივ უნდა მოხდეს დადგენილების გამოტანა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ და მიღებულ იქნეს ყველა სათანადო ღონისძიება საქმის სრული, ყოველმხრივი გახსნისა და თავიდან აცილებისათვის.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მომხდარი დანაშაულის შესახებ შემოსული განცხადების ან ცნობის შემოწმება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის კანონიერი საბაბისა და საფუძვლის მოპოვების მიზნით ჩატარდეს შემდეგი სახის ხერხებითა და საშუალებით:

1) საჭირო ცნობებისა და დამატებითი მასალების გამოთხოვით;

2) განცხადების ან ცნობის მიმწოდებელ თანამდებობის პირებთან ან სხვა მოქალაქეებთან გასაუბრებით და მათგან დამატებითი ახსნა-განმარტებების ჩამორთმევით;

3) დამატებითი მასალების მოპოვების მიზნით შესაბამისი ზემდგომი კომპეტენტური ორგანოებისაგან რევიზიის ან სათანადო შემოწმების ჩატარების მოთხოვნით;

4) უშუალოდ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ჩატარებით;

5) შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ჩატარებით;

6) ამოღებისა და ჩხრეკის ჩატარებით;

7) შესაბამისი დარგის სპეციალისტებისაგან შესაბამისი წერილობითი სახის რეკომენდაციებისა და დასკვნების მიღებით და სხვ.

იმისათვის, რომ გავარკვიოთ მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტის მზადების შესახებ გაკეთებული განცხადების მიზანი, საჭიროა თვითონ ამ პიროვნების შესწავლა, მისთვის ახსნა-განმარტების ჩამორთმევა და განცხადებაში მითითებული საეჭვოდ მიჩნეული ფაქტების დაუყოვნებელი შემოწმება. განმცხადებელი პირისაგან მიღებულ ახსნა-განმარტებაში გარკვეულად უნდა იქნეს ნაჩვენები თუ საიდან, რა საშუალებით და რა წყაროე-

ბიდან გახდა მისთვის ცნობილი განცხადებაში მითითებული დანაშაულებრივი ფაქტები და სხვ.

იმ შემთხვევაში, თუ ყველა აღნიშნულ კითხვაზე მიღებულ იქნება დამაჯერებელი პასუხი და, თუ მოკვლევის ორგანოს ზელმძღვანელი, გამომძიებელი ან პროკურორი დარწმუნდება, რომ მასალების ასეთი პირველადი შემოწმებით მიღებული მონაცემები შეიცავს დანაშაულის უტყუარ ნიშნებს, მაშინ მან დაუყოვნებლივ უნდა გამოიტანოს დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ. თუ შემოწმებით მიღებული მონაცემებით გაირკვევა, რომ შემთხვევას, რომლის შესახებაც იტყობინებოდნენ, საერთოდ არ ჰქონდა ადგილი, ან თუმცა ასეთ ქმედებას ნამდვილად ჰქონდა ადგილი, მაგრამ იგი არ შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს ან თუ დადგინდება სხვა ისეთი გარემოება, რომელიც გამორიცხავს სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას ან, თუ შემოსული განცხადებიდან ან ცნობიდან ჩანს, რომ არ არსებობს საფუძველი საქმის აღძვრისათვის, მაშინ გამოტანილ უნდა იქნეს დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ.

დანაშაულის ნიშნებზე მიმთითებელი შემოსული მასალების წინასწარი შემოწმების მიზანი, როგორც აღვნიშნეთ, არის არა დანაშაულის ჩამდენი პირის დადგენა, არამედ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის საჭირო კანონიერი საბაბისა და საფუძვლის არსებობის ან არარსებობის დადგენა და ამით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან მასზე უარის თქმისათვის სათანადო საფუძვლის მომზადება. ამასთან, შემოწმების ხასიათი და თანმიმდევრობა დამოკიდებულია თვით მიღებული ცნობებიდან გამომდინარე მონაცემებზე. მაგალითად, თუ მოქალაქისაგან მიღებული ცნობა ან განცხადება ეხება პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგვის ფაქტს და ამ ცნობის მომწოდებელი პირი ვარაუდობს, რომ იგი მოკლეს, ასეთ შემთხვევაში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველი შეიძლება იყოს

დაკარგული პირის ადგილსამყოფელის დაუდგენლობა და იმ ნიშნების არსებობა, რომლებიც საფუძველს გვაძლევენ ვივარაუდოთ, რომ ჩადენილია მკვლელობა.

ზემოაღნიშნული გარემოების გასარკვევად რეკომენდებულია ჩატარდეს მთელი რიგი ისეთი შესამოწმებელი ღონისძიებები, როგორიცაა:

1) უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირის ნათესავების, ახლობლების, ნაცნობების, მეგობრების, მეზობლების, თანამშრომლებისა და თვით განცხადების ან ცნობის მიმწოდებელი პირისათვის წერილობითი სახის ახსნა-განმარტებების ჩამორთმევა; მათგან მიღებულ ახსნა-განმარტებებში ყურადღება გამახვილებულ უნდა იქნეს ისეთ გარემოებებზე, როგორიცაა: უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირის გარეგანი ფიზიკური აღნაგობისათვის დამახასიათებელი ნიშნები; მისი ჩაცმულობის დამახასიათებელი ნიშნები და ის, თუ რა საგნები ჰქონდა თან წაღებული დაკარგვის დღეს; სად, როდის, ვისთან და რა გარემოებაში ნახეს იგი უკანასკნელად; ხომ არავისთან უსაუბრია მას დაკარგვის დღეს ან წინა დღეს და თუ უსაუბრია, რა თემაზე, რა საკითხებთან დაკავშირებით; როგორი იყო მისი უახლოესი გეგმები – ხომ არ აპირებდა იგი სადმე გამგზავრებას; როგორ დამოკიდებულებაში იყო იგი ოჯახის წევრებთან, თავის ახლო ნათესავებთან, მეგობრებთან, მეზობლებთან და ნაცნობ-მეგობრებთან და სხვ.

2) დადგინდეს სხვა ქალაქებსა და რაიონებში მცხოვრები მისი ნათესავების, ახლობლებისა და ნაცნობ-მეგობრების საცხოვრებელი ადგილების მისამართები და შემოწმდეს, იყო თუ არა იგი მათთან უგზო-უკვლოდ დაკარგვის წინა დღეებში, ან უკანასკნელად როდის იყო იგი მათთან და ხომ არ უთქვამს მათთვის სად, როდის, რით და ვისთან აპირებდა იგი გამგზავრებას და სხვ;

3) დაიგზავნოს შეტყობინება იმ ადგილებში, სადაც სავარაუდოა, რომ დასაძებნი პირი შეიძლება იყოს ან ყოფილიყო,

გამოთხოვილ იქნეს იქიდან ცნობები უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირის იქ ყოფნა-არყოფნის შესახებ და სხვ.

4) შეკრებილ იქნეს ცნობები, კერძოდ, რაიმე ტრავმის მიღების გამო, ან სხვა მიზეზით ხომ არაა იგი მოთავსებული რომელიმე საავადმყოფოში;

5) ხომ არ მოჰყვა იგი კატასტროფაში;

6) ხომ არაა გაგზავნილი სამსახურიდან სადმე ხანგრძლივი მივლინებით ან გაწვეული ხომ არაა მორიგ სამხედრო სამსახურში;

7) რაიმე სახის დანაშაულის ჩადენასთან დაკავშირებით ხომ არ არის იგი მოთავსებული წინასწარი პატიმრობის ადგილებში;

8) მისი გვამი ხომ არ არის მოთავსებული მორგში ამოუცნო გვამთა შორის და სხვ.

შემოსული პირველადი მასალების ამდაგვარად, სწორად, გააზრებულად შემოწმებაზე ბევრადაა დამოკიდებული დანაშაულის სწრაფი, სრული გახსნა, დამნაშავის მხილება და საქმეზე ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენა.

მაგალითად, მოქალაქე დ.-ემ განცხადებით მიმართა ერთ-ერთი რაიონის პროკურორს, რომ მისი მეუღლე გ.-ე 25 ივნისს წავიდა თავის ნათესავთან და სახლში აღარ დაბრუნებულა. იგი ეჭვს გამოთქვამდა, რომ მისი მეუღლე ნათესავებმა მოკლეს. განცხადებაში მითითებული ფაქტის შემოწმების მიზნით პროკურატურის გამომძიებელმა ჯერ დაწვრილებითი ახსნა-განმარტება ჩამოართვა განმცხადებელ დ.-ეს, მის მეზობლებს, გ.-ეს ნათესავებსა და ნაცნობ-მეგობრებს, შეკრიბა სათანადო ცნობები და ოპერატიულ ჯგუფს მისცა სპეციალური დავალება. ასეთი გზით მან დაადგინა, რომ გ.-ე 25 ივნისს მართლა იმყოფებოდა თავის ნათესავ ზ.-ესთან, საიდანაც იმავე დღეს, საღამოს 10 საათზე, დაბრუნდა სახლში. გაირკვა ისიც, რომ დ.-ესა და გ.-ეს ხშირად ჰქონდათ ოჯახური უსიამოვნება ეჭვიანობის ნიადაგზე. ოპე-

რატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ჩატარებით დადგინდა ისიც, რომ გ.-ეს პირადი ნივთები: ოქროს ყელსაბამი, ბრილიანტის საყურეები და ოქროს საათი, რომელზეც დ.-ე მიუთითებდა, რომ გ.-ეს თან ჰქონდა სახლიდან უკანასკნელად წასვლის დროს (დაკარგვის დღეს), ჭ-ემ იყიდა დ.-ესგან.

ამ მონაცემების მიღების საფუძველზე გამოძიებელმა აღძრა სისხლის სამართლის საქმე და შეუდგა გამოძიებას, რა დროსაც დადგინდა, რომ დ.-ემ 25 ივნისს ღამით, მძინარე ცოლს, გ.-ეს თავში რამდენჯერმე ჩაარტყა ნაჯახი და იგი სიცოცხლეს გამოასალმა. დანაშაულის კვალის დაფარვის მიზნით დ.-ემ იმავე ღამეს თავისი სახლის ეზოში ამოთხარა მიწა და გ.-ეს გვაში შიგ ჩამარხა. მის ზემოთ კი ხე დარგო.¹

§2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის ზოგადი წესი

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის წესი საკმაოდ დეტალურადაა აღწერილი სსსკ 267-ე მუხლში, რომლის პირველ პუნქტში მოცემულია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ზოგადი დებულებები. მასში მითითებულია: თუ არსებობს 263-264-ე მუხლებში აღნიშნული საბაბი და საფუძველი სისხლის სამართლის საქმის აღსაძრავად, მომკვლევს, გამოძიებელს ან პროკურორს გამოაქვს დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ. და, რომ დადგენილებაში მითითებულ უნდა იქნეს იმ პირზე, რომელმაც აღძრა სისხლის სამართლის საქმე და მიიღო იგი თავის წარმოებაში.

მე-2 პუნქტში მითითებულია იმაზე, რომ დადგენილებაში აღნიშნული უნდა იყოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის

¹ შ. ფაფიაშვილი. პირველადი მასალების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, თბ., 1978, გვ. 59-61.

საბაბი და საფუძველი, ფაქტი, რომლის გამოც აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე და სისხლის სამართლის კოდექსის ის მუხლი ან მუხლის ის ნაწილი, რომლის მიხედვითაც აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე.

მე-3 პუნქტში მითითებულია იმაზე, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ასლი დაუყოვნებლივ უნდა გადაეგზავნოს პროკურორსა და დანაშაულის შემტყობინებელ პირს.

მე-4 პუნქტში ლაპარაკია საქმის გამოყოფასთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე ახალი პირის მიმართ. კერძოდ, მასში მითითებულია, რომ სისხლის სამართლის საქმის გამოყოფისას, როცა არსებობს ცნობები იმ დანაშაულის ჩადენის შესახებ, რომელიც არ არის დაკავშირებული ძირითად საქმესთან, დადგენილებაში საქმის გამოყოფის შესახებ უნდა აღინიშნოს, რომ საქმე აღიძრა ახალი პირის მიმართ ან ახალი ფაქტების გამოვლინებასთან დაკავშირებით. და, რომ სისხლის სამართლის საქმის გამოყოფის დანარჩენ შემთხვევებში საქმე უკვე აღძრულად უნდა ჩაითვალოს.

მე-5 პუნქტში მითითებულია იმაზე, თუ როგორ უნდა მოიქცეს სასამართლო, როდესაც საქმის გახილვის დროს გამოავლენს ახალი ბრალდების ან ახალი პირის ბრალდებულად პასუხისგებაში მიცემის საფუძველს. ამასთან დაკავშირებით მასში ნათქვამია: „თუ სასამართლო განხილვისას აღმოჩნდება ახალი ბრალდების ან ახალი პირის ბრალდებულად პასუხისგებაში მიცემის საფუძველი, ამასთან, არ არსებობს საფუძველი საქმის დამატებითი გამოძიებისათვის დასაბრუნებლად, სასამართლო, სისხლის სამართლის საქმის აღუძვრელად, გამოყოფილ მასალებს გამოძიების ჩასატარებლად უგზავნის პროკურორს“.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ზემოაღნიშნუ-

ლი მუხლით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანის შინაარსის ასეთი დეტალური აღწერის მიუხედავად, მასში მაინც სრულყოფილად არ არის მოცემული მისი არსი და შინაარსი, ამასთან, მასში, ჩვენი აზრით, დაშვებულია ზოგიერთი სახის უზუსტობა.

არასწორად გვეჩვენება თუნდაც ის, რომ მასში დასაშვებადაა მიჩნეული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა როგორც დანაშაულებრივ ფაქტზე, ისე კონკრეტული პირის მიმართ. ამასთან დაკავშირებით შეუსაბამოაა მე-4 პუნქტის რედაქციაში, რომელშიც ნათქვამია: „დადგენილებაში საქმის გამოყოფის შესახებ მითითებული უნდა იყოს, რომ საქმე აღიძრა ახალი პირის მიმართ ან ახალი ფაქტების გამოვლენასთან დაკავშირებით“.

გფიქრობთ, ამ მუხლის რედაქცია, უფრო სწორი იქნებოდა თუ იქიდან ამოვიღებდით ახალ პირზე მითითებას და დაეტოვებდით „საქმის აღძვრას ახალი ფაქტების გამოვლენასთან დაკავშირებით“, რადგან სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა უნდა მოხდეს არა კონკრეტული პირის მიმართ, არამედ მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე. თუმცა აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ეს საკითხი პროცესუალურ ლიტერატურაში ცალსახად არაა გადაწყვეტილი და მის ირგვლივ არსებობს აზრთა სხვაობა.

მაგალითად, ჯერ კიდევ ადრე რ. რახუნოვი ავითარებდა აზრს, რომლითაც დასაშვებად მიიჩნევდა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას კონკრეტული პირის მიმართ კერძო-საჯარო ბრალდების საქმეებზე და საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილ დადგენილებაში გარკვევული პირის მითითებას.¹ ასევე ნ. ჟოგინისა და ფ. ფატკულინის აზრით, სისხლის სამართლის საქმე კონკრეტული პირის წინააღმდეგ შეიძლება

¹ იხ. რ. რახუნოვი, დასახ. ნაშრომი.

აღიძრას მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა საქმე წინასწარი გამოძიების სტადიის გავლის გარეშე გადაეცემა სასამართლოს განსახილველად.¹

ა. მიხაილენკო იზიარებს რა ზემოაღნიშნულ ავტორთა შეხედულებას, აღნიშნავს, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანას კონკრეტული პირის მიმართ არავითარი ზიანი არ მოაქვს მოქალაქეთა ინტერესებისათვის, რადგან მათ შეიძლება არც კი იცოდნენ, რომ მათი გვარი იხსენიება საგამოძიებო დოკუმენტებში მანამ, სანამ მას არ დაჰკითხავენ. ამასთანავე მიუთითებს, რომ მტკიცება იმის შესახებ თითქოს არ შეიძლება სისხლის სამართლის საქმე აღიძრას კონკრეტული პირის მიმართ, ეწინააღმდეგება პროცესუალურ კანონმდებლობას. ამიტომ იგი გვთავაზობს, იმ შემთხვევაში, როცა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის სტადიაზე ცნობილია დანაშაულის ჩამდენი პირი და სახეზეა ეჭვმიტანილი, მაშინ სისხლის სამართლის საქმე უნდა აღიძრას ამ კონკრეტული პირის მიმართ.²

ზემოაღნიშნული ავტორების ცდა, დაასაბუთონ გარკვეული, კონკრეტული პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის სისწორე, ჩვენი აზრით, არასწორია და ყოველგვარ საფუძველს მოკლებულია. რადგან, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ეს სხვა არა არის რა, თუ არა სისხლის სამართლებრივი დევნის აღძვრა, რაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და წინასწარი გამოძიებით გარკვეულ მტკიცებულებათა შეკრების შემდეგ შეიძლება მოხდეს.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა გარკვეული პირის მიმართ არც მაშინ უნდა ჩაითვალოს კანონზომიერად, როცა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მომენტისათვის შეკრე-

¹ იხ. ნ. ჟოვინი, ფ. ფატკულინი, დასახ. ნაშრომი.

² იხ. ა. მიხაილენკო, დასახ. ნაშრომი, გვ. 300-303.

ბილი მონაცემებით გარკვეულწილად იმზილება პირი მოცემული დანაშაულის ჩადენაში, თუნდაც რომ დაზარალებული კონკრეტულ პირს ამხელდეს მის მიმართ ჩადენილ დანაშაულში (მაგალითად, გაუპატიურების ფაქტზე, ოჯახური უსიამოვნების შედეგად, ერთი ოჯახის წევრის მიერ მეორისათვის სხეულის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე ზარისხის დაზიანების მიყენების ფაქტზე და სხვ.), რადგან ასეთ დროსაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველია თვითონ დანაშაულებრივი ფაქტის არსებობა ჩადენილი ისეთი მოქმედებით ან უმოქმედობით, რომელიც, თავის მხრივ, შეიცავს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ სავარაუდო დანაშაულის საკმარის ნიშნებს.

ზემოაღნიშნულ არასწორ შეხედულებათა დასაბუთებული კრიტიკა, ჯერ კიდევ ადრე, მოგვცა პროფესორმა მ. სტროგოვიჩმა სისხლის სამართლის პროცესის სახელმძღვანელოებში. მან მკვეთრი ზღვარი გაავლო სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრას შორის. მისი მართებული მოსაზრებით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა უნდა მოხდეს დანაშაულებრივი ფაქტის გამო, დანაშაულებრივ ფაქტზე და არა მისი ჩამდენი გარკვეული პირის მიმართ.¹

პროფესორ მ. სტროგოვიჩის შეხედულებას იზიარებს პროცესუალისტთა უმრავლესობა. ასეთივე აზრი გატარებული იყო 1988 წელს ქართულ ენაზე გამოცემულ სისხლის სამართლის პროცესის დამხმარე სახელმძღვანელოში, 1999 წელს გამოცემულ პროფ. შ. ფაფიაშვილის ნაშრომში – „სისხლის სამართლის საქმისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის პრობლემა სისხლის სამართლის პროცესში“. იგივე აზრია გატარებული 2002 წელს გამოცემულ სისხლის სამართლის

¹ М. С. Строгович. Курс советского уголовного процесса. М. 1968. гл. 276.

პროცესის სახელმძღვანელოსა და სხვა სპეციალურ ლიტერატურაში.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, არაწორად მიგვაჩნია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 267-ე მუხლში იმაზე მითითება, თითქოს საქმის გამოყოფასთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილ დადგენილებაში უნდა მიეთითოს არა პირველადი მონაცემებით სავარაუდო დანაშაულის ჩადენაში ფიგურირებულ პირსა და მის ირგვლივ არსებულ მტკიცებულებებზე, არამედ საქმის აღძვრის საბაბსა და საფუძველზე, აგრეთვე სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ იმ მუხლზე, რომლის ნიშნებსაც შეიცავს ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედება.

იგივე უნდა ითქვას სისხლის სამართლის საქმის არააღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანის ფორმაზე, რომელიც შეიძლება გამოტანილ იქნეს, როცა დანაშაულის ჩადენის შესახებ მიღებულ ცნობაში (განცხადებაში) მითითებული დანაშაულებრივი ფაქტები წინასწარი შემოწმებით არ იქნა დადასტურებული ან თუ სახეზეა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული სისხლის სამართლის საქმის წარმოების გამოძირიცხველი საფუძველები.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 268-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ასლი დაუყოვნებლივ უნდა გადაეგზავნოს პროკურორსა და დანაშაულის შემტყობინებელ პირს.

§3. დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 266-ე მუხლის თანახმად, დანაშაულის ჩადენის შესახებ მიღებული ცნობების შემოწმების საფუძველზე, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლების მქონე ორგანოს ან თანამდებობის პირის მიერ მიღებულ უნდა იქნეს ერთ-ერთი შემდეგი სახის გადაწყვეტილება:

- ა) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ;
- ბ) სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ;
- გ) საგამოძიებო ქვემდებარეობის მიხედვით მასალების გადაგზავნის შესახებ.

ცხადია, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით ზუსტადაა განსაზღვრული ის, თუ რა ბედი უნდა ეწიოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლების მქონე ორგანოებსა და თანამდებობის პირებთან შესულ დანაშაულის ამსახველ ცნობებს.

მომხდარი დანაშაულის შესახებ მიღებულ ცნობაზე (ინფორმაციაზე) სწრაფ, დროულ (კანონით განსაზღვრულ ვადებში) სათანადო რეაგირებას, მის სწორ და სრულყოფილად შემოწმებას სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი ნორმებითა და შესაბამისი ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ჩატარებით მოპოვებული შედეგების საფუძველზე, ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედების სწორ იურიდიულ კვალიფიკაციასა და ამ ნიშნების მიხედვით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ დასაბუთებული დადგენილების დროულად გამოტანას უადრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტის სწრაფი, სრული გახსნისა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენისათვის. ასევე მნიშვნელოვანია ის, თუ

რამდენად სწორად და დროულად მოხდება ამ ორგანოების მიერ მიღებული ცნობის საფუძველზე საჭირო სათანადო ზომების მიღება დანაშაულის შეწყვეტისა და აღკვეთისათვის და რამდენად დროულად მოხდება საქმის მასალების გადაცემა საგამოძიებო ქვემდებარეობის მიხედვით ან მასზე ჩატარებული შემოწმების შედეგების საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრის შესახებ სწორი, დასაბუთებული დადგენილების გამოტანა.

სამწუხაროდ, საგამოძიებო პრაქტიკაში ჯერ კიდევ საკმაოდ უხვად მოიპოვება ისეთი შემთხვევები, როცა ჯეროვნად არ არის შეფასებული მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტების მამხილებელი ცნობების უხარისხოდ შემოწმების უარყოფითი შედეგები და, როცა დაუსაბუთებლადაა გამოტანილი დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ; ან, როცა საერთოდ ყოველგვარი შემოწმებისა და რეაგირების გარეშეა დატოვებული დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობა, რასაც თავისთავად მოსდევს მხილებული დანაშაულებრივი ფაქტის გამოკვლევის გარეშე დატოვება, დანაშაულის გაუხსნელობა და დამნაშავე პირის დაუსჯელობა.

დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის (ინფორმაციის) წინასწარი შემოწმების მიზანი, როგორც აღვნიშნეთ, არის არა დამნაშავეს დადგენა, არამედ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბისა და საფუძველის მოპოვება. საქმის სრული, ყოველმხრივი გამოკვლევა წინასწარი გამოძიების შემდგომი ეტაპია. პირის სამართალში მიცემა და მისი დამნაშავედ ცნობა კი სასამართლოს კომპეტენციაა. ამასთან, სასამართლოს მიერ გამოტანილი გამამტყუნებელი ან გამამართლებელი განაჩენის გარეშე პირის დამნაშავედ ან უდანაშაულოდ ცნობა სხვა არა არის რა, თუ არა უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპის

უხეში დარღვევა.¹ ამიტომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბისა და საფუძველის არსებობის შემთხვევაში მოკლევის ორგანო, გამომძიებელი ან პროკურორი ვალდებულია დაუყოვნებლივ გამოიტანოს დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ, რომელშიც აღნიშნული უნდა იყოს იმ პირის გვარი და თანამდებობა, რომელმაც აღძრა სისხლის სამართლის საქმე და მიიღო თავის წარმოებაში.

დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის (ინფორმაციის) წინასწარი შემოწმების შედეგად თუ დადგინდება, რომ ცნობაში მითითებული გარემოება არ შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს, მაშინ, ცხადია, დაუყოვნებლივ უნდა მოხდეს სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრის შესახებ დასაბუთებული დადგენილების გამოტანა და, როგორც აღვნიშნეთ, ამის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ერთი ეგზემპლარი (ასლი) დაუყოვნებლივ უნდა გადაეგზავნოს პროკურორს. ამასთან, ამის შესახებ უნდა ეცნობოს დანაშაულის შესახებ ცნობის მომწოდებელ პირსაც.

სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრის შესახებ დადგენილება გამოტანილ უნდა იქნეს არა მარტო მაშინ, როცა დანაშაულის შესახებ მიღებულ ცნობაში მითითებული ქმედება არ შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს, არამედ მაშინაც, როცა სახეზე გვაქვს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი სისხლის სამართლის საქმის წარმოების გამომრიცხველი გარემოებები, რომელთა რაოდენობა ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 28-ე მუხლში კიდევ უფრო ვრცელადაა ჩამოყალიბებული. მაგრამ აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ მასში მოცემულია არა მარტო სისხლის სამართლის საქმის

¹ უდანაშაულობის პრეზუმციის შესახებ იხ. ა. კახნიაშვილი, უდანაშაულობის პრეზუმპცია და მისი განხორციელების გარანტიები სასამართლომდელ სტადიაზე. თბ., 1997. აგრეთვე, Либус И. А. Презумпция невинности в советском уголовном процессе. Ташкент, 1981., Ларин А. М. Презумпция невинности. М., 1982. Мажинян Д. Р. Презумпция невинности и гарантии её осуществления. Ереван, 1989 და სხვ.

არაღძერის საკითხებთან დაკავშირებული გარემოებები, არამედ სისხლისსამართლებრივი დევნის არაღძერის გარემოებებიც, რაც კიდევ აშკარად მეტყველებს იმაზე, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა სრულიად არ ცდილობს რაიმე მკვეთრი ზღვარის გავლებას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის ცნებებს შორის. პირიქით, ამ კანონმდებლობით ეს ორი სრულიად სხვადასხვა ცნება ერთიმეორისგან არაჯერონადაა გამიჯნული და, მთელ რიგ შემთხვევებში, მათ შორის არსებული ზღვარის წაშლის გარკვეული ცდებიც შეიმჩნევა. და, უნდა ითქვას, რომ ასეთი ანარეკლი მოცემული მუხლის რედაქციასაც ემჩნევა.

§4. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების სტრუქტურა

მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების პრაქტიკაში შეიმჩნევა ისეთი შემთხვევებიც, როცა არასწორად გამოაქვთ დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ. განსაკუთრებით ეს შეცდომები გამოიხატება დადგენილების არასწორ სტრუქტურაში და მასში, რომ ხშირად ასეთი დადგენილება გამოაქვთ არა დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის შემოწმებით გამოვლენილ დანაშაულებრივ ფაქტზე, არამედ ამ მონაცემებით დანაშაულში მხილვადი გარკვეული კონკრეტული პირის მიმართ. ზოგჯერ კი მასში მოცემულია სისხლის სამართლის საქმის აღმძვრელი პირის გაუთავებელი მსჯელობა. რაც არასწორია, ამიტომ აქვე რამდენიმე სიტყვით უნდა შევჩერდეთ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანის წესსა და სტრუქტურაზე.

სსსკ 267-ე მუხლის თანახმად, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილ დადგენილებაში მითითებულ

უნდა იქნეს პირი, რომელმაც საქმე აღძრა და მიიღო თავის წარმოებაში. მასში აღნიშნული (მითითებული) უნდა იყოს აგრეთვე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი და საფუძველი, ფაქტი, რომლის გამოც აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე, სისხლის სამართლის კოდექსის ის მუხლი ან მუხლის ნაწილი, რომლის მიხედვითაც აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე. ამასთან, დადგენილების ასლი დაუყოვნებლივ უნდა გაეგზავნოს პროკურორსა და დანაშაულის შემტყობინებელ პირს.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ამავე მუხლით მოწესრიგებულია ისიც, თუ როგორ უნდა მოიქცეს მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელი, გამომძიებელი ან პროკურორი სისხლის სამართლის საქმის გამოყოფისას, როცა არსებობს ცნობები იმ დანაშაულის ჩადენის შესახებ, რომელიც არ არის დაკავშირებული ძირითად საქმესთან, დადგენილებაში საქმის გამოყოფის შესახებ მითითებული უნდა იყოს, რომ საქმე აღიძრა ახალი ფაქტების გამოვლენასთან დაკავშირებით. სისხლის სამართლის საქმის გამოყოფის დანარჩენ შემთხვევებში იგი უკვე აღძრულად ითვლება.

სსსკ მუხლის თანახმად, თუ სასამართლო განხილვისას აღმოჩნდება ახალი ბრალდების ან ახალი პირის ბრალდებულად პასუხისგებაში მიცემის საფუძველი და, ამასთან, „არ არსებობს საფუძველი საქმის დამატებითი გამოძიებისათვის დასაბრუნებლად, სასამართლო, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრელად, გამოყოფილ მასალებს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხის გადასაწყვეტად და გამოძიების ჩასატარებლად უგზავნის პროკურორს“.

იმ შემთხვევაში, თუ დანაშაულის შესახებ შემოსულ ცნობაში მითითებული ფაქტები არ დადასტურდა, ან თუ არსებობს კანონით გათვალისწინებული სისხლის სამართლის საქმის წარმოების გამომრიცხველი საფუძველები, ასეთ დროს სისხლის სამართალწარმოების ორგანომ უნდა გამოიტანოს დადგენილება

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ და ამ დადგენილების ერთი ეგზემპლარი (ასლი) დაუყოვნებლივ უნდა გაეგზავნოს პროკურორსა და დანაშაულის შემტყობინებელ პირს.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილ დადგენილებაში უნდა მიეთითოს არა პირველადი მონაცემებით საყარაუდო დანაშაულის ჩადენაში ფიგურირებულ პირსა და მის ირგვლივ არსებულ მტკიცებულებებზე, არამედ საქმის აღძვრის საბაბსა და საფუძველზე, აგრეთვე სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ იმ მუხლზე, რომლის ნიშნებსაც შეიცავს ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედება.

ასევე უნდა ითქვას სისხლის სამართლის საქმის არააღძვრის შესახებ დადგენილების ფორმაზე, რომელიც შეიძლება გამოტანილ იქნეს მაშინ, როცა დანაშაულის ჩადენის შესახებ მიღებულ ცნობაში (ინფორმაციაში) მითითებული დანაშაულებრივი ფაქტები წინასწარი შემოწმებით არ იქნა დადასტურებული ან, როცა სახეზეა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის წარმოების გამომრიცხველი საფუძველები.

მაშასადამე, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილება უნდა იყოს ყოველმხრივ მოტივირებული და დასაბუთებული და, არ უნდა იწვევდეს ეჭვს მისი კანონიერება. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ გამოტანილ დადგენილებაში უნდა განვასხვაოთ სამი ნაწილი: შესავალი, აღწერილობითი და სარეზოლუციო ანუ დასკვნითი ნაწილი.

შესავალ ნაწილში, რეკომენდებულია მითითებულ იქნეს თვით დადგენილების სახელწოდება, ე.ი. ის თუ რაზე, რის შესახებაა ეს დადგენილება გამოტანილი – სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა თუ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ; სად, როდის, ვის მიერ და რასთან დაკავშირე-

ბით იქნა იგი გამოტანილი; რატომ და რის გამო გახდა საჭირო სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანის საკითხის გადაწყვეტა; რა იყო სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი და რა გახდა მისი აღძვრის საფუძველი; რა სახის ცნობა (განცხადება, ინფორმაცია) იქნა შემოსული დანაშაულის შესახებ; როდის, როგორ, რა სახით და ვის მიერ იქნა მიღებული ეს ცნობა (ინფორმაცია) და ვინ აწარმოა მისი შემოწმება; რა ნიშნებით ხასიათდებოდა მხილებული დანაშაულებრივი ქმედება; დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის შესამოწმებლად რა სახის ღონისძიებები იქნა ჩატარებული და რა შედეგები იქნა მიღებული და სხვ.

აღწერილობით ნაწილში ნაჩვენები და დასაბუთებული უნდა იყოს მიღებული გადაწყვეტილების სისწორე; განსახილველი დანაშაულებრივი ფაქტის მოკლე შინაარსი. კერძოდ, მისი ჩადენის ადგილი, დრო, დანაშაულებრივი ქმედების ხასიათი, მისი საზოგადოებრივი საშიშროება, იურიდიული შეფასება და სხვ. მასში მიზანშეწონილი არაა მიეთითოს იმ მტკიცებულებასა და მტკიცებულების წყაროზე, რომლითაც დასტურდება ან არ დასტურდება შესამოწმებელი დანაშაულებრივი ფაქტი და სხვ.

სარეზოლუციო ანუ დასკვნითი ნაწილის შინაარსი უნდა გამომდინარეობდეს აღწერილობითი ნაწილიდან და შეიცავდეს მიღებული გადაწყვეტილების ფორმულირებას, იმაზე მითითებას, თუ რა სახის დანაშაულებრივ ფაქტზე მოხდა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა ან არაღძვრა, ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედების იურიდიული კვალიფიკაცია სსკ-ის იმ მუხლზე მითითებით, რომლის ნიშნებითაც მოხდა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა. იქვე უნდა მიეთითოს საქმის შემდგომ მიმართულებაზე და იმ პირზე, ვინც მიიღო საქმე თავის წარმოებაში (სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემთხვევაში) და ვისაც დაევალა მოცემული საქმის გამოძიება. როგორც აღვნიშნეთ, მასში უნდა მიეთითოს იმაზეც, რომ საქმის აღძვრის შესახებ

გამოტანილი დადგენილების ასლი გადაეგზავნა პროკურორს და ცნობის მომწოდებელ დაინტერესებულ პირს.

ამრიგად, დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის (განცხადების ან სხვაგვარი ინფორმაციის) შემოწმების მიზნით, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილი კომპეტენტური თანამდებობის პირის მიერ, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე, ჩატარებულ უნდა იქნეს მისი წინასწარი შემოწმება პროცესუალური და არაპროცესუალური ხერხებითა და საშუალებებით, რათა გაირკვეს და დადგინდეს ისეთი აუცილებელი გარემოებები, როგორიცაა: დანაშაულის შესახებ ცნობის მომწოდებელი პირის ვინაობა და მისი დამოკიდებულება მხილებულ დანაშაულებრივ ფაქტთან და მის ჩამდენ პირთან; მის მიერ მოწოდებული ამ ცნობის მიზანი; მოწოდებულ ცნობაში მოხსენიებული ფაქტების რეალობა, მათი ჩადენის დრო, ადგილი, გარემოება, შეიცავს თუ არა იგი სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული დანაშაულის ნიშნებს და სხვ.

თუ მოკვლევის ორგანო, მომკვლევე პირი, გამოძიებული ან პროკურორი დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის (ინფორმაციის) წინასწარი შემოწმებით დარწმუნდება, რომ მასში მოყვანილ მამხილებელ ფაქტებს ნამდვილად ჰქონდა ან არ ჰქონდა ადგილი, და იგი შეიცავს ან არ შეიცავს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული რომელიმე კონკრეტული სახის დანაშაულის ნიშნებს, მან დაუყოვნებლივ, ცნობის მიღებიდან არა უგვიანეს ოცი დღისა, უნდა გამოიტანოს დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ და მიიღოს იგი თავის წარმოებაში, ჩაატაროს მასზე პირველადი გადაუდებელი საგამოძიებო, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებები და მიიღოს ყველა ზომა დანაშაულის აღკვეთისა და საყიდან აცილებისათვის.

დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახ-

ებ გამოტანილ უნდა იქნეს მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე მიმთითებელ იმ ცნობებზე (მასალებზე, განცხადებებზე), რომლებიც ამ მომენტისათვის ხელთა აქვს სისხლის სამართლის საქმის აღმძვრელ ორგანოს ან თანამდებობის პირს და არა პირველადი მონაცემებით მხილებული მისი ჩამდენი კონკრეტული პირის მიმართ. დადგენილების ასლი დაუყოვნებლივ უნდა გადაეგზავნოს პროკურორს.

დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის (ინფორმაციის) სწრაფი, სრული შემოწმება და მიღებული მონაცემების საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ სწორი, დროული და დასაბუთებული დადგენილების გამოტანა, შეიძლება ითქვას, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წინაპირობაა მომხდარი დანაშაულის სრული, ყოველმხრივი გახსნისა და მასზე ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენისა. ამასთან, იგი არის ადამიანის კანონიერი უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის საუკეთესო გარანტი.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის ნათელსაყოფად აქვე ტექსტს თან ვურთავთ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ არსებულ თავისუფალ ბლანკს.

**საპროკურორო ზედამხედველობა
მასალების შემოწმებასა და სისხლის
სამართლის საქმის აღკვერის
კანონიერებაზე. საქმის აღკვერისა და
წარმოების გაუმორიძეველი გარემოებები**

**§1. საპროკურორო ზედამხედველობა სისხლის სამართლის
საქმის აღძვრაზე**

მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ შემოსული ცნობის ან განცხადების შემოწმების სწორი ორგანიზაცია და მიღებული შედეგების საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ დასაბუთებული დადგენილების დროული გამოტანა დანაშაულის სწრაფი, სრული გახსნისა და საქმეზე ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენის, დანაშაულის აღკვეთისა და თავიდან აცილების ერთ-ერთი საუკეთესო წინაპირობაა. და, როგორც აღვნიშნეთ, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა სისხლის სამართლის პროცესის მეტად რთული და პასუხსაგები ეტაპია. საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანამდე მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების მუშაკებს უხდებათ საპროცესო კანონმდებლობით რეგლამენტირებულ დროის მონაკვეთისა და ფარგლებში ჩაატარონ მთელი რიგი შესამოწმებელი ღონისძიებები, რომლის დროსაც მკაცრად უნდა იქნეს დაცული სისხლის სამართლის საპროცესო ნორმები.

დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ცნობის (მასალების) შემოწმების მიზნით გამოსაყენებელი ტაქტიკური ზერხები და საშუალებებიც არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილ წესებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ვერ შევძლებთ სისხლის სამართლის საპრო-

ცესო კანონმდებლობით დასახული ამოცანების წარმატებით შესრულებას, დანაშაულის სწრაფ, სრულ გახსნას, დანაშაულის აღკვეთასა და თავიდან აცილებას.

იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს შეხედულება, რომლითაც თითქოს საპროკურორო ზედამხედველობა მოქმედებს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის სტადიიდან. ასეთი მოსაზრება, ვფიქრობთ, არასწორია, რადგან ამით ყოველგვარი ზედამხედველობის გარეშე რჩება პირველადი მასალების შემოწმებასთან დაკავშირებით წარმოებული მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების მთელი საქმიანობა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე.

საპროკურორო ზედამხედველობა მოკვლევის ორგანოებზე მიზანშეწონილია დაიწყოს ამ ორგანოებში მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ ცნობების (ინფორმაციის) შემოსვლის მომენტიდან და იქიდან, თუ რა ღონისძიებები იქნა გატარებული შემოსულ ცნობაში (განცხადებაში) დანაშაულის შესახებ მითითებული გარემოების შესამოწმებლად, რა შედეგები იქნა მიღებული და სწორედ მოხდა თუ არა ამ მასალების იურიდიული შეფასება.

პროკურორი უფლებამოსილია შეამოწმოს არა მარტო სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების კანონიერება, არამედ ისიც, თუ რა ვადაში, რა ხერხებითა და საშუალებებით მოხდა ჩადენილი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ ამ ორგანოებში შემოსული პირველადი მასალების შემოწმება; სრულყოფილად იქნა თუ არა იგი ჩატარებული; მიღებულ იქნა თუ არა სათანადო ზომები დანაშაულის აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის; სწორი და კანონიერია თუ არა სათანადო ზომები დანაშაულის აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის და სხვ.

მიუხედავად იმისა, რომ პროკურატურას ჩამოერთვა მთელი რიგი საზედამხედველო უფლებები და იგი საქართველოს კონსტიტუციით მიჩნეულ იქნა სასამართლო ხელისუფლების დაწესე-

ბულებად, მას მაინც დარჩა დამნაშავეობასთან ბრძოლის აქტიურად განხორციელების ისეთი მძლავრი ბერკეტები და მექანიზმი, რომლითაც იგი მართებულადაა აღიარებული, როგორც სამართალდამცავი ორგანოების კოორდინატორი დამნაშავეობასთან ბრძოლის საქმეში, და, სასამართლო ორგანოების გარდა, სხვა სამართალდამცავი ორგანოების საქმიანობის ერთგვარი მაკონტროლებელი ორგანო. ეს განსაკუთრებით მკაფიოდ გამოიხატება კანონით მისთვის მინიჭებულ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილებების საფუძვლიანობისა და კანონიერების გადასინჯვის მიმართებაში, რაც საკამაოდ მკვეთრადაა ასახული საქართველოს პროკურატურის ორგანულ კანონში და საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში.

საქართველოს პროკურატურის ორგანული კანონის პირველსავე მუხლში მართებულადაა აღნიშნული, რომ საქართველოს პროკურატურა არის სასამართლო ხელისუფლების დაწესებულება, რომელიც თავის უფლებამოსილებას ახორციელებს საქართველოს კონსტიტუციით, ამ კანონითა და საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულ ფარგლებში. ამ კანონის მომდევნო მე-2 მუხლში საკამაოდ დეტალურადაა ჩამოყალიბებული პროკურატურის ამოცანები, რომლის თანახმადაც პროკურატურა კანონით დადგენილი წესით ახორციელებს:

- 1) სისხლისსამართლებრივ დევანს;
- 2) სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელების უზრუნველსაყოფად წინასწარი გამოძიების სტადიაზე აწარმოებს საპროცესო ხელმძღვანელობას;
- 3) კანონით დადგენილ შემთხვევებში სრული მოცულობით ატარებს წინასწარ გამოძიებას;
- 4) ზედამხედველობს კანონის ზუსტ და ერთგვაროვან შესრულებაზე მოკვლევისა და ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოების საქმიანობისას;

5) ზედამხედველობს კანონის ზუსტ და ერთგვაროვან შესრულებაზე სასამართლოს მიერ დანიშნული სასჯელის მოხდინას, იძულებითი ხასიათის სხვა ღონისძიებათა აღსრულებისას, აგრეთვე დაკავების, წინასწარი პატიმრობისა და ადამიანის თავისუფლების შეზღუდვის სხვა ადგილებში;

6) სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის განხილვისას მონაწილეობს, როგორც მხარე და მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას;

7) კოორდინაციას უწევს დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლას.

კანონით გათვალისწინებული ამ ამოცანების განხორციელებისას პროკურატურა ხელმძღვანელობს ისეთი პრინციპებით, როგორიცაა:

1) კანონიერების პრინციპი;

2) ფიზიკური პირის უფლებებისა და თავისუფლებების, იურიდიული პირის უფლებების დაცვა და პატივისცემის დაცვის პრინციპი;

3) ობიექტურობისა და მიუკერძოებლობის დაცვის პრინციპი;

4) ერთიანობისა და ცენტრალიზაციის, ყველა ქვემდგომი პროკურორისა და პროკურატურის სხვა მუშაკის საქართველოს გენერალური პროკურორისადმი დაქვემდებარების პრინციპი;

5) პოლიტიკური ნეიტრალიტეტის დაცვის პრინციპი.

პროკურატურისათვის კონსტიტუციით დაკისრებული სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციის განხორციელებისათვის პროკურატურას სსსკ 55-ე მუხლით დაკისრებული აქვს წინასწარი გამოძიების სტადიაზე გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობა და მოკვლევის კანონიერებაზე ზედამხედველობა, აგრეთვე კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, დანაშაულისა და სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედებათა საქმეებზე წინასწარი გამოძიების სრული მოცულობით ჩატარება.

სსკ 56-ე მუხლით ასევე პროკურორს დაკისრებული აქვს ზედამხედველობის ფუნქციის განხორციელება მოკვლევაზე კანონის ზუსტ და ერთგვაროვან შესრულებაზე. ამ ფუნქციის შესრულებისას პროკურორი ვალდებულია შეამოწმოს:

1) დაცულია თუ არა მოკვლევის ორგანოებში დანაშაულისა და სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედების შესახებ შემოსულ განცხადებათა და შეტყობინებათა რეგისტრაციისა და განხილვის, აგრეთვე მათ შესახებ ზომების მიღების კანონმდებლობით დადგენილი წესები;

2) კანონიერია თუ არა მოკვლევის ორგანოების მიერ სისხლის სამართლის კანონმდებლობით გათვალისწინებული მოქმედების ჩატარება და ამ საქმიანობის პროცესში მიღებული გადაწყვეტილება;

3) პროკურორი ახორციელებს რა გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობას, იგი უფლებამოსილია აღძრას სისხლის სამართლის საქმე ან უარი თქვას მის აღძვრაზე;

4) საქმის გამოძიება დაავალოს მოკვლევის ან წინასწარი გამოძიების ორგანოს ან კონკრეტულ გამოძიებელს;

5) მოითხოვოს სისხლის სამართლის საქმის ცალკეული მასალები ან სისხლის სამართლის საქმე მთლიანად;

6) შეამოწმოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და მის აღძვრაზე უარის თქმის კანონიერება;

7) მოითხოვოს ცნობები სისხლის სამართლის საქმის მოძრაობის, გამოძიების ვადებისა და დაპატიმრებული ბრალდებულის შესახებ;

8) გააუქმოს მოკვლევის, მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლის, საგამომძიებო ორგანოს უფროსის, ქვემდგომი პროკურორის უკანონო დადგენილებანი;

9) ჩამოართვას საქმე ერთ გამომძიებელს (მომკვლევს) და გადასცეს მეორეს საგამომძიებო ქვემდებარეობის შესახებ მოთხოვნათა დაცვით;

10) ჩამოაშოროს გამომძიებელი (მოძველვეი) საქმის შემდგომ გამოძიებას, თუ მან დაარღვია კანონი;

11) შეწყვიტოს ან შეაჩუქოს სამართალწარმოება, თუ არსებობს კანონით დადგენილი საფუძვლები;

12) გადაწყვიტოს საჩივარი მოკვლევის ორგანოს, მოძველვეის, გამომძიებლის ან საგამომძიებო ორგანოს უფროსის მოქმედებისა და დადგენილების გამო, ხოლო მისი სასამართლოში გასაჩივრების შემთხვევაში საჭიროა ახსნა-განმარტება მისცეს სასამართლოს და სხვ.

მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული განცხადების, ცნობის (ინფორმაციის) შემოწმებისა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხის სწორად გადაწყვეტის მიმართებაში, კანონიერების დაცვა-განმტკიცების საქმეში, გარკვეული როლი ეკუთვნის ამ ეტაპზე საპროკურორო ზედამხედველობის განხორციელებას.

როგორც აღვნიშნეთ, მოქმედი კანონმდებლობით, საპროკურორო ზედამხედველობის უფლებების შეზღუდვის მიუხედავად, პროკურორი მაინც საკმაოდ ფართო უფლებამოსილებითაა აღჭურვილი პროკურატურის შესახებ არსებული ორგანული კანონითა და საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით. პროკურორი სსსკ 56-ე მუხლის თანახმად უფლებამოსილია ზედამხედველობა აწარმოოს მოკვლევაზე, მოკვლევის ორგანოებში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის კანონიერებაზე და, საერთოდ, მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოების მიერ მასალების შემოწმების მიზნით წარმოებულ მთელ საქმიანობაზე. კერძოდ, იმაზე, თუ რა ვადებში, რა ხერხებითა და მეთოდებით მოხდა ჩადენილი დანაშაულის მზადება, ამ ორგანოებში შემოსული პირველადი მასალების შემოწმება; სრულყოფილად იქნა თუ არა იგი ჩატარებული; მიღებულ იქნა თუ არა სათანადო ზომები დანაშაულის აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის; სწორი და

კანონიერია თუ არა შემოსულ მასალებზე გამოტანილი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან აღძვრაზე უარის თქმის დადგენილება და სხვა მთელი რიგი გარემოებები. ამასთან, იგი უფლებამოსილია კანონით დადგენილი წესით განახორციელოს გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობა.

მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოს უფლება არა აქვს პროკურორის თანხმობის გარეშე, საქმის აღუძვრელად, გადასცეს მასალები არასრულწლოვანთა კომისიას ან საზოგადოებრივ ორგანიზაციას ხელახლა აღზრდისა და გამოსწორებისათვის. ზედამხედველი პროკურორი ვალდებულია შეამოწმოს თუ რამდენად სწორი, საფუძვლიანი და კანონიერია ამ მასალების გადაცემა ზემოაღნიშნულ ორგანოებში განსახილველად. პროკურორს უფლება აქვს არ დაეთანხმოს მასალების გაგზავნაზე და მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოს მისცეს წერილობითი მითითება, რომ მიღებულ პირველად მასალებზე აღძვრან სისხლის სამართლის საქმე და შეუდგენ გამოძიებას.

თუ პროკურორი დარწმუნდება, რომ მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოს მიერ გამოტანილი დადგენილება საქმის არაღძვრის შესახებ უსაფუძვლოა, მაშინ მას უფლება აქვს გამოიტანოს მოტივირებული დადგენილება მოკვლევის ორგანოს ან გამოძიებლის მიერ საქმის აღძვრაზე უარის თქმის დადგენილების გაუქმების შესახებ, აღძრავს საქმეს და წარმართავს მას მოკვლევის ან წინასწარი გამოძიების ჩასატარებლად. ასევე, თუ მოკვლევის ორგანოს ან გამოძიებლის მიერ უსაფუძვლოდ იქნა აღძრული სისხლის სამართლის საქმე, პროკურორს გამოაქვს დადგენილება საქმის აღძვრის გაუქმების შესახებ, ხოლო, თუ აღძრულ საქმეზე ჩატარებულ იქნა სხვადასხვა საგამოძიებო მოქმედება, იგი წყვეტს საქმეს წარმოებით და ამის შესახებ აცნობებს პირს, რომლის შეტყობინებით ან განცხადებითაც დაიწყო საქმის წარმოება.

თუ განმცხადებელი არასწორად მიიჩნევს პროკურორის ასეთ

დადგენილებას, მას უფლება აქვს გაასაჩივროს იგი ზემდგომ პროკურორთან.

რაც შეეხება მოკვლევის ორგანოს ან გამომძიებლის მიერ გამოტანილ დადგენილებას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ, იგი სსსკ 269-ე მუხლის თანახმად შეიძლება გასაჩივრდეს დაინტერესებული პირის მიერ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ასლის მიღებიდან ათი დღის ვადაში პროკურორთან, ხოლო დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ 15 დღის ვადაში შეიძლება გასაჩივრდეს პროკურორთან ან სასამართლოში დაინტერესებული პირის მიერ. სსსკ 267-ე მუხლის მე-5 პუნქტის თანახმად, თუ სასამართლო განხილვისას აღმოჩნდება ახალი ბრალდების ან ახალი პირის ბრალდებულად პასუხისგებაში მიცემის საფუძველი და არ არსებობს საფუძველი საქმის დამატებითი გამოძიებისათვის დასაბრუნებლად, ასეთ დროს სასამართლო, სისხლის სამართლის საქმის აღუძვრელად, გამოყოფილ მასალებს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხის გადასაწყვეტად და გამოძიების ჩასატარებლად უგზავნის პროკურორს.

ასევე, გამომძიებლის მიერ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და წარმოებაში მიღების შესახებ გამოტანილ დადგენილებათა ასლები დაუყოვნებლივ უნდა გადაეგზავნოს პროკურორს დასამტკიცებლად.

პროკურორი ასევე ზედამხედველობას აწარმოებს და პერიოდულად ამოწმებს მოკვლევისა და საგამომძიებო ორგანოებში მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტების რეგისტრაციის სისწორეს. იცავენ თუ არა ისინი განცხადების სავალდებულო განხილვის ვადებსა და მათი შემოწმების წესს; შემოსული პირველადი მასალების შემოწმების მიზნით, მოკვლევის ორგანოს მიერ მიღებულ იქნა თუ არა სათანადო ზომები განცხადებაში ან ცნობაში მითითებული დანაშაულის აღკვეთისა და

თავიდან აცილებისათვის; სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე აღდილი ზომ არ ჰქონდა კანონით ნებადურთველი რომელიმე სახის საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებას; რა ბედი ეწია შემოსულ პირველად მასალებს; მოხდა თუ არა მათზე სწორი რეაგირება და დროულად გადაეცა თუ არა იგი ქვემდებარეობისამებრ და სხვ.

საპროკურორო ზედამხედველობის განხორციელებისას თუ პროკურორი დარწმუნდება, რომ აღდილი აქვს შემოსული პირველადი მასალების შემოწმების წესის უხეშ დარღვევასა და მომხდარი დანაშაულებრივი ფაქტების არასწორ აღრიცხვას ან თუ იგი მიიღებს საჩივარს პოლიციის მუშაკის უკანონო მოქმედების შესახებ, ვალდებულია გაარკვიოს განცხადებაში მითითებული ფაქტები და მათი შემოწმების მიზნით ზემოაღნიშნულ პირებს მოსთხოვოს სათანადო ახსნა-განმარტებები და სხვა საჭირო მასალა, განიხილოს იგი და გადაწყვიტოს მათი პასუხისმგებლობის საკითხი.

§2. გარემოებანი, რომლებიც გამორიცხავენ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრასა და წარმოებას

დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის (ინფორმაციის) წინასწარი შემოწმების შედეგად თუ დადგინდება, რომ ცნობაში მითითებული გარემოება არ შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს, მაშინ, ცხადია, დაუყოვნებლივ უნდა მოხდეს სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრის შესახებ დასაბუთებული დადგენილების გამოტანა და, როგორც აღვნიშნეთ, ამის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ერთი ეგზემპლარი (ასლი) დაუყოვნებლივ უნდა გადაეგზავნოს პროკურორს. ამასთან, ამის შესახებ უნდა ეცნობოს დანაშაულის შესახებ ცნობის მომწოდებელ პირსაც, რომელიც სსსკ 269-ე მუხლის თანახმად უფლებამოსილია დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის

შესახებ 15 დღეში გაასაჩივროს პროკურორთან ან სასამართლოში.

სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრის შესახებ დადგენილება გამოტანილ უნდა იქნეს არა მარტო მაშინ, როცა დანაშაულის შესახებ მიღებულ ცნობაში მითითებული ქმედება არ შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს, არამედ მაშინაც, როცა სახეზე გვაქვს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი სისხლის სამართლის საქმის წარმოების გამომრიცხველი გარემოებები, რომელთა რაოდენობა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 28-ე მუხლით კიდევ უფრო ვრცელადაა ჩამოყალიბებული. მაგრამ აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ მასში მოცემულია არა მარტო სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრის საკითხთან დაკავშირებული გარემოებები, არამედ სისხლის სამართლებრივი დევნის არაღძვრის გარემოებებიც, რაც, ჩვენი აზრით, არასწორია.

სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით მტკიცედაა განსაზღვრული გარემოებათა ის წრე, რომელთა არსებობისას არ შეიძლება აღიძრას სისხლის სამართლის საქმე, აღძრული საქმე კი დაუყოვნებლივ უნდა შეწყდეს წარმოებით, თუკი დადგინდება კანონით გათვალისწინებული სისხლის სამართალწარმოების გამომრიცხავი რომელიმე გარემოება.

სისხლის სამართლის საქმის წარმოების გამომრიცხავი გარემოებები მოცემულია სსსკ 28-ე მუხლში, რომლის თანახმადაც სისხლის სამართლის საქმე არ შეიძლება აღიძრას, ხოლო აღძრული საქმე უნდა შეწყდეს თუკი დადგინდება, რომ:

ა) არ არსებობს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედება, რომლის გამოც აღძრული იყო სისხლის სამართლის საქმე. ცხადია, ეს გარემოება ნიშნავს იმას, რომ, თუ მოწოდებული ცნობების (ინფორმაციის) წინასწარი შემოწმებით არ დადგინდა განცხადებაში ან ცნობაში მითითებული დანაშაულებრივი ქმედების არსებობა, მაშინ საქმე არ შეიძლება

აღიძრას, ხოლო თუ იგი აღძრულია, უნდა შეწყდეს მისი წარმოება. მაგალითად, თუ მოწოდებული ცნობით (ინფორმაციით) თანამდებობის პირი იმზილება სამსახურებრივი სიყალბის ჩადენაში, მაგრამ შემოწმებით იგი არ დადასტურდა, ასეთ შემთხვევაში, ცხადია, არ შეიძლება აღიძრას სისხლის სამართლის საქმე, ხოლო თუ იგი აღძრულია, დაუყოვნებლივ უნდა შეწყდეს დანაშაულებრივი ქმედების არარსებობის გამო;

ბ) ქმედება არ არის მართლსაწინააღმდეგო. ეს გარემოება თავისთავად ნიშნავს იმას, რომ ქმედებას, რომელზეც მითითებულია მოწოდებულ ცნობაში (ინფორმაციაში) ან განცხადებაში, ნამდვილად ჰქონდა ადგილი, მაგრამ იგი არ შეიცავს დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნებს. თუ დადგინდება, რომ ა.-მ მოკლა ბ.-ე აუცილებელი მოგერიების ან უკიდურესი აუცილებლობის ფარგლებში, სისხლის სამართლის საქმე არ უნდა აღიძრას, ხოლო, თუ იგი აღძრულია, აუცილებლად უნდა შეწყდეს, რადგან ამ შემთხვევაში ა.-ს მოქმედება მიჩნეულია მართლზომიერ ქმედებად და იგი არ ითვლება დანაშაულად;

გ) ახალი კანონი აუქმებს ქმედების დანაშაულობას. ეს გარემოება თავისთავად მიუთითებს იმაზე, რომ თუ ქმედება ითვლებოდა დანაშაულად, მაგრამ ახალმა კანონმა იგი გააუქმა, მოცემულ ფაქტზე აღძრული საქმე აუცილებლად უნდა შეწყდეს. მაგალითად, ცნობილია, რომ ადრე მოქმედი სისხლის სამართლის კანონმდებლობით საგნებისა და ობიექტების შესყიდვა შემდგომი გაყიდვისა და მოგების მიზნით, ითვლებოდა სპეკულაციად და სისხლის სამართლის კანონმდებლობითაც საკმაოდ მკაცრად ისჯებოდა. შემდგომში გამოცემული კანონმდებლობით კი იგი გაუქმდა და, საერთოდ, სისხლის სამართლის კოდექსიდან ამოღებულ იქნა სპეკულაციის ცნება. ამიტომ ცხადია, სპეკულაციის ფაქტზე აღძრული ყველა სისხლის სამართლის საქმე წარმოებით იქნა შეწყვეტილი. ეს საერთო-სამართლებრივი პრინციპი აღიარებულია სისხლის სამართლის

კოდექსითაც, რომლის მე-3 მუხლის თანახმად „სისხლის სამართლის კანონს, რომელიც აუქმებს ქმედების დანაშაულებრიობას ან ამსუბუქებს სასჯელს, აქვს უკუძალა“.

დ) კანონი, რომელსაც ემყარება ბრალდება არაკონსტიტუციურად არის ცნობილი. კანონის არაკონსტიტუციურად ცნობა, კონსტიტუციური სასამართლოს პრეროგატივაა და თუ დადგინდება, რომ კანონი, რომლითაც აღძრულია სისხლის სამართლის საქმე და პირი მიცემულია სისხლის სამართლის პასუხისგებაში, არაკონსტიტუციურია, ასეთ შემთხვევაში აღძრული სისხლის სამართლის საქმე დაუყოვნებლივ უნდა შეწყდეს წარმოებით და პირი გათავისუფლდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან.

ე) პირს არ მიუღწევია იმ ასაკისათვის, რომლიდანაც დგება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა. ამ გარემოებაში, ცხადია, იგულისხმება ის, რომ პირს, როგორც წესი, დანაშაულის ჩადენის მომენტიდან შემსრულებელი უნდა ჰქონდეს თოთხმეტი წელი, რადგან მოქმედი სისხლის სამართლის კანონმდებლობით, ჩადენილი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებისათვის პირი შეიძლება სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემულ იქნეს 14 წლის ასაკიდან. თუ პირის ასეთი ასაკი საქმის აღძვრის დროს გაურკვეველი იყო და აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე, და შემდეგ დადგინდა, რომ სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემული პირი დანაშაულის ჩადენის მომენტიდან იყო 13 წლისა და 6 თვის. ცხადია, ასეთ შემთხვევაში აღძრული სისხლის სამართლის საქმე დაუყოვნებლივ უნდა შეწყდეს და პირი გათავისუფლდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან. ასევე, თუ დადგინდება, რომ დანაშაულის ჩამდენ პირს კანონით განსაზღვრული ასაკისათვის არ მიუღწევია და ამ დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენაში თანამონაწილე არ ყოფილა სხვა სრულწლოვანი პირი, ასეთ შემთხვევაში სისხლის სამართლის საქმე არ შეიძლება აღიძრას, აღძრული კი უნდა

შეწყდეს. პირი ამა თუ იმ ასაკს მიღწეულად ითვლება მისი დაბადების დღე-ღამის მომდევნო 0 საათიდან.

ვ) გარდაიცვალა ექვმიტანილი, ბრალდებული ან ბრალდებულად სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მისაცემი პირი, იმ შემთხვევის გარდა, როცა საქმის წარმოება საჭიროა გარდაცვლილის რეაბილიტაციისა და ახლად გამოვლენილ ან ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო სხვა პირთა მიმართ საქმის განახლებისათვის. ამ გარემოების საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმე არ შეიძლება აღიძრას, ხოლო აღძრული უნდა შეწყდეს დანაშაულის ჩამდენი სუბიექტის არარსებობის გამო. ამ საერთო წესიდან გამონაკლისია ისეთი შემთხვევები, როცა დანაშაულებრივ ქმედებაში ინკრიმინირებული – გარდაცვალებულის ინტერესების დამცველი, მისი ნათესავი, მეგობარი და სხვა დაინტერესებული პირი და ორგანიზაცია ან პროკურორი მოითხოვს მის რეაბილიტაციას ან როცა საქმეში მოიპოვება ისეთი მასალა, რომელიც მიუთითებს გარდაცვალებულის ქმედებაში დანაშაულის ნიშნების არარსებობაზე ან თუ საქმის წარმოების დროს დაშვებულია ისეთი შეცდომა, რომელმაც არსებითი გავლენა მოახდინა გარდაცვალებულის ბრალეულად ცნობაზე ან თუ საქმის აღძვრა საჭიროა სხვა პირთა მიმართ საქმის განახლებისათვის ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო. თუ იგი ეხება გამამტყუნებელი განაჩენის გაუქმებას, ასეთ შემთხვევებში, მასზე ხანდაზმულობის ვადები არ გავრცელდება და საქმე შეიძლება აღიძრას ნებისმიერ დროს, ხოლო თუ იგი ეხება გამამართლებელი განაჩენის გადასინჯვას – მის გაუქმებასა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას, იგი დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გასული არაა კანონით დადგენილი ხანდაზმულობის ვადები.

ზ) გავიდა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით დადგენილი სისხლისსამართლებრივი დევნის ხანდაზმულობის ვადა. ამ გარემოების არსებობისას არ შეიძლება პირის სისხ-

ლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა და მის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის წარმოება, თუ მოცემული პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის მომენტიდან გავიდა სსკ 71-ე და 76-ე მუხლით დადგენილი ხანდაზმულობის ვადები. აქვე უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ სსკ 71-ე მუხლით „ხანდაზმულობის ვადა გამოიანგარიშება დანაშაულის ჩადენის დღიდან პირის ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემაამდე. ახალი დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში ხანდაზმულობის ვადა გამოიანგარიშება თითოეული დანაშაულისათვის“. და, რომ „ხანდაზმულობის ვადის დინება შეჩერდება, თუ დამნაშავე დაემალა გამოძიებას ან სასამართლოს. ამ შემთხვევაში ხანდაზმულობის ვადის დინება განახლდება დამნაშავის დაკავების ან ბრალის აღიარებით გამოცხადების მომენტიდან“.

სსკ 71-ე და 76-ე მუხლების თანახმად საკითხს იმის შესახებ უნდა შეეფარდოს თუ არა ხანდაზმულობის ვადა უვადო თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულს, წყვეტს სასამართლო. თუ ეს უკანასკნელი შეუძლებლად მიიჩნევს მისთვის ხანდაზმულობის გამოყენებას, მაშინ მას უვადო თავისუფლების აღკვეთა უნდა შეეცვალოს ვადიანი თავისუფლების აღკვეთით.

სსკ 76-ე მუხლის თანახმად „ხანდაზმულობა არ გამოიყენება საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ შემთხვევაში“. ამასთან, ხანდაზმულობის ვადის დინება შეიძლება შეჩერდეს იმ ვადით, რა დროშიც პირს იცავს იმუნიტეტი.

თ) გამოცემულია ამნისტიის აქტი, რომელიც პირს ათავისუფლებს ჩადენილი ქმედებისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან. ამ გარემოების გათვალისწინებით სისხლის სამართლის საქმე არ აღიძვრება, აღძრული კი უნდა შეწყდეს, თუ ამნისტიით პირი საერთოდ თავისუფლდება ჩადენილი დანაშაულისათვის კანონით დადგენილი სასჯელისაგან. ამნისტიით არ შეიძლება საქმის აღძვრაზე უარ-

ის თქმა იმ შემთხვევაში, თუ პირმა ჩაიდინა დენადი დანაშაული და იგი დასრულდა ამნისტიის აქტის გამოცემის შემდეგ. ცალკეული პირის პატიების ცნებაში უნდა გაევიგოთ ამ უფლებით აღჭურვილი კომპეტენტური თანამდებობის პირები და ისინი, რომელთა ნების გამოხატვაზეც დამოკიდებულია ჩადენილ დანაშაულებრივ ქმედებაზე წარმოების დაწყება.

ისევე, როგორც ხანდაზმულობის ვადის გასვლის შემთხვევაში, აქაც თუ პირი წინააღმდეგია მისთვის ინკრიმინირებულ ქმედებაში წარმოებული საქმის შეწყვეტისა ან საქმის არაღძვრისა ამნისტიით, მაშინ საქმის წარმოება უნდა გაგრძელდეს ჩვეულებრივი წესით. ამასთან, საქართველოს სსკ 77-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად „ამნისტიის აქტით დამნაშავე შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, ხოლო მსჯავრდებული შეიძლება გათავისუფლდეს სასჯელისაგან ანდა მისთვის დანიშნული სასჯელი შეიძლება შემცირდეს ან შეიცვალოს უფრო მსუბუქი სასჯელით“. აღსანიშნავია ისიც, რომ ამავე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად „სასჯელმოხდილს ამნისტიის აქტით შეიძლება მოეხსნას ნასამართლობა“.

ი) მსჯავრდებული შეწყალებულია.¹ ამ გარემოების არსებობის შემთხვევაში შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ამნისტიის აქტით შეფარდების წესი, იმ განსხვავებით და იმის გათვალისწინებით, რომ ამნისტიას აცხადებს საქართველოს პარლამენტი ინდივიდუალურად განუსაზღვრელ პირთა მიმართ, შეწყალებას კი ახორციელებს საქართველოს პრეზიდენტი ინდივიდუალურად განსაზღვრული პირის მიმართ.

¹ პირი არ შეიძლება ცნობილ იქნეს მსჯავრდებულად ისე, თუ სისხლის სამართლის საქმე არ იყო აღძრული და არ იყო მასზე წინასწარი გამოძიება ჩატარებული და წინასწარი გამოძიების ეტაპზე ბრალდებულის სახით პასუხისმგებაში მიცემული პირი შემდეგ სასამართლოს მიერ გამოცხადებული განაწინით დამნაშავედ არ იქნა ცნობილი და არ შეეფარდა სასჯელი. ამიტომ თავისთავად მსჯავრდებულის შეწყალების მიზნევა სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრის ან აღძრული სისხლის სამართლის საქმის ან სისხლისსამართლებრივი დენის შეწყვეტის გარემოებად არასწორია.

საქართველოს სსკ 78-ე მუხლის თანახმად „შეწყალების აქტით მსჯავრდებული შეიძლება გათავისუფლდეს სასჯელის მოხდისაგან ანდა მისთვის დანიშნული სასჯელი შეიძლება შემცირდეს ან შეიცვალოს უფრო მსუბუქი სასჯელით“. და, რომ „სასჯელმოხდილს შეწყალების აქტით შეიძლება მოეხსნას ნასამართლობა“.

კ) არ არსებობს დაზარალებულის საჩივარი კერძო-საჯარო და კერძო ბრალდების საქმეთა გამო, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ამ საქმეთა გამო სისხლისსამართლებრივ დევნას ახორციელებს პროკურორი (26-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, 27-ე მუხლის მე-4 ნაწილი). როგორც წესი, კერძო-საჯარო ბრალდებისა და კერძო ბრალდების საქმეების წარმოების დაწყებისათვის აუცილებელია დაზარალებულის განცხადება ან საჩივარი, რომელთა განხილვა სასამართლო კომპეტენციას შეადგენს. მაგრამ ასეთი განცხადება შეიძლება შეტანილ იქნეს არა მარტო სასამართლოში, არამედ მოკვლევის ორგანოში, პროკურორთან ან გამომძიებელთან, რომლებიც ვალდებული არიან გადაგზავნონ იგი სასამართლოში ქვემდებარეობისამებრ და საჭიროების შემთხვევაში მიიღონ სათანადო ზომები დანაშაულის აღკვეთისა და თავიდან აცილებისათვის. თუ დაზარალებულმა ზეპირი განცხადებით მიმართა ამ ორგანოებს, ისინი ვალდებული არიან განუმარტონ მას თავისი უფლება საჩივრის შეტანის შესახებ.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 68-ე მუხლის მე-7 პუნქტის თანახმად, „დაზარალებული საჯარო ან კერძო-საჯარო ბრალდების საქმის გამო არის სუბსიდიური ბრალმდებელი, ხოლო კერძო ბრალდების საქმის გამო – კერძო ბრალმდებელი. დაზარალებულს სამართალწარმოების ნებისმიერ მომენტში შეუძლია უარი თქვას კერძო ბრალდებაზე ან ბრალდების მხარდაჭერაზე“.

საქართველოს სსსკ 26-ე მუხლის თანახმად, კერძო-საჯარო სისხლისსამართლებრივი დევნა აღიძვრება მხოლოდ სსკ

137-ე მუხლის პირველი ნაწილით, 138-ე მუხლის პირველი ნაწილით, 139-ე, 153-ე, 157-ე, 167-ე, 175-ე და 189-ე მუხლებით გათვალისწინებულ დანაშაულთა შესახებ საქმეები აღიძვრება მხოლოდ დაზარალებულის საჩივრით, რომელსაც დაზარალებული გადასცემს პროკურორს, თუ ბრალდება წაყენება კონკრეტულ პირს, ხოლო მოკვლევის ორგანოსა და გამოძიებელს – დანარჩენ შემთხვევებში. და, რომ „ეს საქმეები წარმოებს საერთო წესით და ბრალდებულთან დაზარალებულის შერიგების გამო არ წყდება, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა საქმის შემდგომმა გამოძიებამ შეიძლება ზიანი მიაყენოს როგორც დაზარალებულს, ისე ბრალდებულს“.

აღსანიშნავია ისიც, რომ სსსკ ამავე 26-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, პროკურორს უფლება აქვს აღძრას სისხლის სამართლის საქმე ამ მუხლის პირველ ნაწილში გათვალისწინებულ ისეთ საქმეებზე, რომლებსაც „განსაკუთრებული საზოგადოებრივი მნიშვნელობა აქვს და, ამასთან, დაზარალებულს უძწეო მდგომარეობის ან ბრალდებულზე დამოკიდებულების გამო არ შეუძლია დაიცვას თავისი უფლებები და კანონიერი ინტერესები“. ასეთ შემთხვევაში „პროკურორს უფლება აქვს აღძრას ასეთი საქმე, თუნდაც არ არსებობდეს დაზარალებულის საჩივარი, ოღონდ იმ პირობით, რომ ქმედუნიანი დაზარალებულს ამაზე წერილობითი თანხმობა აქვს მიცემული.“

რაც შეეხება კერძო სისხლისსამართლებრივ დევნას სსკ 120-ე, 125-ე და 148-ე მუხლებით, გათვალისწინებულ დანაშაულთა შესახებ საქმეები აღიძვრება მხოლოდ დაზარალებულის საჩივრით, მაგრამ უნდა შეწყდეს ბრალდებულთან მისი შერიგების გამო. ამასთან, „შერიგება დასაშვებია სასამართლოს (მოსამართლის) სათათბირო ოთახში გასვლამდე, მათ შორის, სააპელაციო და საკასაციო წესით საქმის განხილვისას“.

ლ) დაზარალებული შეურიგდა ბრალდებულს კერძო და ბრალდების საქმეთა გამო, 26-ე მუხლის მე-2 ნაწილისა და

27-ე მუხლის მე-4 ნაწილში აღნიშნული შემთხვევების გარდა, აგრეთვე სსკ 69-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. ბრალდებულთან დაზარალებულის შერიგების გამო, კერძო ბრალდების საქმეებზე, თუ იგი აღძრულია დაზარალებულის საჩივრით, სისხლის სამართლის საქმე უნდა შეწყდეს, თუ იგი შეურიგდება ბრალდებულს (განსაჯელს) განაჩენის გამოსატანად სათათბირო ოთახში გასვლამდე.

როგორც აღვნიშნეთ, იმ შემთხვევაში, როცა დაზარალებულს უძწეო მდგომარეობის ან ბრალდებულზე დამოკიდებულების გამო არ შეუძლია დაიცვას თავისი უფლებები და კანონიერი ინტერესები და მის მიმართ ჩადენილ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას აქვს განსაკუთრებული საზოგადოებრივი მნიშვნელობა, ასეთ შემთხვევაში, პროკურორს უფლება აქვს მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე აღძრას სისხლის სამართლის საქმე დაზარალებულის საჩივრის გარეშე. მაგრამ ამისათვის საჭიროა პროკურორს ჰქონდეს ქმედუნარიანი დაზარალებულის წერილობითი თანხმობა. აქაც, როგორც წესი, პროკურორის მიერ აღძრული სისხლის სამართლის საქმე არ შეიძლება შეწყდეს ბრალდებულთან დაზარალებულის შერიგების გამო.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ იმ შემთხვევაში, როცა დაზარალებული არასრულწლოვანია და მას არ შეუძლია დაიცვას თავისი ინტერესები, დაზარალებულის ბრალდებულთან შერიგებით საქმის შეწყვეტა შეიძლება მხოლოდ დაზარალებულის კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობით.

განცხადება დაზარალებულის ბრალდებულთან შერიგების შესახებ შეიძლება იყოს ზეპირი ან წერილობითი. ზეპირი განცხადება შეტანილ უნდა იქნეს ოქმში. რაც შეეხება სსკ 137-ე და 138-ე მუხლის პირველი ნაწილით, აგრეთვე 139-ე, 153-ე, 167-ე, 175-ე და 189-ე მუხლებით გათვალისწინებულ დანაშაულს, რომელიც ასევე შეიძლება აღიძრას მხოლოდ დაზარალებულის საჩივრით და ამ საქმეების შეწყვეტა დაზარალებულს

ბულის შერიგების გამო, როგორც წესი, არ შეიძლება და მათზე წარმოება ჩვეულებრივ უნდა გაგრძელდეს, თუნდაც, რომ დაზარალებულმა უარი თქვას თავის საჩივარზე და აღარ მოი-სურვოს დამნაშავე პირის დასჯა. აქედან გამონაკლისია ისეთი შემთხვევა, როცა საქმის შემდგომმა გამოძიებამ შეიძლება ზიანი მიაყენოს როგორც დაზარალებულს, ისე ბრალდებულს.

მ) არსებობს კანონიერ ძალაში შესული განაჩენი იმავე ბრალდების გამო ანდა სასამართლოს (მოსამართლის) გან-ჩინება (დადგენილება) ამავე ბრალდებით აღძრული სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის თაობაზე. ამ გარემოების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ დანაშაულებრივი ქმედებისათვის პირი არ შეიძლება ორჯერ იქნეს მიცემული სისხლის სა-მართლის პასუხისგებაში. თუ სხვა გარემოების გამო აუცი-ლებელი გახდება სისხლის სამართლის საქმის ხელახალი აღძვრა, მაშინ საკითხი სასამართლოს კომპეტენციას შეად-გენს. ამიტომ ასეთ შემთხვევაში, უნდა აღიძრას სისხლის სამართლის საქმე, ჩატარდეს მასზე გამოძიება და იგი წარი-მართოს სასამართლოში.

ნ) არსებობს მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლის ან პროკურორის დადგენილება საქმის შეწყვეტის ან იმავე ბრალდებ-ით საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ. ამ გარემოების არსი, ზემოაღნიშნული გარემოების ანალოგიურად, იმაში მდგო-მარეობს, რომ თუ ადრე წარმოებულ სისხლის სამართლის საქმეზე არსებობს პროკურორის, გამომძიებლის ან მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მიერ გამოტანილი დადგენილება საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ და ამის შემდეგ ამავე ორგა-ნოებში შემოსულ იქნა მასალები იმავე დანაშაულებრივ ფაქტ-თან დაკავშირებით და ამ მასალების წინასწარი შემოწმებით გამოირკვა, რომ მიღებულ დანაშაულებრივ ქმედებას ნამდვილად ჰქონდა ადგილი და იგი შეიცავს სისხლის სამართლის კოდე-ქსით გათვალისწინებული დანაშაულის ნიშნებს, სისხლის სა-

მართლის საქმის აღძვრამდე საჭიროა გაუქმდეს ამავე ბრალდების გამო არსებული დადგენილება საქმის შეწყვეტის შესახებ. სასამართლო კი უფლებამოსილია შეწყვიტოს სისხლის სამართლის საქმე იმ შემთხვევაში, როდესაც გამომძიებლის დადგენილება საქმის აღძვრის შესახებ არ არის გაუქმებული.

ო) ვითარების შეცვლის შედეგად ქმედება აღარ არის საშიში.

პ) პროკურორი და დაზარალებული უარს ამბობს ბრალდებაზე ამ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული საფუძვლით. ამ გარემოების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მომხდარ გამოსაძიებელ ფაქტთან დაკავშირებით ზემოთ განხილული გარემოებების არსებობის შემთხვევაში პროკურორი და დაზარალებული უარს ამბობენ აღძრულ საქმეზე გამომძიებლის გაგრძელებაზე, კერძოდ, პროკურორი უარს ამბობს სისხლის სამართლებრივ დევნაზე. ასევე დაზარალებული, თავის მხრივ, უარს ამბობს გარკვეული პირის მიმართ ბრალდებაზე და ახდენს მასთან შერიგებას კერძო ბრალდებისა და კანონით გათვალისწინებულ შესარიგებელ კერძო-საჯარო ბრალდების საქმეებზე.

ჟ) გავიდა სსსკ 75-ე მუხლის მე-4 ნაწილით გათვალისწინებული ვადა. ამ გარემოების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ პირი, რომლის მიმართაც არსებობს ისეთი მტკიცებულებები, რომელთა საფუძველზე შეიძლება „ალბათობის მაღალი ხარისხით დამტკიცდეს“, რომ მან ჩაიდინა დანაშაული და ამისათვის მიცემულია სისხლის სამართლის პასუხისგებაში გამომძიებლის ან პროკურორის მიერ გამოტანილი დადგენილებით, ეს პირი დანაშაულის ერთი და იმავე შემთხვევის გამო, სსსკ 75-ე მუხლის მეოთხე ნაწილის საფუძველზე, „ბრალდებულად სისხლის სამართლის პასუხისგებაში შეიძლება მიცემული იყოს არა უმეტეს 24 თვისა, თუ ამ ვადის გასვლამდე მისთვის სხვა შემთხვევის გამო არ წაუყენებიათ ახალი ბრალდება“. კანონი იქვე იძლევა იმის რეგლამენტაციას, რომ „ასეთი ბრალდების

წყაენებისას აღნიშნული ვადის დინება წყდება და იგი გამოითვლება ახალი ბრალდების წაყენების დღიდან“.

აღსანიშნავია, რომ კანონით ამ ორწლიან ვადაში არ ითვლება ის დრო, რომლის განმავლობაშიც ბრალდებულის მიმართ შეუძლებელი იყო საგამოძიებო და სხვა საპროცესო მოქმედებების ჩატარება მისი ავადმყოფობის გამო, ან იმის გამო, რომ იგი ემალებოდა გამოძიებას და გამოცხადებული იყო მისი ძებნა, აგრეთვე ის დრო, რომლის განმავლობაშიც იგი დაცული იყო ხელშეუხებლობის იმუნიტეტით, და „პროკურორის მიერ საქმის სასამართლოში გაგზავნის დღიდან ბრალდებულის სამართალში მიცემამდე გასული დრო“.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ზემოაღნიშნულ მუხლში სისხლის სამართლის საქმის წარმოების გამოძირიცხავ ზემოთ განხილულ გარემოებათა გარდა, მოცემულია აგრეთვე ისეთი გარემოებები, რომელთა არსებობისას სისხლის სამართლის საქმე უნდა შეწყდეს და პირი გათავისუფლდეს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან.

ასეთ გარემოებად, უპირველეს ყოვლისა, მიჩნეულია დანაშაულის ჩადენაზე ნებაყოფლობით ხელის აღება და ქმედითი მონაწილეობა. თუ ამავე მუხლით გათვალისწინებული გარემოებები გამოვლინდება სისხლის სამართლის საქმის სასამართლოში განხილვის დროს, მაშინ სასამართლო საქმის განხილვას ბოლომდე მიიყვანს და გამოიტანს გამამართლებელ განაჩენს. კერძოდ, თუ სასამართლოში საქმის განხილვის დროს დადგინდება, რომ არ არსებობს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედება; ან თუ კანონი, რომელსაც ემყარება ბრალდება ცნობილია არაკონსტიტუციურად; ან როცა გამოცემულია ამნისტიის აქტი, რომელიც პირს ათავისუფლებს ჩადენილი ქმედებისათვის სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან; ან, როცა გარკვეული ვითარების შეცვლის გამო ჩადენილი ქმედება აღარ არის საშიში.

ზემოაღნიშნულ მუხლში ჩამოთვლილი გარემოებების გამო-
ვლინებისთანვე სასამართლომ უნდა შეწყვიტოს საქმის განხ-
ილვა. საქმე უნდა შეწყდეს წარმოებით აგრეთვე მაშინ, როცა
ზემოაღნიშნული გარემოებები გამოვლენილ იქნა სააპელაციო
და საკასაციო წესით საქმის განხილვის დროს.

სანიმუშო საპარჯიშო ტესტები

ტესტი №1

რა არის სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა?

1. დადგენილების გამოტანა პირის ბრალდებულის სახით პასუხის-გებაში მიცემის შესახებ;
2. მოსამართლის ბრძანება ჩხრეკისა და ამოღების შესახებ;
3. მომხდარ დანაშაულებრივ ფაქტზე მოპოვებული კანონიერი სა-ბაბისა და საფუძვლის არსებობის შემთხვევაში მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლის ან პროკურორის მიერ სპეციალური დადგენილების გამო-ტანა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ(+);
4. მიღებული მასალების ქვემდებარეობისამებრ გადაცემა.

ტესტი №2

როგორ, რა პროცესუალური დოკუმენტითა და ფორმით ზორციელდე-ბა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა?

1. მოსამართლის მიერ გამოტანილი ბრძანებით;
2. ექსპერტიზის დანიშვნით;
3. მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლის ან პროკურორის მიერ საქ-მის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დოკუმენტებით (267-ე მუხ.);
4. მასალების წინასწარი შემოწმებით.

ტესტი №3

რომელი ორგანოა უფლებამოსილი აღძვრას სისხლის სამართლის საქმე პროკურორის თანხმობით?

1. კონტროლის პალატა;
2. მოკვლევის ორგანო (261-ე მუხ.);
3. ანტიმონოპოლიური სამსახურის ორგანო;
4. პარლამენტის საგამომძიებო ბიურო.

ტესტი №4

რომელი თანამდებობის პირია უფლებამოსილი აღძრას სისხლის სამართლის საქმე?

1. იუსტიციის მინისტრი;
2. შინაგან საქმეთა მინისტრი;
3. გამოძიებელი, პროკურორი (261-ე მუხ.);
4. უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე.

ტესტი №5

რა შემთხვევაში და რის საფუძველზე შეიძლება აღიძრას სისხლის სამართლის საქმე?

1. მოქალაქის განცხადების საფუძველზე;
2. პრესაში გამოქვეყნებულ ცნობაში მითითებული მონაცემების საფუძველზე;
3. მაკონტროლებელ ორგანოდან გადმოგზავნილი მასალების საფუძველზე, თუ მასში საკმარისადაა მითითებული ფაქტობრივი მონაცემები დანაშაულის ნიშნების შესახებ (264-ე მუხ.);
4. სამოცი წუთის სატელევიზიო გადაცემაში მოყვანილი ფაქტების საფუძველზე.

ტესტი №6

რა შეიძლება იყოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი?

1. სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნა;
2. შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ჩატარება;
3. სასამართლოს მიერ გამოტანილი დადგენილება პირის სამართალში მიცემის შესახებ;
4. მოქალაქის ან თანამდებობის პირის მიერ მოწოდებული ცნობა, პირის გამოცხადება ბრალის აღიარებით და პრესაში გამოქვეყნებული ცნობა (263-ე მუხ.).

ტესტი №7

რა არის სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველი?

1. მომხდარი დანაშაულის შესახებ შემოტანილი მოქალაქის განცხადება;
2. დანაშაულებრივ ფაქტებზე მიმოითებულ პრესაში გამოქვეყნებული ცნობა;
3. პირის გამოცხადება ბრალის აღიარებით;
4. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბებიდან (წყაროებიდან) მიღებული ფაქტობრივი მონაცემები დანაშაულის ნიშნების არსებობის შესახებ (264-ე მუხ.).

ტესტი №8

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე შეიძლება თუ არა ჩატარდეს რომელიმე სახის საგამოძიებო მოქმედება, დადებით შემთხვევაში – რომელი?

1. საქმის აღძვრამდე არც ერთი საგამოძიებო მოქმედება არ შეიძლება ჩატარდეს;
2. საქმის აღძვრამდე შეიძლება ჩატარდეს;
3. საქმის აღძვრამდე შეიძლება ჩატარდეს დაკითხვა, შემოწმება და ექსპერტიზის დანიშვნა;
4. საქმის აღძვრამდე შეიძლება ჩატარდეს შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, ჩხრეკა და ამოღება (262-ე მუხ.).

ტესტი №9

უსახელო ანუ ანონიმური ცნობა შეიძლება იყოს თუ არა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი?

1. ანონიმური ცნობა, თუ იგი დანაშაულის ნიშნებზე მიუთითებს, შეიძლება იყოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი;
2. უსახელო ანუ ანონიმური ცნობა არ წარმოადგენს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბს (263-ე მუხ.);

3. უსახელო ანუ ანონიმური ცნობა შეიძლება გახდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი მისი ავტორის დადგენის შემდეგ;

4. უსახელო ანუ ანონიმური ცნობა შეიძლება გახდეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი მისი პროცესუალური გზით შემოწმების შემდეგ.

ტესტი №10

დასაშვებია თუ არა უსახელო ანუ ანონიმური ცნობის შემოწმება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის კანონიერი საბაბისა და საფუძვლის მოსაპოვებლად?

1. ანონიმური ცნობის შემოწმება კანონით ნებადართული არ არის;

2. დანაშაულის შესახებ მიღებული უსახელო ანუ ანონიმური ცნობა შეიძლება გადამოწმდეს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ჩატარებით (263-ე მუხ.);

3. ანონიმური ცნობის შემოწმება შეიძლება ჩატარდეს ექსპერტიზის დანიშვნითა და დაკითხვით;

4. ანონიმური ცნობის შემოწმება შეიძლება მოხდეს შემთხვევის ადგილის დათვალიერებით, ჩხრეკისა და ამოღების ჩატარებით.

ტესტი №11

რა ფორმით შეიძლება იქნეს მიღებული ცნობა დანაშაულის ჩადენის შესახებ?

1. ცნობა დანაშაულის ჩადენის შესახებ შეიძლება მიღებულ იქნეს მხოლოდ წერილობითი ფორმით;

2. ცნობა დანაშაულის ჩადენის შესახებ შეიძლება მიღებულ იქნეს მხოლოდ ზეპირი განცხადებით;

3. ცნობა დანაშაულის ჩადენის შესახებ შეიძლება მიღებულ იქნეს როგორც ზეპირი, ისე წერილობითი სახით (265-ე მუხ.);

4. ცნობა დანაშაულის ჩადენის შესახებ არ შეიძლება მიღებულ იქნეს ზეპირი განცხადების სახით.

ტესტი №12

როგორ უნდა მოიქცეს და რა უნდა გააკეთოს საქმის აღძვრის უფლებით აღჭურვილმა მოხელე თანამდებობის პირმა დანაშაულის შესახებ მოქალაქის მიერ ზეპირი განცხადების შემთხვევაში?

1. მაღლობა უნდა გადაუხადოს დანაშაულის ცნობის მომწოდებელ პირს და გაუშვას;
2. უნდა შეადგინოს ოქმი მოქალაქის გამოცხადებისა და მის მიერ დანაშაულზე ზეპირი განცხადების გაკეთების შესახებ;
3. დაუყოვნებლივ უნდა გაემგზავროს მიღებული ცნობის შესამოწმებლად შემთხვევის ადგილზე;
4. ზეპირი განცხადების გაკეთების შესახებ უნდა შედგეს ოქმი და მას ხელი უნდა მოაწეროს განმცხადებელმა და ოქმის შემდგენმა პირმა. ამასთან, თუ განმცხადებელი 14 წელს მიღწეულია, იგი უნდა გააფრთხილოს ცრუ დასმენისათვის პასუხისმგებლობის შესახებ და ჩამოერთვას ხელწერილი (265-ე მუხ.).

ტესტი №13

დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის შემოწმების მიზნით რა სახის საგამოძიებო მოქმედებები შეიძლება ჩატარდეს საქმის აღძვრისათვის საჭირო კანონიერი საფუძვლის მოსაპოვებლად?

1. მოწმის დაკითხვა;
2. დაზარალებულის დაკითხვა და შემოწმება;
3. ექსპერტიზის დანიშვნა;
4. შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, ჩხრეკა და ამოღება (262-ე მუხ., მე-2 ნაწ.).

ტესტი №14

სად და როგორ უნდა მოხდეს დაკავებული ეჭვმიტანილი პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის შესახებ ცნობების შემოწმება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე?

1. ცნობების შემოწმება უნდა მოხდეს ეჭვმიტანილი პირის დაკითხვით;
2. დაკავებული ეჭვმიტანილი პირის შემოწმებით;
3. დაკავებული პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის შესახებ ცნობების შემოწმება უნდა მოხდეს არასაპროცესო მეთოდებით (265-ე მუხ., მე-4 ნაწ.);
4. მისი შემოწმება უნდა მოხდეს ექსპერტიზის დანიშვნითა და ჩატარებით.

ტესტი №15

სად, როგორ და რა ვადებში უნდა მოხდეს დაკავებული ეჭვმიტანილი პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის შესახებ ცნობების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა?

1. ცნობების შემოწმება უნდა დამთავრდეს და საქმე აღიძრას 24 საათის განმავლობაში;
2. ცნობების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა უნდა მოხდეს პოლიციის დაწესებულებაში ან მოკვლევის სხვა ორგანოში დაკავების ადგილზე მიყვანიდან არა უგვიანეს 12 საათისა (265-ე მუხ. მე-4 ნაწ.);
3. ცნობების შემოწმების მიზნით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე შეიძლება დაიკითხოს დაკავებული ეჭვმიტანილი;
4. დაკავებულ ეჭვმიტანილს უნდა ჩამოერთვას ახსნა-განმარტება და გაფრთხილდეს იგი ცრუ ახსნა-განმარტების მიცემაზე პასუხისმგებლობის შესახებ.

რა ვადაში უნდა მოხდეს დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, როცა ეჭვმიტანილი არ არის დაკავებული?

1. ასეთ შემთხვევაში მიღებული ცნობების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა უნდა მოხდეს შვიდი (7) დღე-ღამის განმავლობაში;
2. სამი (3) დღე-ღამის განმავლობაში;
3. თოთხმეტი (14) დღე-ღამის განმავლობაში;
4. ასეთ შემთხვევაში დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების შემოწმება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას არ შეიძლება უსწრებლეს ოც (20) დღეზე მეტ ხანს (265-ე მუხ. მე-4 ნაწ.).

ტესტი №17

შეიძლება თუ არა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ცნობის შემოწმებით მიღებული მასალები გამოყენებულ იქნეს საქმეზე მტკიცებულებად?

1. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე შემოწმებით მიღებული მასალების გამოყენება მტკიცებულებად არ შეიძლება;
2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე შემოწმებით მოპოვებული მასალები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მტკიცებულებად, თუ მათი დამაგრება და გამოკვლევა მოხდება კანონით გათვალისწინებული წესების დაცვით (265-ე მუხ. მე-5 ნაწ.);
3. საქმის აღძვრამდე არაპროცესუალური გზით მოპოვებული მასალები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მტკიცებულებად;
4. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე მოპოვებული მასალები საქმეზე შეიძლება ნაწილობრივ იქნეს გამოყენებული.

ტესტი №18

ვის უნდა გადაეგზავნოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ასლი?

1. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ასლი უნდა გადაეგზავნოს მოსამართლეს;
2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ასლი უნდა გადაეგზავნოს მოკვლევის ორგანოს უფროსს;
3. ასეთი დადგენილების ასლი უნდა გადაეგზავნოს გენერალური პროკურატურის საინფორმაციო-ანალიტიკურ განყოფილებას;
4. საქმის აღძვრის ან საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ასლი დაუყოვნებლივ უნდა გადაეგზავნოს პროკურორსა და დანაშაულის შემტყობინებელ პირს (267-ე მუხ. მე-3 ნაწ. 268-ე მუხ. მე-2 ნაწ.).

ტესტი №19

შეიძლება თუ არა გასაჩივრდეს დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ და თუ შეიძლება, სად და როდის?

1. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილება არ შეიძლება გასაჩივრდეს;
2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილება შეიძლება გასაჩივრდეს დაინტერესებული პირის მიერ პროკურორთან დადგენილების ასლის მიღებიდან 10 დღის ვადაში, საქმის არააღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილება კი, ასლის მიღებიდან 15 დღის განმავლობაში პროკურორთან ან სასამართლოში (269-ე მუხ.);
3. საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილება შეიძლება გასაჩივრდეს მხოლოდ სასამართლოში;
4. საქმის არააღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილება შეიძლება გასაჩივრდეს მხოლოდ პროკურორთან დაინტერესებული პირის მიერ დადგენილების ასლის მიღებიდან ხუთი (5) დღე-ღამის განმავლობაში.

რა იურიდიული მნიშვნელობა აქვს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას?

1. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის იურიდიული მნიშვნელობა გამოიხატება იმაში, რომ ამ აქტის შემდეგ ხდება პირისათვის ბრალდების წარდგენა და პირის ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემა;

2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის იურიდიული მნიშვნელობა გამოიხატება, ჯერ ერთი, იმაში, რომ ამ აქტის შემდეგ ხდება შესაძლებლობა მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოებმა სრულყოფილად ჩაატარონ საგამოძიებო მოქმედებები დანაშაულის გასახსნელად და ბრალდებულის უდანაშაულობის დასადგენად და, მეორე, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე არ შეიძლება ჩატარდეს საგამოძიებო მოქმედებები ჩხრეკის, ამოღებისა და შემთხვევის ადგილის დათვალიერების გარდა (262-ე მუხ.);

3. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ ხდება შესაძლებელი სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტა;

4. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრით იწყება წინასწარი გამოძიება.

მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მიერ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემთხვევაში მომკვლევ პირს უფლება აქვს თუ არა მასზე ჩაატაროს თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედებები და როდის უნდა მოხდეს საქმის გამოძიებულზე გადაცემა ქვემდებარეობისამებრ?

1. მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მიერ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემთხვევაში, როცა ეჭვმიტანილი დაკავებული არ არის, საქმე დაუყოვნებლივ უნდა გადასცეს გამოძიებულს ყოველგვარი თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების გარეშე;

2. მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელის მიერ აღძვრულ სისხლის სამართლის საქმეზე, თუ ეჭვმიტანილი დაკავებული არ არის, მოკვლევის ორგანოს უფლება აქვს საქმე თავის წარმოებაში იქონიოს არა

უმეტეს 7 დღისა და მასზე ჩაატაროს თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედებები, ხოლო შემდეგ საქმე გადასცეს გამომძიებელს ქვემდებარეობისამებრ (270-ე მუხ.);

3. გამომძიებელს უფლება აქვს მოკვლევის ორგანოში აღძრული სისხლის სამართლის საქმე დაუყოვნებლივ ჩამოართვას მომკვლევს, მიიღოს თავის წარმოებაში და შეუდგეს მის გამოძიებას;

4. მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელს უფლება აქვს არ გადასცეს სისხლის სამართლის საქმე გამომძიებელს და თვითონ ჩაატაროს მასზე მოკვლევაცა და წინასწარი გამოძიებაც.

ტესტი №22

მოკვლევის ორგანოში ეჭვმიტანილი პირის დაკავების ფაქტზე აღძრულ სისხლის სამართლის საქმეზე მომკვლევ პირს აქვს თუ არა უფლება 7 დღე-ღამის განმავლობაში იქონიოს საქმე და მასზე ჩაატაროს თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედება?

1. ეჭვმიტანილი პირის დაკავების შემთხვევაში აღძრულ სისხლის სამართლის საქმეზე დაკავების ოქმის შედგენიდან არა უგვიანეს 24 საათისა საქმე ქვემდებარეობისამებრ უნდა გადასცეს გამომძიებელს (270-ე მუხ.);

2. ეჭვმიტანილის დაკავების შემთხვევაში აღძრულ სისხლის სამართლის საქმეზე მომკვლევს უფლება აქვს სამი დღის განმავლობაში აწარმოოს თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება;

3. ეჭვმიტანილის დაკავების ფაქტზე აღძრულ სისხლის სამართლის საქმეზე მომკვლევ პირს უფლება არა აქვს საქმე თავის წარმოებაში იქონიოს შვიდი დღე-ღამის განმავლობაში;

4. მოკვლევის ორგანოში ეჭვმიტანილის დაკავების ფაქტზე აღძრულ სისხლის სამართლის საქმეზე მომკვლევს უფლება აქვს შვიდი დღის განმავლობაში აწარმოოს თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება.

ტესტი №23

ვინ არის კანონით უფლებამოსილი აწარმოოს გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობა?

1. მოკვლევის ორგანოს ხელმძღვანელი;
2. გამოძიებელი;
3. სასამართლო;
4. პროკურატურა (55).

ტესტი №24

პროკურორი უფლებამოსილია თუ არა მოკვლევის ორგანოში აღძრული სისხლის სამართლის საქმე აღძვრის მომენტიდანვე ჩამოართვას და გადასცეს იგი გამოძიებელს ისე, რომ მასზე მომკვლევა პირმა ვერ ჩაატაროს თავდაპირველი საგამოძიებო მოქმედებები?

1. კანონის თანახმად პროკურორი უფლებამოსილია 3 დღის განმავლობაში მოკვლევის ორგანოს ჩამოართვას სისხლის სამართლის საქმე და იგი გადასცეს სხვა გამოძიებელს გამოსაძიებლად;
2. პროკურორს ამგვარი სახით საქმის ჩამორთმევის უფლება აღარ აქვს;
3. პროკურორი უფლებამოსილია მოკვლევის ორგანოს ჩამოართვას აღძრული სისხლის სამართლის საქმე აღძვრის მომენტიდანვე და გადასცეს იგი გამოსაძიებლად სხვა ნებისმიერ გამოძიებელს;
4. პროკურორი უფლებამოსილია საქმის აღძვრიდან 7 დღის შემდეგ ჩამოართვას აღძრული საქმე და თავისი შეხედულებისამებრ გადასცეს იგი ქვემდებარეობისამებრ ნებისმიერ გამოძიებელს.

ტესტი №25

ვინ არის უფლებამოსილი შეამოწმოს და დაამტკიცოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის კანონიერება?

1. მოკვლევის ორგანოს უფროსი;
2. საგამოძიებო დეპარტამენტის უფროსი;

3. მოსამართლე;
4. პროკურორი.

ტესტი №26

კანონით ვინ არის უფლებამოსილი შეამოწმოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის და მის აღძვრაზე უარის თქმის კანონიერება?

1. სასამართლო;
2. მოკვლევის ორგანოს უფროსი;
3. გამომძიებელი;
4. პროკურორი (56-ე მუხ. „ვ“).

ტესტი №27

საჭიროა თუ არა მოკვლევის ორგანოს უფროსის ან მოკვლევის ორგანოს სხვა უფლებამოსილი თანამდებობის პირის მიერ გამოტანილი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ გამოტანილი დადგენილებების დამტკიცება და ვის მიერ?

1. მოკვლევის ორგანოს უფროსის მიერ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ გამოტანილ დადგენილებას დამტკიცება არ ესაჭიროება;

2. მოკვლევის ორგანოს უფროსის მიერ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების ასლი დაუყოვნებლივ ეგზავნება პროკურორს და ამიტომ მისი დამტკიცება საჭირო არა არის;

3. მოკვლევის ორგანოს უფროსის მიერ გამოტანილ ამგვარ დადგენილებას ამოწმებს და ამტკიცებს სასამართლო;

4. მოკვლევის ორგანოს უფროსის ან მოკვლევის ორგანოს სხვა უფლებამოსილი თანამდებობის პირის მიერ გამოტანილ ამგვარ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არააღძვრის შესახებ გამოტანილ დადგენილებას ამტკიცებს პროკურორი (146-ე მუხ. მე-3 და მე-4).

ტესტი №28

რა შემთხვევაში შეუძლია მოსამართლეს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა?

1. როცა მოსამართლემ უშუალოდ გამოავლინა დანაშაულის ნიშნები;
2. როცა საჩივრის შემოწმებისას დადგინდა, რომ ჩადენილია დანაშაული და საჭიროა საერთო წესით საქმის შემდგომი გამოძიება და განხილვა;
3. როცა მასალების შემოწმებით დადგინდა, რომ ჩადენილია საჯარო ბრალდების სისხლის სამართლის დანაშაული;
4. როცა ადგილი აქვს კერძო ბრალდების დანაშაულს (261-ე მუხ.).

ტესტი №29

რა ვადაში უნდა განიხილოს და მიიღოს გადაწყვეტილება მოსამართლემ კერძო ბრალდების წესით საჩივრის შეტანის დღიდან სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან საქმის აღძვრაზე უარის თქმის, ან საჩივრის განუხილველად დატოვების შესახებ?

1. სამი დღე-ღამის განმავლობაში;
2. ხუთი დღე-ღამის განმავლობაში;
3. შვიდი დღე-ღამის განმავლობაში (629-ე მუხ. მე-3 ნაწ.);
4. თოთხმეტი დღე-ღამის განმავლობაში.

ტესტი №30

კერძო ბრალდების საქმეზე მოსამართლის მიერ გამოტანილი არააღძვრის დადგენილება უნდა ეცნობოს თუ არა საჩივრის შემტან პირს და დადგენილების ასლი უნდა გადაეცეს თუ არა მას და რა ვადაში?

1. არ უნდა ეცნობოს;
2. უნდა ეცნობოს და დადგენილების ასლი საქმის არააღძვრის შესახებ უნდა გადაეცეს შვიდი დღე-ღამის განმავლობაში;

3. არაღძერის დადგენილების ასლი მომჩივანს უნდა გადაეცეს ხუთი დღე-ღამის განმავლობაში;

4. მოსამართლის მიერ გამოტანილი არაღძერის დადგენილება საჩივრის შემტანს უნდა გადაეცეს არა უგვიანეს სამი დღე-ღამის განმავლობაში (631-ე მუხ.).

ტესტი №31

კერძო ბრალდების საქმეზე მოსამართლის მიერ გამოტანილი არაღძერის დადგენილება შეუძლია თუ არა გაასაჩივროს საჩივრის შემტანმა პირმა ან მისმა კანონიერმა წარმომადგენელმა და სად?

1. მოსამართლის მიერ კერძო ბრალდების საქმეზე გამოტანილი საქმის არაღძერის დადგენილება არ გასაჩივრდება;

2. მოსამართლის მიერ ასეთ საქმეზე გამოტანილი არაღძერის დადგენილება შეიძლება გასაჩივრდეს პროკურორთან;

3. მოსამართლის მიერ ასეთ საქმეზე გამოტანილი დადგენილება საქმის არაღძერის შესახებ შეიძლება გასაჩივრდეს სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოში (631-ე მუხ.);

4. მოსამართლის მიერ გამოტანილი ასეთი დადგენილება შეიძლება გასაჩივრდეს საკასაციო სასამართლოში.

ტესტი №32

საჩივრის მიღების შემდეგ საჭიროა თუ არა მოსამართლემ განუმარტოს საჩივრის შემტან პირს შეგნებულად ცრუ დასმენისათვის პასუხისმგებლობის შესახებ და საჭიროა თუ არა ჩამოართვას მას ამის შესახებ ხელწერილი?

1. არ არის საჭირო მისი გაფრთხილება და მისთვის ხელწერილის ჩამორთმევა;

2. აფრთხილებს პასუხისმგებლობის შესახებ, მაგრამ ხელწერილს არ აართმევს;

3. მოსამართლეს ევალება გააფრთხილოს იგი ცრუ დასმენისათვის პასუხისმგებლობის შესახებ და ჩამოართვას ხელწერილი (628-ე მუხ.);

4. მოსამართლეს არ ევალება საჩივრის შემტანი პირისათვის გან-

მარტების მიცემა შეგნებულად ცრუ დასმენისათვის პასუხისმგებლობის შესახებ.

ტესტი №33

საჭიროა თუ არა მოსამართლემ გამოიძახოს და გააცნოს საჩივარი იმ პირს, ვის მიმართაცაა იგი შეტანილი?

1. მოსამართლე ვალდებული არ არის გამოიძახოს ის პირი, ვის მიმართაცაა საჩივარი შეტანილი;
2. მოსამართლე ვალდებულია გამოიძახოს და გააცნოს საჩივარი იმ პირს, ვის მიმართაცაა იგი შეტანილი და გაარკვიოს, არის თუ არა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველი (328-ე მუხ.);
3. მოსამართლე მიღებული საჩივრის ასლს უგზავნის იმ პირს, ვის მიმართაცაა იგი შეტანილი;
4. მოსამართლე სწორად მიიჩნევს შეტანილ საჩივარს კერძო ბრალდების საქმის აღსადგენად და აღძრავს სისხლის სამართლის საქმეს იმ პირის გამოცხადების გარეშე, ვის მიმართაცაა საჩივარი შეტანილი.

ტესტი №34

რა შემთხვევაში შეუძლია მოსამართლეს აღძრას სისხლის სამართლის საქმე კერძო ბრალდების წესით ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანების (სსკ 120-ე მუხ.), ცემისა (125-ე მუხ.) და ცილისწამების (სსკ 148-ე მუხ.) შესახებ?

1. როცა საჩივარი შეტანილია პროკურორის მიერ;
2. როცა საჩივარი შეტანილია დაზარალებულის ახლო ნაცნობ-მეგობრის მიერ;
3. როცა საჩივარი შეტანილია დაზარალებულის ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის მიერ (627-ე მუხ.);
4. როცა საჩივარი შეტანილია დაზარალებულის მშობლების მიერ.

ტესტი №35

სასამართლოში ზეპირი განცხადების გაკეთების საფუძველზე შეიძლება თუ არა აღიძრას კერძო ბრალდების სისხლის სამართლის საქმე?

1. შეიძლება;
2. არ შეიძლება;
3. შეიძლება, თუ ასეთ ზეპირ განცხადებას აკეთებს დაზარალებული;
4. კერძო ბრალდების სახით დანაშაულზე საქმე შეიძლება აღიძრას მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ საჩივარი შეტანილია წერლობითი სახით და მას ხელს აწერს მისი შემტანი დაზარალებული ან მისი კანონიერი წარმომადგენელი (627-ე მუხ.).

ტესტი №36

რა და რა გარემოებებზე უნდა იყოს მითითებული კერძო ბრალდების საქმეზე მოსამართლის მიერ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილ დადგენილებაში?

1. მომჩივნის შესახებ არსებული მონაცემები;
2. საქმის აღძვრელი მოსამართლის გვარი და სახელი;
3. საქმის აღძვრის საბაბი და საფუძველი;
4. მასში მითითებულ უნდა იქნეს საქმის აღძვრის საბაბი, საფუძველი, მტკიცებულებები, გადაწყვეტილება მომჩივნის კერძო ბრალმდებლად ცნობის შესახებ, სასამართლო სხდომის დრო და ადგილი, სასამართლოში გამოძახებული პირები (630-ე მუხ.).

ტესტი №37

როდის, საქმის განხილვის რომელ ეტაპზე შეიძლება დამთავრდეს საქმის წარმოება შერიგებით კერძო ბრალდების საქმეზე?

1. პირის ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემამდე;
2. სასამართლოში დაზარალებულის დაკითხვამდე;
3. სასამართლოში განსასჯელის დაკითხვამდე;

4. სათათბირო ოთახში განაჩენის გამოსატანად სასამართლოს გასკლამდე (632-ე მუხ.).

ტესტი №38

როგორ უნდა მოიქცეს და რა უნდა გააკეთოს დაზარალებულმა და სასამართლომ იმ შემთხვევაში, როცა დაზარალებულმა და იმ პირმა, ვის მიმართაც შეტანილია სასამართლოში საჩივარი, გამოთქვეს თავიანთი სურვილი შერიგების შესახებ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე?

1. ამის შესახებ სასამართლოს ზეპირი განცხადებით უნდა მიმართოს მომჩივანმა;

2. ამის შესახებ ზეპირი განცხადებით უნდა მიმართოს სასამართლოს იმ პირმა, ვის შესახებაც შეტანილია საჩივარი;

3. შერიგების შესახებ წერილობითი განცხადებით უნდა მიმართონ მომჩივანმა და იმ პირმა, ვის შესახებაც იყო საჩივარი შეტანილი და ამის საფუძველზე მოსამართლეს გამოაქვს დადგენილება საჩივრის განუხილველად დატოვების შესახებ (332-ე მუხ.);

4. ამ პირთა მიერ განცხადების შეტანის მიუხედავად, სასამართლო აღძრავს სისხლის სამართლის საქმეს და შემდეგ შეწყვეტს სისხლის სამართლის საქმეს.

ტესტი №39

როგორ უნდა მოიქცეს სასამართლო, როცა დაზარალებულმა და იმ პირმა, რომლის მიმართაც შეტანილია საჩივარი, ზეპირი განცხადება გააკეთეს სასამართლოში საქმის განხილვის დროს ურთიერთშერიგების შესახებ?

1. სასამართლო განუხილველად ტოვებს სისხლის სამართლის საქმეს;

2. სასამართლო შეწყვეტს სისხლის სამართლის საქმეს;

3. დაზარალებულისა და იმ პირის ზეპირი განცხადება შერიგების შესახებ, ვის მიმართაც იყო შეტანილი საჩივარი, შეიტანება სასამართლო სხდომის ოქმში და მოსამართლე გამოიტანს დადგენილებას საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ (632-ე მუხ.);

4. მათ ზეპირ განცხადებას სასამართლო არ გაიზიარებს და გააგრძელებს საქმის განხილვას.

ტესტი №40

რა შემთხვევაში შეუძლია პროკურორს აღძრას სისხლის სამართლის საქმე სისხლის სამართლის კოდექსის 120-ე, 125-ე, 148-ე მუხლებით გათვალისწინებულ კერძო ბრალდების საქმეზე დაზარალებულის საჩივრის გარეშე, მაგრამ მისი თანხმობით?

1. როცა დაზარალებული ადგილზე არ იმყოფება და წასულია დასასვენებლად;
2. როცა დაზარალებული უარს აცხადებს საჩივრის შეტანაზე;
3. როცა დაზარალებულზე ახდენენ გარკვეულ ზემოქმედებას დაშინების ან სხვა გზით;
4. როცა ჩადენილ დანაშაულს აქვს განსაკუთრებული საზოგადოებრივი მნიშვნელობა ან, როცა დაზარალებულის არასრულწლოვანების, ფიზიკური თუ ფსიქიკური ნაკლის, ან ბრალდებულზე დამოკიდებულების გამო არ შეუძლია დაიცვას თავისი უფლებები და კანონიერი ინტერესები (634-ე მუხ.).

ტესტი №41

პროკურორს აქვს თუ არა უფლება დაზარალებულის თანხმობით ჩაებას მოსამართლის მიერ დაზარალებულის საჩივრის საფუძველზე აღძრულ საქმეში და მხარი დაუჭიროს ბრალდებას სასამართლოში?

1. პროკურორს ამის უფლება არა აქვს;
2. პროკურორს უფლება აქვს მიიღოს საქმის განხილვაში მონაწილეობა ბრალდების მხარდაჭერის გარეშე;
3. პროკურორს უფლება აქვს დაზარალებულის თანხმობით ჩაებას მოსამართლის მიერ დაზარალებულის საჩივრის საფუძველზე აღძრულ სისხლის სამართლის საქმეში და მხარი დაუჭიროს ბრალდებას სასამართლოში, თუ ამას მოითხოვს სახელმწიფო, საზოგადოებრივი ინტერესები ან მოქალაქეთა უფლებების დაცვა (634-ე მუხ.);
4. პროკურორს უფლება აქვს ამგვარი საქმის განხილვაში ჩაებას

საკუთარი ინიციატივით დაზარალებულის თანხმობის გარეშეც.

ტესტი №42

შეიძლება თუ არა დაზარალებულის განსასჯელთან შერიგებით შეწყდეს ის საქმე, რომლის სასამართლო განხილვაშიც პროკურორი მონაწილეობს?

1. არ შეიძლება;

2. შეიძლება თუ დაზარალებულმა და იმ პირმა, ვის მიმართაც იყო საჩივარი შეტანილი, სასამართლო სათათბირო ოთახში გასვლამდე განაცხადეს თანხმობა შერიგებაზე;

3. შეიძლება, თუ ორივე მხარემ თხოვნით მიმართა სასამართლოსა და პროკურორს შერიგების ნებართვის შესახებ;

4. დაზარალებულის განსასჯელთან შერიგებით არ შეიძლება შეწყდეს ის საქმე, რომლის სასამართლო განხილვაშიც პროკურორი მონაწილეობდა (334-ე მუხ.).

ტესტი №43

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის დადგენილება გამოტანილ უნდა იქნეს ჩადენილ ქმედებაზე, პირველადი მონაცემებით მხილებულ კონკრეტულ პირზე, თუ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბსა და საფუძველში მითითებულ დანაშაულებრივ ფაქტზე, მის მამხილებელ მასალებზე?

1. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა უნდა მოხდეს პირველადი მონაცემებით მხილებული კონკრეტული პირის მიმართ;

2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის დადგენილება გამოტანილ უნდა იქნეს მომხდარი დანაშაულის შესახებ ბილებულ ცნობაში (წყაროში) მითითებულ და გამოვლენილ დანაშაულებრივ ფაქტზე, მის მამხილებელ მასალებზე (267-ე მუხ. მე-2 ნაწ.);

3. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა უნდა მოხდეს საქმის აღძვრის საბაბზე მითითებით;

4. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა უნდა მოხდეს ჩადენილ ქმედებაზე.

ტესტი №44

საქართველოს კონსტიტუციით ვის, რომელ ორგანოს ევალება სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელება?

1. შს სამინისტროს;
2. პროკურატურას (91-ე მუხ.);
3. სასამართლოს;
4. მოკვლევის ორგანოს.

ტესტი №45

რას ნიშნავს, რაში გამოიხატება და როდის იწყება სისხლისსამართლებრივი დევნა მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლისა და პროკურორის მიერ?

1. იგი გამოიხატება და იწყება მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლის ან პროკურორის მიერ სისხლის სამართლის საქმის აღძერის შესახებ დადგენილების გამოტანით;
2. იგი გამოიხატება და იწყება მოკვლევის ორგანოს მიერ პირის ეჭვმიტანილად დაკავების მომენტიდან;
3. იგი გამოიხატება და იწყება პირის ეჭვმიტანილად ცნობის შესახებ დადგენილების გამოტანისა და პირის ბრალდებულის სახით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის მომენტიდან;
4. იგი გამოიხატება და იწყება პირის ბრალდებულის სახით დაკითხვის მომენტიდან.

ტესტი №46

სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით, ვის ევალება სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელება?

1. შს სამინისტროს;
2. მომკვლევს;
3. მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებელსა და პროკურორს (24-ე მუხ.; მე-2 ნაწ.);
4. უშიშროების სამინისტროს.

ტესტი №47

მოსამართლის ბრძანებით (ნებართვით) ჩასატარებელი საგამოძიებო მოქმედებებიდან რომელი მათგანის ჩატარება შეიძლება გადაუდებელ შემთხვევაში მოსამართლის ბრძანების გარეშე და რის საფუძველზე?

1. ეჭვიმიტანილისა და ბრალდებულის დაკითხვა გამოძიებლის მიერ გამოტანილი დადგენილების საფუძველზე;
2. დაზარალებულისა და მოწმის დაკითხვა მოკვლევისა და გამოძიებლის მიერ გამოტანილი დადგენილების საფუძველზე;
3. საგამოძიებო ექსპერიმენტისა და ჩვენების ადგილზე შემოწმება მისი ჩატარების შესახებ გამოძიებლისა და პროკურორის მიერ გამოტანილი დადგენილების საფუძველზე;
4. ჩხრეკა, ამოღება, საცხოვრებელი ბინის დათვალიერება (მფლობელი პირის ნების საწინააღმდეგოდ) მოკვლევის, გამოძიებლის ან პროკურორის მიერ მოტივირებული დადგენილებით (290-ე მუხ., მე-2 ნაწ.).

ტესტი №48

მოსამართლის ნებართვის გარეშე, მისი ნებართვით ჩასატარებელი საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების შესახებ უნდა ეცნობოს თუ არა მოსამართლეს და როდის?

1. ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების შესახებ მოსამართლეს უნდა ეცნობოს მათი ჩატარებიდან სამ დღეში;
2. ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების შესახებ სასამართლოს არ უნდა ეცნობოს;
3. ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების შესახებ სასამართლოს უნდა ეცნობოს ჩატარებიდან 48 საათში;
4. ამგვარი საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ სასამართლოს უნდა ეცნობოს 24 საათის განმავლობაში (290-ე მუხ., მე-2 ნაწ.).

ტესტი №49

გადაუდებელ შემთხვევაში მოსამართლის ბრძანების გარეშე ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების შესახებ სასამართლოში შესული მასალების კანონიერებას როდის და ვისი მონაწილეობით იხილავს მოსამართლე?

1. საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების შესახებ წარდგენილ მასალებს მოსამართლე იხილავს გამომძიებელთან ერთად, მასალების მიღებიდან 48 საათის განმავლობაში;
2. საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების შესახებ წარდგენილ მასალებს მოსამართლე იხილავს მომკვლევ პირთან ერთად, მასალების მიღებიდან 72 საათის განმავლობაში;
3. ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერების საკითხს სასამართლო იხილავს და წყვეტს მასალების მიღებიდან არა უგვიანეს 24 საათის განმავლობაში;
4. მასალები ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების შესახებ მოსამართლის შემოწმების გარეშე გამოსაძიებელ საქმეს თან დაერთვის.

ტესტი №50

მომხდარი დანაშაულის ან ასეთის მზადების შესახებ მიღებული ცნობების შემოწმების მიზნით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე რომელი სახის საგამოძიებო მოქმედებებია კანონით ნებადართული?

1. შემოწმება და ექსპერტიზის დანიშვნა;
2. მოწმისა და დაზარალებულის დაკითხვა;
3. ეჭვმიტანილისა და ბრალდებულის დაკითხვა;
4. შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, ჩხრეკა და ამოღება (290-ე მუხ. მე-2 ნაწ., 262-ე მუხ.).

ტესტი №51

რომელი სახის საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარებაზეა საჭირო მოსამართლის ბრძანების (ნებართვის) მიღება?

1. დაზარალებულის დასაკითხად;
2. ექვმიტანილისა და ბრალდებულის დასაკითხად;
3. ექსპერტიზის დანიშვნა;
4. ყველა ისეთი საგამოძიებო მოქმედება, რომლის ჩატარება დაკავშირებულია საცხოვრებელი ბინის, მიმოწერის, პირადი ჩანაწერის, საფოსტო, სატელეგრაფო და სხვა შეტყობინების საიდუმლოების შეზღუდვასთან (290-ე მუხ. 1-ლი ნაწ.).

ტესტი №52

მოსამართლის ბრძანებით (ნებართვით) ჩასატარებელი საგამოძიებო მოქმედებებიდან, რომელი მათგანის ჩატარება შეიძლება მოსამართლის ბრძანების გარეშე გადაუდებელ შემთხვევაში და რის საფუძველზე?

1. ექვმიტანილისა და ბრალდებულის დაკითხვა;
2. მოწმისა და დაზარალებულის დაკითხვა;
3. საგამოძიებო ექსპერიმენტი და ჩვენების ადგილზე შემოწმება;
4. ჩხრეკა, ამოღება და შემთხვევის ადგილის დათვალიერება მომკვლევის, გამოძიებლის ან პროკურორის დადგენილებით (290-ე მუხ. მე-2 ნაწ.).

ტესტი №53

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე, გადაუდებელ შემთხვევაში, ამოღება, ჩხრეკა და შემთხვევის ადგილის დათვალიერება რა პროცესუალური აქტის საფუძველზე უნდა იქნეს ჩატარებული?

1. გამოძიებლის მოტივირებული დადგენილების;
2. პროკურორის დადგენილების;
3. მოკვლევის ორგანოს მოტივირებული დადგენილების (290-ე მუხ. მე-3 ნაწ.);

4. გამომძიებლისა და პროკურორის ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე.

ტესტი №54

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ჩატარებული ჩხრეკის, ამოღების შემთხვევის ადგილის დათვალიერების (როცა იგი ჩატარებულია მფლობელ პირთა ნების საწინააღმდეგოდ) შესახებ საჭიროა თუ არა ეცნობოს პროკურორს და ეს უკანასკნელი ვალდებულია თუ არა ამის შესახებ აცნობოს მოსამართლეს?

1. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ჩატარებულ საგამოძიებო მოქმედებათა შესახებ მოკვლევის ორგანო თავისი მოტივირებული დადგენილებით მასალებს უშუალოდ აგზავნის სასამართლოში;

2. მოკვლევის ორგანო ამ მოქმედებათა ჩატარების შესახებ ვალდებული არ არის აცნობოს არც პროკურორს და არც სასამართლოს;

3. მოკვლევის ორგანო თავისი მოტივირებული დადგენილებით ატარებს რა ამ სახის საგამოძიებო მოქმედებებს, იგი ვალდებულია დაუყოვნებლივ შეატყობინოს ამის შესახებ პროკურორს, რომელიც, თავის მხრივ, ვალდებულია, გაეცნოს ამ მოქმედებათა ჩატარების შესახებ გამოტანილ დადგენილებას, ოქმებსა და მიღებულ ფაქტობრივ მონაცემებს და 24 საათის განმავლობაში აცნობოს მოსამართლეს მიღებული მასალებისა და თავისი გადაწყვეტილების შესახებ (290-ე მუხ. მე-3 ნაწ.);

4. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ამ საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება წარმოებს პროკურორთან შეთანხმებით და, ამდენად, მისთვის დამატებითი შეტყობინება საჭირო არ არის.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების (ჩხრეკის, ამოღების, შემთხვევის ადგილის დათვალიერების) შესახებ პროკურორის შუამდგომლობას როგორ, რა წესით იხილავს სასამართლო და მასზე რა სახის გადაწყვეტილების მიღების უფლება აქვს?

1. მიღებულ მასალებს მოსამართლე პერსონალურად იხილავს და 48 საათის განმავლობაში წყვეტს საკითხს მტკიცებულებათა დასაშვებულობის შესახებ;

2. მოსამართლე გაეცნობა წარდგენილ მასალებს და ყოველგვარი შენიშვნის გარეშე უბრუნებს მეორე დღეს;

3. მიღებულ მასალებს პროკურორთან ერთად იხილავს მოსამართლე და არა უგვიანეს 24 საათის განმავლობაში გამოაქვს დადგენილება ჩატარებულ საგამოძიებო მოქმედებათა კანონიერად ან უკანონოდ ცნობისა და მიღებული შედეგების გაუქმების შესახებ (290-ე მუხ. მე-3 ნაწ.);

4. მოსამართლე მიღებული მასალების გაცნობასთან ერთად ისმენს ამ საგამოძიებო მოქმედებათა ჩამტარებული პირის ინფორმაციას და ზეპირი მითითებით უბრუნებს მასალებს.

РЕЗЮМЕ

Данный труд „Проверка материалов и возбуждение уголовного дела и уголовное преследование“ состоит из вступления, пяти глав, пятнадцати параграфов и стольких же подпараграфов.

Во вступлении сказано, что на первых порах установления демократического строя в Грузии резко обострилась политическая и экономическая обстановка, ухудшилась криминогенная ситуация, катастрофически участились факты преступления и произошла деморализация части молодежи. К этим процессам следует добавить потерю АР Абхазия и юго-Осетинской области, что повлекло за собой необходимость размещения оставшихся без крова беженцев в других городах и районах страны. Все это обусловило осложнение деятельности правоохранительных органов в борьбе с преступностью.

Несмотря на все трудности и катаклизмы, происходящие в стране, усиление демократических сил и правильный политический курс Грузии сделали возможным принять новую Конституцию Грузии. Этим была создана правовая база для строительства настоящего демократического и правового государства. Начали заботиться о реальном осуществлении судебной реформы.

В труде дан краткий перечень тех проблем, которые стоят на сегодняшний день перед властями Грузии и правоохранительными органами. Такими проблемами являются: ведение непримиримой борьбы против преступности, обеспечение защиты законности, быстрое, полное раскрытие уголовных дел, пресечение и профилактика преступления, искоренение условий и причин, способствующих преступлению, утверждение демократического государственного

острая, утверждение его политической и экономической системы, восстановление территориальной целостности Грузии, успешное завершение судебной реформы, создание материально-технической и правовой базы для прочных гарантий социальной защиты человека и его прав и свободы, не только признание верховенства закона, но и его практическая реализация; осуществление правильного и справедливого правосудия, искоренение фактов незаконного задержания и нарушения прав человека. Решением этих проблем станет возможным создать прочное правовое государство и т.д.

В деле осуществления задач, стоящих перед правоохранительными органами в борьбе с преступностью, большая роль отводится органам дознания, предварительного следствия, прокуратуры и судов, их высококвалифицированным сотрудникам, от правильной деятельности которых во многом зависит быстрое, полное и всестороннее раскрытие преступления, его пресечение и избежание, а также установление истины.

В процессе осуществления данной цели большая роль отводится тем структурам правоохранительных органов, которые получают справки (информации) о фактах преступления. Эти органы организывают проверку справок и выносят обоснованное постановление о возбуждении или невозбуждении уголовного дела. На этом важнейшем участке производства дела особую роль играют прокурорский надзор и правильное осуществление процессуального руководства.

В первой главе труда особое место отводится разъяснению понятия возбуждения уголовного дела и его важности; по параграфам рассмотрены и переданы цели и задачи возбуждения уголовного дела, понятие возбуждения

уголовного дела; важность этого процесса и его юридическая природа.

Возбуждение уголовного дела как одна из важнейших и независимых стадий уголовного процесса, вынесение постановления о возбуждении или невозбуждении дела - предмет особого исследования, который имеет свои цели и задачи. Как раз при возбуждении уголовного дела материалы, собранные до возбуждения дела по факту преступления, приобретают юридически правовое значение. Выносом постановления о возбуждении уголовного дела начинается следующий этап и переход его в последующие стадии уголовного процесса.

Одна из задач правоохранительных органов Грузии органов дознания и предварительного следствия - ведение активной борьбы против преступности, своевременное и правильное реагирование на факты преступления, обоснованное возбуждение уголовного дела и его раскрытие, пресечение и предупреждение преступления.

Успешное выполнение столь трудных задач, стоящих перед органами дознания и предварительного следствия, во многом зависит от того, насколько правильно и объективно будет организована проверка полученных справок (информаций) о преступлении, на основании которых выносится обоснованное постановление о возбуждении или невозбуждении уголовного дела.

Возбуждение уголовного дела как первая и независимая стадия уголовного процесса по своим целям исследования и задачам резко отличается от последующих стадий дознания и предварительного следствия. Поэтому возбуждение дела нельзя считать составной частью предварительного следствия, как считают некоторые процессуалисты.

Одной из главных и основных целей возбуждения

уголовного дела является сбор законного повода и основания, объективная и полная проверка полученной информации о преступлении, в результате которого выносится обоснованное постановление о возбуждении или невозбуждении уголовного дела.

Со своей стороны, весь этот процесс представляет собой трудоемкую работу как для органа дознания, так и для следователя и прокурора, которые наделены правом возбуждать уголовное дело.

После возбуждения уголовного дела на повестке дня появляется вторая и главная задача органов дознания и предварительного следствия - собрать по возбужденному уголовному делу доказательства, обличающие или оправдывающие лицо, который предположительно совершило преступление. На основании собранных доказательств лицу предъявляется обвинение и начинается его уголовное преследование с использованием ряда следственных и процессуальных действий. Поэтому мы не разделяем точку зрения тех криминалистов, которые в возбуждении уголовного дела видят фикцию - постановление о возбуждении или невозбуждении уголовного дела. Мы также не признаем мнение, согласно которому возбуждение уголовного дела считается не первой независимой стадией процесса, а составной частью дознания и предварительного следствия. Нами не признана также точка зрения о равенстве между возбуждением уголовного дела и возбуждением уголовного преследования.

В этой связи, естественно, возникает вопрос: что из себя представляет возбуждение уголовного дела, в чем состоит его юридическая природа, и какое место оно занимает в уголовном процессе, и вообще, необходимо ли его наличие в уголовно-процессуальном законодательстве? Может,

быть имеет смысл перенять уголовно-процессуальное законодательство зарубежных стран, где органы дознания и предварительного следствия освобождены от возбуждения уголовного дела - от той трудоемкой работы, которая для раскрытия преступления ежедневно требует усилий. А может, дожждаться того счастливого дня, когда представители преступного мира по своей воле и сами явятся с повинной в правоохранительные органы и, наподобие визита к духовному отцу на исповедь, расскажут о содеянном и признают свою вину?

Для разрешения этих вопросов и дачи окончательных ответов, в труде дан маленький экскурс возбуждения уголовного дела, как независимого института, его возникновение и развитие в процессуальной литературе и в уголовно процессуальном законодательстве.

До непосредственного рассмотрения вышепоставленных вопросов и дачи на них соответствующих ответов о необходимости существования возбуждения уголовного дела как первой стадии уголовного процесса и для обоснования его практической возможности, в труде исследованы статистические данные за последние три года, на основании анализа которых сделаны соответствующие заключения. Этим наглядно показано какую трудоемкую работу приходится выполнять работникам органов дознания и предварительного следствия для достижения желаемой цели – раскрытия преступления, его пресечения и предупреждения.

Возбуждению уголовного дела, как по сути первой и независимой стадии уголовного процесса, в труде отводится особое место и его значение подкреплено основными направлениями:

- 1) общественно-политическое и правовое значение;

2) осуществленная деятельность при сборе материалов, необходимых для возбуждения уголовного дела;

3) направление по обеспечению процессуальных гарантий защиты конституционных прав и свобод граждан;

4) правильная, своевременная проверка и оценка полученной информации;

5) укрепление следа преступления, пресечение и предупреждение преступления;

6) обоснованный вынос постановления о возбуждении или невозбуждении уголовного дела;

7) пересылка собранных материалов по подследственности;

8) недопустимость начала предварительного следствия без возбуждения уголовного дела;

9) вынос постановления о возбуждении или невозбуждении уголовного дела по итогам полученной предварительной проверкой справки (материала, заявления или иной информации);

10) на основании полученных материалов в момент возбуждения уголовного дела дать юридическую оценку (подобрать квалификацию) преступным действиям по предмету следствия;

11) осуществление прокурорского надзора над правильностью проверки материалов и законностью возбуждения или невозбуждения уголовного дела;

12) исключение обстоятельств возбуждения уголовного дела и делопроизводства и их исследование, и др.

Теоретическая и практико-юридическо-правовая значимость возбуждения уголовного дела выражается в первую очередь в том, что с выносом постановления о возбуждении уголовного дела начинается процесс дознания и предварительного следствия. До исполнения этого процессуаль-

ного акта органы дознания и предварительного следствия не имеют права, с целью сбора доказательств, вести какого-либо вида следственные действия, за исключением осмотра места происшествия, обыска и изъятия. Непроцессуальным путем или другими средствами получены данные, если они в дальнейшем не будут подкреплены следственными действиями, предусмотренными уголовно-процессуальным законодательством или другим процессуальным актом, и если приказом суда не будут признаны доказательством, или не будет присуща значимость доказательств.

К вышесказанному следует добавить, что на основании данных имеющихся в момент возбуждения уголовного дела, решается вопрос юридической оценки совершенного действия. В частности, какая статья Уголовного Кодекса предусматривает признаки совершенного преступления или по какой части статьи произойдет его квалификация.

Иногда вынесением постановления о возбуждении Уголовного дела разрешается и вопрос передачи дела подследственности. В частности, кто должен вести следствие по факту совершенного преступления, кто должен принять в дело производство. Осуществление права защиты подозреваемого лица как раз и связано с этим этапом.

Возбуждение уголовного дела содержит не только вынесение постановления о возбуждении или невозбуждении уголовного дела, а целый комплекс мероприятий проверки первичных материалов и выявленных признаков преступления. В результате проверки компетентный орган и должностные лица — орган дознания, следователь и прокурор — решают вопрос вынесения обоснованного постановления о возбуждении или невозбуждении уголовного дела на основании добытых справок.

На основании вынесенного постановления о возбуж-

дении уголовного дела орган дознания и предварительного следствия получает право, с использованием установленных норм процессуального законодательства, вести своевременное и всеобъемлющее дознание и предварительное следствие по факту содеянного. В этом и состоят основная суть, задача, цель и юридическая природа возбуждения уголовного дела.

Там же возбуждение уголовного дела определяется как первая, независимая стадии уголовного процесса, так как на основании полученных материалов, заявлений или справок о совершенном или о готовившемся преступлении компетентные органы и должностные лица решают вопрос о начале или отказе производства уголовного дела.

В труде достаточно широко и обоснованно рассмотрены полномочия субъектов, имеющих право возбудить уголовное дело. Тут же отмечено, что в случаях, предусмотренных законом, руководители всех органов дознания имеют право в рамках своей компетенции возбудить уголовное дело, провести первоначальные следственные действия и оперативно-розыскные мероприятия, принять все необходимые меры для пресечения и предупреждения преступления.

В то же время руководитель органа дознания имеет право поручить проведение необходимых следственных действий лицу, производящему дознание. Однако вынесенное постановление руководителем органа дознания о возбуждении или невозбуждении уголовного дела обязательно должно быть согласовано с прокурором, который и утверждает данное постановление. В этой связи там же высказана точка зрения, которой признано неверным и необоснованным указание закона о том, что прокурор утверждает вынесенное постановление о возбу-

ждении уголовного дела, так как это не прибавляет ему авторитета и функций, ибо прокурор и так имеет право при получении копии постановления о возбуждении или невозбуждении дела выразить свою волю и если существует на то основание, отменить вынесенное постановление и, дать указания о необходимости возбуждения или невозбуждения уголовного дела на основании добытых материалов.

Во второй главе труда „Учение о возбуждении уголовного дела и уголовного преследования“ достаточно глубоко рассмотрена история возникновения и развития понятия возбуждения уголовного дела и уголовного преследования. В этой связи сказано, что среди проблематичных вопросов возбуждения уголовного дела остается разграничение между собой понятий возбуждения уголовного дела и возбуждения уголовного преследования. С установлением Советской власти и в период начала судебной реформы начался процесс формирования нового понятия возбуждения уголовного дела, что и привело к разногласиям среди ученых — юристов. Новшество заключалось в том, что существующее до этого уголовно-процессуальное законодательство не признавало вообще понятия возбуждения уголовного дела.

В уголовно-процессуальном законодательстве стран Европы и в процессуальной литературе господствовало мнение, которое бытует по сей день, о том, что возбуждение уголовного дела считается моментом начала предварительного следствия, или как возбуждение публичного обвинения, или как предание лица суду. Можно сказать, что это три разных понятия, которые в ряде случаев были отождествлены друг с другом и таковыми и остаются.

Отождествление понятий - возбуждение уголовного дела,

возбуждение уголовного преследования и предание суду лица – было обусловлено тем, что дознание рассматривалось в качестве административно-полицейского процесса, а не как процессуальная деятельность, установленная постановлением уголовно-процессуального законодательства. Это обусловило и то, что предварительное следствие считалось составной частью суда. Распространению этих взглядов способствовало и то, что осуществляемая деятельность предварительного следствия в этом направлении считалась деятельностью следователей и судей до возбуждения публичного обвинения. И раз весь этот процесс был связан с деятельностью судов - с судебным процессом, возбуждением уголовного дела считалось обращение лица в суд и принятие дела в производство суда.

Для разграничения понятия возбуждения уголовного дела и возбуждения уголовного преследования большое значение имеет выяснение вопроса - в отношении чего требует законодательство возбудить уголовное дело - в отношении *in rem* - или в отношении - *in personam*.

К примеру, как известно, согласно уголовно-процессуального Кодекса Германии, принятого в 1877 году и действующего до последнего периода с внесенными незначительными изменениями, и уголовно-процессуального кодекса Австрии, принятого в 1873 году, предварительное следствие может быть начато только в отношении определенного лица *in personam*, и по этому законодательству возбуждение уголовного дела совпадает с возбуждением уголовного преследования.

В труде рассмотрена позиция уголовно-процессуального законодательства европейских стран по данным проблематичным вопросам. В частности, рассмотрена и обосно-

ван на основная мысль уголовно-процессуального законодательства по проблематичным вопросам этого направления стран Германии, Франции, Бельгии, Дании, Ирландии, Греции, Италии, Испании, Португалии, Люксембурга, Шотландии, Англии. Тут же сделано заключение, согласно которому возбуждение уголовного дела должно произойти по факту совершенного преступления даже в том случае, когда следует установить лицо, совершившее преступление, и даже тогда, когда по предварительным данным установлено лицо, совершившее преступление. Поэтому нельзя считать правомерным случаи, когда постановление о возбуждении уголовного дела выносят в отношении конкретного лица, предварительного изобличенного в совершении преступления.

В труде подробно изложена разноречивалось мнений процессуальной литературы и попытка отождествления понятий возбуждения уголовного дела и возбуждения уголовного преследования. По поводу отождествления или разграничения этих двух понятий в уголовно-процессуальной литературе спор возник в 70-80-ых годах, но в 90-ых годах эта тема вновь приняла актуальный характер, во время проведения судебной реформы в Грузии, когда по новой Конституции Грузии, наподобие Конституции Демократической Республики Грузия, принятой в 1921 году, прокуратура Грузии оказалась в составе судебной власти и была признана учреждением судебной власти. Согласно 91-ой главе Конституции Грузии, на прокуратуру Грузии возложена только функция осуществления уголовного преследования, поддержка государственного обвинения, надзор над органами дознания, надзор за точным и единообразным исполнением законов в деятельности органов дознания и надзор за исполнением

законов при исполнении наказания и других мер принудительного характера, назначаемых судами.

Вышеназванные положения Конституции Грузии для руководства были внесены в новый Уголовно-процессуальный Кодекс и в соответствии с этим прокуратуре было вменено право возбуждения уголовного дела и осуществления уголовного преследования.

В связи с этим понятием среди грузинских процессуалистов и практических работников возникла полемика. Расширению этой полемики способствовало то обстоятельство, что наподобие уголовно-процессуального законодательства некоторых стран зарубежья, в одной главе нового Уголовно-процессуального Кодекса Грузии были размещены возбуждение уголовного дела и возбуждение уголовного преследования под заголовком: „Возбуждение уголовного дела, осуществление и прекращение уголовного преследования“. Более того, обстоятельства, отражающие оба понятия, именованы в 28-ой статье Уголовно-процессуального Кодекса как: „Основание для прекращения уголовного преследования и отказа в возбуждении уголовного дела и возбуждение уголовного преследования“.

Неправильно объединение понятий возбуждения уголовного дела и возбуждения уголовного преследования и их упоминание вместе в таком важном законодательном акте, как Уголовно-процессуальный Кодекс Грузии.

Еще более непонятным является и вызывает споры редакция второго и четвертого пункта 24-ой статьи „публичное уголовное преследование“, по которому почти поглащено возбуждение уголовного дела или отождествлено с уголовным преследованием. Ибо нам кажется, что основанием для возбуждения уголовного преследования

признаны те же данные, которые необходимы для возбуждения уголовного дела.

Редакция пунктов вышеупомянутой статьи Уголовно-процессуального Кодекса Грузии неверна, так как в первую очередь она может быть признана поводом только для возбуждения уголовного дела или в худшем случае достаточным только для возбуждения уголовного дела, а не для возбуждения уголовного преследования. Возбуждение уголовного преследования должно произойти не „на основании заявлений юридических и физических лиц, сообщений государственных органов и неправительственных организаций и не по справкам средств массовой информации“, как это указано в вышеназванном тексте закона. Возбуждение уголовного преследования начинается после возбуждения уголовного дела на основании добытых следствием доказательств.

Более того, такого типа справки без соответствующей проверки не могут служить поводом для возбуждения уголовного дела. Необходимо провести тщательную их проверку, и только в том случае, если в справке указанные действия подтвердятся и налицо признаки преступления, следует незамедлительно возбудить уголовное дело, но не начать уголовное преследование. Только проверка такого типа справок даст необходимый, законный повод и основание для возбуждения уголовного дела.

Как правило, возбуждение уголовного дела должно произойти по факту преступления, что и станет объектом следствия (*in rem*). А возбуждение уголовного преследования начинается на основании собранных доказательств по делу в отношении лица, предположительно участвовавшего в совершении преступления (*in personam*).

В том случае, если к моменту возбуждения уголовного

дела уже известно лицо, совершившее преступление, к примеру, в случаях хулиганства, убийства, пришедшего на почве семейного скандала или спора между соседями, повлекшее за собой причинение телесных повреждений одной из сторон и др. Даже в таких случаях нельзя возбуждать уголовное дело в отношении конкретного лица, обличенного в совершении преступления, так как следует выяснить, содержит ли конкретное действие признаки преступления, а для выяснения этого необходимо добыть соответствующие данные, на основании которых будет возбуждено уголовное дело. В дальнейшем процессуальными действиями будут добыты доказательства на основании которых выносится постановление о привлечении лица к ответственности в качестве обвиненного и начинается возбуждение уголовного преследования и производство. Значит, даже в этом случае нельзя отождествлять два этих понятия.

В большинстве случаев при выявлении признаков преступления неизвестно лицо, совершившее преступление. К примеру, при квартирной краже, когда известна личность пострадавшего и неизвестно лицо, совершившее преступление, и на теле пострадавшего обнаружены следы насилия, в таком случае, необходимо возбудить уголовное дело по факту преступления, а не в отношении лица, до сих пор не известного следствию. Однако, если, собранными следствием доказательствами выявится лицо совершившее преступное деяние, ему будет предъявлено обвинение и состоится допрос его в качестве обвиняемого, т.е. привлечение лица к уголовной ответственности в качестве обвиняемого, начинается возбуждение уголовного преследования.

Исходя из вышеизложенного, возбуждение уголовного дела и возбуждение уголовного преследования - это два

радикально отличающихся друг от друга понятия, которые нельзя смешивать. Возбуждение уголовного дела происходит по расследуемому факту (in rem), содержащему признаки преступления, а возбуждение уголовного преследования начинается на основании добытых по делу доказательств в отношении предполагаемого лица (in personam), участвовавшего или совершившего преступление.

Таким образом, естественно, возникает вопрос: на основании чего происходит возбуждение уголовного дела и в отношении кого происходит возбуждение уголовного преследования? Сначала ответим на первый вопрос. Возбуждение уголовного дела происходит по расследуемому факту, а затем на основании добытых доказательств возбуждается уголовное преследование в отношении конкретного лица, изобличенного в совершении преступления. К тому же следует помнить, что возбуждение уголовного дела всегда опережает процесс возбуждения уголовного преследования, и отождествлять одно с другим нельзя даже тогда, когда во время рассмотрения дела в суде встанет вопрос обвинения конкретного лица, участвовавшего в совершении преступления. Даже в этом случае, по-нашему мнению, целесообразно возбудить уголовное дело не в отношении конкретного лица, а по выявленному факту преступления. Поэтому неверна следственная практика, когда постановление о возбуждении уголовного дела выносят, опираясь на первичные данные, изобличающие конкретное лицо в совершении преступления.

Второе, такого вида редакцией вышеназванной статьи необоснованно расширяется круг субъектов, имеющих право вести уголовное преследование. Согласно 91-ой статье Конституции Грузии, производство уголовного преследования – прерогатива прокуратуры, а не органа

дознания и следователя. Недопустима передача этого права другим должностным лицам и органам. Также недопустимо расширять круг лиц, наделенных правом возбуждать уголовное преследование и создавать благоприятную почву для нарушения прав граждан.

Следовательно, при выявлении признаков преступления и на основании проверки полученных справок, по статьям 261 и 263 Уголовно-процессуального Кодекса Грузии можно возбудить уголовное дело, но не возбуждать уголовного преследования. Поэтому в работе высказано мнение по поводу изменения редакции второго и четвертого пунктов 24-ой статьи Уголовно-процессуального Кодекса Грузии в том отношении, что вместо упомянутых в нем полученных справок, сообщений и информации, содержащих признаки преступления, указать доказательства, собранные по делу, чем и произойдет существенное разграничение его от возбуждения уголовного дела.

Возбуждение уголовного дела и возбуждение уголовного преследования - это два разных понятия, которые радикально отличаются друг от друга, и смешивать одно с другим недопустимо. В этой связи естественно возникает вопрос: где и когда начинается возбуждение уголовного преследования и в каких документах происходит отражение этого процесса?

Следует помнить о том, что возбуждение уголовного дела всегда опережает возбуждение уголовного преследования, что и выражается вынесением соответствующего постановления.

В юридической литературе и изданных нами трудах неоднократно указывалось на то, что возбуждение уголовного преследования начинается после того, как по возбужденному уголовному делу будут добыты соответствующие

доказательства, и следовательно вынесет постановление о привлечении лица к уголовной ответственности.

Таким образом, юридическим документом, отражающим уголовное преследование, считалось предъявление обвинения конкретному лицу и вынос постановления о привлечении его к уголовной ответственности. Но после того, как процессуальным законодательством было регламентировано задержание подозреваемого, в течение 12 часов с момента задержания подозреваемого необходимо возбудить уголовное дело и вынести постановление о признании задержанного подозреваемым. После задержания в течение 24 часов надо допросить задержанного в качестве подозреваемого. А в течение 48 часов с момента задержания ему надо предъявить обвинение. И что собранными по делу материалами прокурор ходатайствует в суде о законном признании обвинения и об определении меры пресечения. В связи с этим, естественно, возникает вопрос: признание задержанного лица подозреваемым не дает ли оснований предполагать, что уголовное преследование в отношении данного лица начинается с выносом соответствующего постановления? Правда, признание лица подозреваемым недостаточно и возможно, ему вовсе не будет предъявлено обвинение и он будет освобожден, но нам кажется, что это важнейший процессуальный вопрос и, думается, ответ на него должен быть положительным. Так как практика показывает, что большинству лиц, признанных подозреваемыми, своевременно предъявляют обвинение и почти без исключения привлекают их к уголовной ответственности.

К тому же задержанием подозреваемого, выносом специального постановления о признании его подозреваемым и допросам его в качестве подозреваемого

определенной мере ущемляется его авторитет, и орган преследования старается за оставшиеся 24 часа собрать доказательства, подтверждающие инкриминируемые ему действия. С этого момента фактически уже начинается преследование подозреваемого со стороны органа, производящего преследование. Предъявление лицу обвинения и вынос соответствующего постановления о привлечении лица к уголовной ответственности в качестве обвиняемого еще более укрепляет точку зрения о том, что с признанием задержанного подозреваемым начинается уголовное преследование. Поэтому не будет безосновательным если скажем, что уголовное преследование лица частично начинается с выносом специального постановления о признании конкретного лица подозреваемым.

В третьей главе труда рассмотрены и исследованы повод и основание возбуждения уголовного дела. В этой связи высказано мнение о том, что более правильная и лаконичная формулировка повода возбуждения уголовного дела дана в 220-ой статье Модельно уголовно-процессуального модульного кодекса государств-участников СНГ, принятого 17 февраля 1996 года на седьмом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи стран Содружества Независимых государств. Согласно этой главе, поводом для возбуждения уголовного дела считалось:

1) справки о совершении преступления, переданные гражданами в суды, должностными лицами и организациями в органы дознания, следователю;

2) получение справок о преступлении из средств массовой информации;

3) добыча справок о совершении преступления и проявления его признаков работником органа дознания, следователем, прокурором, судом или судьей.

В работе проведена мысль, согласно которой неправильной признана точка зрения тех авторов, которые пытаются искусственно увеличить круг поводов для возбуждения уголовного дела. Эти авторы поводом для возбуждения уголовного дела считают справки, представленные контрольно-ревизионными органами – Палатой Контроля, таможней и налоговой инспекцией.

Регламентировать их отдельно, в законодательном порядке будет неправильным, так как, **во-первых**, подобные справки и так являются поводом для возбуждения уголовного дела и **во-вторых**, таможня и налоговая инспекция на сегодняшний день сами являются правоохранительными органами и, значит, в рамках своей компетенции обязаны в случаях существования законного повода и основания возбудить уголовное дело.

В труде неправильной признана точка зрения о том, чтобы в установленный уголовно-процессуальным законодательством перечень поводов для возбуждения уголовного дела добавить материалы, полученные из общественных и партийных организаций, так как подобные материалы и справки сами собой содержать в себе повод для возбуждения уголовного дела, согласно вышеупомянутой статье Уголовного Кодекса.

Так же неправильным признано мнение, по которому отдельным поводом для возбуждения уголовного дела, признаны ревизии и акты проверок. **Во-первых**, ревизии и акты проверок вообще не упомянуты среди поводов для возбуждения уголовного дела регламентируемых уголовно-процессуальным законодательством. **Во-вторых**, как уже отмечалось, расширение круга поводов недопустимо отдельными конкретными случаями и обстоятельствами.

Надо отличать от ревизии и актов проверок справки о преступлении (материалы, информации), полученные за подписью должностных лиц органов контроля или руководителей учреждений.

Некоторые авторы поводом для возбуждения уголовного дела называют источник получения информации о преступлении или о его подготовке, а некоторые – юридические факты, что является не совсем удобным. Тут же дан критический обзор взглядам некоторых авторов и сделано заключение о том, что поводом для возбуждения уголовного дела уголовно-процессуальным законодательством определен тот источник, откуда лицо, производящее дознание, орган дознания, следователь, прокурор, судья (суд) получает справку (информацию) о совершенном или готовящемся преступлении.

В труде по-отдельности и довольно критично рассмотрены и исследованы поводы для возбуждения уголовного дела, регламентируемые 263-ей статьей Уголовно-процессуального Кодекса Грузии, по следующей последовательности:

1. сведения (заявление), предоставленные гражданином;
2. сведения предоставленные должностным лицом, учреждением, организацией, предприятием или оперативно-розыскным органом;
3. явка лица с повинной;
4. сведения, добытые посредством средств массовой информации;
5. при предварительном следствии и в процессе судебного разбирательства сведения обнаруженные и выявленные органами правопроизводства;
6. сведения, полученные анонимно.

В этой же главе, труда отдельным параграфом рас-

смотрены и исследованы основания возбуждения уголовного дела. Тут же дается разъяснение следующего вида:

основанием для возбуждения уголовного дела вместе с поводом его возбуждения являются признаки существующего преступления и первичные фактические данные, которые непосредственно указывают на существование признаков преступного действия того или иного конкретного вида.

Значит, основанием для возбуждения уголовного дела являются фактические данные, указывающие на наличие совершенного преступного действия и это (действие или бездействие) включает признаки преступления какого-либо конкретного вида, предусмотренного Уголовным Кодексом.

К примеру, гражданка обратилась к компетентному должностному лицу соответствующего органа, который имеет право возбудить уголовное дело, с заявлением в письменной или устной форме. Гражданка в заявлении указала на то, что, когда она возвращалась домой после работы, неподалеку от дома ей перегородили дорогу двое неизвестных молодых мужчин и под угрозой применения ножа завели ее в подъезд близлежащего жилого корпуса, сняли с нее дорогую меховую шубу, золотые часы, золотую цепь, золотые кольца с бриллиантами, отобрали 200 американских долларов и другие дорогие изделия. В заявлении гражданка требует выявить преступников, вернуть ей драгоценности и наказать виновных. В конкретном случае поводом для возбуждения уголовного дела будет заявление гражданки. Что касается основания для возбуждения уголовного дела, им станут фактические данные, которые были описаны в заявлении и содержат признаки преступления. На основании фактических данных установ-

ливается достоверность кражи. В этом случае ясно, что поводом для возбуждения уголовного дела станет заявление гражданки, а основанием — фактические данные, указывающие на факт кражи.

Основание возбуждения уголовного дела — это данные, содержащие признаки преступления, которые в одном случае могут находиться на поверхности сведений и не требуют прямой проверки. В другом случае, основание возбуждения уголовного дела может быть добыто только в результате предварительной проверки полученных сведений.

Таким образом, повод и основание возбуждения уголовного дела — это два тесно взаимосвязанных понятия. Несуществование какого-либо из них вызывает невозбуждение уголовного дела. Для возбуждения уголовного дела необходимо иметь какой-нибудь повод, который предусмотрен уголовно-процессуальным законом и указывает на наличие такого действия, которое со своей стороны явно содержит признаки преступления и является наказуемым согласно Уголовному Кодексу. То есть, для возбуждения уголовного дела вместе с поводом необходимо также наличие законного основания для возбуждения уголовного дела.

В четвертой главе труда „проверка полученных сведений (информации) о преступлении и возбуждении уголовного дела и отказ от такового“ в отдельных параграфах исследована точка зрения некоторых авторов на фоне следственной практики:

1. „организация проверки полученных сведений (информации) о преступлении“;
2. „общее правило возбуждения и невозбуждения уголовного дела“;

3. „постановление о возбуждении уголовного дела или отказ от такового“;

4. „структура вынесенного постановления о возбуждении или невозбуждении уголовного дела“.

До возбуждения уголовного дела необходимо провести предварительную проверку полученных сведений о фактах преступления по делам почти всех категорий для удостоверения в том, имели или не имели место указанные действия и приобретут ли они признаки преступления. Проведение этого процесса даст нам возможность подготовить и установить законный повод и основание для возбуждения уголовного дела.

Статья 265-ая Уголовно-процессуального Кодекса Грузии регламентирует общее правило рассмотрения полученных сведений о совершении преступления. К тому же, законодатель предлагает использовать слово сведения вместо информации, заявления или материала, что по нашему мнению, нельзя считать совсем удобным.

Полученные сведения или заявление о совершении преступления может быть в письменной или устной форме. В том случае, если заявление получено в устной форме, то получатель - прокурор, следователь, лицо, проводящее дознание или орган дознания, или судья - должен составить акт, который будет подписан заявителем и должностным лицом, получившим сведения. Необходимо выяснить личность заявителя, его место проживания, возраст и другие анкетные данные.

В том случае, если сведения (заявление) получены в письменном виде, необходима подпись заявителя. К тому же, заявитель должен быть предупрежден об уголовной ответственности за дачу ложных показаний, если он старше 14 лет.

Согласно статье 265 Уголовно-процессуального Кодекса Грузии, рассмотрение и проверка полученных сведений такого типа должно произойти незамедлительно. Если лицо задержано в качестве подозреваемого, то сведения о нем и о совершении им преступления должны быть проверены и должно быть возбуждено уголовное дело не позднее 12 часов после поступления лица в учреждение полиции или другой орган дознания. В остальных случаях, возможно, возбуждению уголовного дела будет предшествовать проверка полученных справок, но и этот процесс не может длиться более 20 дней.

Несмотря на то, что законом точно регламентировано общее правило предварительной проверки полученных материалов, указывающих на признаки преступления органами дознания и предварительного следствия, в практической работе эти нормы часто нарушаются (речь идет о сроках проверки полученных сведений). На практике встречаемся с такими случаями, когда возбуждение уголовного дела происходит без предварительной проверки полученных материалов или проверка происходит недобросовестно, или на поступающие сигналы нет правильного и быстрого реагирования. Также встречаются случаи, когда проверку полученных материалов начинают прямо со следственных действий, проведение которых (допрос пострадавшего, допрос свидетеля, проверка, назначение экспертизы и т.д.) недопустимо до возбуждения уголовного дела. Все это, с одной стороны, вызывает неправильное и необоснованное возбуждение уголовного дела, а с другой стороны – затягивание возбуждения уголовного дела вытекающим отсюда отрицательным итогом прекращение уголовного дела производством, нераскрытие преступления и безнаказанность преступника.

Для того, чтобы не нарушить сроки проверки первичных материалов, установленных уголовно-процессуальным законодательством (сроки продлению не подлежат), необходимо своевременно отреагировать на сигнал и правильно подобрать тактические приемы проведения проверки. Целью предварительной проверки является выяснение достоверности сведений (заявления), которая служит основанием для возбуждения уголовного дела.

В юридической литературе бытует мнение о том, что органы полиции не имеют права проведения мероприятий по предварительной проверке полученных сведений и заявлений. Такое мнение является ошибочным, и оно не может быть нами признано, так как это право органов дознания, в первую очередь, прямо вытекает из первого пункта 65-ой статьи Уголовно-процессуального Кодекса Грузии, который гласит, что органы дознания обязаны принять все необходимые меры для предупреждения и пресечения преступления. Во-вторых, согласно второй статье существующего закона об оперативно-розыскной деятельности, ее задачами считаются: выявление преступления или другого противоправного действия, избежание и пресечение преступления; установление лица, который готовит, совершает или уже совершило преступление или другое противоправное действие; розыск лица и представление его в соответствующие органы, которое скрывается от дознания, предварительного следствия, суда, уклоняется отбывания срока наказания или принудительных мер иного характера.

В задачи оперативно-розыскной деятельности также входят: установление и розыск утерянного имущества в результате преступных и противоправных действий; розыск без вести пропавшего лица и добывание необходимых фактических данных по уголовному делу.

Таким образом, до возбуждения уголовного дела осуществление вышеперечисленных следственных действий и оперативно-розыскной деятельности допустимо законом, когда существует на это необходимость. В частности, когда существует реальная угроза потери вещественных доказательств и следа, задержание лица на факте преступления или при необходимости выявления, пресечения и избежания преступления или противоправного действия и ряда других обстоятельств.

Как отмечалось, с целью проверки полученных сведений (информации) о совершенном или готовящемся преступлении, из следственных действий можно провести только осмотр места происшествия, изъятие и обыск. Проведение других следственных действий допустимо только после возбуждения уголовного дела. Некоторые авторы не согласны с таким ограничением и считают необходимым расширить круг действий, т.е. органам дознания и предварительного следствия дать право на проведение в неотложных случаях до возбуждения уголовного дела, процессуальных действий комплексного характера. Такими действиями являются: задержание подозреваемого, обыск, проверка, осмотр. В результате проведения этих действий и на основе полученных данных решается вопрос о возбуждении уголовного дела или отказе от такового. Более того, некоторые авторы на стадии разрешения вопроса о возбуждении уголовного дела считают допустимым задержание и проверку подозреваемого, осмотр его одежды и жилища, его личный обыск, изъятие предметов доказательственного значения.

Наша точка зрения расходится с мнением этих авторов. Необходимо уметь различать друг от друга задержание подозреваемого как процессуальное действие и доставку

лиц в административном порядке в управление полиции и отделения (с целью установления их личности и выяснения некоторых обстоятельств), которые нарушили общественный порядок, или их задержание необходимо с целью пресечения совершения преступления. Подбор тактического приема проверки полученных материалов о совершении преступления или о его подготовке зависит от содержания самих материалов. Несмотря на это, все равно возможно провести проверку следующими средствами и приемами:

1) запросом дополнительных материалов и необходимых сведений;

2) получение дополнительных объяснительных от должностных лиц или от других граждан, которые являются поставщиками заявлений или сведений.

3) с целью добычи дополнительных материалов потребовать от вышестоящих компетентных органов проведения ревизии или соответствующей проверки;

4) проведение непосредственно оперативно-розыскных мероприятий;

5) проведение места осмотра происшествия;

6) проведение обыска и изъятия;

7) получение заключений и рекомендаций в письменном виде от специалистов соответствующей отрасли.

Для того, чтобы выяснить цель сделанного заявления по факту случившегося преступления, необходимо изучить эту личность, взять с неё объяснительную и незамедлительно провести проверку фактов, указанных в заявлении и вызывающих сомнения. В полученной от заявителя объяснительной должно быть доходчиво разъяснено, из каких источников и какими средствами стало ему известно о факте преступления, на который он указывает в своем заявлении.

В том случае, если на все вопросы будет получен утвердительный ответ и если руководитель органа дознания, следователь или прокурор удостоверятся, что данные, полученные первичной проверкой материалов содержат бесспорные признаки преступления, то следует незамедлительно вынести постановление о возбуждении уголовного дела. Однако, если полученными проверкой данными выяснится, что случая, о котором сообщалось, не было или случай достоверный, но он не содержит признаков преступления или установлено такое обстоятельство, которое исключает производство уголовного дела, или из полученного заявления видно, что не существует основания для возбуждения уголовного дела, в таких случаях выносится постановление об отказе от такового.

Авторы труда критически относятся к позиции Уголовно-процессуального Кодекса Грузии о возможном возбуждении уголовного дела в отношении конкретного лица. Этой точки зрения придерживаются и некоторые авторы.

Возбуждение уголовного дела должно произойти не по отношению к конкретному лицу, а по факту совершенного преступления, на основании указанных в справке данных.

Возбуждение уголовного дела по отношению к определенному лицу нельзя считать закономерным даже в том случае, если данными собранными в момент возбуждения уголовного дела, в определенной мере, изобличено лицо в совершении преступления. Незакономерно также в том случае, если пострадавшая сторона изобличит конкретное лицо в совершении преступления по отношению к нему (к примеру, по факту изнасилования, причинению телесных повреждений одним членом семьи второму в результате семейных разборок и др.). Даже в это время основанием

для возбуждения уголовного дела является наличие самого факта преступления, совершенного таким действием или бездействием, которое со своей стороны содержит признаки предполагаемого преступления, предусмотренного уголовным кодексом. Поэтому считаем неправильным указывать в статье 267 Уголовно-процессуального Кодекса Грузии на то, что в связи с выделением дела в постановлении, вынесенном о возбуждении уголовного дела, должно указываться не на лицо, фигурирующее по первоначальным данным в совершении предполагаемого преступления, и существующие вокруг него доказательства, а на повод и основание возбуждения дела, а также ту статью, предусмотренную Уголовным Кодексом, признаки которой содержатся в совершенном преступном деянии.

То же можно сказать и о форме постановления о возбуждении уголовного дела, которое может быть вынесено, когда указанные в полученных сведениях (заявлении) о совершении преступления преступные факты не были подтверждены предварительной проверкой или если налицо основания, исключающие производство уголовного дела, предусмотренные Уголовно-процессуальным Кодексом.

Согласно уголовно-процессуальному закону, копия постановления о возбуждении уголовного дела или об отказе в таковом незамедлительно должна быть переслана прокурору и лицу, уведомившему о преступлении.

Согласно статье 266 Уголовно-процессуального Кодекса Грузии, орган или должностное лицо, имеющее право возбудить уголовное дело, принимает одно из решений:

- а) о возбуждении уголовного дела;
- б) об отказе в возбуждении уголовного дела;
- в) о пересылке материалов по подследственности.

Как видим, уголовно-процессуальным законодательством точно определено то, какая судьба постигнет сведения, отражающие преступление и прошедшие через органы и должностные лица, имеющие право возбудить уголовное дело.

В случае существования повода и основания для возбуждения уголовного дела орган дознания, следователь, прокурор обязаны незамедлительно вынести постановление о возбуждении уголовного дела, где и будет отмечены имя, фамилия и должность лица, возбудившего уголовное дело и принявшего в свое производство.

Если будет установлено, что в результате предварительной проверки полученных сведений (информации) о преступлении указанные обстоятельства не содержат признаков преступления, следует незамедлительно вынести обоснованное постановление о невозбуждении уголовного дела. Один экземпляр (копия) следует незамедлительно переслать прокурору. О вынесенном постановлении надо сообщить и лицу, которое предоставило сведения.

Вынос постановления о невозбуждении уголовного дела происходит не только тогда, когда в полученных сведениях нет признаков преступления, но и тогда, когда налицо обстоятельства, исключающие производство уголовного дела, и это установлено Уголовно-процессуальным Кодексом.

Вынесение постановления о возбуждении или невозбуждении уголовного дела должно быть обоснованно и мотивированно со всех сторон и не должно вызывать сомнений по поводу законности. В вынесенном постановлении следует различать три части: вступление, описание и резолюционная, или заключительная, часть.

С целью проверки полученных сведений (заявления или другого вида информации), компетентное должностное

лицо, наделенное правом возбуждать уголовное дело, до сего возбуждения должно провести предварительную проверку процессуальными и непроцессуальными приемами и средствами для установления таких обязательных обстоятельств, какими являются: личность лица, предоставившего сведения о преступлении и его отношении к изобличенному факту преступления и к лицу, совершившему его; цель предоставления им сведений; реальность названных фактов упомянутых в справке, время их совершения, место, обстоятельство, содержит ли признаки преступления, предусмотренные уголовным законодательством и т.д.

Если орган дознания, лицо, проводящее дознание, следователь или прокурор предварительной проверкой полученных сведений о преступлении убедятся, что приведенные в нем изобличительные факты действительно имели или не имели места и содержит или не содержит признаков преступления конкретного вида, предусмотренного Уголовным Кодексом, он незамедлительно, не позднее 20 дней с момента получения сведений, должно вынести постановление о возбуждении или невозбуждении уголовного дела и принять дело в производство, провести первичные неотложные оперативно-розыскные мероприятия и принять все меры для пресечения и избежания преступления.

Постановление о возбуждении уголовного дела выносится на основании полученных сведений, заявления, материала о случившемся факте преступления, но не на основании первичных данных, изобличающих конкретное лицо. Копия постановления незамедлительно посылается прокурору.

С целью проверки сведений (материалов) о преступлении или о его подготовке используются средства и такти-

ческие приемы, которые не противоречат правилам, установленным процессуальным законодательством.

В юридической литературе существует точка зрения о том, что прокурорский надзор действует со стадии возбуждения уголовного дела. Мы не согласны с такой ней, так как в этом случае без надзора остается вся деятельность органа дознания и предварительного следствия до возбуждения уголовного дела.

Целесообразно начать прокурорский надзор над органами дознания с момента поступления справки о случившемся или готовящемся преступлении. Этим будет дана юридическая оценка тем мероприятиям, которые необходимо провести для проверки обстоятельств, указанных в сведениях (заявлении).

Прокурор уполномочен проверить не только законность вынесенного постановления о возбуждении или невозбуждении уголовного дела, но и сроки, приемы и средства проверки первичных материалов, поступивших в соответствующие органы. Прокурор также уполномочен принять соответствующие меры для пресечения и избежания преступления, изучить правильность и законность тех мер, которые приняты для его пресечения и предупреждения.

Если прокурор убедиться, что по факту случившегося преступления органы дознания и следствия вынесли необоснованное постановление о невозбуждении уголовного дела, он имеет право вынести мотивированное постановление об отмене предыдущего постановления, возбудить уголовное дело и направить его для проведения дознания и предварительного следствия. Такая же процедура проходит, если следователь или орган дознания необоснованно вынесли постановление о возбуждении уголовного дела. Прокурор в таком случае выносит новое

постановление об отмене постановления о возбуждении Уголовного дела, и если по делу были проведены следственные действия, он прекращает дело производством и сообщает об этом лицу, уведомившему о факте преступления, на основании заявления которого и было начато производство дела.

В том случае, если заявитель не согласится с этим постановлением прокурора, он имеет право обжаловать его перед вышестоящим прокурором.

Что касается постановления, вынесенного органом дознания или следователем о возбуждении уголовного дела, согласно статье 269 Уголовно-процессуального Кодекса Грузии, он может быть обжалован заинтересованным лицом в течение 10 дней со дня получения копии постановления у прокурора. Но если вынесено постановление об отказе в возбуждении уголовного дела, то в течение 15 дней возможно обжаловать постановление заинтересованным лицом в суде или у прокурора. Согласно пятому пункту 267-ой статьи Уголовно-процессуального Кодекса Грузии, если при судебном рассмотрении будут предъявлены новые обвинения или основания для привлечения нового лица к ответственности в качестве обвиняемого и нет оснований возвращать дело для дополнительного следствия, в таком случае, суд без возбуждения уголовного дела с целью проведения следствия направляет выделенные материалы прокурору для принятия решения о возбуждении уголовного дела и проведения следствия.

Копии постановления, вынесенного следователем о возбуждении Уголовного дела и принятии в производство, незамедлительно должны быть направлены прокурору для утверждения.

Прокурор также ведет надзор и периодически проверяет правильность учета регистрации фактов совершенных преступлений в органах дознания и следствия. Соблюдают ли они сроки, обязательные для рассмотрения заявления и правила его проверки; с целью проверки поступивших первичных материалов, принял ли орган дознания соответствующие меры для пресечения и предупреждения преступления, указанного в заявлении или в сведениях; имело ли место проведение какого-либо вида следственного действия, разрешенного законом, до возбуждения уголовного дела; какая участь постигла поступившие первичные материалы; произошло ли на них правильное реагирование и своевременно ли были они переданы по подследственности и др.

При осуществлении прокурорского надзора, если прокурор убедится, что имеет дело с грубым нарушением правил проверки поступивших первичных материалов и с неправильным учетом фактов, совершенных преступлений или он получит жалобу по поводу незаконных действий сотрудника полиции, прокурор обязан выяснить достоверность фактов указанных в заявлении, и с целью проверки фактов потребовать объяснительные и другие необходимые материалы у вышеназванных лиц и решить вопрос привлечения их к ответственности.

RESUME

The work of professor Shota Papiashvili and a candidate of judicial sciences Avtandil Tevzadze „Verification of material and initiation of a criminal case and prosecution“ consists of five chapters and 15 paragraphs. A test for exercises covering 50 questions on initiation of a criminal case and prosecution and resume in Russian and English as well as a list of literature are attached to it.

An introduction covers all those difficulties and problems which accompanied the formation of an independent democratic Georgian state and a legal community. The authors pay our attention to the fact that great role is played by elaboration, premature investigation and proper management of law and order bodies and procurators office in successful completion of the tasks to combat crime and in correct and just trial conclusions. They also stress the fact that the activity of law and order bodies is influenced by the organization of verification of the collected data on the fact of crime by these bodies as well as the adoption of the right temporary documentary resolution on initiation or non-initiation of a criminal case and correct implementation of judicial procedure and procurator supervision over legal proceedings.

The first chapter „The notion, essence and significance of initiation of a criminal case“ deals in its separate paragraphs with the following:

- the purpose and the tasks of initiation of a criminal case;
- the notion, essence and significance and judicial nature of initiation of a criminal case;
- initiation of a criminal case as the first and independent stage of a criminal-legal process and corresponding bodies and subjects authorized to procure a criminal case;

In this work the essence and significance of initiation of a criminal case as the first and independent stage of a criminal-legal process is considered in the following directions:

- 1) social and political and legal significance
- 2) search of necessary materials to procure a criminal case
- 3) provision with procedure guarantees to protect citizen's constitutional rights and freedoms
- 4) proper and timely management and evaluation of accumulated data (information)
- 5) confirmation of the traces of the crime and elimination and avoidance of the facts of crime
- 6) adoption of documentary resolution on initiation or non-initiation of a criminal case
- 7) transfer of accumulated data to the subjected bodies
- 8) inadmissibility of premature investigation which is conducted separately from initiation of a criminal case
- 9) adoption of resolution on initiation or non-initiation of a criminal case basing on verification of accumulated data (material, application, other information)
- 10) judicial evaluation (choice of qualification) of an investigated act of crime on the basis of accumulated data by the moment of initiation of a criminal case
- 11) procurator supervision over the legality of the verification of the materials and initiation or non-initiation of a criminal case
- 12) investigation of exclusive circumstances for initiation of a criminal case or legal process.

The initiation of a criminal case consists of not only of adoption of resolution on initiation or non-initiation of a criminal case but also of an entire complex of legislative enactments to verify the revealed information on crime and primary data connected with the crime or an attempt of such as a result of which

the bodies of investigation, an investigator or a procurator make a decision to adopt documentary resolution on the basis of the collected data on initiation or non-initiation of a criminal case.

The second chapter of the work „Precedence of initiation of a criminal case and initiation of prosecution” deals in detail with the history of establishing and developing of notions to initiate a criminal case and prosecution. In connection with this the authors state that among the problematic issues on initiation of a criminal case one of the most important is the differentiation of notions between. initiation of a criminal case .and initiation of prosecution.

The divergence in views among judicial scientists concerning these notions acquired an extremely acute character after the October Revolution in the period of a legal reform which took place as a result of proclamation of the Soviet Power.

During this period the initiation of a criminal case obtained a new meaning. In judicial literature and criminal procedures of European countries prevailed the opinion in connection with which the initiation of a criminal case was considered as the moment of starting premature investigation or as the initiation of a civil trial or as administration of a person to justice. We can state that these three absolutely different notions got equal in the whole number of cases, which was totally wrong.

The initiation of a criminal case is the first independent stage of a legal criminal process which always precedes prosecution.

The authors also consider the position of legal criminal procedures of European countries in connection with this problematic question and they make a conclusion according to which the initiation of a criminal case should take place on the basis of the information (material, application) revealing the fact of crime and in such a case when the criminal is unknown or the case in doubtful and needs confirmation or when the person accused in

the crime according to the preliminary data can hardly be considered the person whose guilt has been established. That is why it is inappropriate to consider those cases legal when the resolution on initiation of a criminal case is taken against a concrete person, whose guilt has not been proved yet.

The initiation of a criminal case should take place basing on the fact of an investigated crime. The initiation of prosecution should take place basing on collected data of an initiated criminal case against a person suspected in committing crime by adopting a resolution which institutes criminal proceedings against him in a form of accusation.

So, the initiation of a criminal case and prosecution are totally different notions which radically differ from each other and which shouldn't be confused.

The third chapter covers the reason and the basis for the initiation of a criminal case.

The reason for initiation of a criminal case according to the legal criminal procedures is considered as a source from which the person responsible for investigation, the organs of investigation and investigator, procurator or judge draw the evidence, information of a committed criminal act or preparation for it. Alongside with this the reasons regulated by Article 263 of the Georgian Criminal Code are considered in the following order:

- 1) evidence (application) given by a citizen
- 2) evidence (application) given by an authorized person, organization, production shop, enterprise, operative-research office
- 3) pleading guilty to the charge
- 4) evidence received with the help of mass media
- 5) revealed and processed data obtained during the premature trial investigation by the law and order bodies for this concrete criminal case

6) evidence obtained by an anonymous way

This chapter in its separate paragraphs also covers the foundations for initiation of a criminal case with its explanation. The foundations for initiation of a criminal case as well as the reason are considered as the primary factual data pointing to the facts of the crime, which immediately show the availability of a committed crime of a concrete character.

The notions for the reason and foundations for initiation of a criminal case are in fact closely connected notions and in case of absence of one of these it is impossible to initiate a criminal case.

The fourth chapter „Verification of the received data on a crime and initiation of a criminal case or its renunciation“ on the background of investigation practice considers in its separate parts the following:

- 1) organizing the verification of evidence, received information concerning the crime
- 2) general law on initiation or non-initiation of a criminal case
- 3) resolution on initiation or non-initiation of a criminal case
- 4) structure of an adopted resolution on initiation or non-initiation of a criminal case

The authors criticize and consider as incorrect the views of those lawyers and the obscure position of a criminal Code of Georgia on the possibility of initiation of a criminal case against a specific person.

The criminal case should be initiated against not a specific person but on the basis of evidence showing the fact of the committed crime.

In accordance with the Article 266 of the Criminal Code of Georgia the corresponding bodies and officers authorized to initiate a criminal case on the basis of the verified data on the com-

mitted crime act should make one of the following decisions:

- a) resolution on initiation of a criminal case
- b) renunciation of initiation or non-initiation of a criminal case
- c) transfer of the material to the lower instance

The resolution adopted on initiation or non-initiation of a criminal case should be divided into three parts:

- Introduction;
- Descriptive part
- Final part or resolution

If a procurator is convinced that the resolution given by the investigation bodies and verification procedures on the basis of the fact of a committed crime, concerning non-initiation of a criminal case, is ungrounded, then the procurator has the right to carry out motivated resolution on annulment of the resolution on initiation or of a criminal case by the investigation bodies or an investigator, and the procurator has the right to initiate the case and carry it out for premature investigation and trial. Besides, if investigation bodies or an investigator unreasonably initiated a criminal case, the procurator adopts a resolution to annul this case. In case if the given criminal case has been variously investigated he renounces the case by examination and informs the person by request or by granting these data to the person by whose request the case has been initiated.

ლიტერატურა

1. საქართველოს კონსტიტუცია. თბ., 1995.
2. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი. თბ., 2001.
3. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. თბ., 2001.
4. საქართველოს კანონი პოლიციის შესახებ, 2002 წლის 20 მარტამდე შეტანილი ცვლილებებით.
5. საქართველოს 1999 წლის 30 აპრილის კანონი ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ.
6. ევროგაერთიანების ქვეყნების სისხლის სამართლის საპროცესო სისტემები. თარგმანი ინგლისურიდან. თბ., 2002.
7. საქართველოს სამართალდამცავი, უფლებადამცავი, სასამართლო და მაკონტროლებელი ორგანოები. კანონთა კრებული, თბ., 2002.
8. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის პროექტის განხილვის მასალები. გაზ. „დრონი“, 6 ნოემბერი, 1997.
9. საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესი. პროფ. ა. ფალიაშვილის რედაქციით, თბ., 1988.
10. სისხლის სამართლის პროცესი. სახელმძღვანელო, თბ., 2002.
11. ვ. ბენიძე, სისხლის სამართლის პროცესი, თბ., 2000.
12. თევზაძე ა. დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა მოკვლევისა და საგამოძიებო ორგანოების მიერ. ჟურ. „სამართალი“, 1999, №1.
13. თევზაძე ა. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა. ავტორეფერატი იურ. მეც. კანდ. სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად თბ., 1999.
14. თევზაძე ა. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა. საკანდიდატო დისერტაცია, თბ., 1999.
15. კახნიაშვილი ა. უდანაშაულობის პრეზუმფცია და მისი განხორციელების გარანტიები სასამართლომდელ სტადიებზე, თბ., 1997.
16. მეურმიშვილი ბ., პროკურორი, როგორც სისხლისსამართლებრივი დევნის სუბიექტი, ჟურ. „სამართალი“, 2001. №8.
17. ფაფიაშვილი შ., მეურმიშვილი ბ., სისხლისსამართლებრივი დევნა, როგორც პროკურორის ფუნქცია, ჟურნალი „სამართალი“, 2000. №1.
18. ფალიაშვილი ა. ექსპერტიზის ჩატარება გამოძიების პროცესში, თბ., 1973.

19. ფაღიაშვილი ა. საქართველოს სამართალდამცავი ორგანოები, თბ., 2001.
20. ფაღიაშვილი ლ. როგორ მივმართოთ ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპულ სასამართლოს, თბ., 2001.
21. ფაღიაშვილი შ., მექრთამეობის გამოძიება, თბ., 1972.
22. ფაღიაშვილი შ., სრულყოფილ დანაშაულის გახსნის ფორმები, გაზ. „კომუნისტი“, 1990 წლის 8 ნოემბერი.
23. ფაღიაშვილი შ., თუ სამართლებრივი სახელმწიფო გვინდა. გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 1995 წ., №86.
24. ფაღიაშვილი შ., სასამართლო-საგამოძიებო რეფორმა სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის დიდი პრობლემაა, გაზ. „კრიმინალური ქრონიკა“, 1997 წლის 20 მაისი და 30 მაისი.
25. ფაღიაშვილი შ., დაქტილოსკოპია და მისი როლი დამნაშავეობასთან ბრძოლის საქმეში, თბ., 1999.
26. ფაღიაშვილი შ., პირველადი მასალების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა. თბ., 1978.
27. ფაღიაშვილი შ., დანაშაულთა გახსნის ზოგადი მეთოდის პრობლემები, თბ., 1991.
28. ფაღიაშვილი შ., კრიმინალისტიკა. დანაშაულთა გახსნის ტაქტიკა და მეთოდისტიკა (ლექციების კურსი), თბ., 1995.
29. ფაღიაშვილი შ., სისხლის სამართლის საქმისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის აღძვრის პრობლემა სისხლის სამართლის პროცესში, თბ., 1999.
30. ფაღიაშვილი შ., კრიმინალისტიკა. დანაშაულთა გახსნის ტაქტიკა. თბ., 2001.
31. ფაღიაშვილი შ., ინაიშვილი თ., შემთხვევის ადგილის დათვალიერება. ბათუმი, 2002.
32. ჭოდოშვილი რ. საქართველოს რესპუბლიკის სისხლის სამართლის პროცესის აქტუალური საკითხები. თბ., 1998.
33. Альперт С. А., Стретовский В. А. Возбуждение уголовного дела органами милиции. Харьков, 1957.
34. Баев О. Я., Криминалистическая тактика и уголовно-процессуальный закон. Воронеж, 1957.
35. Бедняков Д. Н. Непроцессуальная информация и расследование преступлений М., 1991.

36. Белкин Р. С., Собрание, Исследование и оценка доказательств. М., 1966.
37. Белозеров Ю. Н. и др. Дознание в органах милиции и его проблемы. М. 1972.
38. Бородин С. В. Разрешение вопроса о возбуждении уголовного дела. М., 1970.
39. Бородин С. В. Палиашвили А. Я. Вопросы теории и практики судебной экспертизы, М., 1963.
40. Васильев А. Н. Рассмотрение сообщений о совершенных преступлениях М., 1954.
41. Васильев А. Н. Следственная тактика М., 1976 г.
42. Вопросы расследования преступлений. М., 1996 г.
43. «Вопросы расследования преступлений,» Справочное и особое. М., 2000.
44. Вишняков Г. Дознание М., 1925.
45. Власов В. Н. Расследование преступление . Саратов, 1988.
46. Гаврилов А. К. Возбуждение уголовного дела органами милиции. Автореферат канд. дисс., Ростов-на-Дону. 1964.
47. Гаврилов А. К., Стрёмовский В. А. Законность и обоснованность возбуждения уголовного дела в советском уголовном процессе. Ростов-на-Дону, 1968.
48. Гуценко К. Ф., Головки Л. В., Филимонов Б. А., Уголовный процесс западных государств. М., 2001.
49. Галкин Н. Г., Кочетков В. Г. Процессуальное положение подозреваемого. М., 1958.
50. Гапанович Н. Н., Мартынович М. И. Основы взаимодействия следователя и органов дознания при расследовании преступлений. Минск, 1983.
51. Головки Л. В. Дознание и предварительное следствие в уголовном процессе Франции. М., 1995.
52. Голунский С., О Возбуждении уголовного преследования., «Соц. законность» 1936 г., №2.
53. Горяинов К. К., Кваша Ю. Ф., Сурков К. В., Федеральный закон об оперативно-розыскной деятельности. Комментарий. М., 1997.

54. Гродзинский М., Начало целесообразности в обвинении. – «ВСЮ», 1925 г., №6.
55. Громов В., Дознание и предварительное следствие. М., 1928.
56. Гуткин И. М., Белозеров Ю. Н., Мариупольский А. А., Советский уголовный процесс. М., 1962.
57. Доля Е. А. Исползованные в доказывании результатов в оперативно-розыскной деятельности. М., 1996.
58. Демидов И. Ф. Деятельность советской милиции по раскрытию и расследованию преступлений. Ростов-на-Дону, 1969.
59. Дорохов В. Я. Возбуждение уголовного дела как часть стадии предварительного расследования в советском уголовном процессе. Ученые записки Пермского гос. ун-та., т. X., вып. 4., юридические науки, 1955.
60. Ефанова В. А. Возбуждение уголовного дела судом. Воронеж 1988 г.
61. Жогин Н. В., Фаткуллин Ф. Н., Предварительное следствие в советском уголовном процессе. М., 1965.
62. Жогин Н. В., Фаткуллин Ф. Н., Возбуждение уголовного дела. М., 1961.
63. Закон об оперативно-розыскной деятельности в Российской Федерации. Комментарии., М., 1954.
64. Зусь Л. Б. Правовые вопросы участия общественности в стадии возбуждения уголовного дела. Автореферат канд. Диссертации Л., 1966.
65. Иванов В. А. Дознание в советском уголовном процессе Л., 1966.
66. Касутов Ч. С. Презумпция невиновности в советском праве., Баку, 1984 .
67. Карев А. С., Савгирова Н. М. Возбуждение и расследование уголовных дел. 1967.
68. Козицин Я. М. Возбуждение уголовного дела и первоначальные следственные действия по хищениям, совершенным и использованием служебного положения. В кн.: «Труды по правоведению,» Новосибирск, 1968.

69. Кобликов А. С. Возбуждение уголовного дела. М., 1962.
70. Кошевер Н. Т. Объем компетенции и формы процессуальной деятельности органов дознания. «Социалистическая законность.» 1954 г., №9.
71. Комментарий в УПК Казахской ССР. Алма-ата, 1969.
72. Комментарий к УПК УРСР, Киев, 1968.
73. Комментарий к УПК РСФСР, М., 1970.
74. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РСФСР, М., 1996.
75. Крючков И. А. Правовая природа возбуждения уголовного дела в советском уголовном процессе. Канд. дисс., Одесса, 1969.
76. Криминалистика, М., 1991.
77. Криминалистика, М., 1995.
78. Криминалистика, М., 1997.
79. Криминалистика, Учебник. М. 1998.
80. Криминалистика, Учебник, под. ред. Н. П. Яблокова. МГУ, 1999.
81. Криминалистика, Учебник, под. ред. Р. белкина; М., 1999.
82. Криминалистика, Учебник для вузов, под. ред. Р. белкина М; 2000.
83. Комиссаров В. И. Научные, Правовые и нравственные основы следственной тактики. Саратов 1980
84. Кореневский Ю. В. Судебная практика и совершенствование предварительного расследования. М., 1974.
85. Косатков А. А. Допустивность доказательств. Л., 1991.
86. Крылов И. Ф., Быстрыкин А. И. Розыск, дознание, следствие. Учебные пособие. Л., 1984.
87. Крылов И. Ф., Быстрыкин А. И. Розыск, дознание, следствие. Учебные пособие. Л., 1984.
88. Курс советского уголовного процесса. Общая часть. М., 1989.
89. Ларин А. М. Презумпция невиновности М., 1982
90. Ларин А. М. Расследование по уголовному делу: процессуальные функции., М., 1986.

91. Ларин А. М., Мельникова Э. Б., Савицкий В. М., Уголовный процесс России. М., 1997.
92. Леви А. А., Горинов Ю. М., Звукозапись и видеозапись в уголовном судопроизводстве., М., 1983.
93. Либус И. А. Презумпция невиновности в советском уголовном процессе. Ташкент, 1981.
94. Лузгин И. М., расследование как процесс познания. М 1969.
95. Лютиков Н. Е. Возбуждение уголовного дела. Воронеж., 1968.
96. Мажинян Д. Р. Презумпция невиновности и гарантии ее осуществления., Ереван, 1989.
97. Мартинович. Некоторые вопросы возбуждения уголовного дела. Ученые записи Белорусского гос. ин-та им. В. И. Ленина, вып. 34, Серия юридического, 1957.
98. Михайленко А. Р. Вопросы теории и практики возбуждения уголовного дела в советском уголовном процессе. Канд. дисс. Саратов, 1972.
99. Михайленко А. Р. Вопросы теории и практики возбуждения уголовного дела в советском уголовном процессе. Автореферат Канд. дисс. Саратов, 1972.
100. Михайленко А. Р. Возбуждения уголовного дела в советском уголовном процессе. Саратов, 1975.
101. Модельный уголовно-процессуальный кодекс государств – участников СНГ. Рекомендательный законодательный акт, 1996.
102. Михайлов И. В. Дознание в органах советской милиции и его взаимодействие с предварительным следствием. Автореферат Кан. дисс., М., 1965.
103. Научно-практический комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РСФСР, 1995.
104. Научно-практический комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РСФСР, 2-ое издание, М., 1997.
105. Незванова Г. Г. вопросу о возбуждении производства по уголовному делу. «Труды средноазиатского гос. ин-та им.

В. И. Ленина. » Правоведение, Ташкент, 1958.

106. Образцов В. А. Выявление и изобличение преступника М., 1997.

107. Основные положения методика расследования отдельных видов преступлений. М., 1994.

108. Полянский Н. Н. Очерк развития советской науки уголовного процесса. М., 1960

109. Попов В. Н. Розыскная деятельность при расследовании преступлений. Автореферат докторской диссертации. М., 1965.

110. Производство предварительного расследования в органах внутренних дел. Киев, 1971.

111. Прянишников Е. А. Некоторые вопросы предварительного расследования. Автореферат канд. дисс. М. 1965.

112. Рахунов Р. Д. Возбуждение уголовного дела в советском уголовном процессе. М., 1954.

113. Радзивилин М. Т. Методы проверки заявлений и сигналов о взяточничестве. В сб. «Следственная практика», Вып., 60.

114. Рооп Х. А. Возбуждение уголовного дела в советском уголовном процессе. Автореферат канд. дисс. Тарту, 1967.

115. Рыжаков А. П. Предварительное расследование. Тула, 1996.

116. Савгирова Н. М., Возбуждение и расследование уголовного дела. М., 1967.

117. Савицкий В. М. Прокурорский надзор за дознанием и предварительным следствием. М., 1950.

118. Сергеев Л. А. Ревизия при расследовании преступлений. М. 1969.

119. Сидоров В. Е. Начальный этап расследования: организация, взаимодействие, тактика, М., 1992.

120. Сманов К. Д. некоторые вопросы предварительного следствия. Фрунзе, 1965.

121. Советский уголовный процесс. М., 1975.

122. Советский уголовно-процессуальный закон и проблемы его эффективности. М., 1979.
123. Советский уголовный процесс. Учебник, М., 1972.
124. Советский уголовный процесс. М., 1989.
125. Справочная книга криминалиста. М., 2000.
126. Строгович М. С. Уголовный процесс.
127. Строгович М. С. Уголовное преследование в советском уголовном процессе. М., 1951.
128. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса. М., 1968.
129. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса. М., 1970.
130. Тетерин Б. С., Трошкин Е.З. Возбуждение и расследование уголовных дел. М., 1997.
131. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Учебник. М., 1997.
132. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики германии, М., 1994.
133. Уголовно-процессуальный кодекс Российской федерации. М., 2002.
134. Уголовно-процессуальный кодекс Франции 1958 года. По состоянию на 1 января 1995 года. М., 1996.
135. Уголовный Процесс. Общая часть. Учебник. М., 1997.
136. Уголовный Процесс. Воронеж, 1968.
137. Уголовный Процесс. Учебник 2-ое издание. М., 1997.
138. Уголовный Процесс. Учебник, М., 1998.
139. Учебник Уголовного процесса. М., 1995.
140. Чельцов М. А. Возбуждение уголовного преследования и процессуальное положение следователя. «Соц. законность», 1937, №3.
141. Чельцов М. А. Уголовный процесс. М., 1948.
142. Чеканов В. Я. Возбуждение уголовного дела в советском уголовном процессе. Учебник пособие. Саратов, 1958.
143. Шейфер С. А. Собираание доказательств в советском уголовном процессе. Саратов, 1986.

სარჩევი

შესავალი	3
თავი I სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნება, არსი და მნიშვნელობა	8
§1. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მიზნები და ამოცანები	8
§2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნება, არსი, მნიშვნელობა და მისი იურიდიული ბუნება	15
§3. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის პირველი და დამოუკიდებელი სტადია	22
§4. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის უფლების მქონე ორგანოები და სუბიექტები	37
თავი II მოძღვრება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლის სამართლებრივი დევნის აღძვრის შესახებ	72
§1. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლის- სამართლებრივი დევნის ცნების აღმოცენებისა და განვითარების მოკლე ისტორიული მიმოხილვა	72
§2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და სისხლის- სამართლებრივი დევნის ცნების პრობლემა საბჭოური პერიოდის კანონმდებლობასა და საქართველოს ახალ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში	85
თავი III სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი და საფუძემდელი	102
§1. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის ცნება და მნიშვნელობა	102
§2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბის სახეები	109
ა) მოქალაქის მიერ მოწოდებული ცნობა	110
ბ) ფიზიკური და იურიდიული პირებისაგან მოწოდებული ცნობა ...	114
პირის გამოცხადება ბრალის აღიარებით	118
გ) დანაშაულის ნიშნების არსებობაზე მიმთითებელი მასობრივი ინფორმაციით მოპოვებული ცნობა	122

ე) გამოძიების პროცესის დროს აღმოჩენილი და გამოვლენილი ცნობა	124
ვ) ანონიმური ცნობა	126
§3. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველი	127
თავი IV დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობის (ინფორმაციის) შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმის აღკვერა ან აღკვერაზე უარის თქმა	131
§1. დანაშაულის შესახებ მიღებული ცნობების (ინფორმაციის) შემოწმების ორგანიზაცია	131
§2. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის ზოგადი წესი	172
§3. დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან აღკვერაზე უარის თქმის შესახებ	178
§4. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან არაღძვრის შესახებ გამოტანილი დადგენილების სტრუქტურა	181
თავი V საპროკურორო ზედამხედველობა მასალების შემოწმებასა და სისხლის სამართლის საქმის აღკვერის კანონიერებაზე. საქმის აღკვერისა და წარმოების გამომრიცხავი გარემოებები	187
§1. საპროკურორო ზედამხედველობა სისხლის სამართლის საქმის აღკვერაზე	187
§2. გარემოებანი, რომლებიც გამორიცხავენ სისხლის სამართლის საქმის აღკვერასა და წარმოებას	195
სანიმუშო სავარჯიშო ტესტები	209
რეზიუმე (რუსულ ენაზე)	234
რეზიუმე (ინგლისურ ენაზე)	268
ლ ი ტ ე რ ა ტ უ რ ა	274

შოთა Папиашвили, Автандил Тевзадзе
ПРОВЕРКА МАТЕРИАЛОВ И ВОЗБУЖДЕНИЕ
УГОЛОВНОГО ДЕЛА И УГОЛОВНОЕ ПРЕСЛЕДОВАНИЕ
(на грузинском языке)
Издательство Меридиани
Тбилиси
2002

Shota Papiashvili, Avtandil Tevzadze
„VERIFICATION OF MATERIAL AND
INITIATION OF A CRIMINAL CASE AND PROSECUTION“
(in georgian)
Meridian publishers
Tbilisi-2002

რედაქტორი: მ. ჩიკვილაძე
ტექ. რედაქტორი: ლ. ნინიაშვილი
კორექტორი: მ. კილაძე
ხელმოწერილია დასაბეჭდად 24.09.2002
პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 17,75
სააღ. საგამომცემლო თაბახი 15,25
ოფსეტური ქაღალდი №1, 60x84, 1/16
შეკვეთა №210 ტირაჟი 1000
ფასი სახელშეკრულებო

გამომცემლობა „მერიდიანი“,
თბილისი, აკ. წერეთლის გამზირი 112.